PRAELECTIONES

THEOLOGICAE

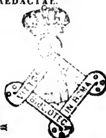
QUAS

HABEBAT IN COLLEGIO ROMANO

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU

AB EODEM IN COMPENDIUM REDACTAE.

ROMAE

TYPIS S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE

MDCCCXLV.

TRACTATUS

DE INCARNATIONE

PROOEMIUM

1. *Magnum pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne*, ut Incarnationem vocat Apostolus 1. Tim. 3, 16. duae potissimum hominum classes adortae sunt; et illi videlicet, qui *nihil omnino de hoc mysterio credunt*, cujusmodi sunt Hebraei, rationalistae et increduli; et illi qui illud *non sicut est, credunt*, uti haeretici multiplicis denominationis. Cum utrisque propterea nobis res est. Adversus priores nobis adstruenda est promissio, expectatio et adventus Messiae; adversus posteriores germana hujus mysterii veritas est vindicanda. Quod quidem duabus partibus in quas tractationem hanc distinguimus efficere adnitemur.

PARS PRIOR

DE MESSIA ADVERSUS HEBRAEOS

2. Quae ad Messiam referuntur revocari possunt ad ejus promissionem et expectationem, ad ejusdem adventus epocham, munia et officia, ad personam denique in qua haec omnia adimpleta sunt. De his propterea singillatim totidem capitibus agere aggredimur.

CAPUT I.

DE MESSIAE PROMISSIONE ET EXPECTATIONE

3. Circa hunc articulum duplex exortus est error, tum eorum, qui nullum unquam Messiam a Deo in Scripturis, praesertim in Lege, promissum autumarunt, atque ab He-

braeis expectatum; tum eorum, qui etsi utrumque dent, tamen Messiae nomine, non peculiare aliquod individuum, sed vagum ac indeterminatum, imo et multiplex designatum esse effutierunt. Ad priorem censum praeter Orobium haud pauci liberiores in Germania protestantes spectant, nec non Voltaire; ad posteriorem vero judaeo-incredulus spectat Salvador, qui non alium Messiam aut promissum aut expectatum censuit praeter temporalem liberatorem consilio et virtute pollentem ad suppetias populo ferendas destinatum, quamvis ethnicum et idololatricum, cujusmodi Cyrus extitit, qui *Christi* seu *Messiae* nomine in Scripturis donatur. Ex quo infert et Messiam jamdiu advenisse, et adhuc expectari.

4. Neque ab hoc auctore valde abludunt sansimoniani, qui et ipsi rati sunt politicae libertatis assertorem et vindicem, aut etiam humanae naturae moralem restauratorem Messiam significare; quod quidem munus et ipsis feminis credi posse imo et debere non dubitant adfirmare.

5. Rationalistae ad eludenda omnia Scripturarum oracula singulare quoddam *messianismi* aut *christologiae judaeorum* systema invexerunt, quo Messiae nomine idealis cujusdam felicissimique regni fundatorem venire arbitrantur; per hunc vero aurea illa aetas varie a prophetis descripta et judaicae genti promissa efflorescet, et illa verorum Dei cultorum societas ad honeste beateque vivendum heic in terris instituetur, quae in futura dein vita continuabitur, novaque exornabitur felicitate, cujus spei semina in V. T. libris sparsa reperiuntur.

6. His porro duas opponimus propositiones in quarum altera promissionem et expectationem Messiae adstruemus; in altera promissum hunc et expectatum Messiam peculiare ac determinatum individuum esse ostendemus. Cujusmodi vero ille sit patefiet ex illis, quae de Messiae muniis et officiis paulo infra disseremus.

PROPOSITIO I.

Aliquis Messias fuit a Deo in Lege promissus et quovis tempore ab Hebraeis expectatus

7. *Legis* nomine heic intelligitur universus Pentateuchus, seu quinque Mosis libri, qui *Lex* in utroque foedere passim appellantur. Jam vero aliquem Messiam a Deo in Lege fuisse promissum, tum ab Hebraeis quovis tempore expectatum facile evincimus sive ex Legis oraculis, sive ex numquam interrupta Hebraeorum traditione, cui traditio pariter omnium antiquissimorum populorum suffragatur.

8. Sane Genes. 3, 15. Deus serpenti, seu potius daemoni sub serpentis larva latenti his verbis poenam comminatus est: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius; ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus.* Quibus in verbis tria habentur, *primo* poenam denunciatam serpenti, seu daemoni; *secundo*, poenam hanc inferendam daemoni esse a Messia; *tertio* homines a diaboli servitute esse eripiendos. Etenim ad primum quod spectat, ex substrata materia id constat, quae est de auctore seductionis ac peccati, qui certe materialis serpens esse non potest, atque ex sensu totius antiquitatis; siquidem Sap. 2, 24. legitur: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum;* Christus pariter Jo. 8, 44. de diabolo ait: *Ille homicida erat ab initio;* et Apoc. 12, 9. *Et projectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus et satanas, qui seducit universum orbem;* et reipsa a Judaeis malorum daemonum princeps *serpens vetus* vocatur. Poenam autem diabolo inferendam a Messia esse, liquet tum ex antithesi inter semen diaboli et *semen mulieris* antonomastice nuncupatum, et ex praenomine *ipsa* vel *ipsum*, siquidem הוא (hu) hebraici textus in utroque genere legi potest; si legatur *ipsa*, sensus erit *ipsa per ipsum*, si vero legatur *ipsum* refertur ad *semen*, quovis modo semper erit Messias qui conteret serpentis caput, seu debellabit diaboli potentiam, qui ad pec-

catum protoparentes induxit, liberatio denique hominum a servitute diaboli est effectus et consequentia triumphi quem Messias laturus de diabolo est. Hac de causa merito hoc oraculum *protevangelium* vulgo vocatur.

9. Hanc eandem promissionem labentibus temporibus Deus excitare non destitit, ut viva jugiter servaretur, et quo propiora tempora erant magis illustraretur; sic Gen. 12,3. item 18, 18. 22, 18. 26, 4. 28, 14. promisit Deus Abraham, Isaac et Jacob in eorum semine omnes gentes benedicendas esse. Agi autem his in locis de benedictione per promissum Salvatorem obtinenda constans evincit Judaeorum sensus traditionalis, juxta quem Apostolus Gal. 3,8. eam de Messia exponit, dicens: *Providens autem Scriptura quia ex fide justificat gentes Deus, praenuntiavit Abrahae: quia benedicentur in te omnes gentes*. Quae quidem confirmantur ac robur accipiunt ex Jacobi oraculo, atque ex prophetarum vaticiniis in quibus promissi Messiae adventus epocha, locus, proprietates, munia ac officia praedicuntur, ut paulo post ostendemus.

10. Constantem praeterea hujus Messiae tum promissionis tum expectationis traditionem penes Hebraeos viguisse vel ex eo constat, quod sectae omnes licet in pluribus a se invicem discrepantes, circa hunc articulum plane consentiant. De antiquis pharisaeorum, esseniorum, sadducaeorum ac herodianorum sectis nullum movetur dubium. De recentioribus karraitarum qui sadducaeis successerunt quique respuunt traditiones, et rabbanitarum successorum pharisaeorum, qui traditiones praeterea admittunt circa hoc dogma consensionem unanimem, qui de illis scripserunt, luculenter ostendunt. Hinc quamvis Samaritani pluribus ante captivitatem Babylonicam seculis a judaica tribu divisi fuerint, atque ex plerorumque criticorum sententia nonnisi Pentateuchum admitterent, attamen et ipsi in futurum promissum Messiam credebant eumque expectabant, uti aperte colligitur ex Christi colloquio cum muliere Samaritana Jo. 4, 25-29. et 42. Quapropter neque Christus neque

apostoli unquam disceptare cum Judaeis debuerunt circa ejusmodi promissionem atque expectationem Messianam, sed eam uti ratam penes omnes habentes, de persona tantummodo cui Messiana dignitas esset adscribenda discussio versabatur, vaticinia et miracula eo referebant.

11. Neque intra Judaeae fines firma haec persuasio se continuit, sed percrebuit per omnes orientales regiones, prout Svetonius ac Tacitus testantur. Sic enim scribit Svetonius *In Vespasian.* c. 4. *Percrebuerat Oriente toto, vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Judaea profecti rerum potirentur.* Tacitus vero *Histor.* lib. 5. c. 13. *Pluribus persuasio inerat*, inquit, *antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Judaea rerum potirentur.* Id ipsum confirmat Plutarchus in lib. *De Iside et Osiride*; virique eruditi monumentis in medium adductis apud Aegyptios, Persas, Chaldaeos, Zabianos, Graecos, Romanos, immo vero et apud Indos, Sinenses, Japones, Americanos hanc eandem persuasionem obtinuisse ostendunt; ita ut vere scribere potuerit doctus Prideaux, in *Hist. Judaeor.* par. 1. lib. 5. expectationem sive necessitatem cujusdam mediatoris Deum inter et homines ab ipso mundi exordio *apud omnes populos* invaluisse.

12. Constat igitur tum in Lege a Deo Messiam fuisse promissum tum quovis tempore ab Hebraeis expectatum; quod probandum assumpsimus.

DIFFICULTATES

13. I. Obj. 1° De promisso aut expectando Messia nihil prorsus in Lege occurrit, non in decalogo, non in Leviticо aliisve Mosaicis libris; 2° nuspiam legitur: *Credite in Messiam.* 3° Dicendum igitur est Messianam ideam ex divinis minis atque promissis, divinando ortam esse. 4° Quae cum in quinque libris fundamentalibus haud expresse contineatur, nullo modo fidei articulum respectu Hebraeorum constituit, secus ac Maimonides contenderit, qui proinde a

R. Josepho Albo eo nomine vapulat, quod numerum articulorum fundamentalium amplificaverit legis Mosaicae, inter quos et hunc retulit de expectatione Messiae. 5° Hoc ipsum jamdiu praestiterat Rabbi Hillel synedrii praeses ante Hierosolymorum excidium, qui affirmavit, Israelem nullum habere quem expectet Messiam. Ergo.

14. Resp. Ad 1^{m}, *Neg.* si *Legis* nomine universus veniat Pentateuchus; etenim praeter oracula quae ex Genes. c.3. et capp. 18, 22, 26, 28. attulimus in quibus futuri liberatoris seu Messiae aperta promissio continetur, nota sunt Moysis verba Deut. 18, 15. *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus; ipsum audies;* tum verba Dei ipsius ibid. v. 18. *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi; qui autem verba ejus quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, Ego ultor existam.* Quae non de sola prophetarum serie, uti post Orobium intelligenda esse contendit Salvador, sed de prophetarum maximo, scilicet Messia, dicta esse praeter veteris synagogae rabbinos, universa Judaeorum natio semper intellexit. Hinc nemine prorsus contradicente Petrus, Act. 3. et Stephanus ib. cap. 7. pro concione de Messia illa exposuerunt. Sane nullus in Israel unquam surrexit propheta, excepto Messia, qui sub quovis respectu Mosi similis dici possit, prout etiam Deut. 34, 10. adnotatum est. Falsum igitur est in Lege neque promissum neque expectandum juxta eam esse Messiam. Quod si in decalogo nulla ejus mentio injecta est, ratio patet, quia decalogus agendorum, non credendorum normam continet. In Levitico autem ceremoniales seu rituales leges levitis tantum traduntur.

15. Ad 2^{m}, *D.* Expressis verbis, *C.* aequivalentibus *N.* Obligatio credendi ex ipsa divina manifestatione necessario oritur; nam si Deus revelavit aliquam veritatem, obligatio eam credendi suapte natura exurgit, haec enim relativa sunt. Quamvis propterea nuspiam in Lege legatur: *Credite in Deum*

nemo tamen dubitavit unquam, ex eo quod se Deus manifestaverit, esse in eum credendum.

16. Ad 3^m, *Neg.* Sed orta Messiana haec idea est ex promissione Salvatoris primum Genes. 3. ac deinceps patriarchis saepe iterata. Comminationes ac pollicitationes divinae ad summum eam foverunt. Prophetae, sequioribus temporibus, divinam Messiae promissionem passim Hebraeorum mentibus excitarunt; tale est Messianae ideae, seu potius fidei fundamentum.

17. Ad 4^m, *Neg.* ut constat ex dictis; in libris symbolicis Judaeorum et hic articulus praecipuus recensetur, et merito; siquidem Messiae expectatio perpetuum objectum fuit Hebraeorum antiquiorum ac recentiorum fidei; Messias enim finis est Mosaicae legis. Hinc in *Thalmude Tract. Sanhedrin* cap. *Chelech* diserte legitur: *Omnes prophetae non vaticinati sunt nisi de diebus Messiae.* Ex his patet quo jure vapulet a Rabbi Albo Majmonides, qui tamen praecise eum non reprehendit quod inter fundamentales articulos recensuerit expectationem Messiae.

18. Ad 5^m, *D.* Postquam Messias advenit ac repudiatus est, *C.* absolute *N.* En verba Hillelis ex *Thalm. Tract.* cit. *Sanhedrin* cap. 11. ex edit. Cocceji excerpt. 31. et 36. *Expirarunt omnes termini: jam nullus Messias pro Israële.* Cum nempe Hillel cum gente sua noluerit Messianam dignitatem in Christo Jesu agnoscere, compereritque elapsas esse epochas omnes a prophetis pro adventu Messiae determinatas, in desperationem actus prorupit in adducta verba. Ex his specimen habemus doctrinae ac sinceritatis increduli Salvador.

19. II. Obj. Cum rationalistis; 1° Expectatio Messiae est idealis conceptus de quodam felicissimo quondam regno orituro, cujus germina jam ab ipso patriarcharum aevo praejacta erant. 2° Diviso Davidico regno sub quo florentissima fuit Hebraeorum conditio, multo magis conceptus ille idealis invaluit ex spe de novo regno Davidico instaurando. 3° Laetam spem hanc prophetae potissimum fove-

runt qui aut paulo ante captivitatem aut sub ipsa captivitate Babylonica floruerunt ad Judaeos solandos ob tot calamitates quibus eos obrui cernebant. 4° Inter hos eminet Daniel, qui describit imperium *ideale theocraticum* sub symbolica *filii hominis* persona Judaeis destinata, ut quinta orbis terrarum monarchia post varias quidem calamitates obventura, sed aeterna et immutabilis mansura cum mortuorum resurrectione et judicio extremo conjuncta. 5° Promissio igitur et expectatio Messiae non est nisi vana spes idealis orta ex melioris conditionis desiderio ac prophetarum poëticis fictionibus fota. Ergo.

20. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Sed idealis conceptus totus ac unice existit in capite rationalistico adversariorum, qui systema hoc sibi confixerunt non solum absque vel levi fundamento, sed contra Scripturarum totiusque traditionalis sensus auctoritatem. Sane germina futuri regni hujus, quae ab aevo ipso patriarcharum praejacta dicuntur, non alia sunt praeter benedictionem patriarchis promissam, atque obtinendam ab omnibus gentibus per Messiam qui erat ex eorum semine nasciturus : *In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae*, quae verba de fide in Messiam exponit Apostolus Gal. 3, 8. qui certe praeferendus est omnibus simul rationalistis.

21. Ad 2^m, *Neg.* Tum quia promissio et expectatio Messiae, uti vidimus, longe regno ipso Davidico anterior est, cujus passionem et gloriam perpetuo David celebrat in Psalmis suis ; tum quia post Davidici regni divisionem non alium Judaei Messiam praestolati sunt, quam promissum patriarchis et a Davide ipso celebratum. Regnum Davidicum instaurandum est Ecclesia a Messia constituenda ad quam gentes omnes vocandae erant, prout vocatae sunt, constituuntque non *ideale* sed vere *reale* Christi seu Messiae regnum.

22. Ad 3^m, *D.* Prophetae cujusvis aetatis laetam foverunt spem de bonis spiritualibus per Messiam obtinendis, *C.* spem regni idealis juxta gratuitum adversariorum systema *N.*

Prophetae quidem Judaeorum animos ad fidem atque spem Messianae expectationis jugiter erexerunt, spiritualia bona quae esset Messias hominibus allaturus modo aperte modo sub symbolicis descriptionibus exposuerunt, ast numquam spem inanem ac mere idealem foverunt. Fieri potuit, ut symbolicae ac typicae descriptiones materiali sensu a non paucis intelligerentur, prout reipsa a carnalibus Judaeis sub finem judaicae praesertim reipublicae factum est. Verum enim vero aliud est perperam aliquid intelligere, aliud vero ex toto fingere rem ipsam, uti adversarii autumant. Nisi fundamentum praecessisset realis hujus expectationis, numquam Judaei errassent circa ejus intelligentiam.

23. Ad 4^{m}, *Neg.* Neque enim Daniel *ideale theocraticum* imperium praenuntiat, sed *reale* Messiae regnum in aeternum mansurum, quodque universam terram occupaturum sit. Falsum insuper est regnum hoc Messianum sub symbolo *filii hominis* venientis in nubibus caeli describi, siquidem filius hominis, ut ibid. legitur cap. 7, 13. seqq. qui pervenit usque ad thronum Altissimi, ille est cui data exhibentur potestas et honor et *regnum*, et populi omnes, tribus et linguae; adeoque distinguitur a regno quod ei confertur. Quod porro ibid. v. 9. legitur de mortuorum resurrectione, deque judicio extremo, ac de Filio hominis veniente in nubibus caeli, Christo ipso interprete, de secundo et glorioso ipsius adventu intelligi debet, ut constat ex Matth. 24. ac locis parallelis Marci et Lucae.

24. Ad 5^{m}, *Neg.* hanc *sequelam* utpote provenientem ex gratuito ac male consuto rationalistarum systemate, quod repugnat non solum Scripturae sed et universae constantique Judaeorum et Christianorum traditioni, imo et traditioni omnium antiquorum populorum, prout ostendimus.

PROPOSITIO II.

Messias a Deo promissus atque ab Hebraeis expectatus singularis et unicus est

25. Scripturae numquam nisi de singulari et unico Messia loquuntur; Hebraei singularem quovis tempore et unicum Messiam praestolati sunt; characteres denique et officia, quae Messiae tribuuntur, singularem et unicum postulant. Ergo Messias a Deo promissus atque ab Hebraeis expectatus singularis et unicus est.

26. Sane cum Scripturae non per quandam impropriam denominationem qua reges et sacerdotes interdum Christos seu Messias vocare consueverunt, sed proprie de promisso liberatore loquuntur, qui per antonomasiam Messias dicitur, nonnisi singularem et unicum constanter significant. Sic Genes. 3. ille promittitur, qui conterat serpentis caput; item Genes. 12, 18, 22, 26. ille promittitur in quo benedicendae sunt omnes gentes; ibid. 49. ille praenunciatur qui mittendus est, qui est expectatio populorum, seu cui obedient populi. Hic ipse est, qui oriundus praedicitur ex familia David, ita ut per excellentiam Messias *Filius* David nuncuparetur. Ille cujus adventus epocha, et nativitatis locus accurate determinantur, uti latius postea expendemus. Atqui is certe singularis et unicus est. Ergo.

27. Neque alium praeter hunc ipsum Hebraei quovis tempore expectarunt. Quamvis enim identidem hebraici populi surrexerint strenui liberatores, qui illum e captivitatis eripuerunt jugo, qui fines hebraicae reipublicae extenderunt, extiterintque florentissimi reges, nemo unquam illorum Messias salutatus est, nec destitit unquam universa natio quin Messiam sibi promissum praestolaretur. Contra vero fatiscente judaica republica ac in finem vergente, juxta prophetarum oracula avitamque traditionem ad unum omnes Messiam aut advenisse aut proxime se se manifestaturum pro certo habebant. Etenim per id temporis, ut le-

gitur Luc.3, 15. de Jo. Baptista, *Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, num forte ipse esset Christus;* ad eundem, ut habetur Jo.1,19., solemnis sacerdotum ac levitarum legatio missa est ad eum interrogaudum, si esset *Christus*. Ibid. cap. 4. mulier Samaritana dicit ad Jesum: *Scio quia Messias venit;* Matth. 2,2. Magi Hierosolymam veninnt interrogantes fidenter: *Ubi est qui natus est rex Judaeorum?* Cumque a sacerdotibus sciscitatus esset Herodes ubi *Christus nasceretur*, ipsi incunctanter responderunt: *in Bethleem Judae* juxta Michaeae 5. vaticinium. Hoc ipsum testatur Josephus Flavius tum alibi, tum *De Bello Judaico* lib. 4. c. 5.

28. Huc denique spectant characteres promissi atque expectati Messiae, nec non officia ac munia ab ipso jnxta vatum oracula obeunda. Describitur enim ventnrus Messias ab Isaia c. 11, 1. seqq. nec non capp. 42, 3. 61, 1. mansuetus, et humilis, cujus vox non esset audienda foris, qui calamum quassatum non conterat, nec linum fumigans extinguat, qui sit evangelizaturus panperibus, allaturus lucem populis, aliaque prope innumera, de quibus in tractationis decursu agendum a nobis erit.

29. Jam vero haec omnia unicum ac singulare individuum necessario exposcnnt, ut per se patet. Messias igitur a Deo promissus atque ab Hebraeis expectatus singularis et unicus est.

DIFFICULTATES

30. Obj. 1° Messiae nomen ac dignitas ex Scripturis nulli peculiari individuo alligata est, tot proinde tributa est quot notas Messianas praesetulerunt. 2° Has vero describit Isaias dnm viros sapientia atque intelligentia praeditos, spiritu consilii et fortitndinis exhibet, qui prophetarum exemplo idonei sint ad populum ab oppressione liberandum, excutiendosque animos, ut subita mutatione ex servitute in libertatem, ex abjectione ad honorem revocetnr. 3° Itaque juxta hebraicam doctrinam liberator istius-

modi seu Messias naturae limites haud praetergreditur. 4° Huc Balaami spectat vaticinium de stella quae orietur ex Jacob, de radice quae consurget ex Israel ad populum firmandum ut fortiter agat. 5° Unaquaeque oppressionis periodus suos peperit Salvatores, inter quos Cyrus quamvis ethnicus *Christus* seu *Messias*, imo et *Salvator* ab Isaia c. 45, 6. nuncupatus est. 6° Atque post *magnam dispersionem* quotquot judaicum populum e servitute liberare adnisi sunt, potuerunt inter Messias computari, uti Barcochebas ac Sabathai Levi si felicior exitus ipsorum conatibus respondisset. Ergo.

31. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem nonnisi unus notas Messianas praeseferre potuit, prout ostendimus, verus scilicet Messias in Lege promissus atque ab Hebraeis imo ab universo humano genere expectatus, non autem fictitius, qualem Salvador imaginatione sua sibi finxit.

32. Ad 2m, *D.* Isaias unici Messiae characteres et notas exhibet, *C.* Messiarum in genere, quasi plures esse possent *N.* Etenim Isaias postquam cap. 7. vaticinatus est Emmanuelem, scilicet Messiam ex Virgine concipiente et pariente nasciturum, cap. 11. ejusdem Messiae dotes magnifice describit, dicens: *Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini; Spiritus sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini;* cum iis quae sequuntur. Quomodo vero haec transferri possunt ad eos quos adversarius noster sibi confingit?

33. Ad 3m, *Neg.* Nam vel ipse Isaias ad quem provocat adversarius, exhibet cap.7. Messiam nasciturum ex Virgine, quod suo loco vindicabimus, et cap. 11. eundem perhibet thaumaturgum, qui aures surdorum patefaciat, caecos illuminet, claudos exilire faciat, ut alia silentio praetereamus; uti prophetam eum praenunciavit Moyses Deut. 13. atque ut prophetam, thaumaturgum, ac Salvatorem etiam spiritualem praestolabantur Judaei ut ex Jo. 3, 2. 4, 42.

6,14. 7,35. constat, et alibi passim. Dixi *etiam* spiritualem, nec enim inficiamur sub finem praesertim judaicae reipublicae invaluisse aliam opinionem de Messia quoque temporali, uti ex libris N. T. compertum est; sed ejusmodi idea superinducta numquam ideam, ut ita dicam, primigeniam de Messia spirituali delevit, sed utraque simul conjuncta est. Imo haec fuit lapis offensionis in quem Judaei impegerunt.

34. Ad 4^{m}, *Neg.* Ex unanimi enim constantique Judaeorum traditione Balaam locutus est de supremo illo Rege Messia, cujus adventus fama longe lateque per orientales populos diffusa erat. Quanam porro ratione Messias devastaturus esset *omnes filios Seth*, seu *omnes homines*, ut exponit Onkelos, facile deprehenditur ex armorum genere quibus esset usurus. Jam vero ipse *percutiet terram*, inquit Isaias 11, 4. *virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium.*

35. Ad 5^{m}, *D.* Unaquaeque oppressionis periodus suos peperit salvatores improprie dictos, *C.* proprie dictos seu Messias in sensu quo eam vocem hic accipimus *N.* Neque alio sensu nisi latissimo, Cyrus *Christus* seu *Messias* ac *Salvator* ab Isaia nuncupatus est, ob figuram etiam quam suo modo Christi gessit per liberationem populi electi a captivitate temporali, quae typus fuit liberationis spiritualis, quam Messias allaturus erat a captivitate peccati et diaboli. Alioquin reges et judices vere dii essent, eo quod hoc nomine interdum in Scripturis donentur.

36. Ad 6^{m}, *D.* Per spiritum vertiginis, *C.* jure meritoque *N.* Adeoque nec Barcochebas neque Sabathai aut alius quivis potuerunt aut unquam poterunt inter Messias adnumerari, quicumque fuisset aut futurus sit illorum conatuum exitus, cum Messias ex hactenus disputatis nonnisi unus sit, talibusque notis insignitus ut cum alio permisceri unquam nullatenus possit.

—

CAPUT II

DE EPOCHA ET OFFICIIS PROMISSI MESSIAE

37. Triplex a recentioribus Judaeis effugium excogitatum est, ut se a Christianorum argumentis subducerent, quibus hi ostendunt Messiam promissum jamdiu advenisse. Aut enim inficiantur determinatam esse epocham adventus Messiae; aut si determinata sit, conditionatam eam esse autumant, aut demum si determinata et absoluta sit, nondum eam esse completam. His totidem propositiones opponimus quibus ostendimus tum determinatam, tum absolutam, tum denique elapsam ejusmodi epocham esse. His quartam adjicimus qua id ipsum ex officiis juxta prophetas a Messia obeundis conficiemus.

PROPOSITIO I.

Epocha adventus promissi Messiae ex Sacris litteris certa ac determinata est

38. Impetit haec propositio Paraphrasten Chaldaeum, R. Joseph ben Jachià, Maimonidem aliosque omnes, qui nihil certi de tempore adventus Messiae in Scripturis constitutum affirmant.

39. Ast falsitatis arguitur ejusmodi assertio 1° ex Jacobi, Danielis, Aggaei ac Malachiae vaticiniis in quibus epocha adventus Messiae determinatur ab interitu judaici sceptri et ab eversione urbis ac templi, ita ut ulterius protrahi non possit; 2° ex Judaeorum traditione agendique ratione sub illud tempus. Etenim juxta scholam Elianam Messias adventurus erat an. ab orbe condito quatermillesimo, ad quem thalmudistae referunt *dies regis Messiae*. Et reipsa hac aetate magna animorum contentione exoptatus et expectatus Messias fuit, cujus rei fidem faciunt Solimorum commotio ac perturbatio ad Magorum adventum, Herodis timor, infantium caedes, ac paulo post

interfectio eorum omnium, qui ex stirpe Davidica provenire deprehenderentur, desperatio Hillelis, tumultus hac de causa excitati, veteratorum apparitio qui se Messias venditarent, fama per id temporis longe lateque vulgata de dominatore a Judaea egressuro, aliaque id genus multa, quae aperte evincunt persuasam esse et ex sacris Litteris et ex traditione constanti judaicam gentem universam de epocha determinata adventus promissi Messiae. 3° Falsitatis arguitur ex ingenua tot rabbinorum, qui nobis id ultro concedunt, confessione. 4° Ex ipsa rei de qua agitur natura, cum Messiae expectatio fuerit objectum desiderii universae gentis, quae in hoc praefinitum tempus intuens, mirum in modum concitabatur ac permovebatur ad eum excipiendum, praesertim cum et genus et nativitatis locus, et characteres, et officia, et vitae ratio promissi Messiae in Scripturis patefacta ei fuerint.

DIFFICULTATES

40. Obj. 1° Doctiores rabbini inter septem res hominibus ignotas recensent tempus restitutionis regni Davidici seu adventus Messiae: 2° Danielis 12, 9. legitur Angelum prophetae sciscitanti tempus adventuri Messiae respondisse: *Clausi sunt signatique sermones usque ad praefinitum tempus.* Ergo.

41. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Recentiores seu qui post Christi adventum scripserunt, *Tr.* vel *C.* antiquiores seu ante illius adventum *N.* In primis nonnisi pauci rabbini ita sentiunt; deinde cur et isti pauci in hanc sententiam concesserint ratio aperta est. Nullum post tot secula viderunt apparere Messiam, postquam scilicet verum Messiam repudiaverant, adeoque nil mirum si animum despondentes, negarunt epocham illius adventus determinatam esse. Deberent hi ostendere ante Solymorum excidium eandem viguisse sententiam penes suos. Ast documenta omnia et publica facta contrarium evincunt.

42. Ad 2^{m}, *Neg.* agi in objecto loco de tempore ad-

ventus futuri Messiae, cum hoc tempus Angelus jam patefecerit Danieli, ut legitur ibid. cap. 9. fieri igitur nequit, ut Daniel sciscitatus fuerit ab Angelo cap. 12. quod antea aperte adeo didicerat. Igitur sermo est in allegatis verbis de eo quod toto hoc capite agitur; quidnam vero istud sit, res adeo obscura et incerta est, ut inter se nondum convenerint interpretes sive Judaei sive Christiani. Nequit idcirco ullum ex incerta re argumentum deduci.

PROPOSITIO II.

Epocha adventus Messiae in Scripturis determinata retardari nequit

43. Nimia luce perculsi plerique Judaei oraculorum propheticorum traditionisque universae, haud inficiari potuerunt epocham, de qua disserimus, determinatam esse. Argumentis idcirco christianorum pressi confugerunt tanquam ad extremam tabulam, ad dilationem hujus epochae ob judaici populi peccata et demerita. Inane porro ejusmodi effugium esse sic ostendimus.

44. Si dilata esset epocha adventus promissi Messiae, ideo differri potuisset, quia conditionate praenunciata. Atqui hoc falsum est; 1° quia nuspiam ejusmodi conditionis vestigia in Scripturis occurrunt, sed constanter in omnibus oraculis absolute epocha determinata exhibetur; 2° quia hanc conditionem non patitur res ipsa de qua agitur; siquidem Messias non pro solis Judaeis venturus erat sed etiam pro gentibus; absonum autem est gentes ob demerita Judaeorum detrimentum pati debuisse; 3° quia expresse in Scripturis conditio omnis excluditur, Danielis siquidem 9, 24. tempus adventus Messiae *decisum seu determinatum* dicitur juxta hebraicae vocis vim ; ac Deus praeterea Is. 52, 3. seqq. et alibi protestatur se populum suum redempturum *propter se et propter gloriam nominis sui ;* 4° quia supervacanea fuisset toties in Scripturis epochae hujuscemodi determinatio ; 5° quia hanc

conditionem numquam suspicata est vetus synagoga; 6° quia denique adsurdum est peccata iu causa fuisse dilationis Messiae, ejus nempe qui ad peccata delenda venturus erat. Quae cum ita se habeant jure concludimus effugium de dilatione promissi Messiae vanum esse atque unice ad christianorum argumenta eludenda a serioribus Judaeis excogitatum.

DIFFICULTATES

45. Obj. 1. Plura sunt vaticinia in Scripturis absolute enunciata, quae tamen conditionem saltem implicitam continere eventus patefecit, id ipsum igitur evenire potuit in vaticiniis Messianis. 2° Nec desunt prophetiae, licet Messianae, quae conditionem tamen expresse continent, sic Deut. 30, 10. redemptio Israel promittitur: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui .... et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua.* 3° His permoti auctores *Pesichtà*, et thalmudistae in *Ghemarà Babylonica* quos plerique omnes rabbini sequuntur recentiores, poenitentiae defectui adscribunt dilationem adventus Messiae, quamvis transacti termini siut a prophetis constituti. Ergo.

46. Resp. Ad 1m, *D.* Quae tamen conditio sive ex subjecta materia, sive ex adjunctis, sive denique ex aliis locis appareat, *C.* secus *N.* Haud inficiamur in Scripturis quandoque reperiri vaticinia conditionata, quae tameu absolute enunciantur. Verum ab ipsa substrata materia e. g. comminationibus aut promissionibus temporalibus conditio innuitur, eamque satis aperte conditionem, quae alibi etiam exprimitur, patefaciunt Scripturae. Contra vero vaticinia Messiaua neque conditionem patiuntur, neque alia loca Scripturarum insinuant, uti ostendimus, imo eam prorsus excludunt.

47. Ad 2m, *Neg.* Siquidem in adducto Deuteronomii testimonio nullus est de Messia sermo, sed de sola felicitate aut punitione Israelitarum prout diversa ratione in ordine ad legis observationem aut transgressionem se gererent.

Promittit tamen Deus se eos revocaturum a captivitate in quam forte ob peccata sua incidissent, si eorum sinceram poenitentiam egissent, prout reipsa saepe factum esse sub judicibus et regibus, ipsorum historia testatur.

48. Ad 3^{m}, *D.* Postquam scilicet elapsae omnes epochae sunt, verusque Messias abjectus est, *C.* ante id tempus *N.* Deberent ostendere rabbini qui hoc perfugium invexerunt, veterem synagogam id ipsum sensisse cum epochae illae nondum transactae essent.

PROPOSITIO III.

Advenisse Messiam a Deo promissum atque a Judaeis expectatum, jamdiu elapsae epochae, prophetarum oraculis determinatae, luculentissime ostendunt

49. Prophetarum oracula in quibus epocha promissi Messiae determinata est, quatuor praecipue sunt, oraculum videlicet Jacobaeum, vaticinium Danielis, prophetiae demum Aggaei ac Malachiae. Haec igitur expendenda suscipimus singillatim, ne simul congesta confusionem pariant.

§. I. *Jacobaeum vaticinium expenditur*

50. Celeberrimum hoc vaticinium exhibetur Gen 49, 8. seqq. Cum enim Jacob jamjam moriturus ad se vocasset filios suos ut eis benediceret *benedictionibus propriis*, annunciaretque ipsis obventura in diebus novissimis, cum ad Judam pervenisset quartum filium suum, sic ei fausta ominatus est : *Juda, te laudabunt fratres tui, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda; ad praedam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti ut leo et quasi leaena; quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium;* seu ut postrema haec verba in hebraico textu leguntur: *Non recedet sceptrum a Juda, et legislator de inter pedes ejus, donec veniat Sciloh et ei obedientia populorum.*

51. Tria, ut rem conficiamus, hic nobis evincenda sunt 1° hoc oraculum ad Messiam pertinere; 2° ejusdem adventus epocham determinare; 3° jamdiu fuisse completum.

52. Primum autem evincitur tum ex vi vocis *Sciloh* tum ex iis quae huic *Sciloh* tribuuntur. Jam vero etsi multiplex a philologis radix voci *Sciloh* assignetur, tamen omnes in eo collineant ut de Messia intelligi debeat. Etenim qui eam derivant a שָׁלָה (*Scialà*) *tranquillus* aut *quietus fuit*, hunc ei sensum tribuunt oraculo: *Non recedet sceptrum a Juda ... donec veniat pacificus* aut *tranquillator*. Huic interpretationi favet codex samaritanus in quo legitur: *donec veniat pacificus*. Messias porro ab Isaia cap. 9. v. 7. vocatur *Princeps pacis*, utpote qui venturus esset ad tranquillitatem ac pacem afferendam. Qui vero eam vocem repetunt a radice שִׁיל (*Scil*) vel שָׁלַל (*Scialal*), tunc idem est *Sciloh* ac *Filius ejus*, seu qui antonomastice filius Judae dici potest, scilicet Messias. Qui demum malunt legere שֶׁלֹּה (*scelloh*) pro שֶׁלּוֹ (*scellò*), huic voci vim tribuunt significandi *quod ei* seu *cujus est*, nempe sceptrum de quo hic loquitur Jacob. Hoc sensu hanc vocem videntur plerique veteres accepisse. Sane LXX. habent: *Donec veniat quae ipsi reposita sunt*, seu ut alii legunt: *cui repositum est*, ut etiam interpretantur Aquila et Symmachus. Hi igitur hunc sensum referunt: *Donec veniat regnum, quod repositum est ei*, videlicet Messiae. Hunc sensum clarius expressit Onkelos scribens: *Donec veniat Messias*. Vere igitur, heic saltem, Rosenmüller scripsit interpretes omnes *raro consensu*, quavis etiam admissa ethimologia vocis *Sciloh*, convenire in illa de Messia intelligenda aut aliqua ejus proprietate. Hinc veteres Hebraei in Thalmude *tract. Sanhedrin*, *Perek Chelek*, *in Berescith rabbà* vocem *Sciloh* inter Messiae nomina retulerunt.

53. Non minus luculenter id ipsum evincitur ex iis quae huic *Sciloh* tribuuntur: subdit enim Jacob: *et ipse erit expectatio gentium*, seu: *Et ei obedientia populorum*, quae verba Onkelos reddit: *Et ei obtemperabunt populi;* Jarchi vertit: *Et ei congregatio populorum;* uterque Arabs in-

terpres : *Et ad eum congregabunt se populi ;* Alexandrini quos secutus est s. Hieronymus habent: *ipse expectatio gentium*, quibus consonat Syrus: *et eum expectabunt populi.* Jam vero ille qui κατ' ἐξοχὴν *expectatio gentium* dicitur, cui erit *obedientia populorum,* ad quem se populi congregabunt, ad quem confluent gentes omnes, profecto alius non est nisi Messias, prout prophetae saepe declarant, praesertim vero Isaias tum alibi, tum c. 11, 10. 49, 6. 51, 5. 65, 1. 66, 19. Et Hebraei ipsi contendunt. Exploratum igitur est, quod primo loco constituimus, tum ex voce *Sciloh*, tum ex iis quae *Sciloh* tribuuntur, sermonem in hoc oraculo de Messia esse.

54. Epocham porro in hoc ipso oraculo determinari adventus promissi Messiae, constat 1° ex ipsis particulis עַד־כִּי (*ad chi*) quae semper vertuntur: *donec, usque dum, usque ad* etc. Constat 2° ex Jacobi scopo vaticinantis numquam ablatum iri *scevet* sive *sceptrum*, nempe supremam potestatem, aut tribum e Judae pedibus, seu de medio ejus donec veniat *Sciloh* seu Messias, ut hac ratione signum praeberet adventus ejusdem Messiae ; jam vero si nullum terminum praestituisset Jacob in adductis particulis, nullum signum dedisset quo et expectaretur et agnosceretur promissus Messias. Constat 3° ex communi antiquorum interpretatione, qui cum viderent judaicum regnum ad finem properare, tempus ab hoc vaticinio pro adventu futuri Messiae praestitutum, advenisse collegerunt.

55. Transactam demum hanc epocham esse, seu adimpletum Jacobaeum vaticinium facile ostenditur: ex Jacob non erat auferendum a Juda sceptrum, donec veniret Messias; atqui jamdiu sceptrum defecit: ergo jamdiu transacta designata epocha est, completumque est vaticinium.

56. *Sceveth* porro nomine significari *supremam potestatem, imperium, imperatoriam* dignitatem patet tum ex Num. 24, 17. Isa. 14, 6. Zachar. 10, 11. ubi identica phrasis reperitur : *et sceptrum Aegypti recedet ;* tum ex versione Alexandrina et Theodotionis, ubi vox *Sceveth*, *princeps* verti-

tur, in Symmachi translatione vero *potestas;* tum denique ex paraphrastis Chaldaeis inter quos Onkelos posuit: *exercens dominium*, Jonathan vero et Jerusalmi exposuerunt de *rege*. Confirmatur autem vocis *Sceveth* hoc in loco data significatio ex altero membro, ubi voci *Sceveth* respondet vox מְחֹקֵק (*mechokek*), quae proprie eum, *qui aliquid statuit*, *decrevit* significat, et *legislatorem* denotat, ac in universum de *primoribus* , *praefectis* populi exercitusve usurpatur Judic. 5, 14. in Ps. vero 59, 9. Judas vocatur *princeps antesignanus*, *mechokek*.

57. Constat igitur ex dictis oraculum Jacobaeum, et Messiae adventum respexisse, et illius certum tempus praenunciasse; hoc denique tamdiu praeterlapsum esse, adeoque oraculum completum, Messiamque advenisse.

DIFFICULTATES

58. I. Obj. 1° Jacobaeum vaticinium habere pro objecto Messiam, res admodum incerta est, cum aeque Moysi, Sauli, Davidi, Jeroboamo, potissime vero Nabuchodonosor aptari possit, quibus gentes seu populi obediverunt. 2° Potest praeterea vox *Sciloh* de urbe hujus nominis intelligi, adeo ut sensus oraculi sit: *Non recedet sceptrum a Juda*, seu Judas non desinet esse antesignanus et dux populi Israelitici universi donec venerit *Silumtem;* nempe juxta vocabuli vim, donec venerit ad *quietem* post longas in deserto peregrinationes. Haec interpretatio communis jam est ; eam siquidem propugnant Rab. Lipman , Teller , Zirkel, Justius atque Gesenius. Ergo.

59. Resp. Ad 1^m^, *N*. Notae siquidem quae *Sciloh* tribuuntur in Jacobaeo vaticinio nulli praeterea quam Messiae convenire possunt. Quominus enim intelligatur vaticinium de Moyse, Saule, Davide aut Jeroboamo obstat perduratio sceptri seu supremae potestatis, quae longe post ipsos in Juda perseveravit, uti ex historia constat; nulli horum insuper competit quod de obedientia populorum ibidem di-

citur. Multo vero minus ea conveniunt Nabuchodonosor sub quo suspensa quidem est suprema potestas in tribu Juda, non autem penitus ablata; quamvis autem pluribus populis dominatus hic fuerit rex, quum tamen ejusmodi obedientia violenta fuerit, non ea est de qua loquitur Jacob, qui de subjectione aut confluentia spontanea disserit juxta vim hebraicae vocis יִקְּהַת (*jikkeath*) et allusionem ad benedictionem omnium gentium, obtinendam ex semine Abraham, Isaac et Jacob ipsius.

60. Ad 2[m], *Neg.* Jacobaeum oraculum *frigidam* hanc interpretationem, ut vocatur ab ipso Rosenmüller, admittere posse; tum quia Jacob loquitur de persona, non autem de urbe; tum quia notae *Sciloh* tributae aptari urbi *Silo* nullo modo possunt; tum quia denique contraria ejusmodi interpretatio est sensui traditionali totius synagogae, et antiquiorum interpretum Hebraeorum, uti ostendimus. Communis porro ea expositio non est nisi penes paucos rationalistas protestantes.

61. II. Obj. Saltem nulla epocha adventus Messiae determinata deprehenditur in verbis Jacob; 1° particulae enim עַד־כִּי (*ad chi*), quae verti solent *donec*, *usque*, *usque dum*, non terminum sed continuationem significant, quod innumeris prope utriusque foederis exemplis ostendi potest, ex. gr. in Ps. 109, 1. legitur. *Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis* DONEC *ponam inimicos tuos* etc. Matth. 1, 25. de Joseph legitur: *Et non cognoscebat eam* (Mariam) DONEC *peperit filium suum primogenitum*, ostenditque ex professo s. Hieronymus *Comment.* in hunc locum. Sensus igitur hujus oraculi est, ut animadvertit Rab. Aben-Ezra: *Non recedet sceptrum a Juda, donec veniat Sciloh, id est numquam auferetur, seu numquam recedet sceptrum a Juda, multo minus quum venerit Sciloh*, cujus locutionis exemplum suppetit Gen. 28, 15. ubi Deus Jacob juxta hebraicam veritatem sic affatur: *Non deseram te, usque dum fecero quod locutus sum tibi*, idest *multo minus te deseram cum te reduxero in terram hanc*. 2° Accedit, quod particula עַד non

solum significet *donec*, *usque dum*, sed etiam *perpetuo*, ut patet ex Exod. 15, 18. ac propterea hic sensus exurgit: *Non recedet sceptrum a Juda in perpetuum, quia veniet Sciloh.* 3° Insuper *Sceveth* passim in scripturis significat *virgam afflictionis*, ut liquet ex Ps. 2, 9. et Is. 10, 5. adeoque sic exponi potest oraculum Jacob: *Non recedet virga afflictionis a Jacob, donec veniat Sciloh.* Ergo.

62. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Particulae *donec, usque* etc. non semper significant terminum aut cessationem in propositione *enunciativa, C. prophetica N.* Etenim in prophetia seu futurorum eventuum praedictione, particula *donec* semper terminum significat, alioquin vaticinium vagum fieret, vimque suam amitteret; propheticum vero est oraculum Jacobaeum, adeoque particula *donec* terminum exprimit. Exempla quae allata sunt aliaque ejusmodi quae adduci possent ad rem praesentem non referuntur. Concidit proinde Aben-Ezrae expositio, et argumentum superstructum.

63. Ad 2^m^, *D.* Si particula עד (*ad*) solitarie sumatur, *C.* si conjuncta cum כִּי (*ki*) reperiatur *N.* Nusquam in Scripturis conjunctio particularum עד־כי (*ad ki*) significat *in aeternum, in perpetuum, aut perpetuo.* Sane exempla ab adversariis adducta exhibent solam particulam עד (*ad*); contra vero quoties conjunctae illae duae particulae occurrunt, toties in significatione *donec, usque ad* etc. reperiuntur. Adeoque falsitas allatae expositionis colligitur, quae praeterea nova est, ac tum scopo Jacobi, tum sensui traditionali contraria.

64. Ad 3^m^, *D.* Si adhibeatur *Sceveth* cum epitheto afflictionem significante, *C.* per se in usu biblico, praesertim vero in casu nostro, *N.* Objecta porro exempla responsionem nostram confirmant; in Psalmo enim 2. dicitur *virga ferrea*, apud Isaiam legitur *virga furoris.* Hunc autem sensum excludit Jacobi oraculum in quo omnia fausta Jacob ominatur Judae, *legislator* sive *princeps*, *antesignanus* et *Dux* contraponitur in altero hemistichio voci *Sceveth*; ut

praeteream ejusmodi violentam interpretationem ab historia explodi.

65. III. Obj. Nondum exploratum est Jacobaeum vaticinium esse completum. Nam 1° dici nequit desiisse sceptrum a Juda, cum adhuc vigeat regnum florentissimum sub Echmalotarcha seu principe captivitatis in quo Judaei propriis legibus ac institutis vivunt. 2° Retinent praeterea Judaei jus ad regnum patrum suorum, quo per summum nefas a Romanis expoliati sunt. 3° Nisi porro hoc jus sufficeret ad sceptrum retinendum, defecisset sceptrum a tribu Juda quinque ad minus seculis ante generalem dispersionem, quod profecto christiani non admittunt. 4° Cum demum ex Levit. 26, 40, et 41. Deut. 30. et 32, 43. judaica respublica restitui debeat, praesens Judaeorum conditio precaria dici potest, adeo ut templum Jehovah ac palatium legis iterum excitari debeant. Ergo.

66. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *Neg.* Ejusmodi enim florentissima regna nullibi existunt nisi forte in imaginatione rabbinorum. Mirum est in tanta geographiae luce Judaeos adhuc ejusmodi fabulis delectari, ac sibi turpiter illudere.

67. Ad 2^m, Si Jacob de *jure* locutus esset, *Tr.* si de facto *N.* Jam vero Jacob loquitur de *ablatione sceptri*, adeoque de facto, alioquin nullum prorsus signum praenunciasset de adventu futuri Messiae; atque hinc vetus synagoga non de jure sed de facto hoc oraculum intellexit.

68. Ad 3^m, *Neg.* Captivitate enim Babylonica sceptrum judaicum non penitus ablatum est, tum quia captivitas illa brevi perduravit; tum quia Deus per prophetas populum suum saepe certiorem fecit de reditu seu proxima liberatione ab eadem captivitate; tum quia denique, cum sceptri nomine ut postea declarabimus, non regalis, sed suprema potestas veniat per collectionem ejusdem Judae tribus, quae semper perstitit, nec cessavit hoc sensu, tota illa captivitatis periodo, sceptrum a Juda.

69. Ad 4^m, *D.* Quatenus Deus miseraturus aliquando

sit caecitatis judaicae gentis, *Tr.* in sensu adversariorum *N.* Nempe in allegatis testimoniis vel agitur de partialibus captivitatibus in quas incurrere debuerunt Hebraei ob ipsorum peccata, et a quibus liberandi erant, si eos patratorum scelerum poenituisset; aut agitur de conversione Hebraeorum ad Messiam quem repudiarunt, uti paulo post ostendemus. Ceterum cum de facto judaica gens privata sceptro sit ab octodecim seculis, quaecumque demum futura sit ejus conditio, certum est et oraculum jamdiu fuisse impletum, adeoque Messiam jamdiu advenisse.

§. II. *Expenditur vaticinium Danielis*

70. Daniel in Babylonica captivitate peccata sua, ac populi universi confitens afflictabatur, veniam eorum et liberationem populi, urbisque ac templi restitutionem per promissum Messiam enixe rogabat. Adhuc oranti adstitit Angelus Gabriel, qui cum his verbis cap. IX. v. 24. affatus est: *Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum* v. 25. *Scito ergo et animadverte: ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt; et rursum aedificabitur platea et muri in angustia temporum.* v. 26. *Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio* v. 27. *Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium, et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.*

71. Ita quidem vulgata versio a qua in nonnullis discrepat textus originalis, praecipuae autem variantes hae fere

sunt: in v. 24. pro *abbreviatae* hebraica veritas habet, *decisae*, *resectae*, vel *decretae* aut *statutae* sunt; et quod noster vulgatus vertit *Sanctus Sanctorum*, hebraicus habet, *Sanctissimum*, aut *Sanctitas Sanctitatum*. Sic. v. 26. pro *occidetur Christus et non erit* etc. legitur in textu originali: *extirpabitur*, vel *excidetur unctus (Christus), et non ei. Urbem et Sanctuarium destruet populus principis venturi, et finietur in inundatione, et usque ad finem est bellum, decretum ruinarum*. Demum v. 27. illud: *et erit in templo abominatio desolationis* etc. ita se habet in textu: *Et super extremitatem* seu *culmen abominationum vastator, et quidem usque ad completum et resectum stillabit*, seu *fundetur supra vastatum*.

72. Quibus praenotatis tria pariter hic praestare debemus, tum videlicet Danielis vaticinium ad Messiam pertinere; tum epocham promissi Messiae in eo determinatam esse; tum denique elapsam jamdiu ejusmodi epocham esse.

73. Porro oraculum Danielis Messiam unice spectare, primo quidem vaticinii verba, secundo vero characteres et notae, tertio demum veteris synagogae sensus traditionalis apertissime evincunt. Etenim ille promittitur, qui vocatur *Sanctus Sanctorum*, seu *Sanctitas Sanctitatum*, seu etiam *Sanctissimus*. Jam vero talem futurum Messiam nemo est qui ambigat, cum Ps. 15, 16. et Is. 12, 6. expresse per excellentiam *Sanctus* vocetur; item qui ibidem promittitur dicitur *Messias* et *princeps*, sive *dux* qui praeterea debebit pactum, sive foedus Dei cum hominibus confirmare; quamvis autem improprie plures alii in scripturis *Uncti*, *Christi*, aut *ducis* nomine donentur, solus Messias est cui proprie, competit ejusmodi denominatio, qui ab Isaia c. 42, 6, et 49, 8. datus dicitur in *foedus populi*, et a Malachia c. 3, 1. *Angelus Testamenti* seu *foederis* vocatur. Et haec quoad verba. Si nunc characteres et notas expendamus, quae huic *Messiae* seu *duci* tribuuntur in vaticinio, melius adhuc res conficitur. Siquidem ille promittitur venturus, qui praevaricationem consummet, finem imponat peccato,

deleat iniquitatem, atque justitiam adducat sempiternam. Atqui haec munia propria esse Messiae, prophetae omnes uno animo tradunt: Isaias 61, 1. Zacharias 3, 8. Malachias capp. 3, et 4. ita ut Petrus pro concione Act. 10, 43. de Christo dicere non dubitaverit: *Huic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.* Sive igitur verba ipsa Danielis sive characteres illius qui in vaticinio promittitur spectentur, constat, alium hunc non esse aut esse posse nisi Messiam.

74. Haec autem mirifice confirmantur ex veteris synagogae sensu traditionali, cujus rei testes locupletissimi sunt Rabbi Manasses, et Josephus Flavius, qui tum in *Antiquit.* lib. 10. c. 11. §. 7. tum *De bello judaico* lib. 4. c. 6. §. 2. habet omnes Judaeos ex antiqua traditione ad Messiam retulisse oraculum Danielis eaque de causa sub Vespasiano ac Tito arma sumpsisse adversus Romanos. Id ipsum constat ex eo quod refert R. Rasci in *Seder holam* in *Jalckut Simeoni* II. fol. 79. ideo Jonathano ben-Uziel interdictum fuisse ne suam paraphrasin in *Chetuvim*, seu *Hagiographos* evulgaret, quia nimirum Messiani adventus epocha manifestius statueretur. Juxta rabbinos in *Berescit Rabbà* in cap. 14. Genes. p. 264. Messias adducere debet *justitiam seculorum*, immo vero juxta Nachmanidem, Mosem Geronensem ac Mosem Haddarschan apud Schöettgenium *De Messia* lib. 2. pag. 264. ipsemet Messias justitia est sempiterna, et Sanctus Sanctorum; R. Mordachai in *Scemen Amischà Aphtarà* 1. fol. 12. fatetur Messiam illum esse ad cujus adventum perducunt LXX. Danielis hebdomadae. Exploratum igitur est veterem synagogam praecipuosque rabbinos pro certo habuisse Messiam objectum esse Danielis vaticinii.

75. Multiplici vero ex capite adstruitur quod secundo loco constituimus, determinatam scilicet esse adventus Messiani epocham in hoc vaticinio; ac 1° ex relatione LXX. harum hebdomadarum cum an. LXX. a Jeremia consti-

tutis captivitatis Babylonicae, singulis enim annis hebdomada respondet; porro LXX. anni determinati sunt, igitur et LXX. hebdomades tempus determinatum significant; 2° ex partitione harum hebdomadarum in tres periodos; nempe in septem, in sexaginta duas, et unam, scilicet postremam; esset enim partitio haec supervacanea, nisi de tempore determinato ageretur; 3° ex duplici termino *a quo* et *ad quem* qui in vaticinio constituitur; terminus enim *a quo* decurrere debent illae hebdomadae est *exitus sermonis ut iterum aedificetur Jerusalem;* terminus autem *ad quem*, seu in quem desinunt, est urbis templique excidium; 4° ex analogia hujus vaticinii cum reliquis in quibus tempus ab eodem propheta praefinitur, ut patet ex c. 4, et 12. Demum 5° ex veterum Judaeorum consensu, ut constat ex allatis documentis.

76. Completum denique vaticinium esse seu transactam jamdiu praefinitam epocham adventus Messiae ex dictis res aperta est. Ex Daniele intra duos terminos *a quo* et *ad quem* septuaginta hebdomades annorum, id est an. 490. effluere debuerunt; intra id tempus et Messias venire, inungi, et morti tradi debuit, abolenda erant V. T. sacrificia, complenda visio, delenda iniquitas, et justitia sempiterna adducenda; atqui terminus *ad quem*, urbis scilicet ac templi destructio una cum abolitione veterum sacrificiorum, ab octodecim seculis transactus est; ergo et adimpleta cetera sunt quae intra utrumque terminum adimpleri debebant, scilicet et venit Messias, et unctus est, ac morti traditus. Completa igitur est visio et prophetia, seu epocha transacta est a Daniele determinata pro Messiae adventu.

DIFFICULTATES

77. I. Obj. 1° Incertum in primis est utrum in hoc vaticinio de uno an vero de duplici Christo seu Messia, sermo sit; 2° incertum utrum vaticinium Danielis ad Messiam referatur, an potius pro objecto habeat aut Cyrum, aut

Antiochum Epiphanem ut placuit Marshamo, aut Alexandrum M. uti contendunt Bertholdt ac Rosenmüller, aut demum Seleucum II. aut Seleucum IV. ut alii existimant. 3° Marshami expositio in quam, quoad rei substantiam ceterae conveniunt, praeferenda videtur; eam enim veriorem esse suadent scopus prophetae, qui sollicitus erat de futura populi sui, ac templi urbisque sorte: item calculus chronologicus qui nos ad ea tempora perducit; inauguratio Sancti Sanctorum, nempe templi, quae sub Juda Machabaeo facta est; templi desolatio, quae perduravit usque ad finem belli, confirmatio pacti cum multis hebdomada una ex parte fidelium Judaeorum adhaerentium Judae; defectio hostiae seu victimae et farti in medio postremae hebdomadae, quae per id temporis contigit; demum deletio peccati et iniquitatis, id est poenae peccatis debitae, quae quidem poena *peccatum* passim in Scripturis vocatur, praesertim Jerem. 50, 20. ad quem locum alludit Daniel; nec non adductio justitiae sempiternae seu legalis, quoniam ex eo tempore numquam Judaei sese idololatria polluerunt. 4° Cum igitur omnia apprime in tempora Judae Machabaei collineent, quum etiam occisus est Christus, id est Onias Sacerdos, nil mirum si in eamdem expositionem concesserint Harduinus et Calmet catholici interpretes. 5° Nisi dicere malueris cum Bertholdt ac Rosenmüller totam hanc prophetiam, a quodam veteratore fuisse confictam post rerum eventum ad consulendum honori Jeremiae, cujus vaticinium de futura judaici populi felicitate post 70. annos verificatum non est. Ergo.

78. Resp. Ad 1^m, *Neg.* incertum esse utrum de uno vel duplici Messia loquatur Daniel. Etenim 1° ex orationis serie luculenter patet unum eumdemque esse *Christum ducem* venturum, et Christum occidendum post hebdomadas LXII, seu potius LXIX. a publica ejusdem manifestatione. 2° Messiae mors ponitur in nexu causali cum excidio urbis ac templi, prout ejus adventus v. 25. nectitur cum collatione bonorum v. 24. 3° ex morte violenta sub-

cunda a Messia venturo, prout etiam vaticinati sunt David Ps. 21, 17. Jsaias c. 53, 5. et Zacharias c. 12, 10.

79 Ad 2^{m}, *Neg.* tum quia nemo illorum qui recensiti sunt occubuerit morte violenta, de Cyro siquidem res admodum incerta est, ceteros vero certo constat morte naturali occubuisse, Messias tamen venturus ex Daniele occidendus erat; tum quia nulli eorum quadrant adducta vaticinii adjuncta; tum demum quia haec omnia absque ullo vel levissimo fundamento excogitata sunt, nec nisi per summam violentiam Cyro, Alexandro, Seleucis etc. ab interpretibus anti-Messianis, quae in vaticinio recensentur Danielis, applicantur.

80. Ad 3^{m}, *Neg.* Nam 1° non congruit scopus prophetae, qui non de sola populi, urbis templique futura sorte sollicitus erat juxta lectionem Jeremiae, sed praecipue ut ipse Daniel v. 19. seqq. fatetur, de peccatorum remissione, adeoque de Messia, cujus munus erat juxta omnes prophetas ea delere ac tollere; cum Messia vero connexa erat sors populi, urbis ac templi, ac proinde de iis omnibus loquitur Angelus ad Danielem.

81. 2° Non congruit calculus chronologicus siquidem ex Angeli verbis LXX. hebdomades decurrere debebant ab *exitu sermonis*, seu decreto reaedificationis Hierusalem, quod datum est an. 20. Artaxerxis Longimani (Nehem. 2, seqq.); jam vero si ab anno 20. regni Artaxerxis supputemus an. 483. incidimus in an. 782. Urbis conditae, sive in an. 15. imperii Tiberii Caesaris, id est pervenimus ad publicam Christi manifestationem (Luc. 3, 1. seqq.); longe igitur hoc tempus excedit omnes commemoratos principes, quos vellent interpretes non-Messiani constituere uti terminum *ad quem* vaticinii Danielis.

82. 3° Non congruit templi inauguratio sub Juda Machabaeo facta [a]) quia in nostro vaticinio non agitur de *inauguratione* sed de *unctione*, secundum vero templum numquam inunctum fuit; [b]) quia non est sermo in Daniele de templo materiali, sed de *persona*, ut evincunt veteres ver-

siones, veterum rabbinorum expositio et contextus; [c]) quia ejusmodi unctio contigisset in hypothesi quam impugnamus post an. 490., attamen v. 27. templum hoc tempore praedicitur *destruendum;* [d]) quia non congruit chronologica supputatio, uti ostendimus.

83. 4° Non congruunt templi desolatio, confirmatio pacti cum fidelibus Judaeis ac defectio victimae et farti. Adversarii enim in hac expositione falso assumunt illam desolationem de *profanatione;* contra vero propheta loquitur de *destructione*, *vastatione* et *inundatione;* item perperam assumunt illud *usque in finem perseverabit desolatio* intelligendum *de fine belli*, cum Daniel disserat de destructione perpetua. Gratis pariter exponunt confirmationem pacti seu foederis de adhaerentibus Judae Machabaeo, cum sermo in vaticinio sit de foedere per Messiam incundo cum populo fideli. Demum quod de sacrificiorum legalium cessatione perpetua in vaticinio dicitur connexa cum templi destructione, violenter trahunt adversarii ad suspensionem sacrificiorum, quae sub Antiocho Epiphane contigit.

84. 5° Non congruit quod dicitur de peccato seu poena peccati, ac de justitia legali; est enim sermo apud Danielem de peccato proprie dicto, proindeque de proprie dicta justitia; peccatum enim heic conjungitur cum *iniquitate* seu *culpa* עָוֹן (*avon*), quae significat actionem personalem sive reatum, quodque juxta Isai. 10, 11. auferendum a Messia erat; cum vero justitia ablationem peccati necessario in praesenti providentia sequatur, jure infertur hanc a Messia esse afferendam. Justitia porro legalis per templi ac sacerdotii destructionem erat abolenda, dum justitia afferenda a Messia debeat esse aeterna.

85. Ad 4^{m}, *D.* Si subsisteret veritas praemissarum, *C.* si haec non subsistat, uti ostendimus, *N.* Quamvis Harduinus et Calmet non omnem excluderent a vaticinio Danielis relationem ad Messiam, imprudenter tamen se gesserunt, dum saltem ex parte Marshami expositionem admiserunt. Onias nequit dici *Sanctus Sanctorum*, neque per eum

delcta iniquitas, neque adducta justitia sempiterna, quam ob causam, ut cetera omittam, vaticinii objectum nullatenus esse potest.

86. Ad 5^{m}, *D.* Omnem repudiando historicam veritatem ac per summam impietatem, *C.* secus *N.* Mirum est veritos haud esse scriptores christianos, si christiani rationalistae vocandi sunt, contra Christi auctoritatem, qui Matth. 24, 15. Marc. 13, 14. Luc. 21, 20. aperte hoc vaticinium Danieli adscribit, illud tribuere veteratori pseudo-Danieli; et quidem ut alteri veteratori scilicet Jeremiae qui falso vaticinatus esset, suppetias ferret. Huc pervenerunt protestantes, qui puro verbo Dei innituntur. Sed praeterea ejusmodi assertio est contra omnem veritatem historicam, cum, referente Josepho Flavio, volumen Danielis oblatum fuerit Alexandro M. in quo ejus victoriae erant praenunciatae.

87. II. Obj. Plura obstant quominus dicamus determinatam epocham esse adventus Messiae in vaticinio Danielis; ac 1° quod Angelus praenunciare potuerit id quod Christus non solum Angelis sed sibimetipsi manifestum esse negavit Matth. 24, 36. Marc. 13, 22. ac post suam resurrectionem Act. 1, 6. 7.; incredibile 2° videtur Deum voluisse ut fides a chronologia penderet. Ergo.

88. Resp. *N. A.* Ad 1^{m} prob. *D.* Denegat Christus Angelis cognitionem temporis gloriosae suae manifestationis, *C.* sibi *N.* Itaque in primis Christus in allegatis textibus loquitur de secundo suo in terram adventu, uti manifestum est; frustra igitur quod de gloriosa hac sua manifestatione dicitur, permiscetur cum primo ejus adventu. Numquam praeterea sibi denegat cognitionem secundi adventus sui, sed solum, ut alias exposuimus, illud *neque Filius* quod legitur apud Marcum, illius diei revelationem, quam Deus omnibus occultam voluit.

89. Ad 2^{m}, *Neg.* Contrarium siquidem constat ex facto; innumera pene vaticinia sunt in quibus tempus accurate determinatur, uti Genes. 15, 13. Is. 7, 8. 16, 14. 21, 16.

23, 25. Jerem. 25, 11. 28, 16. Mattth. 26, 34. et alibi passim. Sane non differunt notae chronologicae a ceteris adjunctis accidentalibus praedictorum eventuum, nihil igitur vetat quominus fides nostra sicut a ceteris adjunctis, ita et a temporis determinatione pendeat. Deo quippe omnia futura praesentia sunt, adeoque potest etiam tempus revelare; quod si faciat, eidem fidem adjungere debemus.

90. III. Obj. Nondum saltem exploratum est transactam epocham esse in vaticinio definitam. 1° Quia incertum est utrum Daniel loquatur de hebdomadibus annorum, an non potius de hebdomadibus dierum aut septenniorum, aut decenniorum aut jubilaeorum; 2° quia incertum utrum illae LXX. hebdomades continuae sint, an vero in tres distinctas periodos dispesci debeant, ita ut indefinitum intervallum interponatur, prout insinuat accentus *athnach* in hebraico textu post hebdomadas septem constitutus, quo admonetur lector eas dividendas esse ab hebdomadibus LXII. quae sequuntur; quod a fortiori dici debet de postrema hebdomada, catholicis ipsis adsentientibus. 3° Nec desunt Ecclesiae patres, qui illas hebdomadas protrahant usque ad mundi finem. Ergo.

91. Resp. *N. A.* Ad 1^{m}, resp. 1° non posse intelligi ejusmodi hebdomadas de hebdomadibus dierum, cum hoc refugiat substrata materia, quae sexdecim mensium spatio compleri non potest; eo vel magis quod Daniel volens hebdomadas dierum significare c. 10, 2. 3. *dierum* expresse meminit; 2° non posse autem intelligi de hebdomadibus septenniorum, decenniorum aut jubilaeorum ex eo facile colligitur, quod nondum elapsa esset major pars illarum hebdomadarum, et transactus jamdiu esset terminus *ad quem* ejusdem vaticinii, qui est urbis ac templi destructio. Reliquum igitur est ut nonnisi de hebdomadibus annorum accipiantur hebdomadae vaticinii, quae in usu erant apud Hebraeos ut patet ex Genes. 29, 27. 28. Levit. 25, 8. 26, 34, 35. 43, et 2. Paral. 36, 21. ubi septimus annus magnum sabbatum vel sabbatum simpliciter appellatur, seu

annorum hebdomada. Immo vero hic annorum cyclus in usu erat vel apud ethnicos, ut patet ex A. Gellio *Noct. Attic.* lib. 2. cap. 10. ubi *duodecimae annorum hebdomadae* mentio occurrit. Ratio autem qua Daniel permotus est ad LXX. ann. hebdomadas commemorandas petitur ex harum relatione ad annos LXX. Jeremiae, ita ut singulis captivitatis annis responderet annorum hebdomada usque ad postremum urbis excidium.

92. Ad 2^{m}, *Neg.* Sed quod jam compendiosa ratione in v. 24. definitum fuerat implendum intra LXX. hebdomadarum, seu 490. annorum spatium, in v. 25. ratione distinctorum eventuum in tres partes dividitur. Nec refert accentus *athnach* interpositus inter hebdomadas priores septem et reliquas sexaginta duas; siquidem hic accentus adhibetur ab Hebraeis tum ad majorem tum ad minorem interpunctionem significandam, non ad res descriptas dividendas ac secandas. Idem dic de postrema hebdomada, quae pariter ab aliis sejungi nequit. Illi qui censuerunt postremam hanc hebdomadam, aut etiam dimidiam hujus hebdomadae partem separandas esse vel a reliquis hebdomadibus, vel posteriorem ab alia saltem priore hebdomadae parte, ex falsa suppositione decepti sunt; quippe existimarunt urbis templique excidium contingere debere intra LXX. hebdomadarum cyclum, quod tamen in vaticinio non dicitur, imo ejusmodi excidium post illas transactas exhibetur complendum.

93. Ad 3^{m}, *D.* Mediate, *C.* immediate *N.* Scilicet nonnulli patres excidium Hierosolymorum spectarunt uti figuram et typum cladis universi orbis, atque hoc sensu quod praedictum a Daniele est de eversione Solymorum extremo hujus orbis fini applicaruut.

§. III. *Expenduntur vaticinia Aggaei et Malachiae*

94. Duo haec vaticinia simul junximus quia de eodem argumento sunt, et lucem sibi vicissim afferunt. Ad solandos enim Judaeos a captivitate Babylonica reduces, qui me-

mores Salomonici templi magnificentiae, moesti erant ad conspectum templi Zorobabelici, sic eos Deus per Aggaeum allocutus est cap. 2. v. 4. seqq. *Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? Et quid vos videtis hanc nunc? Numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? . . . Adhuc unum modicum est, et ego commovebo caelum et terram, et mare et aridam. Et movebo omnes gentes: et veniet desideratus cunctis gentibus: et implebo domum istam gloria, dicit Dominus . . . Meum est argentum et meum est aurum . . . Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam primae dicit Dominus exercituum . . . et in loco isto dabo pacem.*

95. Rursum cum increduli non pauci Judaei de divina providentia quererentur, ita eos Deus per Malachiam cap. 3, 1. seqq. affatur: *Ecce ego mitto Angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quaeritis et Angelus Testamenti quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum.*

96. Tria quoque juxta methodum, quam sectari constituimus circa ambo haec vaticinia nobis ostendenda sunt, tum ea ad Messiam spectare; tum epocham, saltem negative, in illis determinari adventus Messiae; tum denique ejusmodi epocham jamdiu elapsam esse.

97. Primum porro ita evincimus: ex allatis vaticiniis supra gloriam prioris domus seu templi, posterioris gloria efflorescet, quippe ad hoc venturus *desideratus cunctis gentibus, dominator* quem Judaei expectabant, quique *Angelus Testamenti* seu foederis vocatur, ac venturus erat ad templum *suum*, et ad cujus adventum commovendi erant caeli ac terra, mare et arida, ac brevi quidem venturus erat. Jam vero haec nonnisi de Messia intelligi possunt, qui solus *desideratus cunctis gentibus, Dominator, Angelus foederis* cujus templum proprium sit, dici potest, et ad cujus adventum omnia essent elementa commovenda. Nec dissentiunt celebriores ipsi rabbini inter quos eminet R. Sira, qui ante secundi templi eversionem floruit, in *Thalmude*

tract. *Sanhedrin* cap. II. nec non Rascì in eodem Tract. fol. 95. R. Achibà et R. Manasses in *Conciliatore* parte III. p. 184. ac non pauci in *Devarim rabbà* sect. 1. fol 250. apud Raymundum Martini in *Pugione fidei*, nec non apud Schoëttgenium *De Messia* lib.2. et apud Bern. De Rossi *De vana expectatione Hebraeorum*.

98. Alterum autem conficimus ex termino, qui, ut innuimus, negative saltem huic adventui assignatur, scilicet stante adhuc secundo templo, ad quod praesentia sua cohonestandum promissus Messias venturus erat juxta utriusque prophetae vaticinium, quod proinde destruendum non erat antequam Messias advenerit, a quo majorem gloriam prae templo priore derivare debebat.

99. Ast ab octodecim seculis Zorobabelicum templum solo aequatum est; ergo ab octodecim seculis adimpleta sunt utriusque prophetae vaticinia, seu quod idem est, ab octodecim seculis Messias advenit.

DIFFICULTATES

100. I. Obj. Aggaei vaticinium ad Messiam trahi nullatenus potest. Etenim 1° Non repetit Deus gloriam posterioris domus a praesentia Messiae, sed a copia auri et argenti dicens; *Meum est argentum et meum est aurum.* 2° Quam ob causam gentes omnes Deus erat excitaturus ut ad templum exornandum mira quadam consensione confluerent; hoc profecto innuitur ipsis verbis, prout in hebraico textu leguntur: *et venient desiderium* חֶמְדַּת (*chemdat*, singulare collectivum) seu *desideria cunctarum gentium;* nempe res pretiosissimae omnium gentium, non autem ut habet vulgatus interpres *desideratus cunctis gentibus*, quasi de persona ageretur. 3° Accedit quod alterius templi *gloria* relativa esse debebat ad gloriam prioris; sed ea consistebat in ornamentis argenti et auri, ergo et gloria secundi templi in iisdem consistere debuit. 4° Quod congruit scopo vaticinii solandi moestos Judaeos ob nuditatem seu pau-

pertatem Zorobabelici templi comparati cum magnificentia ac divitiis quibus affluebat templum Salomonicum, Ergo.

101. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *Neg.* 1° quia expositio haec non-Messiana adversatur sensui traditionali synagogae veteris, quae non ex divitiis sed ex Messiae praesentia repetebat majorem templi Zorobabelici gloriam; 2° quia vaticinium falsum fuisset, siquidem numquam secundum templum etiam ab Herode refectum pervenit ad illam divitiarum copiam qua affluebat templum Salomonicum; 3° quia ex Hebraeorum confessione quinque illa decora a secundo templo abfuerunt, quibus templum primum instructum erat, nempe Urim et Thummim, seu rationale judicii, arca, ignis et praesentia Dei in propitiatorio, et Spiritus S.; 4° quia absonum est tam magnifica oratione Deum ad materiales ejusmodi divitias alludere voluisse nulla ratione habita praesentiae futuri Messiae, de qua loquitur etiam Malachias, a quo templum Messiae esse dicitur, et ad quem Aggaei vaticinium pertinere declarat Apostolus Hebr. 12, 26. Denique 5° quia sibi ipsis in hac expositione adversarii contradicunt, siquidem Rosenmüller, quem etiam hic impugnamus, semel et iterum fassus est vaticinium Aggaei ad Messiam pertinere.

102. Ad 2^m, *Neg.* suppositum; si enim, uti ostendimus, non a gentium divitiis sed a praesentia Messiae secundi hujus templi gloria repetenda erat, jam sequitur Deum non esse universum orbem commoturum ad gentes cum divitiis ad Templum pertrahendas. Addo gentes non tam divitias quam profanationem in templum attulisse, ut constat de Alexandro prius, deinde de Pompejo, demum de Romanis sub Tito et Vespasiano. Neque obstat phrasis hebraica *et venient desiderium;* siquidem ut ostendit Scheibel *in Observation. criticis et exeget.*, constructio singularis cum plurali infrequens non est, cum sequitur plurale, ut in casu nostro *cunctarum gentium*, etiam ad denotandam personam. Quod confirmatur a Glassio lib.3.

Tract. 3. can. 34. Hinc optime vulgatus interpres reddidit sensum hebraici textus.

103. Ad 3m, *D.* Loquitur propheta de gloria templi comparati cum gloria prioris templi, sed diversi generis, *C.* ejusdem generis *N.* Imo ex antithesi patet gloriam secundi templi opponi gloriae primi templi veluti in alio constituendam ab eo in quo gloria illa consistebat.

104. Ad 4m, *D.* In adversariorum hypothesi, *C.* juxta germanam vaticinii intelligentiam *N.* Hoc ipso enim quod propheta, seu potius Deus, solatium volnerit afferre lugentibus Judaeis ob defectum auri et argenti, in secundo templo excludit aurum et argentum quasi diceret : quid sollicititi estis de auro et argento, haec mihi praesto essent, si vellem ab his gloriam hujus templi pendere; sed gloria secundae hujus domus non ex magnificentia auri et argenti, sed ex eo quod in eam venturus sit desideratus cunctis gentibus, est repetenda; atque ex hac parte domus haec longe priori domui praestabit. Simili locutione usus est Deus Ps. 49, 10. seqq.

105. II. Obj. Orationis series in vaticinio Malachiae Messiam excludit, subdit enim immediate post allata verba: *Et quis poterit cogitare diem adventus ejus, et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans et quasi herba fullonum; et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum et quasi argentum* etc. Haec porro componi nequeunt cum miti Messiae indole, qualem describit Isaias 42, 1. seqq. Ergo.

106. Resp. *N. A.* Imo vero apprime omnia cohaerent. Nam Judaei querebantur de divina providentia dicentes sub finem praecedentis capitis: *Omnis qui facit malum bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent; aut certe ubi est Deus judicii?* Adeoque expetebant Dominatorem qui eos eriperet e gentium jugo. Hinc Deus ait: *Ecce ego* etc. subnectens porro objecta verba: *et quis poterit* etc. praenunciat nullum istorum querulorum blasphemantium sub-

stiturum, cum expetitus Dominator venerit, qui sumpturus sit vindictam ab eis, quippe sint eum experturi longe diversum ab eo quem expetebant; nam ipse discriminabit bonos a malis quos perditurus et exterminaturus sit, non quidem per se, sed gentium armis, prout reipsa factum est adversus Judaeos incredulos in Solymorum eversione. Sicque optime componuntur quae de personali Messiae mansuetudine vaticinatus est Isaias, et quae de punitione incredulorum blasphemantium praedixit Malachias.

PROPOSITIO IV.

Officia ac munia a promisso Messia juxta prophetas obeunda eumdem advenisse luculenter ostendunt

107. Duo haec munia sive officia a promisso Messia obeunda praecipue sunt, scilicet abrogatio veteris cultus ac sacerdotii et novi suffectio; vocatio gentium ad Dei cognitionem et amorem, atque synagogae rejectio; si igitur constiterit duo haec peracta esse, hoc ipso constabit Messiam promissum jamdiu advenisse.

108. Ac primo quidem abrogandum fore veterem cultum in ordine ad alterius suffectionem, adeoque et alterius sacerdotii, adveniente Messia, aperte liquet ex Malach. 1, 10. seq. ubi Deus ita loquitur: *Non est mihi voluntas in vobis* (sacerdotibus levitici generis), *dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus.* Agitur porro in hoc vaticinio de sacrificio externo, cui proinde novum sacrificium externum pariter sufficiendum sit, illudque mundum ex *ferto* seu *dono* constituendum, quod offerendum inter gentes sit in omni loco. Sacrificio porro immutato, quod pars essentialis est religionis seu cultus, ob intimam relationem quam ad se habent sacrificium ac sacerdotium, et hoc abrogetur, seu immutetur in aliud ne-

cesse est. Haec autem, adveniente Messia, compleri debere constat ex Danielis paulo ante expenso vaticinio, in quo sacrificiorum legalium cessatio praedicitur una cum destructione ipsius templi. Cum igitur ab octodecim seculis cultus publicus judaici populi per ablationem sacrificiorum legalium abolitus sit, cumque novus ubique gentium fuerit institutus, consequens est ex primo hoc Messiae munere, ab octodecim seculis eum advenisse.

109. Nec minus luculenter id ipsum conficitur ex altero ejusdem Messiae officio, de vocatione scilicet gentium ad Dei cognitionem. Jamdiu, ut vidimus, praedictum fuit veteribus patriarchis in ipsorum semine benedicendas fore omnes gentes; de Messia Jacob moriturus dixit: *Et ipse erit expectatio gentium;* nihil frequentius in Psalmis legitur et in prophetis, quam haec gentium ad veri Dei cognitionem vocatio; in Ps. 2. dicitur Messiae: *Postula a me et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae;* in Ps. 21,28. seqq. *Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terrae, et adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium. Quoniam Domini est regnum et ipse dominabitur gentium.* Isaias passim id ipsum praenuntiat, praesertim cap. 2, 2. seqq. et c. 55. ubi de gentibus per Messiam vocandis haec habet: *Ecce testem populis dedi eum, ducem et praeceptorem gentibus. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis, et gentes, quae te non cognoverunt, ad te current.* Et haec quidem speciminis gratia.

110. Eadem porro perspicuitate qua vocatio gentium, Judaeorum reprobatio in poenam rejecti Messiae praenunciata est. Siquidem Dan. 9, 26. praedicitur: *Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est.* Isaias autem c. 8, 14. loquens de Messia: *Et erit*, inquit, *vobis in sanctificationem; in lapidem autem offensionis et in petram scandali duabus domibus Israël; in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem. Et offendent ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretientur, et capientur.* Eadem occurrunt Oseae 3,4. Jerem. 30,9.

Ezech. 34, 23. 37, 24. Hoc adeo exploratum erat apud priscos Judaeos, ut Chaldaeus interpres verba Oseae: *Et post haec revertentur filii Israël, et quaerent Dominum Deum suum et David regem suum*, sic enarret: *Quaerent cultum Domini Dei sui atque obedient* MESSIAE *filio David regi suo.*

111. Jam vero tum vocatas gentes ad unius veri Dei cultum, tum super universam terrae faciem judaicam gentem esse extorrem a patria sua sine rege, sine sacerdotio ac sacrificio facta sunt luculentissima, quorum nos pars et testes sumus, et quidem a seculis octodecim, ex quo ea contigerunt. Nullum jam cernitur signum specialis illius providentiae qua Deus olim hunc populum complectebatur, etsi numquam amplius in idololatriam defluxerit, imo certet Deum placare sibique propitium facere. Tum igitur abolitum fuit vetus foedus, tum rejecti Messiae populus hic reum se constituit. Quod quidem energice non minus quam eloquenter prosequitur Hieronymus epist. 129. ad Dardanum n. 7. ac omni ex parte evolvit Grotius *De veritate religionis Christ.* lib. 5. §. 16.

DIFFICULTATES

112. I. Obj. Nihil evincitur ex Malachiae vaticinio; Nam 1° nil aliud significat, quam gentes praeter deos suos supremum sint Deum adoraturae, uti David Kimki, ac R.Salomon exponunt; aut hypotetice Deus loquitur, ut vult Aben-Ezra, perinde ac si diceret: si gentes jussissem offerre mihi munus ac sacrificium, purum illud et exquisitum offerrent, non autem hostias mutilas et languidas, quales vos mihi offertis; aut sermo in eo est de sacrificio improprie dicto, quod in precibus ac laudibus consistat. 2° Fieri enim nequit Malachiam l. c. loqui de abolitione sacrificiorum legalium, cum c. 3, 4. sic de levitis scribat: *Et erant Domino offerentes sacrificia in justitia. Et placebit Domino sacrificium Juda et Jerusalem, sicut dies seculi, et sicut anni antiqui;* ac demum vaticinium suum c. 4. concludat hoc monito: *Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei*

in Horeb ad omnem Israël, praecepta et judicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Ergo.

113. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ probat. *Neg.* Nulla siquidem ex tribus rabbinorum recensitis expositionibus admitti potest. Non prima, ut patet ex antithesi a Deo instituta inter sacrificia utique externa Judaeorum, ct sacrificium offerendum a gentibus in omni loco, ac proinde pariter externum, quo Deus agnosceretur et adoraretur a gentibus sicut per sacrificium externum agnoscebatur et colebatur a Judaeis. Ut omittam absurdum, quod Deus praediceret magnum fore nomen suum in gentibus, quia cum idololatria adjiciunt adorationem summi Dei, cum ipse saepe adeo protestetur se zelotem Deum esse, nec pati deos aemulos. Non secunda, quia verba Dei non sunt *hypothetica* sed *absoluta*, *offertur.* Non tertia, quia ut vidimus, Deus loquitur de sacrificio externo proprie dicto offerendo in *ferto puro.*

114. Ad 2^m^, *D.* Si loqueretur Propheta de sacerdotibus levitici generis, *C.* si de sacerdotibus ex gentibus assumendis *N.* Porro non loqui prophetam in objectis verbis de sacerdotibus leviticis ex eo liquet, quod ipse praedixerit cap. 3. eos a Messia mox futuro puniendos atque exterminandos esse utpote detrahentes providentiae ac justitiae suae, uti ostendimus; sermo igitur est de sacerdotibus a gentilitate per Messiam conversa assumendis, de quibus Isaiae c. 66, 21. dicitur: *Et assumam ex eis* (gentibus) *in sacerdotes et levitas.* Ideo vero utitur Deus similitudine levitarum ac sacrificii quod offerebatur in Jerusalem, ut sensibili ratione ob oculos Judaeorum rem hanc poneret, quo facilius ab eis intelligeretur.

115. Nec obest monitum datum a Propheta de observatione legis Mosaicae; cum enim adhuc per quinque secula esset lex illa perduratura, tenebantur Judaei eam sedulo observare, donec aboleretur quoad partem judicialem ac ritualem adveniente Messia, juxta praedictionem Danielis c. 9, 27. prout reipsa *jure* abolita est per mortem

Messiae, *facto* per Templi eversionem. Elias vero mittendus erat ut Messiae praecursor ad viam ei praeparandam, quo populus disponeretur ad ipsum recipiendum, ut patet ex eodem Propheta c. 4., ubi post objecta verba immediate adjicit: *Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum; ne forte veniam et percutiam terram* (*hanc*, ut legitur in hebr. textu) *anathemate;* prout reipsa factum est per Romanorum arma.

116. II. Obj. 1° Quae de gentium vocatione praenunciantur intelligi debent de cognitione veri Dei quam gentes ope Judaeorum adepturae sunt. 2° Haec adimplebuntur cum gentes omnes subjicientur Judaeorum ditioni, duce Messia, qui ipsas debellaturus est. 3° Quo bello confecto, perpetua ac universalis pax ubique obtinebit. 4. Sub ea autem Judaei ingenti gloria bonorumque omnium fruentur affluentia juxta repetita prophetarum oracula. 5° Ex his intelligimus plura adhuc vaticinia esse adimplenda, siquidem adhuc debellandi sunt Gog et Magog a venturo Messia ex Ezechiel. 38, adhuc restaurandum Templum Jerosolymitanum ex eodem vate c. 40. et seqq. 6° Sed neque completa sunt quae praedixit Isaias c. 2, 2. eventura *novissimis diebus*, cum scilicet *Mons Domini exaltabitur super omnes colles*, aliaque non pauca quae nondum evenere, quibus admonemur praestolandum adhuc esse Messiam. Ergo.

117. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim munus hoc adimplendum erat a Messia, quem Deus se daturum pollicetur Is. 55, 4. *ducem ac praeceptorem gentibus;* sane quamvis Judaei ante Solymorum cladem longe lateque dispersi fuissent penes Assyrios, Persas ac Romanos, numquam tamen potuerunt gentibus persuadere, ut abjecto polytheismo ac idololatria, unum verum Deum colerent, neque unum oppidum aut vicum converterunt.

118. Ad 2m, Resp. *Neg.* suppositum de gentibus ditioni Judaeorum per Messiam subigendis. Nihil unquam tale occurrit in prophetarum vaticiniis. Imo Deus Judaeos a praeconcepta ejusmodi idea abducere numquam destitit,

sive cum Judaeos potius puniendos ac dispergendos praedicit Dan. 9. et Malach. 3. sive cum praenunciant prophetae Messiam gentibus propitium fore, ut Zach. 9, 10. dicit de Messia: *loquetur pacem gentibus;* Is. 42, 3. de eodem ait Dominus: *Dedi te in foedus populi, et in lucem gentium;* et c. 11, 10. *Radix Jesse qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur*, ut alia non pauca silentio praeteream, quae etiam paulo ante attigimus. Itaque non gentes debellaturus erat Messias, sed idololatriam; adeoque bellum hoc totum spirituale est, quod etiam constat ex armorum genere quibus usurus erat Messias juxta Isaiam, qui c. 11, 4. *Percutiet*, inquit, *terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium, et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus.*

119. Ad 3^m, *D.* Spiritualis, *C.* temporalis *N.* Pax enim est belli fructus; porro ex dictis bellum a Messia gerendum est spirituale, spiritualis proinde est pax in tranquillitate conscientiae consistens, afferenda.

120. Ad 4^m, *D.* Si Judaei Messiam suscepissent, *Tr.* hoc rejecto *N.* Longe verisimilius ejusmodi vaticinia de regno spirituali Messiae, seu de ejus Ecclesia intelligi debent, ut eventus ostendit; gloria autem regni Messiae sub sensibilibus symbolis adumbrata est. Quod si Hebraei contendant ea litteraliter esse accipienda, non abnuimus, sed ea bona obtinenda ab ipsis erant, mediante receptione Messiae; sibi tribuere debent si illis destituti sint.

121. Ad 5^m, *Trans.* Omnia siquidem incerta sunt, quae de Gog et Magog praenunciavit Ezechiel, ac ita discrepant interpretes non modo christiani, verum etiam Hebraei a se invicem, ut nihil ex illis constitui possit. Idem dic de adumbratione Templi ab eodem propheta c.40. seqq. facta.

122. Ad 6^m, *D.* Si perperam intelligantur, quae figurata locutione prophetae vaticinati sunt, *C.* si rite *N.* Etenim cum ex factis luculentissimis pateat jamdiu praeterlapsam epocham a prophetis determinatam pro adventu

Messiae, necessario inferri debet, si nonnulla quae ab iisdem praenunciantur complenda, adveniente Messia, litteraliter adimpleta non sunt, ea esse figurate dicta ac spirituali sensu esse accipienda. Haec unica via suppetit in quavis hypothesi ad veritatem vaticiniorum cum eventibus conciliandam. Qui aliter se gerit, velum sibi obducit, ac viam sibi praecidit ad veritatem assequendam. Adeoque quod dicitur de elevatione montis Domini super omnes montes, de stabulatione leonum cum ovibus, de lusu infantium cum anguibus, aliaque ejusmodi, metaphorice dicta sunt intelligenda ut alia plura in sacris Litteris. Pro *novissimis diebus* venire dies Messiae vel ipsi interpretes Judaei propugnant.

123. II. Obj. 1° Foedus quod saepe *aeternum* in Scripturis dicitur rescindi non potest, tale autem est initum inter Deum ac populum Israeliticum per Moysen. 2° Adeoque nec rejici absolute a Deo potest populus judaicus, qui si deliquerit corripiendus praedicitur, non autem rejiciendus, si proinde facti poenitens resipiscat, iterum a Deo paterno amore in gratiam recipietur, ut reipsa saepius factum est. 3° Praesens proinde Judaeorum conditio non arguit populi rejectionem aut abrogationem foederis, sed paternam correptionem, qua expleta, Deus juxta pollicitationes suas Deut. 30, 2. seqq. populum suum iterum congregabit ab extremis terrae in patriam suam. 4° Hujus providentiae et amoris argumentum est ipsa populi conservatio jugis inter tot gentes dispersi. 5° Alioquin deterior esset populi electi conditio, quam sit impiorum hominum, qui in hac et in altera vita poenas lueret. Ergo.

124. Resp. Ad 1^m, *D.* Quatenus foedus Mosaicum in nexu et continuatione cum foedere Messiano quod illud complet, spectatur, *C.* in se *N.* Aeternum dici potest ac in aeternum duraturum foedus Mosaicum quatenus suam perfectionem adipiscitur a foedere per Messiam ineundo non solum cum Judaeis, sed etiam cum gentibus; quatenus vero in se spectatur ac typicum et praeparatorium est, ad-

veniente Messia, seu figurato, necessario cessare debuit. Atque hoc est quod Deus per Jerem. 31, 31. praedixit : *Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israël et domui Juda foedus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum . . . pactum, quod irritum fecerunt.* Eadem leguntur Is. 55, 3.

125. Ad 2^{m}, *D.* Perseverante foedere, *C.* hoc rescisso, saltem ex parte judaici populi, *N.* Quamdiu perseveravit foedus inter Deum ac Israëlem initum, Deus reipsa ita constanter cum populo se gessit, eum corripiendo, ac veniam poenitenti largiendo ; non item vero postquam populus per repudiationem Messiae ex parte sua pactum seu foedus rescidit. Sibi propterea Judaei imputare debent si Deus rationem pristinam non servat. Non aliter foedus reviviscere potest, quam per conversionem ad repudiatum Messiam.

126. Ad 3^{m}, *Neg.* hoc ipso quod Deus diversam agendi rationem sectetur ab ea quam antea tenebat. Cum olim populum ob frequentes Legis transgressiones plecteret, solabatur tamen spe veniae ac reditus, mittebat ad eum prophetas, praenunciabat captivitatem ejusque solutionem, aliaque ejusmodi paterni amoris signa exhibebat ; ex quo autem populus Messiam repudiavit atque extorris a propriis sedibus factus est, Templo ac Urbe eversis, nullum jam specialis illius providentiae signum suppeditavit Deus, qui propterea non solum corripit, sed vere ut in populum rebellem animadvertit. Atque id juxta vaticinia expensa Danielis, Isaiae, Oseae etc.

127. Ad 4^{m}, *D.* Quia non in perpetuum Deus populum suum abjecit, *C.* in signum actualis amoris *N.* Nempe, quamvis Deus abjecerit populum suum in poenam rejecti Messiae, attamen ob patrum sanctitatem cum quibus foedus inivit, non abjecit absolute, sed olim eum revocaturus est ad repudiatum Messiam per universae gentis conversionem juxta antiqua prophetarum oracula, ac Pauli praedictionem Rom. 11, 31.

128. Ad 5^{m}, *D.* Prout populus collective spectatur, *C.*

prout singula spectantur individua *N*. Punitio populi temporaria est, seu poenis temporalibus populus plectitur; spiritualibus vero et aeternis poenis non afficientur individua nisi pro uniuscujusque merito, et eo gradu quo singulorum peccata merentur. Si proinde Judaei singillatim deteriores fuerint incredulis et impiis, gravius punientur, secus vero si minoribus culpis detineantur.

CAPUT III.

DE JESU NAZARENO VERO MESSIA

129. Messias ex demonstratis certissime venit; inquirendum igitur unice superest quisnam ille sit. Jam vero alius esse nequit nisi ille unus in quem et epochae a prophetis determinatae, et officia ac munia a Messia juxta eosdem prophetas obeunda, et characteres et notae promissi Messiae conveniunt. Hic autem alius non est nec esse potest nisi solus Jesus Nazarenus. Ipse igitur Messias est in Lege promissus et ab Hebraeis quovis tempore expectatus. Cum vero praeeunte Orobio contenderit Salvador jure merito morti addictum Jesum Nazarenum esse atque ad Legis praescriptum, nostrum erit ostendere non solum injuste latum esse in eum Synagogae judicium, sed exinde invicte ostendi et confirmari Jesum Nazarenum verum esse Messiam.

PROPOSITIO I.

Jesus Nazarenus verus Messias est in Scripturis promissus atque ab Hebraeis expectatus

130. In Jesum Nazarenum quadrant epochae Messianae, notae et officia a Messia promisso obeunda. Ergo Jesus Nazarenus verus Messias est in Scripturis promissus atque ab Hebraeis expectatus.

131. Ac primo quadrant in Jesum epochae Messianae; Messias enim venturus erat stantibus adhuc Urbe ac Templo, ablato sceptro a Juda, ad finem properantibus LXX. Da-

nielis hebdomadis, quibus expletis, sacrificium cessare debebat et cultus leviticus una cum Aaronico sacerdotio. Atqui Jesus hoc praecise tempore venit in mundum, stantibus scilicet adhuc Urbe ac Templo, fatiscente civili Judaeorum republica, quae sub ditionem deciderat Herodis ex patre Idumaeo ac matre Ascalonitide; venit sub finem LXX. hebdomadum Danielis, ita ut sub initium postremae hujus hebdomadae publicam sui fecerit manifestationem, in ipsius autem medio morti sit traditus, quam necem paulo post subsecuta est etiam de facto sacrificiorum legalium ac sacerdotii Aaronici destructio per Urbis ac Templi eversionem; venit ea aetate qua Messiani adventus expectatio universalis propemodum facta erat tum apud Judaeos, cum penes finitimas nationes. Ergo primo epochae adventus Messiae in Jesum Nazarenum mirifice conspirant.

132. Conspirant praeterea in Jesum Nazarenum characteres ac notae Messianae; Etenim Jesus ortus est ex tribu Juda et ex familia David; natus ex Virgine matre juxta vaticinium Is. 7, 14. quod suo loco expendemus, atque in civitate Bethleem, ut praedixit Michaeas 5, 2.; vitam humilem ac pauperem vixit, juxta Zachar. 9.; magnus extitit thaumaturgus, ut praedixit Isaias 35, 6. seqq. quae vaticinia omnia Messiana esse cuncti fatentur Judaei, uti ostendit praeter Raymundum Martini in *Pugione fidei*, Schoëttgenius op. cit. *de Messia*. Morti addictus est a populo suo juxta Dan. 9. eoque supplicii genere quod praedicitur Ps. 21. et Is. 53. ut cetera omittamus vaticinia quae futuram ejus resurrectionem et gloriam afficiunt juxta Ps. 109. et Ps. 16. et alibi passim.

133. Cum vero repudium synagogae, deletio Urbis ac Templi, cessatio victimarum legalium et sacerdotii levitici a prophetis in nexu causali ponantur cum repudio Messiae, et haec omnia evenerint paulo post ejusmodi repudium; cum praeterea novus cultus, novum sacrificium, novum sacerdotium suffectum veteri fuerit a Jesu Nazareno; cumque ipse per apostolos a se missos in universam terram

gentes omnes ad veri Dei cognitionem reduxerit; jure inferimus ipsum munia obivisse, quae a promisso Messia juxta prophetas obeunda erant, adeoque et ex his constare ipsum verum esse Messiam.

134. Haec porro quae de Jesu diximus facta sunt luculentissima ac in omnium conspectu posita, quae in dubium revocari nequeunt, nisi ab eo qui sceptice omnem rejiciat historicam veritatem. Cum igitur res ita se habeat, propositionem hanc concludemus eadem argumentatione qua usus est R. Nachmanides in disputatione habita cum Paulo Burgensi, paucis in rem nostram mutatis. *Ego ostendam*, inquiebat Nachmanides, *neutiquam Messiam venisse. Non enim quispiam fuit, qui aliqua similitudine et specie veri, aut se ipsum Messiam profiteretur, aut Messias ab aliis fuerit appellatus praeter Jesum Nazarenum. Atqui Messiae nomen ac dignitas in Jesum Nazarenum conferri nequit: Messias igitur nondum venit.* Nos e contra sic in Judaeos hanc argumentationem intorquemus: *Messias jamdiu certissime venit: atqui nemo se ipsum Messiam professus est, aut cum aliqua similitudine et specie veri Messias ab aliis appellatus et creditus est praeter Jesum Nazarenum; ergo Jesus Nazarenus solus est cui Messiae nomen ac dignitas tribui jure optimo possit.*

DIFFICULTATES

135. I. Obj. Adimpleta in Christo non sunt vaticinia, quae epocham Messiae adventus definiunt. Etenim 1° Jacobaeum vaticinium vel ipsi christiani diversimode exponunt, dum alii sceptri nomine significari contendunt regiam dignitatem, alii potestatem supremam aut legislativam; alii autumant solam tribum Juda, alii universam gentem Israeliticam oraculum respicere. 2° Sceptrum praeterea a Juda cessavit sub Nabuchodonosor, nec unquam deinceps ad eum rediit, cum Judaei primo sub Persis, deinde sub Graecis, postea vero sub Assamonaeis levitis fuerint. 3° Sed neque Herodes alienigena fuit, sed teste Josepho *Antiquit.* lib. 20.

c. 6. extitit *genere et religione judaeus*; quod Scaliger, adnotante Valesio, abunde ostendit in notis ad Eusebii Chronicon. Ergo.

136. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Diversimode christiani Jacobaeum oraculum exponunt quoad accidentalia, *C.* quoad rei substantiam *N.* Omnes mire consentiunt in agnoscendo Jacobaei vaticinii adimplemento in Christo Jesu, dissentiunt autem circa rationem ejus adimplementi; ex hoc autem nihil aliud inferri potest quam plures vias esse ad ostendendum completum in Jesu istud vaticinium. Ceterum verior nobis videtur Petavii expositio, quod sceptri nomine suprema significetur potestas, quae jugiter in tribu Juda usque ad Messiam perseverare deberet. Sane sola tribus Juda numquam dissipata est, ut tribus ceterae omnes; sola semper integrum corpus constituit, licet diversas regiminis formas subierit. Nihil propterea officit, quod soluta captivitate, sub Persarum, Graecorum aut Machabaeorum ditione fuerit, cum politicus hujus tribus status numquam desierit.

137. Ad 2^m, *Neg.* Etenim juxta datam expositionem, tribus Juda neque sub Nabuchodonosor, neque post solutam captivitatem cessavit, sed jugiter uti corpus politicum perseveravit propriis se legibus regens, licet sub aliena ditione, nec unquam tribus confusa est, ut aliis tribubus contigit.

138. Ad 3^m, *Neg.* Josephus enim Flavius saepe expresse scribit Herodem Idumaeum genere esse, refellitque Nicolaum Damascenum, qui ex assentatione Herodem Judaeum dixerit; objecta autem verba non sunt Josephi, sed Judaeorum altercantium cum Syris circa jus quod praetendebant in Caesaream ab Herode aedificatam. Ceterum in data explicatione parum refert utrum Herodes indigena an alienigena fuerit.

139. Nec obstat oraculi veritati quod Judae tribus adhuc post Christum perseveraverit; nam cum agitur de politicis ejusmodi rerum conversionibus, sufficit si per gradus compleantur; et reipsa judaica potestas imminuta prius est sub

Pompejo, magis vero sub Herode, donec omnino desierit sub Vespasiano ac Tito. Hinc quemadmodum mori eum dicimus qui ad extremum spiritum exhalandum proximus est, ita plane defecisse judaicam potestatem affirmabimus, dum in praeceps ruebat.

140. I. Inst. 1° Disceptant christiani inter se circa initium et finem LXX. Danielis hebdomadarum. 2° Ostendi nequit Jesum Nazarenum in medio septuagesimae hebdomadae morti datum esse. 3° Multo vero minus defecisse in medio ejusdem hebdomadae hostiam et sacrificium; aut per Jesum *finem accepisse peccatum*, *consummatam praevaricationem*, *deletam iniquitatem*, *et adductam justitiam sempiternam*, cum tam late post ipsum patuerit iniquitas ac ante ipsum. 4° Numquam Jesus inunctus legitur, ut in Danielis vaticinio praedicitur. Igitur neque epocha, neque adjuncta hujus oraculi in Jesu Nazareno adimpleta sunt.

141. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Circa supputationes chronologicas disceptant christiani inter se, *Tr.* vel *C.* circa utrumque terminum *a quo* et *ad quem* inter quos vaticinium concluditur *N.* Quicumque dicuntur, et revera sunt christiani, in eo ad unum conveniunt, quod terminus *a quo* saltem incipiat cum reaedificatione Urbis et Templi, et terminus *ad quem* desinat saltem in utriusque excidium, prout et ipsi Judaei antiqui consentiebant. Discrepantia igitur tota unice versatur circa accuratam chronologiae determinationem, et ut plurimum tota haec discrepantia intra 10. annorum periodum continetur; et hoc pendet a supputatione annorum quibus regnavit Artaxerxes a quo decretum datum est reaedificationis Urbis ac Templi.

142. Ad 2^{m}, *Neg.* Si enim an. 20. Artaxerxis incipit *terminus a quo*, ascendendo pervenimus ad an. 15. Tiberii Caesaris quo an. teste Luca c. 3, 1. Christi publica manifestatio facta est, nempe an. 782. ab Urbe condita; quo intervallo fluxerunt an. 483. nempe hebdomades LXIX. Christus, uti colligitur ex Joanne praedicavit tribus annis cum dimidio, quo tempore cruci affixus est, ac propterea in

dimidio hebdomadis septuagesimae. Adeoque epocha apprime collineat cum morte Christi.

143. Ad 3^m, *D*. Ostendi nequit defecisse *facto*, *C*. defecisse *jure* *N*. Hoc ipso siquidem quod vetera sacrificia typica fuerint, significarentque magnum sacrificium expiatorium a Messia in cruce offerendum, patet, hoc oblato, illa jure cessasse; quod etiam exterius apparuit per templi velum, quod in morte Christi Matth. 27, 5. *scissum est in duas partes a summo usque deorsum*. Facto autem paulo post etiam cessarunt, ut notum est.

144. Atque exinde patet quomodo expiatorio Christi sacrificio tum finem acceperit peccatum, tum consummata fuerit praevaricatio, deleta iniquitas et adducta justitia sempiterna, non quidem *subjective*, auferendo libertatem, sed *objective*, quatenus remissionem culpae ac poenae promeruit peccatorum omnium, et gratiae sanctificantis et actualis largitatem, qua per ejus merita justi efficeremur.

145. Ad 4^m, *D*. Numquam legitur Jesus inunctus unctione *materiali*, *C*. spirituali ac mystica *N*. Cujusmodi enim futura esset haec Messiae unctio, habetur in Ps. 44, 8. *Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae;* ac rursum Is. 61, 1. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me; ad annuntiandum mansuetis misit me* etc. Hoc autem contigit in ipso incarnationis instante, cum ejus humanitas assumpta est a divini Verbi persona, ut paulo post ostendemus; et patefactum est solemni ejus baptismo.

146. II. Inst. Saltem Aggaei ac Malachiae oracula in Jesu adimpleta non sunt. Etenim 1° juxta utrumque prophetam Messias venire debebat ad secundum templum, Zorobabelicum videlicet, quod tunc excitabatur; at vero Jesus venit in tertium, nempe Herodianum. Teste enim Josepho Flavio *Antiquit.* lib. 15. c. 11. n. 3. Herodes *sublatis veteribus fundamentis* (templi Zorobabelici) *et jactis aliis, super eis templum erexit*. 2° Dicitur Messias *desideratus cunctis gentibus;* adversus Jesum autem gentes omnes insurrexerunt. 3° Intra *modicum* tempus, imo *statim* ad tem-

plum Zorobabelicum venturus erat Messias, Jesus vero post quingentos plus minus annos apparuit ; 4° demum nulla, adveniente Jesu, caeli terraeque commotio contigit, prout ab Aggaeo praenunciatur. Ergo.

147. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Si Herodianum templum reipsa *tertium* sit, *Tr.* vel *C.* Si non sit nisi *secundum* instauratum et amplificatum *N.* Jam vero Herodes nonnisi per partes, vetere destructo, novum templum aedificavit, ita ut saepe ab eodem Josepho Herodianum opus vocetur *instauratio;* sane numquam interruptum fuit juge sacrificium. Accedit quod in sensu religioso et theocratico *secundum* templum semper spectatum fuerit templum Herodianum; quapropter Hebraei ipsi vocant templum *tertium* olim juxta ipsos excitandum a Messia. Hinc universa natio, uti vidimus, in expectatione Messiae erat sub Herode.

148. Ad 2^m, *D.* Antequam agnosceretur, *C.* postquam agnitus *N.* est Nam vix agnitus ab ipsis populis est Christus, ut mirabili prorsus ratione in ejus amorem exarserint, ac commoda omnia, imo et vitam ipsam pro ipso dare non dubitaverint, iique pene innumeri.

149. Ad 3^m, *D.* Relative, *C.* absolute *Tr.* Illud *modicum*, vel *adhuc semel*, ut est in hebr. textu apud Aggaeum ; ac *statim* apud Malachiam, de postrema periodo quae effluere debebat usque ad Messiae adventum intelligenda sunt, quae relate ad transactas, ex quo promissio Messiae facta fuerat, his verbis enunciari poterat.

150. Ad 4^m, *D.* Prout Judaei sibi fingunt, *C.* in sensu vaticinii *N.* Totius enim, ut ita dicam, naturae commotio facta est ad Jesu adventum sive physica, sive moralis. Physica quidem in tot miraculis quae aetate illa contigerunt; moralis vero tanta atque universali humani generis immutatione.

151. II. Obj. 1° Si reipsa in Jesu completa Messiana vaticinia fuissent, hanc dignitatem in ipso agnovissent synedrium doctoresque legis ac sacerdotes; atqui eam non

agnoverunt; imo Jesum repudiarunt ac reum mortis uno animo edixerunt, etsi Messiam vehementer expeterent. 2° Sane ut christiani in Jesu Messianam dignitatem admittant, coguntur contra sensum traditionalem synagogae et nativum oraculorum sensum quaecumque de humili Messiae conditione, afflictione, aerumnis efferuntur, intelligere in sensu litterali proprio; quae autem ad ejus gloriam, triumphos, bonorum affluentiam referuntur, accipere in sensu spirituali ac mystico; quod vere est sibi ultro illudere. 3° Sane quoties in Psalmis aut in prophetis sermo de Messia occurrit toties sub imagine potentissimi regis et gloriosissimi reipublicae restitutoris pacem et felicitatem temporalem ac politicam afferentis judaico populo exhibetur, a regno Davidico coloribus petitis. Quod si alicubi humilis, afflicta ac patiens effertur Messiae conditio, nonnisi raro ac obiter id fit. 4° Quapropter vel ipsi discipuli Christi nonnisi temporalem hanc praestolabantur restitutionem Israel ab ipso, etiam post ejus mortem, qua maxime offensi sunt. 5° Quod si aliquanto serius ad Jesum retulerunt vaticinia quae portendebant Messiam afflictum et patientem, ut ipsius honori consulerent, id effecere, nativo tamen sensui obluctantes, quae per prosopopoejam integrum populum respiciebant afflictum et patientem vel propter peccata deterioris partis populi, vel propter peccata gentilium, cujusmodi est vaticinium Is. 53. et seqq. Ergo.

152. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Si depositis animi praeconceptis judiciis, et cupiditatibus quibus aestuabant, rem in se et ex veritatis amore expendissent, *C.* Si secus omnino egerunt *N.* Jam vero synedrium aetate illa constituebatur hominibus nutu potentium electis, sacerdotes pharisaeismo imbuti arrogantia tumebant ac ambitione, aut etiam sadducaeismo infecti inhiabant vitae commodis, divitiis ac voluptatibus. Cumque praeterea in Messia sibi fingerent domitorem gentium, qui ipsos e Romanorum jugo eriperet, conspecto Jesu paupere et humili, qui verbo et exemplo ipsorum agendi vivendique rationem argue-

bat et se Messiam profitebatur, in transversum acti sunt, et scandalum passi eum repudiarunt ac morti addixerunt. Hac ratione mensuram revera impleverunt patrum suorum, qui eodem modo missos ad eos prophetas exceperunt ac morti addixerunt; et quin adverterent, vaticinia de repudiatione ac nece Messiae executioni mandarunt. Qui vero cupiditatibus liberi rem in se spectarunt, Messianam dignitatem in Jesu agnoverunt.

153. Ad 2^{m}, *D.* Ad diversam illam oraculorum intelligentiam coguntur christiani ab ipsa natura rei, ac veritate eorundem vaticiniorum, *C.* ex arbitrio seu pro lubito *N.* Ex una parte negari non potest plura oracula Messiana etiam juxta antiquiorum rabbinorum confessionem portendere promissum Messiam humilem, pauperem, despectum, doloribus ac morti violentae obnoxium; ex altera vero plura item sunt, quae eundem gloriosum, Regem, Dominatoremque exhibent; jam vero haec inter se conciliari debent; conciliantur autem apprime in Jesu Nazareno spectato duplici ejus statu ante et post resurrectionem; ante siquidem pauper et humilis, aerumnisque ac morti obnoxius fuit, postea vero gloriosus, institutor novi regni quod extenditur super universam terram, complectiturque gentes omnes quas sibi fide subegit. Hanc autem conciliationis rationem admittendam esse suadent 1° *veritas* utriusque generis vaticiniorum, quae procul dubio subsistere debet; 2° *nexus causalis* qui constanter reperitur inter vaticinia, quae Messiae futuram passionem et ignominiam, et vaticinia quae ejusdem Messiae gloriam portendunt; e. g. in Ps. 109, 7. dicitur: *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput;* Is. 53, 20. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum et voluntas Domini in manu ejus dirigetur*, et ita porro. 3° *Epochae* determinatae adventus Messiae, quae omnes desinunt in urbis ac templi excidium, nisi admitteretur expositio christianorum, elapsae omnes jamdiu essent, quin tamen Messias advenerit, completaque fuerint quae intra illud spatium adimpleri debe-

bant. 4° Dei gloria quae profecto longe melius elucet in spirituali regno, quam in terreno, in divitiis gratiae quam in divitiis temporalibus et carnalibus. Quae cum ita se habeant, evidenter patet non pro lubito confictam christianorum expositionem esse, verum realitate ac veritate factorum, et vaticiniorum comprobatam.

154. Ad 3^m, Vel *N.* vel *D.* Id est sub illis symbolis futura praenunciatur gloria spiritualis promissi Messiae, et quidem uti fructus voluntariae ejusdem passionis et humiliationis, juxta dicta, *C.* alio sensu *N.* Nunc addimus falsum praeterea esse quod adversarii adjiciunt, vaticinia, quae praenunciant humilem et afflictam Messiae conditionem pauca esse, nec nisi obiter reperiri; pleni siquidem sunt horum vaticiniorum Psalmi Davidici, plena prophetarum oracula, ut cuilibet ea percurrenti facile patebit. Hinc nonnulli Judaei veriti non sunt horum vaticiniorum numero ac perspicuitate perculsi, contra constantem antiquae synagogae traditionem, duplicem distinguere Messiam, alterum patientem, scilicet filium Joseph, alterum gloriosam, nempe filium David.

155. Ad 4^m, *D.* Quamdiu et ipsi carnales fuerunt et communi illius aetatis anticipato judicio abrepti, *C.* postea vero, quando scilicet cognoverunt mysterium sublimissimum Crucis *N.*

156. Ad 5^m, *D.* In sententia rationalistarum seu incredulorum, *C.* juxta rei veritatem *N.* Nam apostoli, vix accepto Spiritu S. quo illustrati sunt, illico coeperunt Jesum crucifixum praedicare, in Cruce Jesu omnem constituerunt gloriam suam, cujus crucis et ipsi participes effecti sunt. Si proposuerunt Christi mortem uti sacrificium expiatorium, ideo est, quia luculenter id praedictum fuerat a prophetis omnibus, non autem ut honori consulerent magistri, cui satis per gloriosam ejus a mortuis resurrectionem fuerat consultum. Ceterum contra nativum sensum vaticinium Isaiae illos exposuisse, assertio est digna rationalistarum, qui contra expressam Christi ipsius interpretationem Luc.22,37.

Isaiam ad metaphoram et ad prosopopoejam trahunt. Praetermissis porro aliis animadversionibus circa absurdam hanc et violentam interpretationem, mirum est protrahi metaphoram ac prosopopoejam per sex fere capita, quin ullum illius indicium praebeatur, quod nec adversarios ipsos fugit.

PROPOSITIO II.

Judicium in causa Christi Jesu latum, fuit iniquum in se, illegale in formis judiciariis, saevum in executione, novumque suppeditat divinae Christi missionis ac Messianae ejus dignitatis argumentum

157. Impetit haec propositio incredulo-judaeum Salvador, qui vestigiis Orobii insistens tria constituit in sua *Hist. institut. Mosis* tom. 2. lib. 4. cap. 3., *primo* judicium in Christum latum aequissimum in se fuisse, eo quod judices Jesu ipsi applicaverint articulos Deut. 4, 15. 13, 1. et 18, 20.; *secundo* sententiam in Christum fuisse prolatam juxta formas judiciarias tunc vigentes; *tertio* Judaeos, praesertim vero principes, seniores ac sacerdotes immunes omnino esse ab omni saevitia cui Christus obnoxius fuit, quae in solos ministros refundi debet. His vero tria pariter nos contradictoria opponimus, ac 1° allegatos articulos Jesum non afficere; 2° neglectas imo ac proculcatas fuisse formas omnes judiciarias vigentes in Christi judicio; 3° Judaeorum proceres ac sacerdotes primariam causam extitisse saevitiae quam Jesus passus est. Quae si ostenderimus, non modo refellimus adversarium nostrum, verum etiam novum argumentum eruimus ad vindicandam Christo Messianam dignitatem. Sic porro ex ordine rem conficimus.

158. Ac primo inique prorsus illos Deuteronomii articulos Christo Jesu fuisse applicatos exinde constat, quod ejusmodi articulis morti addicatur qui populum vel ad idololatriam vel ad polytheismum inducere adnisus fuerit; etenim Deut. 4. legitur: *Non vidistis aliquam similitudinem in die*

qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: Cap. autem 13. dicitur: *Si surrexerit in medio tui prophetes ... et dixerit tibi: eamus et sequamur deos alienos, quos ignoras, et serviamus eis, non audies verba prophetae illius aut somniatoris .... propheta autem ille .... interficietur, quia locutus est, ut vos averteret a Domino Deo vestro.* Demum cap. 18. *Propheta, qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quae ego non praecepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.* Atqui tantum abest, ut Christus Jesus populum adnisus fuerit aut ad idololatriam, aut ad polytheismum inducere, ut utrique bellum perpetuum indixerit, atque ad utrumque evertendum se missum perhibuerit, et ex nomine suo ad id perficiendum in universum orbem miserit discipulos suos.

159. Sane 1° Constanter Jesus se missum profitetur a Deo Abraham, Isaac et Jacob; monotheismum ut fundamentum jecit doctrinae suae Matth. 23, 9. Marc. 10, 18. Jo. 4, 24. et in compendium doctrinam suam circa hunc articulum redegit in oratione quam ad Patrem suum fudit Jo. 17, 3. dicens: *Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum,* quibus et unitatem Dei adstruit, et omnes deos falsos ac vana gentium idola excludit.

160. Quod si Jesus se ipsum Filium Dei praedicavit, non ideo multiplicavit divinitatem, quin potius se ipsum *unum* dixit cum Patre, seu ejusdem naturae ac substantiae cum Patre, adeoque se quidem uti personam distinctam a Patre exhibet, ejusdem tamen divinitatis cum Patre. Pluralitatem autem personarum non officere singularitati naturae divinae docet christiana religio, et nos suo loco ostendimus. Libri ipsi Veteris Testamenti non uno in loco apertissime eandem in uno Deo pluralitatem praedicant personarum; neque hoc latuit ipsos antiquiores Hebraeos, ut constat ex arcana *Kabbalae* seu *traditionis* doctrina, et ex libro *Sohar* aliisque certissimis documentis. Nihil igitur hac in parte novi intulit Christus in mundum, si excipias ejus

applicationem ad se ipsum, quod innumeris miraculis et vaticiniis jure se id facere demonstravit. Haec expendere debuissent pharisaei ac sacerdotes, antequam Jesu applicarent articulos Deuteronomii, qui profecto nihil habebant commune cum Jesu. Proinde merito inferimus iniquum ejusmodi judicium in se fuisse.

161. Illegale praeterea in formis judiciariis vigentibus idem extitisse judicium evincimus ex adversario ipso; etenim Salvador op. cit. lib. 4. cap. 2. septem recenset ejusmodi formas, ac 1° tribus opus fuisse tribunalibus, quae in reum praesumptum inquirerent; 2° hunc praesumptum reum nulli esse subjiciendum subdolae interrogationi, ne arma contra se praeberet; ac probitatem expendendam testium esse; 3° accusato facultatem faciendam esse se defendendi; 4° esse differendam sententiae execntionem in diem insequentem, imo usque in diem tertium; 5° suffragiorum pluralitate opus esse ad rei condemnationem; 6° comitatum duorum magistratuum usque ad supplicii locum, ut si quid per viam offerretur, quod reo faveret retractari sententia posset; 7° demum adigendum reum ad confessionem criminis.

162. Jam vero formas istas non solum neglectas sed prorsus proculcatas fuisse in Jesu judicio evangelica historia, quam basin suarum probationum adversarius assumit, evidenter ostendit. Etenim ex ea liquet 1° pharisaeos invidia permotos fuisse, non religionis causa ad eum perdendum Matth. 27, 18. et alibi; 2° machinatos fuisse eidem mortem et quidem *dolo* longe antequam comprehenderetur Matth. 12, 14. 26, 4. Marc. 3, 6. Luc. 6, 11. et alibi; 3° plures eidem structas fuisse insidias ut eum caperent in sermone et accusarent, Matth. 22, 15. 23, 34. Marc. 12, 13. et alibi; 4° in conciliabnlis ad hoc constitutis communi consilio ejus mortem decrevisse Matth. 26, 3. 4. Jo. 11, 47. seqq.; 5° pecunia ejus discipulum corrupisse ut eum proderet Matth. 26, 15. et alibi; 6° vix Jesu capto, consuluisse inter se sacerdotes et seniores circa

modum, quo cum possent morti addicere, Matth. 27, 1. Praeterea 7° eosdem fuisse judices et accusatores hostes nempe ejus acerrimos Jo. 18, 13. seqq., 8° omnia tumultuarie, paucarum scilicet horarum spatio, gesta fuisse, nempe captum, accusatum, judicatum, cruci affixum, neque ob delictum religiosum, sed ob crimen politicum sine testibus, renuente Praeside, cui vim pertumultum et incussum timorem intulerunt. Hae ne fuerunt formae judiciales a Salvador enumeratae? Judicet vel adversarius ipse.

163. Saevum denique Jesu judicium in executione ex parte ipsorum procerum fuisse luculenter patet 1° ex eo quod nulla summo sacerdoti ac reliquis adstantibus cura fuerit de alapa Jesu inflicta dum ejus causa agitaretur Jo. 18, 22. seqq.; 2° ex eo quod totam noctem illum dimiserint ministrorum insolentiae ac voluntati, quibus cum probe perspectus animus dominorum suorum esset, nihil omiserunt quo cum affligerent eique insultarent; secus ac leges ferrent Luc. 22, 63. seqq.; 3° ex eo quod vel ipsi Pontifices supplicium crucis a Praeside expetierint Jo 19, 6, 15. tum 4° ex eo quod principes sacerdotum cum scribis ac senioribus Jesu jam cruci affixo barbare omnino illuserint, amarissime eum irriserint, insultaverint, blasphemaverint, Matth. 27, 41. Luc. 23, 35. Non igitur ex militum solum ac ministrorum licentia, sed ex procerum, seniorum ac sacerdotum maligno animo repeti ea debet inaudita crudelitas qua in patientem ac morientem Jesum saevitum inhumaniter est.

164. Quibus constitutis ac demonstratis, pronum jam est inferre novum exinde argumentum pro divina Christi Jesu ac Messiana ipsius dignitate. Sic enim adamussim impleta sunt tum quae veteres praedixere vates de violenta et crudeli ex parte populi sui subeunda morte a promisso Messia, ut Ps. 21, 17. toto Psalmo 68. Dan. 9, 26. Zachar. 12, 10., tum quae Jesus ipse adjuncta omnia mortis suae praenunciaverat Matth. 16, 21. seqq. 17, 21, 22. 20, 18. Marc. 9, 30. 10, 33. Luc. 9, 44. 18, 31.

Adeoque, quod consequens est, reprobatio judaicae gentis, dispersio, ejusque miseranda conditio post XVIII. secula adhuc perdurans, in paenam acciderunt repudiati Messiae et in eam propterea sanguis recidit interfecti Salvatoris, prout dire in se illum imprecata est.

DIFFICULTATES

165. I. Obj. Jure merito in Jesum animadversum est uti reum criminis religiosi; 1° siquidem ipse de se tanquam de Deo locutus est; jam vero Judaeorum lex morti eum addicebat qui novitatem circa hunc articulum machinatus esset; sane offensi Judaei sunt quod Jo.6, 41. de se diceret: *quia de caelo descendi;* et cum iterum ib. 10, 30. 33. dixisset: *Ego et Pater unum sumus, sustulerunt lapides Judaei, ut lapidarent eum*, adjicientes: *de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.* 2° Porro si se ipsum Jesus prophetam exhibuisset, seu depravatorum morum censorem, omnes eum suspexissent, prout jus publicum ferebat, ast cum hos fines transilivisset, ideo morti adjudicatus est ex Legis praescripto. Ergo.

166. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Jesus de se tanquam de Deo, seu verius, tanquam de Filio Dei locutus est, nihil detrahens Dei unitati, *C.* illi detrahens *N.* Scopus Christi Jesu fuit divinam missionem suam comprobare, quod reipsa effecit per omnia credibilitatis motiva, praecipue vero per miracula. Qua constituta, reliquum erat ipsi auscultare; cum igitur Jesus se veluti Filium Dei, utique natura, praedicaret, ac simul dogma inculcaret monotheismi, si quam Judaei difficultatem in arcana hac doctrina invenirent, nodi ab eo solutionem petere debuissent, non autem velut blasphemum traducere. Hoc autem praetermiserunt, ideo impegerunt, ac rei effecti sunt. Eo vel magis quod, uti animadvertimus, in V. T. saepius divinitas Messiae aperte enunciata sit, et exhibeatur uti

Dei Filius a Patre genitus ab aeternitate, e. g. Ps. 2, 7. Ps. 109, 3. Mich. 5, 2. Is. 9, 6. et alibi passim.

167. Ad 2^m, *Tr.* vel *N.* Antiqui vates se ipsos tanquam prophetas solum exhibuerunt ac depravatorum morum censores; attamen Judaei eos ingenti furore persecuti sunt; etenim Jerem. 2, 30. legitur: *Devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator,* adeo ut vere exprobrare Stephanus eis potuerit Act. 7, 52. *Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui praenunciabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidae fuistis.* Sane universa evangelica historia testatur pharisaeos, ac sacerdotes cum senioribus in Christum insurrexisse eo quod depravatos ipsorum mores insectaretur. Quid igitur nobis obtrudit Salvador publicum jus? Veritas redarguens semper odium parit.

168. II. Obj. Saltem ut in perturbatorem publicae quietis Judaei in Jesum insurgere potuerunt ac paenae subjicere. Ipse enim 1° dissensioues in populo serebat Jo. 7, 43. Luc. 23, 5., ac 2° plures perditae vitae homines ad suam admittebat sequelam, ut ad bonam quidem frugem eos revocaret, hi tamen timores ingerebant concilio nationali Matth. 9, 10. Marc. 2, 15. Luc. 15, 1. Augebantur 3° ejusmodi timores ex concionibns suis ac declamationibus, anathematibusque in divites Matth. 23, 13. seqq.; 4° in ejusmodi rerum adjunctis consilium deliberat; nonnulli censent eum uti insanum spectandum Jo. 10, 20. alii ut seducentem turbas Jo. 7, 12. Caiphas pro munere suo deliberat bonum totius societatis unius individui bono esse praeferendum, quare se ipsum ejus accusatorem constituit Jo. 11, 47-50. Huic tamen *judicio comprehensionis* 5° aliud praecesserat *admonitionis* Luc. 20, 1. seqq. Jo. 7, 38. Matth. 21, 21. eo quod sibi arrogaret auctoritatem juri communi contrariam. 6° Duplicis idcirco criminis Jesus incusatus est, religiosi ac politici, et ob utrumque damnatus. Ergo.

169. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *N.* Sed cum Christus

caelestem plane doctrinam traderet camque communiret uti divinam prodigiis omnigenis, cumque perspectum odium esset quo in eum ferebantur pharisaei ac principes sacerdotum, quorum hypocrisim detegebat, ideo factum est ut turbae diversum ferrent de Jesu judicium, et hi quidem bonum, prophetam, thaumaturgum dicerent, hi vero malum, seductorem, novatorem existimarent; ast diversitas haec sentiendi circa Christi personam nullum effectum politicnm turbationis et agitationis, unde timores exurgere possent, producebat; uti liquet ex allegato ipso Joannis textu.

170. Ad 2ᵐ, *Neg.* ejusmodi homines timorem ingerere potuisse, de qua re nullum apparet in tota historia evangelica vestigium. Recipiebantur enim a Christo uti a patre perditi filii, a pastore oves errantes, a medico infirmi. Nonnisi tumidi pharisaei aegre Christi mitem erga peccatores agendi rationem ferebant, quia falsa justitia, quam ipsi affectabant, dura et immitis est.

171. Ad 3ᵐ, *Neg.* Nec enim in divites, sed in scribas et pharisaeos multiplicia *vae* Matth. 23, 13. Christus protulit, eo quod plebis favore abutentes retraherent homines a salutis via, interdum quidem et in divites insurrexit sed avaros; divites enim in se spectatos comiter semper excepit et fovit. Longe acrius invexerunt antiqui prophetae in eosdem divites duros ac avaros, nt patet ex Is. 5, 8. 32, 9. Jerem. 15, 13. Amos 6, 1. et alibi passim. Itaque non *conditionem* sed *mores* divitum perstrinxit Christus, uti *censor depravatorum morum* ad normam publici juris, ut loquitur adversarius.

172. Ad 4ᵐ, *Neg.* universam texturam mendaciorum, quam Salvador orditus est, ut suis patrocinaretur. Etenim 1° falsum est deliberasse concilium in illis adjunctis, sed deliberavit ob excitationem Lazari, ob quam multi credebant in Jesum; 2° falsum est in concilio nonnullos Jesum ut insanum traduxisse aut seducentem turbas, de quibus actum in concilio illo non est; 3° falsum est Cai-

pham his de causis se accusatorem Jesu constituisse, sed cum diceretur in concilio: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem*, Caiphas confirmavit hoc assertum, deditque consilium de interficiendo Jesu, *ne tota gens pereat*, in quo nesciens et contra mentem suam vaticinium edidit, sed sensu plane contrario, ut eventus probavit, et prout passim contingere solet pseudo politicis.

173. Ad 5^{m}, *Neg.* Duo siquidem haec judicia *comprehensionis* et *admonitionis* duo somnia sunt patrocinatoris nostri, de quibus nihil occurrit in Evangeliis. Judicium quod adversarius vocat *comprehensionis* fuit conspiratio, ut vidimus, et deliberatio perdendi Christum et quidem *dolo*, uti habetur Matth. 26, 4. Marc. 14, 1. ob multitudinem miraculorum, quae ab ipso patrabantur; judicium vero quod vocat *admonitionis*, non fuit nisi disceptatio excitata a principibus sacerdotum et senioribus circa doctrinam et missionem Jesu, quos ipse ad silentium redegit, proposita quaestione de baptismo Joannis Baptistae. Quae vero adtexuit adversarius ex Jo. 7, 38. Matth. 21, 21. nihil habent commune cum judicio *admonitionis*, sed sermo in iis est de fide, et de credentibus in Jesum.

174. Ad 6^{m}, *D.* Accusatus de duplici crimine est, sed sine fundamento et probationibus, et damnatus sub utriusque criminis praetextu, *C.* convictus et jure damnatus ob utrumque vel alterutrum crimen *N.* Numquam sibi constiterunt accusatores Christi, qui modo eum de religioso crimine incusarunt, modo de politico; et rursus hoc omisso, ad primum pervicaciori mente redicre, ut constat ex Jo. capp. 18, et 19. Ast crimen religiosum nihili fecit Pilatus qui Jesum a crimine politico iterum iterumque absolvit, eo quod de eo non posset constare; nec nisi victus clamoribus ac minis multitudinis, tandem invitus cessit eorum voluntati. Hac ratione et innocentia Christi, et malitia aemulorum suorum, Deo ita providente, clarissima in luce positae sunt.

175. III. Obj. 1° Ratione habita personarum, sacerdotum videlicet et seniorum, ordinis quem in processu iidem tenuerunt, causae ob quam Jesus morti addictus est, fieri nequit ut ironice, atque ad irridendum prolata illa verba censeamus : *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere: Si Rex Israël est, descendat nunc de cruce et credimus ei* (Matth. 27, 42.). 2° Miraculum tunc fuisset decisivum. 3° Non Judaei sed vaticinia ipsius Jesu ipsum interfecerunt; nam si Judaei non interfecissent, falsa ejus vaticinia reddidissent, adeoque fuissent Deicidae; quemadmodum et interficiendo fuere Deicidae. Ergo.

176. Resp. Ad 1^m, Immo vero, ratione personarum et adjunctorum habita, luculentissime patet ad insultandum ac irridendum morientem Jesum adducta verba prolata fuisse. Erant enim sacerdotes et seniores acerrimi ejus hostes et aemuli, invidia et impotenti odio acti, qui vias omnes ad mortem ipsi inferendam pertentaverant, nunc vero voti compotes facti, barbare omnino canebant triumphum. Sane ex evangelistis novimus etiam qua ratione ea verba proferrent, scilicet *moventes capita sua, et dicentes ad alterutrum cum scribis; alios salvos fecit* etc. (Marc. 15, 29. 31. Luc. 23, 35. Matth. 27, 39-41.). Nec advertebant se ad litteram vaticinia complere ea ipsa proferentes quae David Ps. 21, 8. 9. praenunciaverat.

177. Ad 2^m, Resp. 1° *Tr.* Quos enim non tetigerant tot alia miracula quorum ipsimet spectatores fuere, nec miraculum mortis tempore patratum commovisset. Quid agas cum hominibus in malitia obfirmatis? Resp. 2° Neque haec miracula hora illa defuisse; talia fuere veli scissio a summo usque deorsum, tenebrae, terrae concussio, Matth. 27, 45-51. seqq. Mar. 15, 33-38. Luc. 23, 44. praecipue vero gloriosa Jesu a mortuis resurrectio; quin tamen illis permoti fuerint excaecati sacerdotes et pharisaei.

178. Ad 3^m, Resp. argutiolam objectam veram scurrilitatem esse indignamque gravitate argumenti de quo agitur. Ordine ac ratione seu logice praevisio futurorum libero-

rum posterior est deliberatione a qua pendet ; nisi enim libera deliberatio praecessisset, ea futura nec praevisa, nec praenunciata fuisset.

CONCLUSIO

179. Ut in synopticam veluti tabulam revocemus hactenus fuse discussa, colligimus 1° Ab ipsius mundi primordiis promissum a Deo Liberatorem, seu Salvatorem ac Messiam fuisse ; iteratam eamdem promissionem patriarchis fuisse, imo labentibus jugiter seculis, et ad praefinitum diem adventantibus, illustriora edita vaticinia ; fidem hanc atque expectationem propagatam apud omnes gentes, praecipue vero in sua integritate viguisse et conservatam esse penes Israeliticam gentem; 2° Promissi Messiae adventus epocham fixam ratamque, praenunciatos characteres, officia et munia ; adeoque nonnisi unicum esse, cujus adventus retardari non potuit. 3° Colligimus jamdiu elapsas esse epochas omnes adventus promissi et expectati Messiae ; munia insuper ac officia completa esse Messiae ejusdem, adeo ut spes omnis ablata sit illum in posterum praestolandi. Colligimus 4° denique hunc alium non esse, nec esse posse nisi unum Jesum Nazarenum, qui et ea praecise aetate apparuit, quae designata erat ab antiquis vaticiniis, a quo adimpleta munia omnia sunt Messiana quoad vocationem gentium, abolitionem veteris foederis, novique suffectionem, repudiationem synagogae. Ipse solus illos characteres personales ac notas prae se tulit quibus Messias a prophetis praesignificatus est ; originem siquidem a tribu Juda duxit et a familia David, ortus est ex Virgine matre in Bethleem terra Judae ; humilis fuit et pauper, doctor ac thaumaturgus, neci violentae addictus, ac redivivus post triduum e sepulchro, gloriosus, novique regni theocratici, seu Ecclesiae institutor, quae per universum mundum illico dilatata est.

180. Cum vero pleraque vaticinia Messiana talia sint suapte natura, ut nonnisi semel compleri potuerint, cujus-

modi sunt quae addicta erant tempori, loco, characteribus personalibus; plane consequitur vana omnino spe judaicam gentem sibi illudere, quae adhuc praestolatur venturum eum, qui jamdiu venit. Cum enim stantibus adhuc Urbe ac Templo venire deberet Messias, cum haec solo aequata sint, jam patet fieri haud posse, ut venturus adhuc sit. Sed praeterea cum census tribuum ac familiarum omnino perierint, cum omnes de stirpe Davidica progeniti ablati sint, numquam poterunt ostendere Judaei quempiam esse promissum Messiam.

181. Ex his non solum confunduntur Judaei, sed increduli pariter arguuntur, dum non agnoscunt in admirabili hac factorum serie argumentum ineluctabile divinae ac supernaturalis revelationis. Divina enim prorsus providentia elucet in populi judaici fatis tum ante tum post Messiae a se repudiati adventum. Siquidem olim numquam Deus destitit ab hac gente conservanda, colligenda, tutanda jugi, ut ita dicam, prodigiorum serie, et prophetarum missione; post dispersionem vero magnam, quae contigit post repudiatum interfectumque Messiam, jam nullum amoris signum eidem exhibet post tot secula, ubique dispersae, ubique invisae, notam veluti in fronte gerenti occisi Messiae; conservatur tamen, quia illius testimonium prodest gentibus ab infidelitate conversis aut convertendis, et quia cum gentium plenitudo ad Christi cognitionem pervenerit, tandem et ipsa Judaeorum gens ad Christum convertetur, ad unum idemque ovile efficiendum sub unico pastore Christo ejusque in terris Vicario.

TRACTATUS

DE INCARNATIONE

PARS POSTERIOR

ADVERSUS HAERETICOS

182. Germana de Incarnatione doctrina melius erui nou potest quam ab ejusdem definitione. Est igitur *incarnatio* ab antiquis *occonomia* etiam seu *dispensatio* nuncupata, *assumptio naturae humanae a Verbo divino facta in unitate personae ad humanum genus redimendum.* Verbum hoc divinum homo factum *Christus* vocatur.

183. Ex hac definitione intelligimus ad plenam dominicae Incarnationis adstruendam doctrinam opus esse ut vindicemus in Christo 1° naturam divinam; 2° naturam humanam; 3° unitionem, seu unionem ambarum naturarum in una divini Verbi persona; 4° integritatem utriusque naturae post unionem; 5° utriusque proinde naturae operationem ac voluntatem; 6° idiomatum communionem, theandricas actiones ex hypostatica conjunctione provenientes, adorationemque Christo debitam; 7° ejusdem titulos, munia et excellentiam; 8° meritum actionum Christi; 9° exhibitam denique ab eo satisfactionem pro peccatis nostris et redemptionem.

184. In his igitur singillatim constituendis ac vindicandis tota exinde versabitur tractatio nostra adversus antiquiores ac recentiores haereticos, rationalistas et incredulos, qui nullis pepercerunt nisibus ad haec catholica dogmata evertenda.

CAPUT I.

DE DIVINA CHRISTI NATURA

185. Divinitatem Christi directe impugnarunt sociniani haeresim Photini, Theodoti ac Pauli Samosateni renovantes. Impietate rationalistac socinianos superarunt; hi enim in Christo non agnoscunt nisi philosophum seu sapientem a divina providentia excitatum ad hominum aetatis suae mores ritc informandos, prout excitati fuere Zoroaster, Confucius, Mahumedes.

186. Cum vero Verbi seu Filii Dei divinitatem ejusque cum Patre consubstantialem naturam abunde vindicaverimus in Tractatu de Trinitate, ad divinitatem idcirco Christi evincendam satis nobis erit ostendere Christum Jesum esse idem Dei Verbum humana carne indutum seu in assumpta humanitate. Hoc vero tum ex sacris Litteris tum ex perpetua constantique Ecclesiae traditione ac doctrina efficiemus, adjicientes etiam probationes, quae magis directe Christi adstruant divinitatem.

PROPOSITIO

Vera ac proprie dicta divinitas seu natura divina in Christo Jesu agnoscenda est ac profitenda

187. De fide propositio est, ut constat ex professione fidei in omnibus symbolis exhibita, et ex perpetua Ecclesiae doctrina. Adjecimus autem: *Vera et proprie dicta divinitas*, ad excludendam impropriam ac late sumptam divinitatem, quam in Christo agnoscere sociniani non renuunt.

188. Ita vero enunciatae propositionis veritatem evincimus: Verbum de quo loquitur Joannes initio Evangelii sui, ut constat ex Tract. *de Trinitate*, verus Deus est, omnium rerum conditor, Patrique Deo coaeternus; atqui hoc Evangelii initium: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*, ad alium refer-

ri nequit, nisi ad Christum; ergo ex Joanne vera et proprie dicta divinitas, seu natura divina in Christo est agnoscenda. Porro minor propositi argumenti nec ab adversariis ipsis in dubium revocatur, cum de hoc ipso Verbo scribat Evangelista v. 14. *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre*. Reipsa ideo magnificum illud exordium ab Evangelista praemissum est, ut lux affulgeret iis omnibus quae in totius Evangelii decursu erat scripturus, quod scilicet Jesus e caelo venerit, Filius Dei fuerit antequam mundus fieret, extiterit apud Patrem, ex Patre ac Deo processerit, quod ipse esset in caelo dum loqueretur in terra, aliaque id genus multa, quae, praemisso illo exordio facile intelliguntur, eo sublato, totidem inextricabilia aenigmata fiunt nullo modo explicanda.

189. Insuper Christus verus Deus agnoscendus est si ipse sibi veram tribuit divinitatem ejusque attributa; si verba ipsius Judaei de vera intellexerunt divinitate; si denique scriptores omnes inspirati hujus articuli professionem veluti praecipuum fundamentum constituunt fidei a Jesu praedicatae. Atqui ita est.

190. Sane Christus veram sibi tribuit divinitatem 1° dum se *Filium Dei* toties vocavit, ut Jo. 3, 16. ubi de se ita loquitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam*; ac ita se vocat *Filium Dei et Unigenitum Dei*, ut unum se cum Patre suo dicat, uti Jo. 10, 30. *Ego et Pater unum sumus*; et unum cum Patre suo profitetur, *quia*, ut subdit ib. v. 38. *Pater in me est, et Ego in Patre*; adeoque saepe inculcat, quod ipse a Deo venerit, de caelo descenderit, processerit a Deo; sic Jo. 6, 51. *Ego sum*, inquit, *panis vivus, qui de caelo descendi*; et ib. 16, 27. *Ego a Deo exivi*; et ibid. 8, 42. *Ego enim ex Deo processi*. 2° Hac de causa sibi tribuit *aeternitatem* dicens Jo. 17, 5. *Clarifica me tu, Pater, apud temetipsum, claritate, quam habui, prius quam mundus esset, apud te*; et ibid. 8, 58. *Amen*,

amen dico vobis antequam Abraham fieret, ego sum. Tribuit *omnipotentiam*, ut Jo. 5, 19. *Quaecumque ille* (Pater) *fecerit, haec et Filius similiter facit . . . Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat : sic et Filius, quos vult vivificat.* Tribuit sibi scientiam comprehensivam ipsius Patris dicens Matth. 11,27. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius.* Tribuit sibi cultum supremum dum templum sibi vindicat dicens ibid. 21, 13. : *Domus mea domus orationis vocabitur.* 3° Exegit fidem in se tanquam in Filium Dei, ut Jo. 9, 35. seqq. *Tu credis in filium Dei ?* dixit caeco nato, cumque hic quaesiisset quisnam hic esset, respondit ei Jesus: *Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo Domine, et procidens adoravit eum;* et ibid. 14, 1. dicebat apostolis suis : *Creditis in Deum et in me credite ;* Exigit in se spem, dum promittit se facturum quidquid discipuli ejus a se petierint ibid. v. 13. *Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Exigit charitatem in se super omnia, ut Matth. 10, 37. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus;* et iterum Jo. 14, 21. *Qui habet mandata mea et servat ea, ille est, qui diligit me;* et v. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Et haec speciminis gratia, ex aliis pene innumeris, quae afferri possent.

191. Judaeos autem ac discipulos Christi ejus verba de divinitate proprie dicta intellexisse nullum dubium esse potest. Etenim in primis Judaei, hoc ipso quod verba Christi de vera divinitate intellexerint, saepe eum uti blasphemum interficere voluerunt, ut Jo. 5, 18. *Propterea ergo magis quaerebant eum Judaei interficere : quia . . . Patrem suum* (gr. ἴδιον *proprium*) *dicebat Deum, aequalem se faciens Deo;* et ib. 10, 33. *Responderunt Judaei: de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.* Cumque in concilio interrogatus esset Jesus imo et adjuratus a summo sacerdote Marc. 14, 62. *Tu es filius Dei?* Respondit: *Ego sum;* quod quidem responsum uti blasphemum tum summus sacerdos tum reliqui omnes ad-

stantes habuerunt; ut enim legitur Matth. 26, 65. seqq. *Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: reus est mortis.* Hoc ipsum crimen Jesu objecerunt coram Pilato Jo. 19, 7. *Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Jam vero hic sermo profecto non est de appellatione improprie dicta filii Dei, quam justis omnibus, imo et sibimetipsis Judaei tribuebant Jo. 8, 40. adeoque in vero et presso sensu, prout Judaei intellexerunt, Christus se filium Dei professus est, alioquin eos debuisset ab hac persuasione retrahere, ne reos eos faceret injustae necis; quo casu ipsemet Jesus eos in peccatum induxisset, quod impium vel cogitatu est. Demum nonne Orobius, ut vidimus, et Salvador aequitatem propugnant judicii in causa Christi, eo quod se vere Deum et Filium Dei fecerit? Judaei igitur et increduli socinianos impietatis arguunt.

192. Quod vero attinet ad Christi discipulos, eos veram semper in Christo divinitatem ex ejus doctrina agnovisse non minus evidens est; nam ut insistamus in apostolo Paulo, ipse in Epist. ad Hebr. 1. Christum ita vocat *Filium Dei*, ut *sit splendor Patris et figura substantiae ejus portansque omnia verbo virtutis suae;* et cap. 3. *Qui creavit omnia;* ac rursum 1, 10. eidem applicat illud Ps. 102. quae manifeste de Deo solum dici possunt: *Et tu in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt caeli, ipsi peribunt, tu autem permanebis . . . Tu autem ipse es et anni tui non deficient.* Rom. 8, 32. vocat Jesum filium Dei *proprium;* Coloss. 1, 16. *Omnia per ipsum et in ipso creata sunt; et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.* 1. Timoth. 3, 16. *Deum* dicit *manifestatum in carne;* et Rom. 9, 5. *Deum benedictum in secula;* ad Tit. 2, 13. *Magnum Deum;* ad Philipp. 2, 6. de eodem scribit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo.* Eadem habent Petrus Ep. 1. c. 2, 3., s. Judas Epist. sua v. 4. et 5., s. Joannes 1. Epist. 1, 2. vocat Christum *vitam aeternam quae*

erat apud Patrem, Verbum vitae, verum Deum. Hinc Evangelistae sua commentaria a testimonio aliquo divinitatis Christi exordiuntur, s. Matthaeus cap. 1, 23. ei applicat vaticinium Isaiae: *Ecce virgo concipiet . . . et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus;* c. 16. inducit Petrum profitentem divinitatem Christi illis verbis: *Tu es Christus filius Dei vivi*, ob quam confessionem Petrus fundamentum Ecclesiae designatus est; s. Marcus incipit: *Initium Evangelii J. C. filii Dei;* s. Lucas inducit c. 1, 16. Angelum sic alloquentem Zachariam de filio illi nascituro: *Multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum, et ipse praecedit illum* (Dominum Deum) *in spiritu et virtute Eliae.* Post tantam itaque argumentorum seriem concludere jam liceat cum s. Hilario *de Trin.* lib.7. n. 9. *Deum igitur Dominum nostrum Jesum Christum his modis novimus, nomine, nativitate, natura, potestate, professione;* quibus ea omnia complexus est quae hactenus evolvimus. Tum etiam exinde inferimus: aut Christus verus Deus est, seu in ipso vera et proprie dicta divinitas est agnoscenda, aut totus christianismus non est nisi vana chimaera; nec nisi uti schola ad summum philosophica spectari posset, in qua ethices principia evoluta essent, sed ejusmodi erroribus, immo et ipso idololatrico cultu deturpata, ut jure merito despici deberet. Attamen sociniani, rationalistae, protestantes universim hunc fidei articulum evertunt totius religionis christianae fundamentum; et hi sunt qui disseminare profitentur *verbum Dei purum* in Bibliis quae ubique diffundunt, imo projiciunt!

193. Hic adjicere possemus documenta omnigena quibus constat hanc fidei doctrinam constanter a christianae rei primordiis usque ad nos in Ecclesia catholica viguisse; verum cum haec jamdiu evolverimus in Tract. *De Trinitate*, ubi egimus de Divinitate Verbi, ne actum agere videamur, cum ea huc pariter referantur, ab iis propterea heic iterandis supersedemus, cum illinc peti possint.

DIFFICULTATES

194. I. Obj. 1° Ideo Christo Dei nomen, proprietates et cultus in Scripturis tribuuntur, quia utpote Dei legatus, Dei ipsius personam sustinuit; quaecumque idcirco Dei sunt de se et ipse praedicavit, ac praedicarunt scriptores hagiographi. 2° Sane licuit Angelo in V.T. sibi vindicare Dei nomen, proprietates, et cultum dicens Mosi Exod. 3, 5. seqq. *Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob . . . Ego sum qui sum . . . solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, terra sancta est;* a fortiori eadem sibi vindicare Christus potuit, qui longe subliniori inter homines pro Deo legatione fungebatur, quamvis reipsa Deus non esset. Ergo.

195. Resp. Ad 1m, *N.* Etenim 1° nunquam Christus ut merum Dei legatum se exhibuit; 2° se constanter distinguit a Patre a quo et genitus et missus est; 3° quamvis divinam naturam cum divinis attributis sibi adscribat, haec tamen omnia a Patre sibi communicata ab aeterno praedicat; 4° ea et ipse de se, et inde de eo docent scriptores sacri, quae non sine impietate Patri, soli nempe personae divinae in socinianorum hypothesi, tribui possent, et nihilominus Christi Jesu divinitatem mirifice adstruunt; e. gr. quod ipse genitus sit a Patre, sit unigenitus Patris, in sinu Patris, exierit a Deo, processerit a Deo, unum sit cum Patre suo, aequalis Patri; quod descenderit e caelo, et cum in forma Dei esset acceperit formam servi, et in hac obedierit, passus et mortuus sit, aliaque ejusmodi.

196. Ad 2m, Resp. 1° *Tr.* Siquidem antiquissimi patres Graeci atque Latini usque ad s. Augustinum uno consensu tradunt nomine Angeli *Jehova* aut *foederis* ipsum Dei Filium significari, qui antiquis patriarchis, ac Mosi apparuit. Quo admisso, quin ex objectis locis aliqua oriatur difficultas, thesis nostra potius mirifice confirmatur.

197. Resp. 2° *Neg. paritatem;* Dato enim, quod vere

Angelus Dei nomine locutus Mosi sit, sibique propterea uti legato Dei nomen et attributa vindicaverit, nihil exinde contra nos conficitur, quia ea non occurrunt in Angelo illo adjuncta, ac locutiones quae occurrunt in Christo, uti ex dictis patet.

198. II. Obj. Scriptura ipsa causas patefacit ob quas Christus filius Dei nuncupatus fuerit; ac 1° ratione *admirabilis suae conceptionis*. Nam Angelus alloquens B. Virginem Luc. 1, 35. *Spiritus Sanctus*, inquit, *superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur filius Dei;* quo sensu etiam Adam Luc. 3, 38. *filius Dei* dicitur, eo quod patrem terrenum non habuerit; sane Angelus non dixit *erit* sed *vocabitur* filius Dei. 2° Ratione *resurrectionis ex mortuis*, ut declarat Apostolus Act. 13, 33. dicens eam praedictam fuisse illis verbis Psalmi secundi: *Filius meus es tu, ego hodie genui te;* nec non in Epist. ad Rom. 1, 3. 4. scribens: *De filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem; qui praedestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum J. C. D. N.* 3° Ratione *missionis* ac *sanctificationis* suae, prout declarat ipse Christus Jo. 10. ubi cum blasphemiae accusaretur a Judaeis eo quod se filium Dei dixerit, respondit: *Nonne scriptum est in lege vestra: quia ego dixi: dii estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est; et non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis: quia blasphemas: quia dixi, filius Dei sum?* Ergo non alia de causa Christus *filii Dei* denominationem sibi tribuit, quam tributa fuerit justis, prophetis ac judicibus in V. Lege, quamvis peculiari ratione sibi eam vindicet prae illis ob missionem nobiliorem quam adeptus est. Porro si natura filius Dei esset Christus, eam hoc in loco silentio non praeteriisset. Ergo.

199. Resp. *N. A.* Ad 1^{m} prob. *D.* Si particula *ideoque* sit causalis, *Tr.* Si sit *explicativa N.* Transmisimus vero primum distinctionis membrum, quia etiam in hypothesi

quod ea particula causalis sit, non sequitur quod contendunt adversarii, admirabilem scilicet conceptionem Christi causam esse denominationis filii Dei, cum possit causam exprimere quare sic Christus concipiendus fuerit, nempe quod sit natura filius Dei. Hoc ipsum autem melius apparet si cum omnibus interpretibus particula *ideoque* dicatur *explicativa*, quatenus scilicet Angelus exponit rationem ob quam Spiritus Sancti virtute in Virgine esset concipiendus Christus. Jam enim Angelus aperte alludens ad vaticinium Isaiae capp. 7. et 9. cujus verba usurpat, dixerat: *Ecce concipies in utero et paries filium. Hic erit magnus et filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis*, nempe annunciat eam esse concepturam et parituram *Emmanuelem* qui vocandus erat *admirabilis, Deus, fortis, Pater futuri seculi* etc. seu filium Dei; Cum vero B. Virgo interrogasset de modo quo haec fierent, respondit Angelus objectis verbis: *Spiritus Sanctus* etc., demum rediens ad id quod prius proposuerat adjecit: *ideoque quod nascetur ex te Sanctum vocabitur filius Dei*, seu haec est ratio ob quam sic debet concipi et nasci Dei filius humana carne indutus. Alioquin a sublimi illa idea filii Dei concipiendi, abduxisset in exilem illam, quod hic concipiendi modus sit unica ratio ob quam hic esset appellandus *filius Dei.*

200. Neque obstat verbum *vocabitur* quo usus est Angelus, cum nemo ignoret vocem istam penes Hebraeos idem valere ac *esse*, ut loquendi usus ostendit. Eodem enim sensu hoc verbum occurrit Is. 1, 26. 4, 3. Nobis hic satis sit afferre exemplum ex Jacobo c. 2, 23. ubi de Abraham scribit: *et amicus Dei appellatus est*, Judith vero cap. 8, 22. de eodem patriarcha dicitur: *et amicus Dei effectus est.* Nec pariter obstat quod ponatur in futuro, *vocabitur*, sermo enim est de *Deo-homine*, qui uti talis nondum conceptus erat.

201. Falsum porro est, quod dicitur de Adam a Luca c. 3.

filio Dei nuncupato, solum scribit Evangelista: *qui fuit Dei*, id est non ab alio genitus, sed a Deo creatus.

202. Ad 2^{m}, *Neg.* Neque enim colligit Apostolus in duobus objectis locis Christum ideo dici filium Dei, quia excitatus a mortuis et sacerdos constitutus, sed e converso ex eo quod fuerit filius Dei colligit debitam ei fuisse et resurrectionem et sacerdotium, cum utriusque fundamentum sit *filiatio*, ut ita dicam, naturalis divina Christi. Hinc verba Psalmi priora: *Filius meus es tu*, sejungi debent ab insequentibus: *Ego hodie genui te*, idest quia *filius meus es tu*, ideo hodie *suscitavi te*, quia resurrectio in Scripturis consideratur veluti nova generatio; alioquin ex iisdem Psalmi verbis idem Apostolus Heb. 1, 5. non intulisset Christi excellentiam super Angelos scribens: *Cui enim dixit aliquando Angelorum: filius meus es tu: Ego hodie genui te?* In Epistola vero ad Rom. juxta vim graeci textus, resurrectio et effusio Spiritus Sancti sunt declaratoria divinae Christi naturae; per ea siquidem agnitus est Christus verus filius Dei; juxta Vulgatam lectionem latinam referuntur verba Apostoli ad humanitatem Christi quae praedestinata est ad unionem hypostaticam cum Dei Verbo, et unio haec causa extitit resurrectionis et effusionis Spiritus Sancti. Utra admittatur lectio et interpretatio, omnis eliminatur difficultas.

203. Ad 3^{m}, *Neg.* Christus enim missionem et sanctificationem seu destinationem ad munus Messianum explendum attulit ad amovendum a se blasphemiae crimen, eo quod se dixerit *filium Dei*, argumentum instituendo ad hominem a minori ad majus. Hoc porro crimine amoto, pergit ostendendo se reipsa verum filium Dei esse, dicens: *Ego in Patre, et Pater in me est*, quod ut evinceret provocat Judaeos ad opera sua, dicens: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio: et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre.* Quod cum probe intellexissent Judaei, multo magis quaerebant ipsum lapidare. Patefe-

cit proinde hoc in loco Christus imo et inculcavit se vere naturalem filium Dei esse; tantum abest, ut silentio praeterierit.

204. I. Inst. Apostolus 1. Cor. 15, 24. de Christo scribit: *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri... Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.* 1° Christus igitur regnum suum tradet Patri, eo pacto, inquit Crellius, quo dux potestatem sibi concessam, bello confecto, regi tradit; 2° subjicietur et ipse aliquando Patri, qui subjecit ei omnia. Non est ergo Deus summus.

205. Resp. *Neg.* primam illationem; neque enim Christus juxta Apostolum resignabit regnum suum Deo, ut belli dux imperium sibi traditum, bello confecto, resignat regi suo, sed tradet regnum ut filius Patri suo cum quo et cum Spiritu Sancto unum habet imperium; alioquin regnum Christi finem haberet, secus ac Angelus dixerit B. Virgini Luc. 1, 33. *Et regni ejus non erit finis;* quod ibidem exprimit Apostolus scribens: *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus,* cum hi devicti fuerint, multo magis regnabit.

206. *Neg.* alteram illationem, siquidem non in propria persona Christus subjiciendus erit Patri ex Apostolo, sed ut caput Ecclesiae cum integro corpore mystico, completo scilicet electorum numero. Alioquin nunc subjectus non esset Patri, quod nemo dicet; itaque subjicietur cum corpore suo mystico, cum hic sit unicus sensus qui admitti possit.

207. II. Inst. Ex eodem Apostolo Hebr. 1, 4. seqq. quidquid Christus habet, ei essentiale non est, sed communicatum habet a Patre, seu a Deo summo. Cum enim praemisisset, Christum, omnibus peractis, consedisse ad dexteram Dei in excelsis, subdit: *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu: Ego hodie*

genui te? Et rursum*Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium?* Ex his porro habemus 1° comparationem inter Angelos et Christum; esset autem comparatio inter disparata, si Christus naturalis filius Dei esset; 2° *effectum* meliorem Angelis quatenus nomen excellentius prae illis *haereditavit*, quod vero haereditate obtinetur non est naturale, neque generatione proprium; 3° idque in futuro enunciatum per illa verba: *Ego ero illi in Patrem* etc. et quidem in typo, qui praecesserat, scilicet in Salomone, de quo litterali sensu haec dicta sunt a Nathan 2. Reg. 7, 24. Salomon autem non potuit typus esse Christi quoad aeternam generationem. 4° Nec obest ibidem dici: *per quem, fecit et secula*, illud enim *per quem*, uti animadvertit Grotius, exprimit causam finalem, quasi diceret: *propter quem* juxta opinionem Hebraeorum, quod omnia facta fuerint in gratiam Messiae. 5° Proinde ibid. Apostolus vocat Christum *splendorem gloriae et figuram (characterem) substantiae Dei*, ut alibi cum vocaverat *imaginem Dei invisibilis;* jam vero splendor, seu ille in quo refulget Dei gloria, et imago Dei nequit ejusdem numero substantiae cum illo esse, alioquin sui ipsius splendor et imago foret. Ergo.

208. Resp. *D. A.* In natura humana, *C.* in natura divina vel *N.* vel *subd.* per aeternam generationem, *C.* secus *N.*

209. Ad 1^m prob. *D.* Instituit Apostolus comparationem inter Angelos et Christum spectatum in natura assumpta, *C.* in natura divina in se spectata *N.* Spectato Christo Deo-homine seu in assumpta natura, comparatio non amplius versatur inter disparata, cum haec natura, sicut Angeli, creata fuerit, nec nisi ratione unionis hypostaticae cum persona Verbi dicatur et sit filius Dei naturalis.

210. Ad 2^m, *D. Effectus* melior Angelis est, et *excellentius nomen haereditavit* in assumpta natura, *C.* in se *N.* Nam hoc ipso quod haec natura humana elevata fuerit ad unionem hypostaticam, in hac Christus *effectus* est melior Angelis, et cum in hac natura obediverit, passus sit et

mortuus, haereditavit jure meriti nomen excellentius prae Angelis.

211. Ad 3^{m}, *D.* In futuro verba illa enunciata sunt in ordine ad naturam assumendam, *C.* quoad naturam divinam *N.* Et hoc sensu intelligitur quomodo Salomon potuerit typus esse Christi, seu Dei-hominis.

212. Ad 4^{m}, *D.* Quae tamen animadversio Grotii falsa est, *C.* vera *N.* Jam enim aures socinianis Grotius praebuerat dum sua commentaria edidit, adeoque ubique ipsis favet. Jam vero falsam atque violentam ejusmodi animadversionem esse, patet 1° ex eo quod contra innumera prope Scripturarum testimonia, quibus Verbo seu Christo rerum tribuitur creatio, contendat perinde valere *per quem* ac *propter quem;* 2° quia repugnat contextui in quo Paulus Christo tribuit fundationem, seu creationem terrae et caeli, et ita, ut omnia portet verbo virtutis suae. Quapropter vel ab ipsis rationalistis biblicis ea expositio excluditur.

213. Ad 5^{m}, *Neg.* Apostolum vocare Christum *splendorem gloriae, et figuram substantiae* DEI, sed PATRIS eum dicit splendorem et figuram, quatenus proprium filii est patris gloriam et figuram, seu *characterem substantiae* Patris referre, quod non efficit nisi filius naturalis, qui Patri coaeternus ac consubstantialis est.

214. Ideo vero ad Coloss. 1, 15. Paulus vocat Christum *imaginem Dei invisibilis*, aut etiam *primogenitum omnis creaturae*, quia ut adjicit, *in ipso condita sunt universa, in caelis et in terra, visibilia et invisibilia . . . . Et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant,* seu Deum invisibilem visibilem reddidit per universi creationem, et ipse causa efficiens est creaturae omnis; vox proinde *Dei* hic usurpatur in significatione *Patris.*

CAPUT II.

DE NATURA CHRISTI HUMANA

215. Qui Christi negarunt humanitatem anteriores iis sunt, qui ejusdem inficiati sunt divinitatem, indignum

autumantes Deum conjungi cum humana natura eique adnexis infirmitatibus. Alii peccarunt circa naturam ipsam, alii circa ejusdem proprietates, alii circa originem.

216. Circa naturam peccarunt tum qui nonnisi carnem apparentem Filium Dei assumpsisse censuerunt, *docetae* propterea nuncupati aut *phantasiastae;* tum qui animam ipsi vel denegarunt omnino, quemadmodum nonnulli ex arianis, ut scilicet Verbum animae vices in Christo sustinuisse docerent, vel irrationalem unice concessere, nempe, ut loquitur s. Augustinus, *dederunt ei animam pecudis, subtraxerunt hominis.*

217. Circa proprietates errarunt ii omnes, qui corpus nescio quod aethereum aut sydereum ac caeleste Christo tribuerunt, quod per Mariam transiit ut aqua per tubum aut fistulam. Recentiores non pauci protestantes cum antiquis gnosticis insanierunt tribuentes et ipsi Christo corpus quodammodo caeleste.

218. Circa originem e vero desciverunt quotquot ex antiquis autumarunt Christum ex s.Joseph progenitum esse, ut cerinthiani, carpocratiani, ebionitae, nostraque hac aetate illorum vestigiis insistentes rationalistae, qui Christi conceptionem et nativitatem e Virgine mythis accensent.

219. Cum docetarum, gnosticorum, apollinaristarum commenta jamdiu obsoleverint, vere tempus frustra tereremus, si illorum erroribus refellendis insisteremus. Ideo duo hac in parte praestabimus; primo generali propositione adstruemus veram ac perfectam in Christo humanitatem, ex quo uti totidem corollaria deducemus veritates contradictorias recensitis erroribus, secundo Christi conceptionem et ortum ex Virgine matre vindicabimus.

PROPOSITIO I.

Verbum divinum naturam humanam nobis consubstantialem assumpsit integram atque perfectam

220. Propositio de fide est ex conc. Chalcedonensi definiente Actione V. Christum *perfectum in humanitate ;*

Deum verum et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia similem nobis absque peccato; atque ex Symbolo Athanas. in quo Christus dicitur: *perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens.*

221. Ejus veritatem Scripturae, traditio, constans Ecclesiae doctrina patefaciunt. Etenim non modo Scripturae passim Christum *hominem* et *filium hominis* appellant, verum etiam ea referunt quae nonnisi de vera humanitate intelligi possunt; exhibent siquidem Christi conceptionem, nativitatem, genealogiam, universam vitae rationem, mortem ac resurrectionem, quae sine vera perfectaque humanitate intelligi nequeunt. Patres praeterea plura argumenta congerunt ad eandem veritatem persuadendam, ac 1° ex eo illam adstruunt, quod si alterutra pars humanitatis, anima scilicet aut corpus defuisset Christo, non fuisset verus homo; 2° ex fine incarnationis Deique consilio, qui voluit ut per hominem homo liberaretur; 3° ex eo quod Christus naturalis mediator fuerit, nec talis extitisset nisi simul Deus et homo fuisset; 4° denique ex eo quod totus et integer homo esset liberandus, adeoque totus ac integer homo esset assumendus. Horum singillatim testimonia protulit et expendit Petavius *De Incarn.* lib. 5. c.11. Constans demum Ecclesiae doctrina liquet ex symbolis, fidei professionibus, conciliorum definitionibus quas partim attulimus, partim etiam inferius afferemus. Ex hoc porro generali constituto fundamento inferimus:

COROLLARIUM I.

Christi caro est vera, solida et expressa, non autem ficta, umbratilis, apparens aut phantastica

222. Nisi enim vera esset Christi caro, non esset nobis consubstantialis. Carnis autem suae veritatem Christus ipse Luc. 24, 39. his verbis comprobavit: *Videte manus meas et pedes, quia Ego ipse sum; palpate et videte, quia*

spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere; ex quibus sic argumentatur s. Augustinus lib. LXXXII. *Quaestionum*. Quaest. 14. *Si phantasma fuit corpus Christi, fefellit Christus; et si fefellit, veritas non est. Est autem veritas Christus. Non igitur phantasma fuit corpus ejus.* Idem argumentum jamdiu confecerant Irenaeus, Tertullianus, Epiphanius aliique.

DIFFICULTATES

223. Obj. 1° Christus ex Scripturis non habuit nisi similitudinem hominis, dicente Apostolo Philipp. 2, 7. *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo;* et in Ep. ad Rom. 8, 3. *Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati.* 2° Id ipsum confirmat 1. Cor. 15, 50. scribens: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, adeoque nec caro Christi. 3° Hinc resipiscens a sententia in qua prius fuerat de vera Christi carne 2. Cor. 5, 16. *Itaque*, inquit, *nos ex hoc neminem novimus secundum carnem; et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* 4° Quamvis propterea Verbum in V. T. humana carne indutum saepius apparuerit, prout et Angeli apparuerunt officia hominis propria exhibentes, inferri tamen nequit carnem illam veram fuisse. 5° Indignum denique Deo est sibi conjungere carnem immundam, corruptibilem, mortalem totque imperfectionibus obnoxiam. Ergo.

224. Resp. Ad 1m, *D.* Non habuit Christus nisi similitudinem hominis aut carnis *speciei*, *C.* naturae *N.* Significat Apostolus in primo textu Christum per omnia et in omnibus similem ceteris hominibus apparuisse etsi Deus praeterea esset; in altero vero *similitudo* refertur ad *carnem peccati*, non autem ad carnem simpliciter, quatenus carnem passibilem et corruptibilem gessit nostrae similem, excepto peccato, quo caro nostra passibilis et corruptibilis effecta est.

225. Ad 2^m^, *D.* Quatenus in sensu morali caro et sanguis usurpantur per oppositiouem ad spiritum et sanctitatem, *C.* in sensu physico et in se *N.*

226. Ad 3^m^, *D.* Affectu carnali ratione ejusdem originis ex Abraham, *C.* alio sensu *N.*

227. Ad 4^m^, *D.* Quia tum Verbi tum Angelorum apparitiones symbolicae in V. T. fuerunt, *C.* reales quoad carnem *N.* Quod et Scripturae identidem monent, uti Tob. 12, 18.

228. Ad 5^m^, *Neg.* Divina profecto charitate indignum non est censendum, quod fit ad hominum redemptionem et salutem.

COROLLARIUM II.

Christi Corpus non e caelo delapsum est, aut ex caelesti substantia consistens, sed est humanum ex Virgine matre susceptum

229. Nisi enim ejusmodi esset Christi corpus, non descendisset ex semine veterum patriarcharum, nec posset Christus dici filius David, quibus tamen promisit Deus Messiam ex eorum semine esse nasciturum, ut in prima parte ostendimus. Praeterea Luc. 1, 31. Angelus Mariae dixit: *Ecce concipies in utero et paries filium;* et Matthaeus intexuit Christi genealogiam ab Abraham et David usque ad Joseph et Mariam. Hinc Apostolus Rom. 1, 3. de Christo scribit: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*, et Gal. 4, 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere*, adeoque conceptum in utero Virginis ex ejus substantia. Ex his porro non solum veteres haeretici valentiniani falsitatis arguuntur, sed et insanientes protestantes illi, qui *purum Dei verbum* consectantes caeleste nescio quod corpus, Christum praesetulisse autumant contra Scripturae et traditionis auctoritatem perpetuamque Ecclesiae doctrinam.

DIFFICULTATES

230. Obj. Terrenam carnem Christus a se amovet 1° dum Jo. 3, 6. affirmat *Quod natum est ex carne caro est, quod natum est ex spiritu, spiritus est ;* repugnat autem dicere Christum *carnem* fuisse 2° dum ib. 13. adjicit : *Nemo ascendit in caelum nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo:* Porro Christus descendit in natura assumpta, qua pariter in caelum conscendit ; ergo de caelo ipsam detulit ; quod confirmat Jo. 6, 41. ubi de corpore suo sub panis metaphora ait : *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi.* 3° Angelus proinde Matth. 1, 20. de B. V. *Quod in ea* (non autem *ex ea*) *natum est, de Spiritu S. est.* 4° Hac de causa Christus nunquam B. V. *matrem* appellavit ; 5° quin imo admonitus his verbis Matth. 12, 47. *Ecce mater tua et fratres tui,* respondit Jesus : *Quae est mater mea, et qui sunt fratres mei?* 6° Hinc Apostolus 1. Cor. 15, 47. Christum cum Adam conferens, *primus homo,* scribit, *de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis.* Ergo.

231. Resp. Ad 1^m^, *N.* Loquitur enim Christus in objecto textu de regeneratione spirituali, quae fit per baptismum in oppositione ad generationem quae fit per carnem.

232. Ad 2^m^, *D.* Ratione personae et quoad *effectum, C.* ratione assumptae naturae *N.* Idem dicatur de eo quod dixit sub metaphora *panis* Jo. 6. Nam loquitur de toto se.

233. Ad 3^m^, *D. In ea* et *ex ea*, ut dicitur Luc. 1, 35. *quod nascetur ex te sanctum*, et iterum Gal. 4, 4. *C.* Secus *N.*

234. Ad 4^m^, *D.* Ita tamen ut suppleverint Evangelistae vocantes B. Virginem *matrem Jesu, C.* ut non suppleverint *N.* Nam ceteris omissis, Jo. 19, 26. legitur : *Cum vidisset Jesus matrem . . . . dicit matri suae: Mulier ecce filius tuus.*

235. Ad 5^{m}, *D.* Praeferendo cognationem spiritualem carnali, *C.* ad illius exclusionem *N.*

236. Ad 6^{m}, *D.* Vocat Apostolus Christum caelestem ratione personae, aut verius resurrectionis gloriosae, quae dotes attulit Christi corpori plane caelestes, *C.* ratione naturae *N.* Exinde etiam in sensu mystico hortatur fideles ut adnitantur in anima eas dotes praeseferre, quae elucent in corpore Christi glorificato.

COROLLARIUM III.

Animam, eamque rationalem, Verbum assumpsit

237. Etenim 1° Christus est homo perfectus; jam vero, uti argumentatur s. Augustinus *Ep.* 187. n. 4., *Non est homo perfectus, si vel anima carni, vel animae ipsi mens humana defuerit.* 2° Juxta veteres patres Verbum corpus *mediante anima* assumpsit; 3° id omne praeterea assumpsit quod sanavit, sanavit autem peculiariter animam; 4° juxta symbolum apostolicum Christus post mortem *descendit ad inferos*, at non descendit divinitate, quae ubique est, non corpore quod mansit in sepulchro, descendit igitur anima; 5° Christus mortuus est, atqui mors in separatione animae a corpore consistit. Christi porro animam rationalem esse, evincunt illae omnes proprietates, quas de anima Christi praedicant sacrae Litterae, quod affecta fuerit *tristitia*, *pavore*, *metu*, *exultatione*, *dolore* etc. de quibus paulo post agemus; et ex operatione et voluntate humana, ut suo loco vindicabimus, quae sine anima rationali nec esse nec intelligi possunt.

DIFFICULTATES

238. Obj. Tum Scriptura, tum sana ratio a Christo animam excludunt. Nam 1° Jo. 1, 14. dicitur: *Et Verbum caro factum est;* ergo solam carnem Verbum assumpsit; 2° nam Verbum ipsum animae vices in Christo gerebat et mentis; 3° alioquin necessario in humana mente carnales

cogitationes, carnisque prudentia, quam reprobat Apostolus Rom. 8, 6. inveniri debuissent. Ergo.

239. Resp. *N. A.* Ad 1^{m}, prob. *D.* Id est Verbum factum est *homo*, *C.* caro ad animae exclusionem *N.* Etenim loquendi usus in Scriptura obtinet, ut carnis nomine totus homo significetur, ut patet ex Gen. 6, 12. *Omnis caro corruperat viam suam;* plures autem rationes afferunt patres, quare hac locutione Joannes usus fuerit, quas refert Petavius lib. 4. c. 2. Ceterum Scriptura saepe meminit Christi animae.

240. Ad 2^{m}, *N.* Alioquin Christus non fuisset homo.

241. Ad 3^{m}, *N.* Siquidem in Adam innocente nullae ejusmodi fuere carnales cogitationes; nec esse poterat in Christo prudentia carnis, cum humana natura regeretur a Verbo.

COROLLARIUM IV.

Christus humanis affectibus, doloribus, et corruptioni obnoxius fuit, ex naturae suae conditione

242. Prior enunciationis hujus pars de fide est; posterior vero, qua dicitur *ex naturae suae conditione* non est nisi *fidei proxima.* Sane de fide esse primam partem, patet ex omnibus fidei nostrae symbolis in quibus Christus dicitur *passus* et *mortuus*, adeoque ante resurrectionem passibilis et corruptibilis. Quoad alteram partem ex eo liquet quod viguerit controversia inter catholicos, nec quidpiam Ecclesia definierit.

243. Evincitur porro veritas primae partis ex iis omnibus Scripturae locis, quae Christum exhibent in ordine ad corpus esurientem, sitientem, flentem, ex itinere defatigatum, et prae doloris acerbitate clamantem. Hinc Is. 53. Christus dicitur *vir dolorum et sciens infirmitatem, vulneratus, attritus;* in ordine vero ad animam Christus ipse suas patefecit angustias, cum Luc. 22, 42. dixit: *Pater, si vis, transfer a me calicem istum;* adjicit autem Evan-

gelista: *Apparuit illi Angelus de caelo confortans eum, et factus in agonia prolixius orabat.* Quae profecto doloris arguunt vehementiam, prout Christus ipse testatus est, Matth. 26, 31. dicens: *Tristis est anima mea usque ad mortem.*

244. Utrum autem has affectiones Christus ex natura sua, seu ex insita humanae naturae infirmitate passus fuerit, an vero extraordinaria quadam lege, ac velut per miraculum eas sit expertus, magna olim exarsit controversia inter Philippum Abbatem bonae spei negantem, et Joannem Praepositum affirmantem ex naturae conditione, licet voluntarie suscepta, illis affectionibus Christum obnoxium fuisse. Haec Joannis sententia communis evasit, ei enim aperte Scripturae adstipulantur, et Ecclesiae patres. Sane Apostolus Hebr. 2, 17. scribit debuisse Christum *per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis Pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari;* cadem ferme inculcat ibid. c. 4, 15. Jam vero ad solatium nostrum haec parum apte dicta viderentur, si quae passus est Christus humano modo haud sustinuisset; in quo et unanimes habemus patres consentientes, licet fateantur, quod et nos ultro profitemur, Christum non invite, sed libere dolores et cruciatus pertulisse.

DIFFICULTATES

245. I. Obj. Patres inficiari videntur Christum ullo dolore aut tristitia affectum esse, 1° quia affectiones et passiones ejusmodi Deo indignas esse censebant, et imperfectionem arguere. 2° Insignis est Hilarii Pictaviensis locus de *Trinit.* lib. 10. n. 23. ubi scribit: *In quo, quamvis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio elevaret, afferrent quidem haec impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent: ut telum aliquod aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aëra verberans .... Passus quidem est Dominus Jesus Christus, dum caeditur, dum suspenditur, dum crucifigitur,*

dum moritur : sed in corpus Domini irruens passio, nec non fuit passio, nec tamen naturam passionis exseruit: dum et poenali ministerio desaevit, et Virtus corporis sine sensu poenae vim poenae in se desaevientis excepit. Qui praeterea adjicit cum nonnullis aliis patribus Christum nullum metum aut mortis dolorem sensisse. Ergo.

246. Resp. Ad 1^{m}, *D.* In natura divina, *C.* in humana *subd.* Passiones, quae ex humanae naturae vitio, vel ex prava hominis voluntate procedant, *C.* quae innoxiae sunt ac naturales *N.* Hae siquidem Deo amplius indignae censeri nequeunt, postquam Deus charitate compulsus qua dilexit nos, eas in se admisit, et hanc nostram induere naturam dignatus est.

247. Ad 2^{m}, *D:* Loquens da natura Divina, *C.* de humana, *subd.* ut ostendat Christi passiones et infirmitates voluntarias fuisse, ejusque imperio dominioque subjectas ac temperatas, *C.* ut eas a Christo prorsus eliminet *N.* Etenim s. Hilarius lib. 1. n. 32. profitetur se librum decimum conscripsisse adversus arianos, qui, ut loquitur lib. 11. n. 5. *quae ab eo* (Christo) *secundum hominem dicta sunt, dicta esse secundum naturae divinae infirmitatem mentiuntur.* Hos igitur refellens ostendit passiones non ad divinam, sed ad humanam Christi naturam esse referendas. Ostendit praeterea ibid. Hilarius Christi infirmitates quadruplici ratione a nostris differre; nostrae enim sunt coactae, promeritae, in nos dominantur, nec quidquam in nobis est, quod non eis subjaceat; contra vero infirmitates in Christo fuerunt voluntariae, propter nos susceptae, ad nutum voluntatis ejus temperatae, nec divinam sed humanam naturam attingentes. Sic tum Hilarius tum patres illi, qui negant Christum aut ullum metum aut mortis dolorem sensisse, aut de morte contristatum, de metu, dolore, aut perturbatione loquuntur, quae in Christum invitum dominarentur.

248. II. Obj. Tristitia et dolor cum gaudio profluente ex visione beatifica, qua perfruebatur Christus simul

consistere nequeunt, ut patet ex beatis qui nullo hac de causa dolore aut tristitia affici possunt. Si igitur Christus illis obnoxius fuit, non ex naturae conditione, sed praeter naturam, seu per miraculum, talia ipsum fuisse perpessum dici debet.

249. Resp. Cum Verbum naturam humanam hunc in finem sibi copulaverit, ut patiendo moriendoque nos redimeret, gaudium ex divina visione profluens ita attemperavit, ut sive ab anima sive a corpore affectiones et passiones naturales non removeret. Hac ratione ambo haec inter se componuntur. Quae ratio cum non militet aeque pro beatis comprehensoribus, qui jam in termino constituti sunt, exinde patet inter illos et Christum discrimen, qui simul comprehensor et viator extitit.

PROPOSITIO II.

Christus Dominus de Spiritu S. conceptus est, atque ex Maria Virgine, salva ipsius integritate, natus

250. De fide propositio est; in symbolo enim Apostolico de Christo dicitur: *Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.*

251. Cum hanc veritatem adoriantur Judaei, et haeretici, atque in his protestantes non pauci biblici et rationalistae; ad eam proinde evincendam iis argumentis biblicis, criticis, exegeticis ac traditionalibus uti debemus, quae omnibus refellendis inserviant.

252. Exordimur porro ex celebri vaticinio Is. 7, 14. Cum enim incredulus Achaz rejecisset signum ultro sibi a Deo oblatum de imminente liberatione a Rasin rege Syriae, et Phacee rege Israel Hierusalem obsidentibus, dixit Isaias: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Hoc autem signum de Virgine concipiente et pariente Spiritus Sancti virtute, interpretatus est s. Mattheus 1, 22. seqq. cum enim supernaturalem B. Virginis

conceptionem retulisset, addidit: *Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: ecce Virgo in utero habebit et pariet filium; et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.* Ad hoc ipsum oraculum manifeste alludit Angelus B. Virginem alloquens Luc. 1, 32. illis verbis: *Ecce concipies in utero et paries filium.* Ex his exploratum est apud christianos tum Isaiae vaticinium ad Christi conceptionem et nativitatem pertinere, tum de Virgine matre esse intelligendum.

253. Porro evangelistas genuinum vaticinii sensum ac traditionalem exhibuisse constat 1° ex eo quod alioquin ipsi injecissent novam difficultatem sine causa; 2° ex eo quod congruat ipsorum expositio cum eo quod legitur Michaeae 5, 2. 3. ubi propheta veluti de re nota loquitur, cum ait: *parturiens pariet, ... et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis*, quibus describit Messiae nativitatem sine viri opera juxta Isaiae oraculum; 3° ex Isaiae proposito, vocibus et contextu. Propositum enim Isaiae fuit exhibere Achaz signum prorsus extraordinarium promissae liberationis, et hoc in extraordinaria Messiae conceptione ac nativitate, veluti jam nota collocat dicens: *Ecce virgo illa* cum articulo; hac ratione confirmabat promissionem, quod non esset interitura domus David, si virgo ex ejus stirpe debebat concipere et parere Messiam; porro nullum extraordinarium dedisset signum, si de virgine communi more concipiente et pariente lucutus esset. 4° Ex veteris synagogae traditione cujus vestigium occurrit Jo. 7, 27. et expresse exhibent plures rabbini, quorum testimonia collegerunt du Voisin in *Observat. ad Pugionem fidei* Raymundi Martini, Schoëtgenius *De Messia* aliique passim, praesertim vero cl. Drach in *tertia epist.* Part. 1. Demum 5° constat ex traditione quae penes omnes ferme gentes dimanavit de nascituro ex Virgine matre, qui salutem et justitiam esset in terras allaturus; satis hic sit commemorare quae habet Virgilius Ecloga IV.

v. 4. seqq. quibus aperte alludit ad traditionem, quae ex Isaiae vaticinio longe lateque diffusa erat.

254. Tum igitur argumenta interna tum externa conspirant in exponendo Isaiae vaticinio de matre Virgine concipiente et pariente; adeoque Christus vere ex Virgine conceptus et natus est, salva illius integritate.

DIFFICULTATES

255. I. Obj. 1° Vox *Almà* qua utitur propheta exprimit solum *aetatis* conditionem, non autem *statum* solutae aut conjugatae. 2° Judaei virginem illibatam voce *Bethulah* designant; 3° virginis illibatae significatio ab *alma* excluditur saltem ex Prov. 30, 19. cetera siquidem alia loca aequivoca sunt. 4° Hinc veteres interpretes Aquila, Symmachus et Theodotion vocem *almà* verterunt *juvenem*. Ergo.

256. Resp. Ad 1^m^, *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Ex Hieronymo in hunc Isai. locum novimus tum ex etymologiae vi, tum ex loquendi usu vocem *almà* non solum *virginem* generatim significare, sed *virginem in primis juventutis annis*, *virginem absconditam et secretam*, *quae numquam virorum patuerit aspectibus*, *sed magna parentum diligentia custodita sit.*

257. Ad 2^m^, *D.* Virginem illibatam sive juvenem sive aetate provectam, *C.* juvenem tantum seu *non nuptam N.* Hoc igitur interest inter utramque vocem *Almà* et *Bethulah* discrimen, quod haec promiscue adhibeatur ad significandam virginem sive juvenem sive provectam, illa vero ad juvenem virginem tantum, eamque integerrimam. Locus Joel 4, 8. qui objici solet quoad vocem *Bethulah* est incertae significationis.

258. Ad 3^m^, *N.* Nam ex omnibus locis quae ex Scripturis afferri possunt, in quibus vox *Almà* occurrit, quae praeter locum nostrum, non plus quam sex sunt, num-

quam de nupta, sed ubique de innupta foemina usurpatur, quorum quinque certissime sunt de virgine tori nescia; sextus vero qui occurrit Prov. 30, 19. ubi legimus: *Viam viri in adolescentia*, seu uti fert hebr. textus: in *adolescentula*, est de virgine professione; hic vero Salomon exprimit difficultatem cognoscendi, utrum talis quae in communi existimatione virgo habetur, reipsa sit nec ne; ac propterea retinet etiam hoc in loco vox *almà* suam significationem *de virgine innupta*, quod fatetur vel ipse Rosenmüller, et patet ex vers. sequenti per oppositionem adulterae, quae quid sibi haereat vitii, dissimulat.

259. Ad 4^m^, *D.* Interpretes judaizantes ad eripiendum christianis hoc vaticinium, *C.* vetustiores *N.* Etenim Alexandrini verterunt: παρθένος *virgo*.

260. II. Obj. Scopus et adjuncta in quibus Isaias vaticinium edidit excludunt interpretationem Messianam. Etenim 1° signum exhibere Isaias voluit Achaz de imminente liberatione Hierusalem; jam vero si referendum esset ad Messiam, nullius valoris signum esset. 2° Potuit praeterea nasci Messias ex stirpe Davidica, quin conservaretur actualis reipublicae status, prout eventus ostendit. 3° De eodem insuper filio nascituro loquitur Propheta in cap. 7. ac in cap. 8., nomen siquidem et nativitas pueri in utroque capite pro signo exhibentur liberationis a dominio Syrorum; jam vero in cap. 8. mater illa pueri, et puer ipse non sunt nisi uxor et filius Prophetae, ergo et mater et filius de quo sermo fit in cap. 7. Quod 4° declarat ipse Isaias c. 8, 18. dicens: *Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Dominus in signum et in portentum Israël.* 5° Filius igitur nasciturus in *signum* de quo cap. 7, 14. est filius nasciturus ex uxore quam Propheta virginem duxit post priorem jam defunctam; vel si magis cum antiquis Hebraeis lubet, est filius Achaz, nempe Ezechias. 6° Eatenus vero ad Christum a Mattheo refertur, quatenus instans eventus quem proxime propheta respexit, signum fuit et figura Christi nascituri; divina proinde providentia factum est ut iis verbis uteretur propheta disse-

rendo de puero mox nascituro, quae melius Christo, quam puero illi aptari possent. Ergo.

261. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *Neg. min.* Duplici siquidem ratione scopo prophetae inserviebat exhibitum signum: primo quidem veluti certissimum pignus erga populum Israeliticum amoris Dei, qui ipsius praesertim bono tale ac numquam antea auditum prodigium erat patraturus. Deinde vero secura domus David reddebatur contra omnes quotquot ipsam funditus evertere adoriebantur; prout reapse rex Syriae et rex Israel tunc temporis pertentabant. Ipsius enim ex semine, licet pluribus seculis labentibus, Messias modo adeo prodigioso erat oriturus.

262. Ad 2^m, *D.* Nisi praeterea Deus alind adjecisset signum et vaticinium ad utrumque in praesens confirmandum, tum scilicet liberationem proximam, tum futurum partum virginis, *Tr.* vel *C.* si aliud adjecit *N.* Jam vero post vaticinium editum c. 7, 14. ibid. v. 16. de Jasub, quem propheta ex mandato Dei (v. 3.) secum detulerat cum venit in occursum Achaz, dixit: *Quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum, derelinquetur terra a facie duorum regum suorum;* seu antequam Jasub perveniat ad annos discretionis, liberata erit Judaea a duobus illis regibus. Nec enim frustra jussus est propheta secum puerum Jasub deferre.

263. Ad 3^m, *Neg.* quia cap. 7. mater pueri vocatur *almà* seu *virgo*, ut constat ex dictis; capite vero 8. vocatur *neviah*, *prophetissa* seu *uxor prophetae;* in cap. 7. vaticinium tantum exhibetur futuri pueri nascituri ex virgine; cap. 8. fusior habetur narratio cum apparatu testium, instrumenti etc.; cap. 7. mater nomen dat filio juxta hebraicum textum; cap. 8. nomen filio imponit pater; cap. 7. filius nasciturus ex virgine vocandus erat *Emmanuel;* cap. 8. vocatus est *Maherschalal-Chaschbaz* seu *Accelera spolia detrahere-festina praedari;* evidens igitur est de duobus plane diversis filiis agi in utroque capite.

264. Ad 4^m, *Neg.* Filii enim qui dati sunt Isaiae in si-

gnum sunt *Jasub*, de quo c.7, 3. et *Maherschalal-Chaschbaz* ob nomina symbolica ipsis imposita.

265. Ad 5m, *Neg.* Non potest esse filius prophetae, alioquin ipse foret *Emmanuel* de quo dicitur cap. 8, 8. *Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terrae tuae, o Emmanuel*, nempe dominus Judaeae. Quod vero propheta, defuncta priore uxore, aliam duxerit quae virgo esset, est gratuita adversariorum assertio, de qua nihil in Scripturis habetur. Neque potest esse Ezechias filius Achaz, qui jam annos novem natus erat cum hoc vaticinium edidit Isaias; ut cetera omittam, quae falsas omnes ejusmodi antimessianorum interpretum conjecturas evincunt; omne siquidem prodigium seu portentum in illis evanesceret.

266. Ad 6m, *Neg.* Hoc enim effugium de sensu figurato in filio prophetae uti typo nascituri Messiae invectum est ab antimessianis interpretibus ut se subducerent ab auctoritate evangelistae Matthaei. Hi porro non advertunt quod si in uxore prophetae, quae more consueto concepit et peperit, illud vaticinium adimpletum est, cesset omnis figura et typus Virginis concipientis et parientis sola virtute Dei. Ita se implicant, qui nobis celebre hoc vaticinium eripere adnituntur.

267. III. Obj. Plura suadent conceptum prodigiosum Christi Jesu ad mythos amandandum esse; Etenim 1° hoc receptum est apud gentes omnes, quae ut augustiora redderent primordia civitatum aut virorum illustrium a divinitate illa repeterent. 2° Id ipsum contigisse in casu nostro ex eo patet, quod Cerinthus, Carpocrates, Ebion consueta ratione a Joseph genitum Jesum dixerint; 3° cujus rei indicium praebet s. Lucas qui cap. 2, 48. vocat Josephum patrem Jesu, quod Jesus ipse, oblata sibi opportunitate Jo.7,27. non negavit, et s. Paulus Rom. 1, 3. et alibi, Jesum dicit genitum ex *semine David*, et Gal. 4, 4. affirmat Jesum *factum ex muliere*; 4° et sane cum virginitate in conceptione et ortu servata componi nequeunt, quae scripsit s. Lucas c. 2, 22. *Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus . . .*

sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur. Ergo.

268. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Et hoc ipso quod gentes illae fingerent heroas suos ex virgine operante numine conceptos et natos esse, patefaciunt talem suos heroas decuisse conceptum et ortum, eisque notam esse antiquam traditionem vaticinii nostri, *C.* ex hoc colligitur fictam aut mythicam esse conceptionem et nativitatem Christi Jesu *N.* Numquam fortasse gentes illae in eam persuasionem venissent de conceptu et partu virginis, nisi ipsis illuxisset cognitio vaticinii nostri. Ceterum quod attinet ad factum, profecto nullis documentis historicis illud gentes communiverunt, prout munita est conceptio et nativitas Jesu Christi, ut patet ex dictis.

269. Ad 2^m, *D.* Si ratio aliqua habenda esset illorum haereticorum, qui ab Ecclesia universa damnati sunt, *C.* si nulla sit eorum ratio habenda *N.* Jam vero illi obscuri haeretici ita se gesserunt contra apertam evangelistarum auctoritatem, quemadmodum se gerunt rationalistae vulgares aetatis nostrae, qui falsitatis arguere audent Christum et apostolos. Cum porro neutri documenta afferant quibus impietatem suam fulciant, ideo utrique pari ratione contemni debent.

270. Ad 3^m, *D.* In communi existimatione, *C.* in veritate *N.* Nam idem Evangelista c. 3, 23. scribit: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius, Joseph*. Exinde patet quare Christus, data sibi opportunitate (ut hoc liberaliter adversariis concedamus), non patefecerit originem suam ex Virgine, nam nondum a mortuis excitato, prudens oeconomia exigebat, ut Judaei in sua relinquerentur persuasione.

271. S. Paulus Rom. 1, 3. scripsit Jesum esse ex *semine David* remote seu ratione originis, non proxime seu ratione generationis; in Epistola porro ad Galatas ideo dicit Jesum *factum ex muliere*, quia *carnem suam materna traxit ex carne*, uti exponit Beda, et constat ex historia Evangelica; vocem

mulieris usurpavit in ordine ad sexum, non in ordine ad statum, seu conditionem.

272. Ad 4^{m}, Resp. optime componi, si dicatur B. Virginem ultro se legi subjecisse oeconomiae et humilitatis gratia, qua minime adstringebatur, ut patet ex ipso ejus conceptionis modo, et patres omnes uno animo docent. Evangelista porro phrasibus utitur ex lege depromptis, quin insinuare voluerit B. Virginem consueto modo concepisse aut peperisse, alioquin sibi ipsi contradixisset.

CAPUT III.

DE UTRIUSQUE CHRISTI NATURAE HYPOSTATICA CONJUNCTIONE

273. Naturam divinam et humanam Christo vindicavimus. Superest ut disseramus de modo quo inter se duae istae naturae connexae sint. Hic alius esse nequit nisi hypostaticus, seu personalis, ita ut una sit persona, quae ambas in se naturas sustentet, regat, possideatque.

274. Cum vero in ejusmodi ambarum naturarum hypostatica unione nucleus, seu ratio formalis Incarnationis consistat, praestat ad dicendorum intelligentiam, unionis hypostaticae praemittere accuratam et germanam definitionem, ut deinceps ex ea consectaria deducamus, quae suapte natura profluunt.

275. Hypostatica unio sive unitio est conjunctio illa, qua duae naturae, divina et humana, integrae, inconfusae, impermixtae, ac suis proprietatibus et operationibus praeditae in se permanentes, subsistunt in una divini Verbi persona.

276. Ex qua definitione sequitur 1° ejusmodi conjunctionem immediate factam esse *in persona*, qua fit, ut una eademque ambarum naturarum subsistentia seu personalitas sit, sive ratio suppositi, seu subjecti. 2° Cum hypostasis seu persona Verbi jam extiterit ante unionem seu assumptionem humanae naturae, sequitur naturam humanam non concurris-

se per modum partis ad constituendam personam, quae proinde in se simplicissima est; ideo vero, peracta Incarnatione, composita dicitur, quia totum suppositum, quod est Christus ex ambabus naturis coalescit; hinc *formaliter* persona in Christo simplex est, *materialiter* composita. 3° Sequitur personae Virbi non cohaerere naturam humanam ad instar accidentis *subjecto*, quod eam sustentet, sed ad instar *termini*, quatenus ejusmodi conjunctio in unam subsistentiam ac personam desiit. 4° Cum subsistentia Verbi se porrigat ad humanam naturam regendam, fit ut haec humanitas sit *propria* seu *juris* Verbi; persona proinde Verbi, peracta Incarnatione, utitur ut sua hujusmodi natura humana, in ea et per eam operatur tanquam *principium quod*, prout ante Incarnationem utebatur natura divina, agebat et operabatur in ea et per eam, quemadmodum etiam pergit uti, agere et operari post Incarnationem in iis, quae a sola natura divina pendent; naturae vero operantur tanquam *principium quo*. 5° Adeo vero arcta est ambarum naturarum in Christo conjunctio, ut quamvis in se realiter semper distinctae et impermixtae perseverent, attamen nonnisi *ratione* seu *cogitatione* a nobis distinctae concipi possunt. 6° Cum naturae existentia pendeat a subsistentia, consequitur quod humana natura, quae suam subsistentiam habet a persona Verbi, concipi nequeat existens nisi in indivisibili instanti in quo Verbum suam subsistentiam eidem communicavit eam assumendo, adeoque totam rationem existentiae hujus humanitatis esse subsistentiam ei communicatam a Verbo; hac enim dempta, non esset amplius humanitas Christi, sed ens rationis. 7° Cum denique haec unio *immediate* facta sit in persona, non autem in naturis, sequitur has naturas ab invicem realiter distingui, adeo ut unaquaeque realiter distinctas retineat suas proprietates, suasque eliciat operationes proprias, cumque natura virtualiter ac ratione distinguatur a persona, sequitur *mediate* factam esse conjunctionem inter naturas; et hac de causa haec ipsa unio *physica* etiam et *substantialis* nuncupatur.

277. Nobis igitur vindicanda sunt 1° unitas personae in Christo divinae; 2° adeoque filiatio naturalis divina Christi Dei-hominis; 3° integritas uniuscujusque naturae in Christo, peracta Incarnatione; 4° conservatio denique proprietatum naturalium et operationum uniuscujusque naturae in Christo. Haec autem praestabimus distinctis articulis

ARTICULUS I.

DE UNICA CHRISTI PERSONA

278. Disceptationem hanc suscipimus adversus Nestorium; hic prius monachus et presbyter Antiochenus evectus est ad Constantinopolitanam sedem an. 428. Cum discipulus fuerit Theodori Mopsuesteni haustam ab eo haeresim vix episcopus constitutus disseminare coepit tum per se tum per alios. Ejus haeresis in eo sita erat, ut autumaverit nonnisi externam ac moralem intercessisse inter Deum et hominem unionem. Ex quo sequebatur duas esse in Christo admittendas personas; Deum in Christo habitasse sicut in domicilio et in templo: Christum esse *theophorum* seu portantem Deum; Incarnationem non esse nisi *connexionem*, B. Virginem non peperisse nisi purum hominem cum quo, licet excellentiori gradu, Deus conjunctus est sicut cum sanctis, adeoque eam *Christiparam* proprie esse vocandam non autem θεότοκον seu *Deiparam*.

279. Non abnuebat tamen, ut se tegeret, latiori sensu tum Christum vocare Deum, prout et Moyses dictus est Deus Pharaonis; et B. Virginem Deiparam eodem sensu; volebat nempe haereticus esse, et catholicus apparere. Ejus versutia non latuit s. Cyrillum Alexandrinum, qui duodecim ei subscribenda proposuit capitula, quae vocavit *Anathematismos*, in quibus dilucide et accurate doctrinam catholicam exposuit; non modo autem Nestorius iis subscribere recusavit, sed totidem anathematismos suos Cyrillianis opposuit, in quibus virus suum totum evomuit. Quare in concilio Ephesino quod celebratum est an. 451. Nestorius cum do-

ctrina sua damnatus est ac depositus ab episcopatu, et fides catholica asserta. A Theodosio Nestorius relegatus primum Antiochiam, demum Oasim, misere periit.

280. Ob locutiones in specie catholicas quibus Nestorius usus interdum est, nonnulli audaciores critici inter protestantes Nestorii patrocinium suscepere, quasi actum esset in ejus causa de pura logomachia; sed perperam. Si de vocibus unice lis fuisset, certe Nestorius potuisset ac debuisset fidem catholicam aperte profiteri, quod numquam fecit; ejus discipuli sectarentur articulos de unica in Christo persona, ac dicerent Virginem Deiparam, a quibus tamen semper abhorruerunt et adhuc abhorrent.

281. Cum haec ita se habeant, duo nos efficere debemus; 1° unicam eamque divinam in Christo adstruere personam; 2° vindicare B. Virgini veritatem et denominationem *Deiparae*. Ad haec duo siquidem tota revocatur haec controversia.

PROPOSITIO I.

Unica in Christo est eaque divina persona

282. De fide propositio est definita ab oecumenico concilio Ephesino, et iterum a Constantinopolitano II. Can. 7, et 8. dum Christus dicitur *ex duabus naturis in una subsistentia et in una Verbi persona;* in symbolo vero Athanasiano habetur: *non duo tamen sed unus est Christus.*

283. Scripturae, fidei symbola, patres uni eidemque Christo tribuunt quae in utraque natura gessit, eundemque constanter Deum hominemque esse docent, seu de Christo Deo-homine tanquam de uno eodemque subjecto loquuntur; ergo unica eaque divina in Christo persona, unusque Christus agnoscendus.

284. Sane Apostolus Philipp. 2, 6. seqq. ita scribit de Christo: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et*

habitu inventus ut homo. Quibus verbis ille idem qui antea solum erat in forma Dei, dicitur exinanitus dum accepit formam hominis, et in hac assumpta humana forma seu natura, ut postea prosequitur, *factus est obediens usque ad mortem*, et exaltatus est; atqui profecto, qui ejusmodi est, non est nec esse potest nisi unum subjectum, una eademque divina persona. Rursum de Verbo divino scribit Joannes 1, 14. *Et Verbum caro factum est;* ergo idem Verbum quod antea erat apud Deum et Deus erat, illud est quod factum est caro sive homo; ergo eadem semper unica divini Verbi persona mansit cum et in assumpta natura. Demum eaedem Scripturae de Deo-homine tanquam de eodem subjecto loquuntur, uti cum eundem vocant filium Dei et filium hominis ; ubi commemorant *Dominum gloriae crucifixum*, ut 1. Cor. 2, 8.; dum dicunt *Deum Ecclesiam acquisivisse Sanguine suo*, ut Act. 20, 28. Filium hominis existentem in caelis dum loqueretur in terra, ut Jo. 3, 13. existentem antequam Abraham fieret, ibid.8, 38. aliaque ejusmodi de Christo affirmant, quae de duabus personis aut individuis nullo modo enunciari possunt. Ergo juxta sac. Litteras nonnisi una persona eaque divina, nec nisi unus Christus Deus-homo agnosci potest.

285. Nec aliam Christi notionem nobis constanter ingerunt fidei nostrae symbola; etenim tum symbolum Apostolicum, tum Nicaenum et Constantinopolitanum proponunt nobis fidem in Christum unicum Filium Patris, Deum de Deo, qui incarnatus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, ac pro nobis passus et mortuus est. In quibus persona regens, seu subjectum non est nisi unum, quod in utraque natura agit et operatur.

286. Cohaerenter ad has fidei tesseras locuti sunt patres, ex quibus s. Ignatius M. in *Ep. ad Ephes.* haec luculenter scribit c. 7. *Unus medicus est carnalis et spiritualis genitus et ingenitus (* seu *factus et non factus) in carne genitus Deus . . . . et ex Maria et ex Deo . . . . Jesus Christus Dominus noster;* et c. 20. *In uno Jesu Christo secundum*

carnem ex genere David, filio hominis et filio Dei. Idem igitur est ex Ignatio filius Dei et filius Mariae. Sic etiam, ceteris omissis, qui recoli possunt apud Petavium lib.3.c.11., scribit s.Augustinus in *Enchiridio:* c.35.*Unus Dei filius idemque hominis filius; unus hominis filius idemque Dei filius; non duo filii Dei, Deus et homo, sed unus Dei filius; Deus sine initio, homo ex certo initio, Dominus noster Jesus Christus.*

287. Huc accedit ratio theologica, qua docemur, quod semel morali unione admissa, licet in summo gradu inter Deum et hominem, duo necessario deberent Christi admitti: evanesceret dogma de Christi divinitate, oeconomia incarnationis, redemptionis et satisfactionis, quibus nihil fingi potest magis abhorrens a christiana omnium seculorum doctrina.

DIFFICULTATES

288. I. Obj. 1° Scriptura duplicem assignat Christo generationem adeoque filiationem alteram ex Deo alteram ex Maria; duo igitur filii in eo agnosci debent quorum alter dicitur *filius Dei*, alter *filius hominis;* 2° Quoties proinde aut generationem ejus ex Maria aut ejus mortem commemorat, toties vocat *Jesum* aut *Dominum;* 3° rationem assignat quare Deus per gratiam sit homini conjunctus in Christo, siquidem Jo. 8, 29. ipse Jesus ait: *Qui me misit mecum est, et non reliquit me solum*, QUIA *ego quae placita sunt ei facio semper.* 4° Hinc de Verbo pronunciat Joannes 1, 14. *et habitavit in nobis*, nempe in carne seu in humana natura, et ibid. 2, 19. Christus vocat corpus suum seu humanitatem *templum;* et Apostolus Hebr. 8, 2. et 9, 11. *tabernaculum;* ad Philipp. vero 2, 7. *habitum.* Porro inter templum, tabernaculum, domum et habitantem in eis, inter habitum et illum qui eo induitur non intercedit nisi conjunctio extrinseca et moralis. Ergo et in Christo inter Deum et hominem.

289. Resp. Ad 1^m, *D.* Duplicem Scriptura generationem

assignat Christo nempe uni eidemque Verbo seu filio, *C.* assignat diverso subjecto *N.* Duplex revera Verbo competit generatio, aeterna in natura divina, temporalis in natura humana, subjectum igitur duplicis istius generationis unum idemque est; scilicet Verbum divinum. Hinc filiatio quae pro termino habet personam nonnisi unica est, quae pro duplici natura, qua constat, modo dicitur filius Dei, modo filius hominis, quia eadem persona genita est et in aeternitate et in tempore.

290. Ad 2^m, *Neg.* Sed promiscue Jesus, Dominus, ac Deus dicitur, filius Dei, filiusque Mariae; sane Apostolus Act. 20, 28. ait loquens de Ecclesia *quam Deus acquisivit sanguine suo*; ad Galat. 4, 4. scribit: *Misit Deus filium suum factum ex muliere*; ad Philipp. 2. scribit *Christum qui* cum in *forma Dei* esset et *aequalis Deo, accepisse formam servi.*

291. Ad 3^m, *Neg.* ad prob. *D.* Si particula *quia* causalis esset, *C.* Si *signum* solum exhibeat et effectum divinae missionis *N.* Sensus enim verborum Christi est: ex hoc poteritis cognoscere me esse a Deo missum, quia ego quae placita sunt ei facio semper, ut patet ex scopo ejus sermonis, et ex iis, quae adjecit ibid. v. 42. *Ego ex Deo processi et veni.*

292. Ad 4^m, *D.* Admissa absurda adversariorum interpretatione, *C.* in genuino sensu quem objecta loca praeseferunt *N.* Jam vero Joannes 1, 14. de Verbo homine facto scribit: *et habitavit in nobis*, nempe Deus-homo habitavit inter homines.

293. Christus ibid. 2, 19. corpus suum vocat templum respectu animae, a quo dissolvendum erat per mortem, non respectu divinitatis, seu respectu personae Verbi a qua numquam poterat dissolvi.

294. Apostolus vocat Christi corpus *domum, tabernaculum, habitum* improprie seu metaphorice, prout corpus nostrum pariter *domum, habitationem, et tabernaculum, vestimentum* vocat 2. Cor. 5, 1. seqq. quin inferri possit non

intercedere inter corpus et animam nostram nonnisi moralem et externam unionem.

295. II. Obj. Patres eadem ratione qua Nestorius de Christo locuti sunt. 1° Nam alii affirmant Deum assumpsisse *hominem*, ut Ambrosius et Augustinus, qui praeterea *Enchirid.* c. 35. scribit Christum *esse* ALIUD *propter Verbum, et* ALIUD *propter hominem.* 2° Alii vocant Christum hominem *Deiferum*, ut Basilius; alii vero hominem *Dominicum* ut Athanasius, Epiphanius, Augustinus. 3° Nec desunt qui Christi humanitatem aut *organum*, aut *templum*, aut *vestem*, aut *sponsam* esse divinitatis dixerint. 4° Prae ceteris Jo. Chrysostomus *Hom.* 3. in cap. 1. epist. ad Hebr. n. 1. explanans verba Ps. 44. relata ab Apostolo: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus*, haec pro causa nestoriana scribit: *Hic* (Apostolus) *et Judaeos et Pauli Samosateni asseclas et Arianos, Marcellumque et Sabellium feriit et Marcionem. Quomodo? Judaeos quidem, ostendens unum esse duo et* DEUM ET HOMINEM .... *Adversus Marcellum et alios quod sunt* DUAE PERSONAE DIVISAE PER HYPOSTASIN; *Adversus Marcionistas autem, quod divinitas non ungatur, sed humanitas.* Ergo.

296. Resp. *D. A.* Eadem ratione patres interdum locuti sunt qua Nestorius, sed sensu plane diverso, *Tr.* vel *C.* eodem sensu *N.* Id enim liquet ex diverso scopo quem sibi patres proposuerunt dum illis formulis interdum usi sunt et ex catholica illorum mente.

297. Ad 1^m, prob. *D. Hominem* pro *humanitate* seu concretum pro abstracto usurpantes, *C.* pro humano individuo seu persona *N.* Hoc eodem sensu patres posteriores imo et Ecclesia ipsa in suis precibus eadem locutione usi sunt absque ulla nestorianae labis suspicione. Dum Augustinus scribit Christum esse *aliud* et *aliud*, de naturis id asserit, non de persona, quam unicam ibidem apertissime adstruit.

298. Ad 2^m, *D.* Christum dixerunt hominem *Deiferum*, *Dominicum* etc. ratione hypostatici nexus inter utramque naturam, *C.* ratione moralis et extrinsecae unionis *N.* Ita

eas phrases Maximus Martyr et Theodoretus ipse exposuerunt. Ceterum illae locutiones sunt minus exactae, Christus enim proprie *Deus* et *Dominus* dici debet, ut ipsemet Augustinus *Retract.* lib. 1. c. 30. n. 8. se corrigens animadvertit. S. Basilius vero proprie non *hominem* sed *carnem* deiferam appellat.

299. Ad 3^m, *D.* Dixerunt humanitatem *organum*, *instrumentum*, *templum* divinitatis in ea habitantis per hypostaticam unionem, *C.* alia ratione *N.* Ad eum scilicet modum respectu personae Verbi vocarunt interdum patres humanitatem Christi organum et instrumentum, quo organum et instrumentnm vocantur brachium aut manus alicujus respectu animae his utentis. Voces autem *vestis*, *sponsae*, *trabeae* etc. adhibuerunt ad realem utriusque naturae distinctionem significandam.

300. Ad 4^m, *Neg.* Etenim Chrysostomus verbis: *unum esse duo* utitur ad duplicem in Christo naturam distinguendam, adjicit enim: *Deum et hominem;* illis vero: *duae personae divisae per hypostasin* utitur in ordine ad duas personas in Deo distinguendas quae per hypostasim seu subsistentiam ac personalitatem propriam ab invicem distinguuntur. Id enim ferebat ejus scopus adversus Marcellum et sabellianos, qui unicam in Deo personam admittebant, saltem sabelliani. Quod probe intelligens Nestorius numquam ad Chrysostomi patrocinium confugit; Cyrillus vero ac Caelestinus Papa summopere ejusdem orthodoxam fidem commendant.

301. III. Obj. 1° Dogma catholicum variis ac saepe repugnantibus philosophicis notionibus personae et naturae inniti nequit. 2° Porro inter naturam ac personam nulla distinctio intervenit, aut nonnisi metaphorica, ut patet ex qualibet re in concreto existente. 3° Sane ad hominem constituendum satis est ut corpus et anima rationalis jungantur; quod nisi sufficeret; 4° jure possemus usque dubitare, utrum nobis persona insit nec ne. 5° Sed dato etiam, quod divina virtute fieri posset, ut Christi huma-

nitas in persona divini Verbi subsisteret, nonne melius effecisset Deus ut persona humana cum divina persona substantialiter conjungeretur? In hac hypothesi, praeterquam quod aptissime mysterium explicaretur, illud tolleretur inconveniens, quod de una eademque persona enuncientur quae inter se pugnant. 6° Eo vel magis quod personalitas ad humanae naturae perfectionem spectet, qua Christus homo destitutus esset. Ergo.

302. Resp. Ad 1^m, *D.* Et illis notionibus nititur Incarnationis mysterium, *N.* illis nos utimur ad mysterium divinitus revelatum exponendum *C.* Mysterium hoc perinde ac mysteria cetera unice innituntur divinae revelationi. Cum vero ex eadem revelatione deprehendamus unicum subjectum esse quod Deus simul et homo est, ad hoc aliquo modo declarandum, notionibus sumptis ex philosophia, quod unicum est vocamus *personam,* quod multiplex est vocamus *naturas;* persona enim est quae possidet naturam, eamque adhibet; est enim quod nunc dicitur *proprium ego:* natura vero in sua notione complectitur constitutiva ac proprietates quibus aliquid in suo esse concipimus. Contra vero in Trinitate, quod commune tribus personis est, dicitur natura, quod peculiare est possidetque naturam, dicitur persona; et quidem analogice id dicimus, cogentibus nos haereticis, qui aut confuderunt personas in Deo, aut naturas in Christo. Hae igitur notiones a nobis accommodatae sunt mysteriis, non autem mysteria notionibus, cum mysteria divinitus accepерimus.

303. Ad 2^m, *D.* Quatenus nihil existere possit quin subsistat, *C.* quatenus inter naturam et subsistentiam seu personalitatem in suis conceptibus nullum intercedat discrimen *N.* Quidquid existit in concreto profecto subsistit, at haec subsistentia seu modus existendi potest esse proprius vel alienus, saltem divina virtute, ut patet in mysterio de quo agimus, ex quo dignoscimus humanam naturam in Christo subsistere subsistentia divini Verbi, in quo nulla concipi repugnantia potest.

304. Ad 3^m, *Neg.* Sed praeterea requiritur ut sit sui juris, ita ut *proprium ego* possideat uti suam naturam, animam et corpus, iisque utatur tanquam suis. Persona enim est *quae habet* naturam per propriam subsistentiam.

305. Ad 4^m, *Neg.* Intimo enim sensu edocemur de *proprio ego*, et quod ab alio non regamur.

306. Ad 5^m, *Neg.* Quia Deus non potest efficere quod in se repugnat, aliquod nempe individuum esse juris sui et non esse; hoc enim esset contradictorium. Porro si humana persona esset in Christo simul cum persona divina, vel duo essent individua, vel si unum esset, hoc juris Verbi esset, et non esset; in hac sententia non explicaretur melius mysterium, sed plane destrueretur. Nullum porro inconveniens est, quod respectu duarum naturarum ejusdem personae de ea enuncientur quae inter se pugnant, ex. gr. quod eadem persona respectu naturae divinae dicatur aeterna, immortalis, immensa, respectu vero naturae humanae eadem dicatur nata in tempore, passibilis, circumscripta; uti de homine dicitur quoad animam immortalis, mortalis vero quoad corpus.

307. Ad 6^m, *D.* Si a nobiliori subsistentia non suppleretur, *C.* si suppleatur *N.* Nemo est qui dubitet subsistentiam ad perfectionem imo et ad humanam dignitatem spectare, ast pariter in dubium revocari nequit, divina virtute fieri posse, ut haec ipsa subsistentia aliena sit, praesertim divina, quae si adsit, quin detrimenti aliquid patiatur natura humana, mirum potius in modum elevatur ac nobilitatur. Ut si aedificio luteo basis adamantina subjiciatur. Cum igitur humana natura coeperit existere in subsistentia divinae personae, haec propria humanae naturae facta est, qua haec regeretur et sustentaretur. Hoc porro nihil nobilius excogitari potest.

—

PROPOSITIO II.

B. Virgo vere et proprie Deipara vocatur et est

308. Hanc propositionem de fide definivit conc. Constantinopolitanum II. collat. VIII. anathematismo VI. his verbis: *B. Virgo proprie et veraciter Dei genitrix est.* Eam vero sic evincimus. B. Virgo vere et proprie Deipara vocatur et est, si quem genuit Deus, seu divina persona est; talis porro ex Sac. litteris est Christus; etenim Luc. 1. 35. ait Angelus Mariae: *Quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei;* et Apostolus Rom. 9, 5. scribit: *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula;* atque Gal. 4, 4. *Misit Deus filium suum, factum ex muliere.* Ac demum huc ea omnia referuntur, quae paulo ante adduximus ad divinitatem Christi probandam. Sed et apostolica traditio, uno pene consensu conspirante, B. Virginem Deiparam vocat atque veneratur; testibus enim duobus Nestorii fautoribus Joanne Antiocheno in epist. ad Nestorium, et Theodoreto Cyrensi *De Haeres.* lib. 4. c. 12. denominatio haec a remotissima obtinuit antiquitate, atque ab ipsis apostolis profluxisse dicenda est. Sic enim Joannes hortatur Nestorium ut deposita contentione nomen illud impugnare desinat *quod a permultis patribus compositum, scriptum et pronunciatum est . . . Hoc enim* NEMO *doctorum ecclesiasticorum repudiavit. Nam et plures eo usi sunt, iique celebres; et qui usi non sunt, utentes non reprehenderunt.* Theodoretus vero testatur, *antiquissimos catholicae fidei praecones, ex* APOSTOLICA TRADITIONE, *docuisse, matrem Domini memorandam, colendamque esse ut Dei genitricem.* Sane hoc nomine mira quadam consensione Virginem appellarunt Origenes, Dionysius Alex., Alexander item Alexandrinus, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, quorum testimonia profert Petavius lib. 5. c. 15. Quid quod ipse apostata Julianus de hoc universali consensu testem se nobis praebet? Pro-

fecto ita ipse apud Cyrillum Alex. christianos lacessebat: *Atqui vos Mariam non cessatis vocare Theotocon*, id est *Dei genitricem*. Constat igitur longe ante Nestorium in Ecclesia universa ejusmodi obtinuisse denominationem.

309. Ratio vero theologica petitur ex termino generationis; hic enim est persona, seu totum suppositum, non autem aliqua ejus pars; atqui haec persona, hoc integrum suppositum est Deus et filius Dei, quem B. Virgo in assumpta natura genuit in utero ac peperit, fatente Nestorio, ergo B. Virgo Dei mater vere est, et Dei mater appellari debet.

310. Ex his deprehendimus 1° duplici ex titulo nomen patris aut matris ac proinde filii haberi in re de qua agimus, aut ratione *generationis* per communicationem substantiae, juxta tritam generationis definitionem, quod scilicet ea sit: *Origo viventis a vivente principio in similitudinem naturae;* aut ratione *hypostaticae unionis*, quatenus persona divina in qua natura subsistit assumpta. Ratione generationis Christus est filius B. Virginis ex qua Verbum Filius Dei hypostatico nexu sibi assumpsit et copulavit naturam humanam; ratione vero hypostaticae unionis B. Virgo est mater Dei in assumpta carne; e converso Pater aeternus, pater est naturalis Christi ratione hypostaticae unionis in qua natura humana subsistit, et est pater Verbi ratione aeternae generationis. Deprehendimus 2° latius patere terminum filiationis quam generationis, cum omnis quidem genitus filius sit, non autem omnis filius sit genitus.

DIFFICULTATES

311. I. Obj. 1° B. Virgo divinitatem, cui originem dare non potuit, minime genuit; ergo mater Dei neque est, neque appellari debet. 2° Proprie enim Virgo hominem genuit cui Deus unitus erat, quique per Mariam solum transiit; ergo Christi mater solum vocari potest. 3° Hinc qui Mariam Dei matrem esse contendunt, ei absurde divinita-

tem conferant necesse est, imitantes gentiles qui Cybelem deorum matrem fabulati sunt. 4° Scriptura propterea numquam hac voce usa est. 5° Patres vero Nicaeni definierunt quidem *Christum* ex Virgine matre conceptum et natum, non autem Deum, nec Mariam uspiam *theotocon* appellarunt. Ergo.

312. Resp. Ad 1m, *D.* Adeoque catholici B. Virginem ratione hypostaticae unionis cum humana Christi natura Deiparam vocandam esse docent, *C.* ratione generationis divinitatis *N.* Recolantur quae paulo ante diximus de duplici titulo ob quem parens aut filius dici potest, et difficultas quam tantopere faciunt adversarii, evanescit.

313. Ad 2m, *D.* Hominem Virgo genuit, seu potius humanam naturam hypostatice cum persona Verbi conjunctam, *C.* hominem seorsum sumptum *N.* Exinde etiam observatio Nestorii concidit, juxta quam Deus nonnisi per Mariam transiisset, siquidem Deus seu persona Verbi sibi assumpsit et hypostatice copulavit humanam naturam, quae de Virgine efformata est. Quo fit, ut cum ille qui natus de Virgine Deus sit, merito Deipara Virgo est appellanda. Non abnuimus posse etiam eam vocari Christiparam cum reipsa talis sit, sed cum hac voce abusus Nestorius fuerit ad suam haeresim obtrudendam, ideo adversus nestorianos Deiparae potius quam Christiparae penes catholicos nomen invaluit.

314. Ad 3m, *Neg.* ut patet ex respons. ad 1. Ethnici porro vere Cybelem aliasve deas divinitatem seu deos quoad naturam genuisse fabulati sunt, a quo errore tam absunt catholici, quam veritas divina ab absurdissimo distat commento.

315. Ad 4m, vel *N.* cum inveniamus Luc. 1, 43. Elisabeth exclamantem: *Et unde hoc mihi, ut veniat Mater* DOMINI *mei ad me?* Quo sensu ibidem v. 46. B. Virgo dixit: *Magnificat anima mea* DOMINUM; vel *D.* Non habet Scriptura hanc vocem, *Tr.* non habet rem per vocem significatam *N.* Nam cum Scriptura exhibeat Christum natum

ex Maria Virgine Deum et filium Dei, hoc ipso exhibet Mariam Dei matrem ac genitricem.

316. Ad 5^{m}, *D*. Expresse non dixerunt Nicaeni patres B. Virginem theotocon, cum nemo id inficiaretur, *C*. non dixerunt aequivalenter *N*. Nam cum Jesum Christum definierint esse *Deum de Deo*, *consubstantialem Patri*, conceptum et natum ex Maria Virgine, apertissime docuerunt B. Virginem Dei matrem esse.

317. II. Obj. 1° Quamvis anima intimo nexu cum corpore conjuncta sit, inepte quaevis mater animae diceretur, sed rite mater hominis vocari debet; sic etiamsi hypostatica unione persona Verbi fuerit cum humanitate conjuncta, inepte Virgo Dei mater dicitur, sed Christi est mater vocanda, seu totius suppositi, quod est Christus. 2° Alioquin eadem ratione Deipater Spiritus S., de quo Christus conceptus est, esset potiori jure vocandus. 3° Sane numquam Angeli mater ea vocaretur in qua humanum corpus Angelus sibi copulasset hypostatica unione; adeoque hypostatica unio non est ratio quare B. Virgo Dei mater appellari jure possit. 4° Admissa praeterea Deiparae appellatione, admitti deberent Dei etiam avus et avia, fratres ac sorores, quod absonum esse declaravit proscriptio quae Romae facta est libri Thomae a S. Cyrillo *De laudibus B. Annae*, in quo auctor docuerat Annam Verbi incarnati aviam esse. 5° Non expedit saltem Virginem compellare Deiparam, cum hic titulus rudibus et imperitis erroris occasio esse possit, dum sibi facile persuadent eam divinitati originem dedisse. 6° Ex quo reipsa titulus hic assertus est, idololatrica superstitio catholicam Ecclesiam invasit. 7° Melius proinde meritus de Ecclesia Nestorius fuisset, si admissa ejus esset doctrina, quam Cyrillus, qui machinationibus omnigenis ac vi adversarium suum oppressit. Ergo.

318. Resp. Ad 1^{m}, *D*. Et hac ipsa de causa B. Virginem Deiparam vocandam esse contendimus, *C*. secus *N*. Ideo enim quae hominem genuit, hominis mater nuncupatur, quia denominatio non ad hanc vel illam geniti par-

tem refertur sed ad integrum suppositum, quod homo est. Sic etiam B. Virgo mater Dei est appellanda quia integrum suppositum quod genuit, Deus est, aut si placet, Verbum carne indutum, seu Verbum caro factum; quo sensu si Nestorius aut quilibet alius vocet B. Virginem Christi matrem, nihil est quod repugnet, ut supra animadvertimus; ast cum ille Christi nomine purum hominem significaret, et hoc sensu contenderet Virginem vocandam esse Christiparam, ideo ad haereticum hunc sensum excludendum B. Virgo Dei mater nuncupata est.

319. Ad 2^m, *Neg.* Neque enim Spiritus S. quidpiam contulit de sua substantia ad conceptionem Christi; imo per solam *appropriationem*, ut vocant, Christi conceptio tribuitur Spiritui S., cum omnes tres divinae personae ad incarnationem Verbi concurrerint.

320. Ad 3^m, *Neg.* Nam jure hac in hypothesi mulier illa mater Angeli vocaretur.

321. Ad 4^m, *D.* Adjecta formula *secundum carnem*, *C.* absolute *N.* Nullum porro inconveniens est, ea clausula adjecta, dicere Deum et avum et aviam habere, siquidem in Scripturis legimus commemoratos *fratres Domini*, prout in antiquis patribus invenimus David vocatum *Deipatrem* fuisse; referuntur haec enim ad assumptam humanitatem. Quod si Romae proscriptus est liber *De Laudibus B. Annae*, non praecise ob ejusmodi denominationes id contigit, sed ob doctrinas erroneas quibus liber adspersus est.

322. Ad 5^m, *D.* Si reipsa ejusmodi error mentes rudium incessere posset, *Tr.* si id fieri nequeat, adhibita instructione opportuna, *N.* Nemo profecto inter fideles invenietur adeo stolidus, ut sibi persuadeat B. Virginem divinitati originem dedisse conceptu suo ac partu.

323. Ad 6^m, *Neg.* Tum quia haec denominatio longe ante concilium Ephesinum in Ecclesia obtinuit, quin idololatricae superstitioni locum dederit; 2° tum quia, fatente ipso Bayle, eaedem consecutiones ex titulo *Christiparae* deductae fuissent; tum quia denique negamus falsum adversa-

riorum suppositum de idololatrica superstitione in Ecclesia catholica vigente, cum non vigeat nisi in adversariorum mente.

324. Ad 7^{m}, *D.* Si bene quispiam mereri de Ecclesia posset, qui incarnationis ac redemptionis doctrinam labefactat et evertit, *C.* si secus *N.* Talis porro fuisset exitus, si Nestorius vicisset; ast cum portae inferi praevalere adversus Ecclesiam nequeant, ideo causa Nestorii ut ceterorum haereticorum omnium necessario perire debuit. Quae de Cyrillo adjiciunt adversarii, calumniosa ab historicis documentis declarantur.

ARTICULUS II.

DE ADOPTIANISMO

325. Adoptianismus ortum habuit in Hispania sub finem sec. IX. opera Felicis Urgellitani episcopi, et Elipandi archiepiscopi Toletani. Considerari autem potest adoptianismus uti nestorianismi propago. Adoptiani enim distinguebant in Christo duos filios pro ratione duplicis naturae, alterum quidem Dei filium natura, alterum vero adoptione et gratia. Cum vero terminus filiationis sit persona, consequens erat in istorum systemate duplicem distingui debere personas in Christo.

326. Dogma catholicum nos docet unicum filium seu unicum Christum subsistentem in duplici natura et agnoscere et fateri, quatenus in concreto existit, seu quatenus *hic homo est.* Utrum vero natura humana, prout in Christo per mentis operationem distincta a persona Verbi in qua subsistit, spectatur, seu in se, possit dici adoptata, quaestio est agitata inter scholasticos, nec dogma attingit. Nos arbitramur quaestionem hanc otiosam esse et aleae plenam. Hac igitur dimissa, sic pergimus ad catholicum dogma adstruendum.

PROPOSITIO

Jesus Christus est filius Dei naturalis non autem adoptivus

327. De fide propositio est, definita a concilio Francofordiensi in epistola synodica probata a Rom. Pontificibus, nominatim vero ab Hadriano, atque ab universa Ecclesia: in ea Christus in utraque natura subsistens declaratur *Filius Dei proprius et naturalis, nequaquam adoptivus.*

328. Ejus veritatem adstruimus 1° ex sacris Litteris; in his enim Christus tanquam filius Dei proprius et naturalis perhibetur quem Pater dedit pro mundi salute, atque pro nobis omnibus tradidit Jo. 3, 16. Rom. 8, 32. et in quo idem Pater sibi complacuit Luc. 3, 22. Atqui eum dedit ac tradidit pro salute nostra crucifigendum ut hominem, in eo ut homine Pater sibi complacuit; ergo Christus ut homo est filius Dei proprius et naturalis adeoque non gratia et adoptione. Rursum, quem Petrus Dei filium confessus est Matth. 16, 16., quem uti Dei filium caecus natus adoravit Jo. 9, 38., quem tanquam affectatae divinitatis reum Caiphas morti adjudicavit est Christus homo; ergo Christus homo est vere et proprie filius Dei naturalis.

329. Adstruimus 2° ex patribus, qui uno ore docent 1° Christum Deum esse, ut constat ex eorum testimoniis paulo ante allegatis; 2° unam in Christo esse personam, unum filium, unum Christum Deum-hominem, quorum pariter testimonia adduximus adversus nestorianos, quibus adjicimus verba concilii Chalcedonensis ex Act. V. profitentis: *Sequentes igitur sanctos Patres, unum et eundem confiteri Filium et Dominum Nostrum J. C. communi omnes consensu docemus.* 3° Huc pariter referuntur fidei nostrae symbola, in quibus Christus perhibetur Filius Dei qui natus est ex Maria Virgine. Quapropter sic jure synodus Francofordiensis in epist. synodica auctorem haeresis adoptianae compellabat: *Tu vero, quisquis es, qui Christum praedicas ado-*

ptivum; unde tibi iste sensus venisset, voluissem scire: ubi hoc nomen didicisses, ostende. Patriarchae nescierunt, Prophetae non dixerunt, Apostoli non praedicaverunt, Sancti tractatores hoc nomen tacuerunt, doctores fidei nostrae non docuerunt.

330. Adstruimus 3° ratione theologica desumpta ex adoptionis natura. Adoptio enim est assumptio personae extraneae in propriam haereditatem: jam vero Christus qua hic homo est, dici nequit persona Deo extranea, quin duae in ipso admittantur personae; ergo cum Christi Dei hominis nonnisi una persona sit, filius Dei proprius et naturalis, nequit esse adoptatus; unum siquidem eundemque posse respectu ejusdem patris esse natura et adoptione filium, proprium et extraneum repugnat.

DIFFICULTATES

331. I. Obj. 1° Loquens Apostolus de Christo Rom. 1, 4. ait: *Qui praedestinatus est filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis.* Jam vero praedestinatio non est nisi adoptio in filium; non est autem adoptatus Christus in natura divina, ergo in natura humana, qua sola filius Dei adoptivus est; 2° Hinc ibid. c. 8, 17. sub hoc respectu comparatur Christus cum hominibus justis qui *sunt filii Dei; si autem filii, et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi;* et v. 19. dicitur idem Christus *Primogenitus in multis fratribus.* Si igitur justi qui sunt filii Dei adoptivi per gratiam sunt *cohaeredes* Christi, si Christus primogenitus eorum est, patet ejusdem esse Christum cum his conditionis, nempe per gratiam secundum humanitatem adoptatum. 3° His consonant patres, qui passim docent Christum secundum humanitatem adoptatum esse in filium Dei; luculenta sunt Hilarii verba, qui lib. 1. *De Trinit.* scribit: *Ita potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur.* Ergo.

332. Resp. Ad 1m, *D.* Christus praedestinatus est ad gratiam unionis, *C.* adoptionis *N.* Ut enim post s. Augu-

stinum animadvertit s. Thomas P. 3, q. 34. art. 1. aeternam praedestinationem Jesu Christi in filium Dei habere pro objecto gratiam unionis duarum naturarum, quae fieri debebat in tempore, et per quam Deus factus est homo, et homo Deus. Nam unio duarum naturarum in persona Christi cadit sub aeterna praedestinatione, et ratione hujus Christus dicitur praedestinatus filius Dei.

333. Ad 2^{m}, *D.* Comparatur Christus cum hominibus justis sub aliquo respectu, *C.* sub omni respectu *N.* Comparatur scilicet quoad haereditatem, non autem quoad jus ad haereditatem; ipsi siquidem haereditas competit ut filio naturali Dei, nobis autem, sive justis, ut filiis adoptivis; sic etiam comparatur quoad communem naturam quam suscepit, quo sensu frater noster est, primogenitus in multis fratribus, qui elevati per gratiam sunt ad Dei filiationem, cujus gratiae incapax est natura a Verbo assumpta; hinc vocatur filius Dei *proprius* ab eodem Apostolo, et *Unigenitus* a Jo. 1, 14.

334. Ad 3^{m}, *D.* Edocent patres Christum secundum humanitatem adoptatum esse in filium Dei in sensu improprio, *C.* in sensu verae adoptionis de qua disserimus *N.* Etenim patres vocem *adoptati* usurpant in sensu *adsciti*, *conjuncti*, *assumpti*, ut hujus vocis vis fert; aut etiam quatenus significant illam numero humanitatem per gratiam electam et praedestinatam esse ad hypostaticam cum Verbo unionem, sed tunc eam considerant in abstracto, ut patet. Utroque porro sensu potuit Hilarius in objecto loco scribere: *dum carnis humilitas adoptatur, seu adsciscitur, eligitur, evehitur.*

335. II. Obj. 1° Christus ut Deus genitus a Patre est ejusdemque cum eo substantiae, ut homo neutrum ei competit. 2° Exinde factum est ut in catechismis dicatur, Christum uti Deum patrem habere sine matre, uti hominem matrem habere sine patre. Adeoque ut homo filius Dei naturalis esse nequit. 3° Sane ut homo Christus fuit gratia habituali instructus, quae efficit filium Dei adoptivum, quo

sensu Christus est caput nostrum, cum ejusdem conditionis esse debeant caput et membra ; 4° alioquin grave illud incommodum vitari non posset, quod idem filius duos patres habeat naturales, Deum nempe, et David. 5° Hinc si de Christo recte dicimus esse hominem natum , passum et mortuum, quare eum dicere etiam cum Scripturis non poterimus *servum* ac proinde filium adoptivum, cum aeque relativa sint nomina *servi* et *filii?* Ergo.

336. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Et proinde ut homo Christus dicitur naturalis filius Dei ratione unionis hypostaticae, *C.* ratione generationis ejusdemque cum Patre substantiae *N.* Recolantur quae paulo ante scripsimus de duplici titulo ob quem Christus ut Deus potest dici filius naturalis Mariae, et ut homo dici filius naturalis Patris.

337. Ad 2^{m}, *D.* Id est docent catechismi Christum uti Deum non habere matrem divinam, et uti hominem non habere patrem humanum, *C.* non esse filium naturalem respective Patris et Mariae in utraque natura ratione unionis hypostaticae juxta dicta *N.*

338. Ad 3^{m}, *D.* Praeditus fuit gratia habituali proveniente ex unione hypostatica, *C.* qua fieret filius adoptivus *N.* Cum enim Christus homo ipso existentiae instanti esse coeperit filius Dei naturalis vi hypostaticae unionis, gratia habitualis supervenit, ac propterea non amplius potuit ipsi communicare adoptionem in filium, cum filium naturalem repererit. Ex quo patet ejusdem nobiscum conditionis esse non potuisse Christum, qui ut est caput nostrum excellentiori ratione, atque ut ajunt *eminenter*, continet in se quod est in nobis in inferiori gradu et ordine.

339. Ad 4^{m}, *D.* Sub eodem respectu, eademque ratione, *C.* Sub diverso respectu, diversaque ratione *N.* Etenim Christus habet ut Deus patrem naturalem vi aeternae generationis, atque ut homo eundem patrem habet vi hypostaticae unionis; et e converso, ut homo David patrem (mediatum) habet naturalem vi generationis , et eundem patrem naturalem habet ut Deus vi hypostaticae unionis.

340. Ad 5^m, *D*. Secundum humanam naturam seu secundum carnem, *C*. secundum totum suppositum quod est Deus-homo *N*. Naturae siquidem est nasci, pati ac mori, neque haec directe de persona praedicantur; contra vero filium esse, terminus personae est subsistentis. Idem dic de *servi* notione, quo fit ut rigoroso sensu Christus non possit servus appellari, cum sit *Dominus*. Improprie autem apud Isaiam servus vocatur aut ratione voluntariae Christi subjectionis, aut ratione naturae humauae, quae, remote et iu abstracto spectata, debitum habuit servitutis ut creatura respectu Dei; sed in concreto postquam scilicet juris Verbi ejusque propria effecta est, non amplius serva dici potest, nec proinde Christus servus ratione etiam assumptae naturae. Atque ex his disparitas patet quae intercedit inter appellationem servi, et filii adoptivi. Nullo enim sensu Christus filius Dei adoptivus dici potest, cum sit terminus personalis; duplici autem ratione allata, latiori sensu potest dici servus.

ARTICULUS III.

DE DISTINCTIONE DUARUM NATURARUM IN CHRISTO POST UNIONEM HYPOSTATICAM

341. Eutyches archimandrita monasterii Constantinopolitani ex odio nestorianae haereseos in haeresim oppositam dilapsus est, unam post incarnationem praedicans in Christo naturam. Qua de causa accusatus apud Flavianum episcopum Constantinopolitanum ab Eusebio Dorylei episcopo, ipse in publica synodo in hanc vocem erupit: *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante unitionem, post unitionem vero unam naturam confiteor*. Cumque ab hoc errore revocari non potuerit, damnatus a Synodo est, a qua Eutyches ad Leonem Pontificem appellavit, at is certior factus per acta synodalia ad ipsum a Flaviano transmissa de rei veritate, sententiam confirmavit. Agente nihilominus Dioscoro episcopo Alexandrino, an. 449. in latrocinio Ephe-

sino Eutyches fuit absolutus et damnatus Flavianus, qui cum Romam ab iniqua hac sententia appellasset, graviter adeo a Dioscoro percussus est, ut post triduum Deli e vita migraverit. Interim convocata oecumenica Synodo Chalcedonensi an 451. rescissa fuerunt acta latrocinii Ephesini, Eutyches et Dioscorus depositi sunt, et asserta catholica veritas.

342. Praecipue Eutychianae haeresis natura consistit in eo, quod unica, peracta incarnatione, sit in Christo agnoscenda natura, reliqui autem errores hunc vel supponunt vel sequuntur. Utrum vero *ex duabus ante unitionem naturis*, ut ajebat Eutyches, in Christo *post unitionem* unica effecta fuerit, per utriusque *commixtionem*, an vero per alterius in alteram *mutationem* seu *conversionem*, an denique per *compositionem*, nec ipse neque ejus asseclae unquam determinare potuerunt. Sic pariter inter se non potuerunt convenire circa tempus quo haec unitas naturae facta sit an in incarnationis instanti, an post resurrectionem, an vero post ascensionem; ac propterea in varias partiales sectas, ut solemne est apud haereticos, coaluerunt.

343. Verum quacumque hypothesi admissa, illud certum est, quod semel admisso eutychiano principio, universa labefactetur incarnationis ac redemptionis oeconomia, prout vidimus eandem labefactari in systemate nestoriano. Inter utramque haeresim catholica veritas consistit, ut scilicet admittantur duae naturae distinctae et impermixtae ac inconfusae in unitate personae. Ad hanc veritatem vindicandam, sit:

PROPOSITIO

Duae sunt in Christo naturae distinctae, inconfusae atque impermixtae

344. De fide est propositio ex definitione conc. Chalcedonensis decernentis Act. 5. *Christum, Filium, Domi-*

num, unigenitum in duabus naturis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia post unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentem concurrente.

345. Hanc autem veritatem evincunt illa omnia quae sive ex Scriptura sive ex patribus attulimus ad vindicandam Christo tum veram divinitatem, tum veram humanitatem. His duo peculiaria adjicimus ex Scripturis quae rem praesentem conficiunt adversus eutychianam haeresim; loquens Joannes in exordio Evangelii sui de Verbo quod Deum praedicavit, concludit: *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* Hujus autem Verbi incarnati genealogiam texuerunt evangelistae Matthaeus et Lucas. Verbum igitur caro factum duas in se distinctas complectitur naturas, divinam et humanam. Rursum idem Joannes ita c. 8, 40. Christum se hominem esse profitentem inducit: *Quaeritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum;* et de hoc ipso Christo in 1. Epist. 5, 20. scribit idem Evangelista: *Hic est verus Deus et vita aeterna.* Apostolus Paulus ad Rom. 1, 3. utramque naturam conjungens sic scribit de Christo: *De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.* Ergo etiam post unitionem et Deus est et filius Dei, et homo est et filius hominis ex semine David procreatus.

346. Ex patribus vero tot hujus veritatis testes et assertores habemus, quot aut contra docetas aut deinde contra apollinaristas veram carnem et integritatem Christo vindicarunt humanae naturae; et quot adversus cerinthianos, photinianos, samosatenos aliosque haereticos divinam ejusdem Christi naturam propugnaverunt.

347. Nec aliud nos docent fidei symbola; in symbolo enim Nicaeno post verae fidei circa Christi divinam naturam professionem adjicitur: *Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelo et incarnatus est . . . et homo factus est, passus* etc. Idem symbolum concilia Constan-

tinopolitanum et Ephesinum professa sunt; utraque igitur natura divina et humana distincta post unitionem ex fidei regula admitti debet.

348. Ex ratione demum theologica veritas catholici dogmatis non minus aperte elucet; licet enim praetermittamus, concipi omnino non posse, cum in se repugnet, qui tandem duae naturae adeo inter se disparatae, cujusmodi sunt divina et humana, et ex quibus prior completa est quoad subsistentiam, in unam coalescere queant aut *conversione* alterutrius, aut utriusque *commixtione*, aut demum *compositione*, quibus tertia assurgat divino-humana; hoc, inquam, praetermisso, certum est, quod in quacumque hypothesi in qua ejusmodi unitio contigerit, natura haec unica ex duabus coalescens non esset nec divina nec humana; adeoque quod consequens est, inepta ad redemptionem operandam, nisi absurde quis contenderet divinam naturam ut coalescentem cum humana, potuisse pati et mori, quod repugnat, utpote abhorrens a notione divinitatis; haec insuper natura tertia nec esset consubstantialis Patri, nec consubstantialis matri, siquidem cum neutra plane conveniret, secus ac senserit universa antiquitas. Duae igitur necessario in Christo naturae, etiam peracta unitione, distinctae sunt agnoscendae.

DIFFICULTATES

349. I. Obj. 1° Incarnationis oeconomiam complexus Joannes est, dicens: *Et Verbum caro factum est*, ad eundem modum quo ib. c. 2. legitur *aquam vinum factam*, quod certe sine conversione fieri non potuit. 2° Id ipsum declarat Apostolus Philipp. 2, 7. scribens de Christo: *Qui cum in forma Dei esset . . . semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*, si formam servi accipiens exinanitus est, mutavit igitur se ipsum. Ergo.

350. Resp. Ad. 1^m, *D.* Verbum caro factum est per assumptionem humanitatis in Deum, *C.* per conversionem divinitatis in carnem *N.* Hoc enim repugnat; Deus enim

natura sua immutabilis est. Itaque non alio sensu potuit dici de Verbo, quod factum fuerit caro, quam per assumptionem ejusdem carnis, qua sibi conjuncta, ut subdit Evangelista, *habitavit in nobis*, uti etiam quovis tempore patres exposuerunt, inter quos s. Ambrosius *De domin. incarn.* c. 4. n. 59. sic Joannis verba enarrat: *Hoc est illud Verbum quod carnem suscepit, hoc habitavit in nobis, hoc est in carne habitavit humana.* Sic etiam s. Joan. Chrysostomus *Hom.* 11. *in Joan.* n. 2. *Unitate*, scribit, *et conjunctione Deus Verbum et caro unum sunt, sine ulla confusione, vel substantiarum ablatione; sed per unionem ineffabilem inexplicabilemque.*

351. Paritas porro inter aquam, quae in vinum est conversa, et Verbum, quod factum est caro, nulla prorsus est. Nam pro diversa substrata materia diversam significationem verbum *fieri* accipiat necesse est; alioquin concludi deberet Christum *factum* per conversionem esse *maledictum*, aut *peccatum*, eo quod Apostolus Gal. 3, 13. et 2. Cor. 5, 21. ita scripserit de Christo, prout patres observant agentes adversus apollinaristas.

352. Ad 2^{m}, *D. Accipiens formam servi*, ut ait ipse Apostolus, seu assumens naturam nostram, *C.* amittens formam Dei *N.* Itaque ejusmodi exinanitio tota extrinseca est, quatenus Verbi persona sibi univit humilitatem seu abjectionem naturae nostrae in qua et per quam obedivit, et cetera praestitit, quae ibidem Apostolus commemorat.

353. II. Obj. Ex patribus 1° alii docent ita inter se duas in Christum convenisse naturas, ut anima et corpus nostrum ex quibus nonnisi una natura exurgit, ut s. Leo, Cyrillus, aliique; 2° alii comparant incarnationem cum eucharistia, in qua panis in corpus Christi convertitur, ut s. Justinus *Apolog.* 1. n. 66; 3° alii aperte docent: *ex duabus naturis unionem esse factam, post unionem vero unam esse naturam Verbi incarnatam* in Christo, ut s. Cyrillus *Ep.* 1. *ad Successum*; 4° alii appellant *mixtionem*, *mixturam*, *conversionem* etc. unionem utriusque naturae; 5° in-

ter hos eminet s. Gregorius Nyssenus qui tum Oratione IV. contra Eunomium, tum potissime contra Apollinarem, statuit [a]) humanum corpus cum a Verbo assumptum est, id factum esse, quod est ipsa natura divina assumens, atque humanam naturam in id, quod divinum est, esse mutatam; [b]) carnem divinitati commixtam non amplius in suis terminis et proprietatibus mansisse, sed hac mixtione divinitatis participasse virtutem, eo fere modo quo si aceti gutta in oceanum projiciatur, ipsa per hanc mixtionem fit mare, suamque amittit qualitatem naturalem. Ergo.

354. Resp. Ad 1^m, *D*. Ad significandam unitatem personae seu suppositi in quod ambae naturae concurrunt, *C.* ad significandam unitatem naturae *N.* Hunc sensum egregie expressit auctor symboli Athanasiani illis verbis: *Unus omnino, non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus.*

355. Ad 2^m, *D*. Quoad praesentiam, *C.* quoad conversionem *N.* En integra ipsius Justini verba; *Quemadmodum per Verbum Dei, caro factus Jesus Christus et carnem et sanguinem habuit nostrae salutis causa, sic etiam* (in alimonia eucharistiae) . . . *incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus.*

356. Ad 3^m, Docent post unionem unam factam esse naturam *incarnatam*, *C.* absolute *N.* Strenue enim s. Cyrillus formulam suam defendit ab omni apollinarismi suspicione de quo accusatus fuerat, sic scribens in *Ep.* 2. ad eundem Successum: *Si dicentes unam Verbi naturam, tacuissemus, ac minime adjunxissemus, incarnatam* (haberent in quo reprehenderent) . . . *sed quia et illa in humanitate, et essentiae nostrae declaratio illata est, dum dicimus incarnatam, desinant baculo inniti arundineo . . . Nihil jam intelligere prohibet, Christum, cum sit unus ac solus filius, eundem Deum esse et hominem, ut in deitate sic etiam in humanitate perfectum.* Quo nihil luculentius, praeter totius epistolae argumentum, proferri a Cyrillo poterat ad catholicum

dogma de distinctione duplicis in Christo naturae asserendum. Attamen effatum Cyrillianum fuit scopulus in quem stolidus Eutyches impegit, et quo haeresim suam excogitavit. Dum igitur videtur s. Cyrillus asserere ita inter se unitas ambas in Christo naturas esse, ut nonnisi mentis cogitatione secernantur ; dum videtur realem naturarum distinctionem inficiari; haec referri debent ad hypostaticum nexum quo arctissime in una Divini Verbi persona subsistunt ambae naturae.

357. Ad 4m, *D.* Salvis integrisque manentibus utriusque naturae proprietatibus, *C.* his sublatis *N.* Objectae elocutiones aliaeque ejusmodi a patribus usurpatae sunt ad summam naturarum unionem in eadem persona significandam, divinae praesertim naturae in humanam immeationem, ut sic sese illi opponerent nestoriano errori moralem unionem adstruenti. Id enim fert patrum scopus et subjecta materia; sola siquidem corporca inter se permisceri, componi, confundique possunt, non autem spiritualia cujusmodi est divina natura summe simplex, et anima humana, multo vero minus potest intercedere commixtio aut compositio in sensu Eutichetis inter divinam naturam et corpus.

358. Ad 5m, *D.* Salva humanae naturae integritate, ut ipsemet Nyssenus declarat, et per mutationem improprie dictam, *C.* cum humanae naturae detrimento et per mutationem proprie dictam *N.* Totus in eo est Nyssenus ut efferat humanam Christi naturam a Verbo susceptam atque pervasam, et decora, quae ex eadem natura Verbi in humanam provenerunt exaltet, quod et praestiterunt alii patres, qui et ipsi aptissimis similitudinibus ad id adumbrandum usi sunt. Alii enim ferri igniti, alii aëris luce perfusi, alii superexcedentis luminis, quo lumen minus evanescere videtur exemplum attulerunt; s. Gregorius vero usus est similitudine guttae aceti in pelagus immissae; attamen omnes in eo conveniunt, ut salvent semper essentiales humanae naturae proprietates. Hoc ipsum praestitit Nysse-

nus, qui quamvis asseruerit carnem Christi non amplius in suis terminis mansisse, statim se ipsum exponens subjicit in objecta *Orat.* IV. adversus Eunomium: *Carnis tamen et divinitatis proprietatum inconfusa permanet contemplatio*, quod etiam ibid. fuse prosequitur, praesertim vero contra Apollinarem ubi ea similitudine usus est; adeoque patet, ipsum locutum esse de proprietatibus accidentalibus in objecto loco.

ARTICULUS IV.

DE DUPLICI IN CHRISTO VOLUNTATE ET OPERATIONE

359. Uti adoptianismus ex haeresi nestoriana, sic monothelismus seu error de unica in Christo voluntate et operatione ab haeresi eutychiana ortus est. Hujus erroris semina jecerat Anastasius jacobitarum patriarcha an. 630. et Heraclii imperii 20. Agentibus deinde Sergio episcopo Constantinopolitano, et Cyro Phasidis primo, deinde Alexandrino episcopo, incrementum ac firmitatem nactus est monothelismus. Utrique fortiter restitit Sophronius monachus, ac deinceps episcopus Hierosolymitanus, qui coacta synodo tum ad Sergium, tum ad Honorium Pontificem Romanum epistolas dedit, quibus de haeresi monothelitica hunc certiorem fecit. Ast Sergius eodem anno quo Sophronius pariter ad Honorium scripsit ad eum decipiendum, dum assertores duplicis voluntatis traduxit quasi pugnam inter utramque voluntatem in Christo inducerent, eumque adhortatus est ut efficeret, ne in posterum sive una sive duplex voluntas commemoraretur, sed potius altum utrique parti silentium indicens, totam sopiret controversiam. Istius artibus deceptus Honorius ejus consilio cessit, unam adstruens voluntatem ad conflictationem duarum voluntatum removendam a Christo.

360. Ejusdem Sergii fraude deceptus Heraclius imperator, probavit et ipse oeconomicum silentium, publicata

Hectesi a Sergio conscripta. Hoc ipsum silentium inculcavit Constans Heraclii successor, suasione Pyrrhi episcopi Constantinopolitani monothelitae, proponens edictum *Typum* nuncupatum. Sic diffusa haeresis est, donec sub Constantino Pogonato et Agathone Rom. Pontifice an. 680. celebrata est oecumenica Synodus VI. et Constantinopolitana III. in qua haeresis cum suis auctoribus et fautoribus damnata est, et asserta catholica veritas de duplici in Christo voluntate et operatione.

361. Dogma monothelitarum praecipuum erat, ut unicam naturalem seu physicam in Christo propugnarent voluntatem, sive prout *facultas* est sive prout est *actio* sive *energia* seu *vis*, quam etiam *personalem* vocabant ac *electivam*, ne si duae voluntates in Christo physicae et electivae admitterentur, hae inter se pugnarent. Illam unicam voluntatem quam admittebant in sensu exposito, dicebant esse divinam, seu Verbi. Solebant praeterea hanc unicam voluntatem cum pseudo-Dionysio Areopagita vocare *theandricam* seu *Deivirilem*, veluti coalescentem ex divina et humana, ita tamen ut humana esset iners instrumentum passivum, uti est corpus nostrum respectu animae.

362. Ad hoc perversum dogma tegendum, vix unquam solebant nominare voluntatem *naturalem*, aut naturalem *actionem* aut *operationem*, ne unicam sic viderentur adstruere cum eutychianis naturam; sed caute contenti erant hi haeretici voluntatem simpliciter nominare, ut innuerent se unicam asserere voluntatem moralem in Christo ob conformitatem humanae cum divina. Dum vero ita se tegebant conflabant invidiam assertoribus duarum voluntatum, quasi isti pugnam inter duas Christi voluntates propugnarent. Ast cito ipsis larva detracta est.

363. Nostrum igitur est adstruere in Christo duplicem voluntatem naturalem, divinam et humanam, non solum quatenus voluntas humana pro facultate volendi accipitur, sed etiam quatenus et actionem et operationem volendi denotat; nec non ostendere ejusmodi actionem et operatio-

nem humanae voluntatis activam esse et ex proprio motu profluere. Sit igitur:

PROPOSITIO

Duae naturales operationes et voluntates indivisae et inconfusae in Christo sunt confitendae

364. De fide propositio est his verbis definita a concilio generali VI. seu Constantinopolitano III. *Et duas naturales voluntates in eo* (Christo) *et duas naturales operationes, indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, secundum sanctorum patrum doctrinam adaeque praedicamus.*

365. Duas naturales in Christo operationes tot in locis Scripturae praedicant, quot divinas et humanas ejusdem Christi actiones et operationes exhibent, quae innumera prope sunt. Etenim Christum exhibent vaticinia edentem, miracula patrantem, quae certe solius divinae virtntis sunt, et ad ejus manifestandam divinam naturam ordinata; exhibent item ambulantem, loquentem, cibo potuque se reficientem, esurientem, sitientem, lassatum, gaudio exultantem, moestitia angentem, lacrymantem, patientem, vulneratum, morientem, quae quidem omnia solius humanae naturae sunt, et ordinata ad ipsum verum hominem patefaciendum. Cum igitur absonum sit tum quae divinae naturae propriae actiones sunt, humanae adscribere, tum quae sunt naturae humanae, naturae tribuere divinae, cum ambae distincte recenseantur de Christo, omnino fatendnm est duplicem actionem et operationem naturalem in Christo admitti oportere.

366. Id ipsum constat de voluntatibus prout natnrales facultates seu motiones et operationes natnrae sunt. Tot enim ejusmodi voluntates praedicat in Christo Scriptura quot naturas, eo ipso quod naturales facultates et operationes sunt; jam vero paulo ante luculentissime ostendimus duas distinctas et inconfusas in Christo naturas Scripturam praedicare, divinam et humanam; ergo totidem

in Christo naturales voluntates esse docet distinctas et inconfusas divinam et humanam.

367. Sic pariter ex Scripturis duas agnoscere in Christo debemus voluntates, prout hae actus elicitos dicunt, seu *volitiones*. Volitionem divinam in Christo ultro admittebant adversarii; superest igitur, ut ex Scripturfs ostendamus fuisse seu esse in Christo etiam volitiones activas humanas. Jam vero id efficiunt omnia illa biblica testimonia quae tribuunt Christo voluntatem distinctam a voluntate Patris, quae plura sunt. Sane Matth. 26, 39. et Marc. 14, 36. ita Christus orat Patrem suum: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu;* seu ut legitur Luc. 22, 42. *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Ibi certe non est sermo de voluntate divina, quae una in Patre et Filio est, ergo de humana voluntate locutus est Christus. Rursum Jo. 6, 38. *Descendi de caelo*, inquit Christus, *non ut faciam voluntatem meam*, *sed voluntatem ejus*, *qui misit me;* ubi idem redit argumentum. Hinc Apostolus Philipp. 2, 3. de Christo scribit: *Humiliavit semetipsum*, *factus obediens usque ad mortem ... propter quod et Deus exaltavit illum.* Christus igitur Deo ac Patri suo obedivit, promeruitque hac obedientia exaltationem suam ac redemptionem humani generis; atqui neque obedivit neque meruit voluntate divina, ergo obedivit ac meruit voluntate humana. Huc referuntur quae de Christo homine passim leguntur, ex. gr. Marc. 6, 48. quod accedens ad apostolos, *volebat praeterire eos;* et ib. 7, 24. *Ingressus in domum, neminem voluit scire, et non potuit latere;* tum Matth. 27, 34. *Et dederunt ei vinum cum felle mixtum*, *et cum gustasset*, *noluit bibere;* aliaque id genus multa in Scripturis occurrunt, quae aperte evincunt Christum actus elicuisse humanae voluntatis proprios.

368. Patres ea principia constituunt, ex quibus eorum circa duplicem Christi voluntatem naturalem et operationem doctrina manifeste colligitur; alii siquidem ex diversis operationibus Deum et hominem Christum esse inferunt,

ut Ignatius, Justinus, Irenaeus, Hippolytus, Tertullianus apud Petavium lib. 8. c. 8. §. 1.; alii disputantes adversus arianos constituunt actiones infirmitatis, quae de Christo in Scripturis referuntur, non posse naturae divinae tribui, sed humanae, uti Athanasius, Eustathius, Cyrillus Hieros., Epiphanius, Basilius, Hilarius, Ambrosius, Augustinus aliique apud eundem; alii demum ex distinctione operationum colligunt adversus apollinaristas duas esse in Christo distinctas et inconfusas naturas, uti Basilius, uterque Gregorius, Cyrillus Alex., Theodoretus, Ambrosius, Leo M., Fulgentius ibid.

369. Nec solum duas in Christo voluntates naturales, operationesque patres adstruunt, sed conceptis verbis duas etiam in eodem adstruunt voluntates, prout hae in actus seu volitiones erumpunt. Etenim s. Athanasius *De Incarn.* n. 21. adductis Christi verbis: *Pater, si fieri potest* etc. subdit: *Duas hic voluntates ostendit, unam scilicet humanam, quae est carnis propria; alteram divinam:* sic etiam s. Gregorius Nyss. apud Agathonem *in Epist. ad Imper.* ex eodem Evangelii textu infert: *Quoniam igitur alia est voluntas humana, alia divina;* et s. Jo. Chrysostomus ibid. scribit: *Propriam quidem habere voluntatem manifeste demonstrat, sed ubique paternam voluntatem anteponit suae.* S. Ambrosius *De fide* lib. 2. c. 7. n. 8. *Sed alia*, inquit, *voluntas hominis, alia Dei. . . Suscepit ergo voluntatem meam, suscepit tristitiam meam . . . Mea est voluntas quam suam dixit.*

370. Demum ex ratione theologica idipsum conficitur; operatio seu energia ex omnium philosophorum consensu est motio substantialis naturae ejusque nota essentialis, cum natura sine operatione, vi, ac energia propria, neque sit, neque intelligi possit. Tot igitur in Christo operationes agnosci debent, quot sunt in eo naturae; duae autem distinctae et inconfusae ex demostratis sunt in Christo naturae, duae igitur sunt in eodem distinctae et inconfusae operationes. Rursum si unica in Christo esset operatio et naturalis voluntas, haec vel esset simplex vel composita;

neutrum porro dici potest: si enim esset simplex, haec esset vel divina vel humana; si esset divina, Christus non esset homo; si humana, non esset Deus. Quod si composita dicatur conflata ex utraque natura, esset simul divina et humana, creata et increata, finita et infinita, seu potius nec divina nec humana foret. Quae omnia absurda sunt.

371. Voluntatem porro humanam activam ac liberam esse in Christo ex eo liquet, quod libertas sive contradictionis sive specificationis spectet ad perfectionem naturae rationalis et intelligentis; cum igitur Christus perfectam habeat humanam naturam, libertate destituta esse non potest. Alioquin nec mereri potuisset nec satisfacere pro peccatis nostris. Quaquaversus igitur res spectetur, patet duas necessario in Christo esse agnoscendas et admittendas naturales voluntates et operationes, easque etiam liberas et deliberatas.

DIFFICULTATES

372. I. Obj. 1° Duabus in Christo admissis voluntatibus, pugna pariter inter utramque admitti deberet, ut patet ex allatis Scripturae textibus litteraliter acceptis, metaphorice proinde sunt isti intelligendi, nec duplex voluntas ex illis in Christo conficitur. 2° Quapropter patres docent, vel Christum natum *absque carnalibus voluntatibus et cogitationibus humanis*, ut s. Athanasius; vel 3° Christi *velle* totum fuisse *deificatum*, ut s. Greg. Nazianz. *Orat.* 36. vel 4° *Carnis quidem fuisse passionem*, *Dei autem operationem*, ut Greg. Nyssenus; vel 5° Christum *unam cognatam operationem per ambas naturas* demonstrasse, ut Cyrillus Alex. vel 6° denique Christum *unam quandam theandricam (Deivirilem) operationem nobiscum conversando exhibuisse*, ut Dionysius Areopagita in *Ep.* 4. *ad Cajum*. Ergo.

373. Resp. Ad 1^{m}, *Neg.* Neque enim hanc pugnam exhibent 1° Christi verba Matth. 26. *Si fieri potest* etc. haec siquidem non exprimunt nisi naturalem affectionem natu-

rae mortem refugientis, hanc porro vicit voluntas humana presse sumpta in Christo dicente: *Non sicut ego volo, sed sicut tu;* seu *non mea voluntas sed tua fiat*, in quibus tantum vis argumenti catholicorum consistit dum duplicem adstruunt in Christo voluntatem. 2° Neque hanc pugnam exhibent, quae leguntur Jo. 6. *Descendi de caelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me;* nam exprimunt quidem duas voluntates, ast plene inter se conformes, cum numquam humana voluntas a divina difformis fuerit.

374. Ad 2^{m}, *D.* Idest sine corruptione ab Adam inducta, *C.* sine humana voluntate simpliciter *N.*

375. Ad 3^{m}, *D. Velle deificatum*, adeoque velle humanum a divino distinctum, *C.* absorptum aut confusum *N.* Quod enim divinum est, non potest *deificari*, ut jamdiu animadverterat s. Agatho; itaque eo sensu nonnulli patres humanum Christi velle dixere deificatum, quatenus intime conjunctum erat cum velle divino; uti ipsa humana natura cum divina.

376. Ad 4^{m}, *D.* Dixere Dei operationem esse, carnis vero passionem, quatenus Dei operatio principalis est et humanam voluntatem movet et excitat, quin ipsa moveatur, *C.* quatenus excludat activam voluntatis humanae motionem *N.* Humana enim voluntas in Christo semper movebatur ad nutum Verbi a quo regebatur natura, quo sensu improprie haec motio *passio* vocata est ad discrimen divinae, quae a nullo accipit impulsum.

377. Ad 5^{m}, *D.* Ob indivisum utriusque naturae et operationis concursum, *C.* ob unicum naturale operationis principium *N.* Utraque enim operatio per modum unius concurrebat in Christo ob intimum utriusque naturae nexum.

378. Ad 6^{m}, *D.* Unam, seu potius *novam* theandricam operationem Christus ostendit ob mirabilem utriusque naturae unionem et concursum ad operandum, *C.* ob unitatem principii *N.* Attamen hoc pseudo-Dionysii effatum erat Achilles monothelitarum.

379. II. Obj. 1° Unica est in Christo persona; ergo in

ipso unica est operatio; 2° *Actiones enim sunt suppositorum.* 3° Sane in Christo unus est volens et operans, adeoque una voluntas et operatio. 4° Quod quidem analysi accurata Incarnationis mysterii melius patefit; a) natura enim humana in Christo nihil ex se operari potest, sed solum quatenus mota est a Verbi persona, quo fit ut duo quidem *operata* exurgant, non autem duae operationes; b) *esse* ad hypostasin subsistentem pertinet, adeoque et *operari;* c) si operatio tribuatur naturae, cum eadem sit natura Verbi, ac Patris et Spiritus S., sequeretur operationes divinas Christi tribus divinis personis esse tribuendas; d) persona Verbi adhibet naturam humanam ut instrumentum, ut patres loquuntur; porro una est artificis et instrumenti operatio; e) hinc merito Honorius Pontifex unam asseruit in Christo voluntatem in duabus epistolis ad Sergium datis, in quibus ejusdem Sergii prudentem probavit oeconomiam. Ergo.

380. Resp. Ad 1m, *D.* Conseq. Unica est operatio *personalis, C. naturalis* et *elicitiva N.* Operatio, ut diximus, est naturae; personalitas non est nisi conditio necessaria ut natura subsistat, existat et operetur; cum igitur persona ea sit quae habet naturam, ideo prout actiones personales sunt tribuuntur personae.

381. Ad 2m, *D.* Actiones sunt suppositi, ut principii *quod*, uti loquuntur scholae, *C.* ut principii *quo*, juxta dicta *N.*

382. Ad 3m, *D.* Christus est unus volens et operans, ut persona, *C.* ut naturae in ipso spectantur *N.*

383. Ad 4m, *Neg.* Itaque ad confirmat. a) *D.* Non operatur humana natura in Christo nisi mota et excitata a persona Verbi, salva naturali ejus activitate, *C.* hac perempta *N.* Aliud est regi humanam naturam et moveri quoad actiones suas elicitivas ad nutum personae Verbi, aliud privari seu destitui propria activitate; prius verum est, posterius est falsum. Ut si quis ad secandum utatur ferro ignito, hoc urit et secat per virtutem propriam ignis

et ferri; motio Verbi est consentanea liberae naturae quam excitat.

384. Ad conf. [b]) *D.* Ast diversa ratione, *C.* eadem ratione *N.* *Esse* pertinet ad personam tanquam terminum individuantem naturam; *operari* vero pertinet ad personam ut conditionem sine qua natura sicut neque existere, sic nec operari potest; posita semel personalitate, natura exerit vires et operationes suas.

385. Ad conf. [c]) *D.* Si tribuantur naturae in se spectatae, *C.* si tribuantur naturae subsistenti sua personalitate *N.* Jam vero cum Verbum assumpserit naturam humanam prout est persona realiter a reliquis distincta, seu cum sua personali nota et characteristica, eadem ratione prout est cum humanitate conjuncta vult, agit et operatur, nempe ut persona distincta.

386. Ad conf. [d]) *D.* Adhibet naturam humanam ut instrumentum vivum et activum, *C.* iners et passivum *N.* Persona Verbi non aliud tribuit humanae naturae quam subsistentiam; jam vero natura humana perfecta vivens ac activa est, etsi in Verbo subsistat, adeoque motu suo volebat, patiebatur etc.

387. Ad conf. [e]) *D.* Unam asseruit Honorius in Christo voluntatem *humanam* ad excludendam pugnam carnis et spiritus, *C.* ad excludendam voluntatem divinam *N.* Etenim praeter apertum testimonium de sincera Honorii mente Joannis IV. ejus successoris, s. Maximi martyris, Joannis abbatis qui fuit Honorio a Secretis, id aperte patet ex ejusdem Honorii verbis, quae in *Epist.* 1. *ad Sergium* ita se habent: *Unde et unam voluntatem fatemur* D. N. J. C., *quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vexata . . . Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori, quia supra legem natus est humanae conditionis.* Sic porro dilucide Honorius in altera *Epist.* data ad eundem Sergium, catholicum dogma de duplici voluntate profitetur: *Utrasque*

naturas in uno Christo unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem, quae Dei sunt operantem; et humanam, quae carnis sunt exequentem, non divise, neque confuse aut convertibiliter . . . sed naturarum differentias integras confitentes.

388. Quod si Honorius probavit Sergii consilinm circa oeconomicum silentium, deceptus istius vaferrimi viri fraude, ita se gessit, sperans fore ut Ecclesiae tranquillitati et paci post tot in Oriente exortas dissensiones ac jurgia, hac ratione taudem consuleret. Sed de Honorio recolantur quae scripsimns in Tractatu *De Locis* ubi de infallibilitate Rom. Pontificis.

CAPUT IV.

DE COMMUNIONE IDIOMATUM ET ADORATIONE JESU CHRISTO DEBITA

389. Ex vindicata hactenus Incarnationis Dominicae doctrina corollaria consectemur oportet, qune ex ea proveniunt. Duo vero praecipua haec sunt, uempe idiomatum seu proprietatum communio seu communicatio, et adoratio Jesu Christo debita. Id autem prosequemur distinctis articulis, ne simul proposita confusionem ingerant.

ARTICULUS I.

DE IDIOMATUM COMMUNIONE

390. *Communio idiomatum* a graecis ἀντίδοσις seu *mutua communicatio* aut *permutatio* nuncupata, id dicitur quo utraque natura et utriusque naturae proprietates sic enunciantur de Christo, ut quae conveniunt homini tribuantur Deo, et quae conveniunt Deo de homine praedicentur. Hujus ennnciationis fundamentum est hypostatica duarum uaturarum unio.

391. Plnres solent a patribus ac theologis regulae tradi

ad rectum hujus idiomatum communionis usum, ne quis his neglectis, in nestorianorum aut eutychianorum errores incurrat. Princeps ac fundamentalis regula ad quam ceterae facile revocantur, haec est, ut quaecumque de naturis mutuo praedicantur, aut de Christo contraria enunciantur, ea ad suppositum seu personam referantur, non autem ad naturas scorsum sumptas; seu quod idem est, enuncientur in *concreto*, non vero in *abstracto*. Nestorius priorem hujus regulae partem impugnavit, Eutyches posteriorem. Nos utriusque veritatem adstruere aggredimur.

PROPOSITIO I.

Admittenda est in Christo idiomatum communicatio in concreto

392. Ad fidem propositio haec pertinet, quam semper professa Ecclesia est. Fundatur autem in Scripturis, quae de uno eodemque Christo disserentes, modo eum Deum ac filium Dei vocant, modo hominem et filium hominis; modo eundem exhibent ab aeterno genitum, existentem ante omnia secula, modo vero in tempore natum ac novissimis diebus hominem, aliaque ejusmodi enunciant quae contraria invicem sunt. Innititur praeterea symbolis fidei nostrae, quae de uno eodemque Christo dicunt eum Deum de Deo esse, et simul natum ex Maria Virgine, passum, mortuum ac sepultum.

393. Patres non solum uno animo hanc communionem idiomatum in concreto probant, verum etiam exinde argumenta promunt ad refellendum Nestorium abhorrentem a voce *Deiparae* quae huic regulae innititur. Hinc s. Gregorius Nyssenus adhuc ante Nestorium sic Apollinarem perstringebat: *Propter exactam assumptae carnis assumentisque divinitatis unitatem, mutuo nomina permutantur, ut quod hominum est divino, quod divinum est humano nuncupetur* (*Adv. Apoll.* Opp. tom. 2.).

394. Ratio vero theologica est personae unitas, quae

ambas naturas in se complectitur et proprias habet ; hinc quemadmodum de homine spiritu et corpore constante, dicimus eum esse immortalem, rationalem etc. et corruptibilem, corporeum etc., sic de Christo juxta diversas has naturas Deus dicitur et homo, passibilis et impassibilis, aliaque ejusmodi de ipso enunciantur quae ad idem referuntur suppositum.

DIFFICULTATES

395. Obj. 1° Licet omnes homines eadem fruantur natura, nemo tamen de uno annunciat quod proprium est alterius hominis; multo igitur minus potest in Christo enunciari quod proprium est unius naturae de altera. 2° Multo magis inter se conveniunt divinae personae, quam duae naturae in Christo, attamen nonnisi absurde quispiam diceret Patrem esse Filium et vicissim, neque idcirco quod spectat ad unam Christi naturam praedicari de altera potest. 3° Sic neque de homine dici debet *corpus* esse *animam* aut e contrario, etsi idem homo utrumque possideat. 4° Accedit quod quae enunciantur de Deo *absolute* toti Trinitati conveniant; si proinde aliquid de Deo in Incarnatione praedicetur, praedicatur de tota Trinitate; adeoque haec propositio: *Homo est Deus*, huic aequivalens esset: *homo est Deus; sed Deus est Pater, Filius et Spiritus S. ergo homo est Pater, Filius et Spiritus S.* prout ratiocinabatur Scotus. Ergo.

396. Resp. Ad 1m, *Neg.* paritatem, siquidem homines in eadem personalitate non subsistunt, uti duae naturae in Christo.

397. Ad 2m, *D.* In ratione naturae, *C.* personae *N.* Tres enim in Deo personae realiter inter se distinguuntur, eadem porro est persona quae ambas in Christo regit naturas.

398. Ad 3m, *D.* In abstracto, *C.* in concreto, ita ut dicatur: homo constat anima et corpore *N.*

399. Ad 4m, *D.* Si *Dei* nomen pro *natura* assumatur, *C.* si pro *persona N.* Et haec de his subtilitatibus scholasticis satis sint.

PROPOSITIO II.

Admitti nequit communicatio idiomatum in abstracto, nec tribui proinde possunt Christi humanitati omnipotentia, ubiquitas, seu omnipraesentia

400. Et haec propositio ad fidem spectat quam constanter Ecclesia catholica professa est. Lutherani ad adstruendam realem Christi praesentiam adversus sacramentarios excogitarunt divinas proprietates per incarnationem communicatas esse humanae naturae, adeoque *ubiquitatem*, seu ut ipsi loqui adamant, *omnipraesentiam*, sicque in eutichianismum lapsi sunt.

401. Ejusmodi lutheranum dogmatismum evertunt 1° sacrae Litterae, quae Christum exhibent in loco ita ut non sit in alio, ambulantem de loco in locum; sic Jo. 11, 15. Christus loquens de Lazaro ait: *Gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi, sed eamus ad eum.* Marci 16, 6. Angelus ad mulieres, quae parentandi causa venerant ad Christi sepulchrum dixit: *Surrexit, non est hic: ecce locus ubi posuerunt eum.* Rursum Petrus Act. 2, 21. de Christo ait: *Quem oportet quidem caelum suscipere usque in tempora restitutionis omnium;* Atqui haec aliaque ejusmodi pene innumera falsa essent in adversariorum hypothesi. Ergo.

402. Evertunt 2° Fidei symbola, quae Unigenitum Dei filium perhibent in Virginis utero conceptum, indeque in lucem editum, descendisse ad inferos, in sepulchrum illatum, ac indidem resurgentem in caelum conscendisse, illinc venturum ad judicium; quae pariter ostendunt Christum ut hominem definito in loco consistere et aliquo spatio comprehensum.

403. Evertunt 3° Oecumenica concilia Chalcedonense, Constantinopolitana II. et III. quae constituunt duas in Christo convenisse naturas inconfusas, impermixtas, cum perfectione et differentia uniuscujusque propria; item conc. Generale VII. seu Nicaenum II. quod damnavit iconocla-

stas asserentes Christum in humana natura *incircumscriptum*. His consonant omnes Ecclesiae patres, qui adversus apollinaristas et eutychianos distinctionem naturarum post unitionem in Christo propugnavere.

404. Evertit denique lutheranorum commentum ipsa theologica ratio, juxta quam divinae proprietates seu attributa unum *formaliter* sunt, ita ut nequeat una sine alia communicari, adeoque non potuit ubiquitas aut omnipraesentia sine aeternitate, infinitate, imo sine ipsa divinitate cum qua identificantur, humanae Christi naturae tribui, seu sine hujus absorptione et destructione, quod et absurdum et contra fidem omnino esset.

DIFFICULTATES

405. I. Obj. Scripturae tum indirecte tum directe Christo competere ubiquitatem adstruunt; indirecte quidem 1° iis omnibus in locis, in quibus omnia a Patre Filio communicata asserunt, ex. gr. Luc. 10, 22. ubi Christus de se ait: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, seu clarius adhuc Jo. 16, 15. *Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt;* quibus significatur divinas proprietates humanae naturae communicatas esse, prout colligitur ex Apostolo, qui Coloss. 2, 9. scribit in Christo *omnem plenitudinem divinitatis corporaliter inhabitare;* 2° iis omnibus in locis in quibus peculiaria attributa omniscientiae et omnipotentiae Christo competere testantur, ex gr. Coloss. 2, 3. *In quo* (Christo) *sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*. Jo. 2, 25. scribit Evangelista de Christo: *Opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat quid esset in homine;* et Apoc. 5, 12. de Christo dicitur: *Dignus est accipere virtutem, et* DIVINITATEM, *et sapientiam, et fortitudinem, et gloriam et benedictionem*, seu omnia divina attributa. 3° Directe vero patefacit Scriptura omnipraesentiam Christo homini competere, dicente ipso Christo Matth. 18, 20. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum;* et ib. 28, 20. *Ecce ego vobiscum sum omni-*

bus diebus usque ad consummationem seculi. Paulus vero Ephes. 4, 10. *Qui descendit*, scribit, *ipse est et qui ascendit super omnes caelos, ut impleret omnia.* Sane Christus sedet ad dexteram Dei, porro Dei dextera est ubique; ergo et Christus.

406. Resp. *N. A.* Ad 1^m, et 2^m prob. *D.* Et haec omnia dicuntur de Christo seu de toto supposito, *C.* de humanitate ejus formaliter sumpta *N.* Sicque omnia concidunt quae magno molimine adversarii congesserunt ad suum absurdum commentum persuadendum ex Scripturis privato sensu intellectis.

407. Ad 3^m, *D.* Protectione et adsistentia sua, *C.* praesentia corporali *N.* ut duo priores loci; vel de potentia dominationis suae, ut Ephes. 4, 10. *C.* de omnipraesentia humanitatis. *N.*

408. Ad confirm. deductam ex sessione ad dexteram Dei; *D.* ratione suppositi, *C.* ratione humanitatis *N.* Alioquin etiam animae justorum quae in manu Dei esse dicuntur, ubique pariter essent.

409. II. Obj. 1° S. Cyrillus Alex. lib. 12. *in Joan.* c. 32. docet *Christum ubique esse.* 2° Sane Christus est Verbum divinum, sed Verbum divinum ubique est; ergo et Christus. 3° Deus est ubique praesens, sed homo in Christo factus est Deus, ergo homo in Christo ubique praesens est. 4° Christi humanitas est hypostatice unita naturae divinae; ergo ubicumque est natura divina debet esse natura humana; alioquin dici non posset unita toti naturae divinae, sed alicui ejus parti; vel saltem alicubi esset divinitas quae conjuncta non esset cum humana natura, quod dicere nefas est. Ergo.

410. Resp. Ad 1^m, *D.* Quoad totum suppositum, aut ratione assistentiae et dominationis, uti diximus, *C.* ratione formalis ubiquitatis respectu humanitatis *N.* Cum s. Cyrillus prae ceteris hypostaticam humanae naturae cum Verbo divino unionem propugnaverit adversus Nestorium, de toto supposito, quod est Christus, affirmavit *ubique esse*,

non autem ratione formalis humanitatis. Accedit quod ex patrum sententia possit Christi humanitas reduplicari, atque hoc sensu quandam communicatam habere ubiquitatem, quae permisceri non debet cum immensitate, quae est attributum divinitatis incommunicabile.

411. Ad 2m, *D. Maj.* Quatenus est persona seu suppositum, *C.* quatenus est humana natura, ut ab adversariis sumitur, *N.*

412. Ad 3m, *D. min.* Homo in Christo factus est Deus denominative ratione hypostaticae unionis, *C.* formaliter *N.*

413. Ad 4m, *D. Maj.* Inadaequate, *C.* adaequate *N.* Hypostatica unio efficit ut humanitas subsistat in persona Verbi, ab eaque regatur, non autem ut immutetur vel acquirat proprietates divinae naturae quarum incapax est. Exinde fit, ut ubicumque est humanitas Christi ibi sit divinitas, at non e converso, ut patet ex sole invadente crystallum, ex vento appensum urgente velum, aliisque ejusmodi exemplis. Error adversariorum ex eo provenit quod apprehendant hanc unionem per modum cujusdam coëxistentiae et adaequationis, quod omnino absonum est.

ARTICULUS II.

DE CHRISTI ADORATIONE

414. Circa Christi adorationem errarunt ex antiquioribus haereticis apollinaristae, eutychiani ac nestoriani; ex recentioribus wicleffitae et sociniani plerique. Apollinaristae et eutychiani unam latriae adorationem Christo tribuendam senserunt ex haeretico illorum principio de naturarum confusione et permixtione. Nestoriani rati sunt Christo ut homini etiam debitam esse latreuticam adorationem; attamen duplicem distinctam adorationem introduxerunt, alteram Deo alteram homini, idque ex errore de duplici in Christo persona. Sic etiam Wicleffus contendit Christo homini, prout seorsum spectatur a divinitate distinctus, cultum divinum deberi, non secus ac ipsi Verbo

divino. Sociniani qui Christi negant divinitatem divisi sunt in *adorantes* et in *non adorantes;* adorantes contenderunt Christo deberi cultum latriae ut Dei legato seu referenti personam Dei, quod non-adorantes negant.

415. Synodus Pistoriensis ut sibi viam sterneret ad impugnandum cultum sanctissimi Cordis Jesu, Prop. 61. asserit: *Adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturae.*

416. Ad tuendam germanam Ecclesiae doctrinam duo a nobis praestanda sunt, *primo* adversus antiquos haereticos ostendendum uno eodemque latriae cultu adorandam esse humanitatem Christi cum Verbo in quo subsistit; *secundo* adversus synodum Pistoriensem ac jansenistas reliquos vindiciae sumendae sunt cultus, quem s. Sedes probavit erga Ss. Cor Jesu.

PROPOSITIO I.

Uno eodemque supremo latriae cultu humana Christi natura adoranda est cum Verbo divino cum quo est hypostatice conjuncta

417. De fide est propositio, cujus contradictoria proscripta est in concilio Generali V. Can. IV. *Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, semotim Deo Verbo et semotim homini; aut si quis ad peremptionem carnis, aut ad confusionem deitatis et humanitatis, unam naturam sive essentiam convenientium portentose dicens, sic adorat Christum, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, juxta quod Sanctae Dei Ecclesiae ab initio traditum est; talis anathema sit.*

418. Ad majorem dicendorum perspicuitatem animadvertendum est .1° aliud esse *objectum* cultus nostri, in re de qua agimus, aliud *motivum*. Objectum est ipsa caro seu verius humanitas Christi prout subsistit in Verbo, seu *in concreto,* quae adoratur directe et in se; motivum est unio hypo-

statica, qua caro illa facta est *propria Verbi*, seu *Caro Dei*, ut patres loquuntur. Quamvis haec caro adoretur *in se*, non adoratur tamen *propter se*, quod est proprium solius Dei, qui est simul et objectum et motivum cultus latreutici, adeoque adoratur *in se*, et *propter se*. Cum igitur motivum adorationis supremae quae Christi humanitati tribuitur sit unio hypostatica, sequitur ejusmodi adorationem non terminari seu sistere in ipsa Christi humanitate, sed in Verbo, quod ei factum est subsistentia, ut loquitur s. Jo. Damascenus *De fide* lib. 3. c. 8.

419. Animadvertendum 2° est unum idemque esse adorare Christi humanitatem seu carnem, ac Christum, qui Deus homo est. Non igitur adorari potest Christi humanitas in abstracto, sed in concreto, prout nempe in Verbo subsistit, adeoque totus adoratur et integer Christus, qui profecto in partes discerpi nequit.

420. His praemissis, propositionis enunciatae veritatem adstruimus tum ex Sac. litteris, tum ex perpetua et constanti traditione, tum denique ex ratione theologica.

421. Ac primo Sac. litterae Christo deferendum atque delatum esse supremum hunc cultum aperte docent. Apostolus Heb. 1, 6. scribit: *Et cum iterum introducit Primogenitum in orbem terrae dicit: et adorent eum omnes Angeli Dei:* Sane caecus natus Jo. 9, 38. sciscitanti Christo: *Tu credis in filium Dei?* respondit: *Credo Domine, et procidens adoravit eum;* quem etiam Apostoli Matth. 28. *videntes, adoraverunt.* Agi porro in his de adoratione latriae exhibenda aut exhibita Christo homini-Deo tum ex contextu, tum ex universae Ecclesiae sensu traditionali constat.

422. Patres proinde eos qui Christo latriae cultum negabant, ut ariani plerique, aut qui Christo homini deferre eum recusabant ut apollinaristae, qui propterea catholicos ἀνθρωπολάτρας vocabant, seu *hominicolas*, insectati sunt. Unanimi praeterea consensione Verbo incarnato latriae cultum asseruerunt. Sic inter ceteros scribit s. Augustinus enarrans verba Ps. 98. *Adorate scabellum pedum ejus: fluctuans con-*

verto me ad Christum, quia ipsum quaero hic; et invenio quomodo sine impietate adoretur terra . . . . Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est; et de carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Quibus in verbis pene exscripsit s. Ambrosium, et patefecit praxim universae Ecclesiae in latriae cultu Christi Carni deferendo. Huic adjicimus s. Jo. Damascenum *De fide* lib. 3. c. 8. quia rationem etiam theologicam affert scribens: *Neque enim adorandam esse carnem ejus negamus, quippe quae adoratur in una Verbi persona, quae quidem ipsi persona et hypostasis facta est. Qua in re non creaturae servimus, non enim illam ceu nudam carnem adoramus, sed velut divinitati unitam, et quia duae ipsius naturae ad unam Dei Verbi personam reducuntur unamque subsistentiam. Carbonem tangere ob ignem cum ligno conjunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro.*

423. Ex quibus Damasceni verbis patet rationem theologicam hujus adorationis peti ex hypostatica unione, qua fit ut una ambarum naturarum persona sit; cumque terminus adorationis sit persona, exinde fit ut nos adoremus Verbum cum carne sua.

424. Quo dogmate constituto, inquiri a scholasticis solet utrum praeter latriae cultum, qui Christi humanitati tribuitur ut in Verbo subsistenti, tribui eidem possit cultus *hyperduliae* prout mentis praecisione ea humanitas apprehenditur a Verbo distincta. Nobis videtur ejusmodi quaestionem otiosam esse nec ullum habere sensum; siquidem Christi humanitas sic apprehensa non est amplius humanitas Verbi. Deinde nulla est ratio cur excogitetur diversa ejusmodi adoratio, quasi nempe carni Christi non sufficeret cultus ipse latriae.

DIFFICULTATES

425. Obj. 1° Latriae cultus deferri nequit creaturae cujusmodi humanitas Christi est. 2° Hinc s. Augustinus *Tract.* 22. *in Jo.* n. 13. *Honoratur*, inquit, *homo Christus sed non sicut Pater Deus. Quare? Quia secundum hoc dixit: Pater major me est.* 3° Et s. Cyrillus Alex. *Anathematismo* XII. contra Nestorium affirmat, *nefas esse hominem assumptum cum Deo Verbo adorare.* 4° Unio hypostatica efficit humanitatem colendam esse cultu relativo, jam vero cultus latriae semper absolutus est. 5° Durandus censuit Christi humanitatem adorandam esse *per accidens*. Ergo.

426. Resp. Ad 1^m, *D.* Per se ac ratione sui, *C.* ratione Verbi Divini in qua humana Christi natura subsistit *N.* Adoratur enim Verbum in carne sua cultu latriae.

427. Ad 2^m, *D.* Spectata humanitate in se ipsa, *C.* subsistente in Verbo *N.* In concreto enim s. Doctor constanter divinos honores Christi humanitati vindicat, ut patet ex allegatis ejus verbis.

428. Ad 3^m, *D.* In sensu Nestorii dividentis personas, *C.* in sensu catholico *N.* Semel enim sejuncta a persona divina humanitate Christi, nonnisi impie huic tribueretur latriae cultus. Jure igitur merito arguitur Nestorius a Cyrillo quod duplicem cultum vellet latreuticum invehere alterum Verbo, alterum homini deferendum juxta illud ejusdem Nestorii effatum: *Propter gestantem gestatum veneror; propter latentem adoro spectabilem.* Cui anathematismum VIII. opposuit: *Si quis audet dicere assumptum hominem coadorari cum Deo Verbo oportere, et connuncupari Deum, tanquam alterum cum altero . . . . et non magis una reverentia veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem impendit, juxta quod Verbum caro factum est; Anathema sit.*

429. Ad 4^m, *Neg.* Cum enim per unionem hypostaticam facta sit caro illa caro Dei, Deum cum carne sua adoramus.

430. Ad 5m, *D*. Id est docuit Durandus Christi humanitatem non esse adorandam propter se sed propter Verbum, *C*. alio sensu *N*. Voluit enim significare Verbum cui hypostatico nexû conjuncta est humanitas, esse motivum hujus adorationis supremae quam eidem impendimus.

PROPOSITIO II.

Cultus Sacratissimi Cordis Jesu, prout ab Apostolica Sede probatus est, atque in Ecclesia catholica frequentari consuevit, pius est, et ab omni superstitionis labe immunis

431. Propositio est *certa*, ut patet ex censura lata a Pio VI. in dogmatica *Constit. Auctorem fidei* in propos. 62. synodi Pistoriensis: *Doctrina, quae devotionem erga sacratissimum Cor Jesu rejicit inter devotiones, quas notat* (Synodus) *velut novas, erroneas, aut saltem periculosas, intellecta de hac devotione, qualis est ab apostolica Sede probata; falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem injuriosa;* nec non Propos. 63. *Item in eo quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit* (Synodus), *quod non advertant, sanctissimam carnem Christi, aut ejus partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione aut praecisione a divinitate adorari non posse cultu latriae. Quasi fideles Cor Jesu adorarent cum separatione vel praecisione a divinitate, dum illud adorant ut est Cor Jesu, Cor nempe personae Verbi cui inseparabiliter unitum est ad eum modum, quo exsangue Corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut praecisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro; captiosa, in fideles Cordis Christi cultores injuriosa.*

432. Ex his porro liquet 1° objectum cultus de quo agimus, esse cor carneum seu physicum Christi Jesu seu personae Verbi incarnati; 2° cultum hunc esse latriae; 3° cultum istum prout ab apostolica Sede probatus est, ab omni prorsus superstitionis labe immunem esse.

433. Verum cum *objecto* nequit ejusdem cultus *moti-*

rum confundi. Hoc vero multiplex est. 1° Ipse Christus cor suum sacratissimum nobis exhibuit, veluti sedem omnium piarum suarum affectionum, ad quas pro virili imitandas nos agit dulcissimis his verbis: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29.); 2° quia cor ex communi hominum sensu ac recepto loquendi usu a Scriptura ipsa consecrato, symbolum amoris est, ac proinde Cor Jesu symbolum est immensae illius charitatis et amoris, quo tot tantaque pro nobis passus Christus est ad nos redimendos, ac pro nobis Eucharistiae sacramentum instituit Corporis ac Sanguinis sui; 3° quia per hoc sanctissimi Cordis symbolum vehementer fideles incalescunt ad rependendum eidem Christo amorem et grati animi sensum pro tot beneficiis, quibus ab eo cumulati sunt. Et haec sunt quae substantiam, ut ita dicam, et spiritum constituunt ejusmodi devotionis et cultus, prout non semel Rom. Pontifices declararunt.

434. Ex objecti et motivi collectione seu unione exurgit *materiale* et *formale* istius cultus; materiale enim est ipsum cor Jesu quod latriae cultu adoratur: formale est ratio ob quam speciali ratione prae reliquis corporis Christi partibus directe adoratur, prout in se spectatur, praecisione facta a reliquo corpore, non autem diviso aut avulso, ut hujus cultus adversarii calumniantur. Simul duo haec comprehenduntur in corde quod est cultus objectum et symbolum amoris.

435. Cor itaque reale ac physicum Christi Jesu, quod objectum hujus devotionis et cultus est, juxta censuram proposit. Pistoriensium, supremo latriae cultu esse adorandum in se; motivum vero ejusdem cultus certum suppeditare fundamentum, quo speciali ratione dirigatur adoratio ad Cor Jesu prout symbolum amoris Christi est; specialem demum hunc cultum, qui cordi Jesu defertur tum ratione sui, tum ratione symboli pium ac immunem esse ab omni superstitionis labe, sic per partes ostendimus.

436. De fide est, ut ex demonstratis constat, integram

humanitatem cum singulis partibus suis immediate cum persona Verbi unione hypostatica conjunctam esse, imo vi istius unionis subsistere, quae etiam ratio formalis est latriae cultus qui eidem humanitati impendi debet. Igitur uti integra humanitas, sic Cor Jesu cultu latriae debet adorari. Sane pars istius humanitatis, scilicet corpus quod exsangue in triduo mortis Christi, et Sanguis etiam a corpore separatus, erant objectum adorationis ob eorum subsistentiam in persona Verbi, quid ni igitur cor Jesu in se spectatum, prout est cor personae divinae adorandum non erit latriae cultu? Hoc adeo apertum est, ut neque ipsi adversarii impugnare potuerint. Ergo.

437. Motivum porro fundamentum praebere speciali cultui qui dirigitur in cor Jesu non minus facile evincitur; etenim ejusmodi fundamentum suppeditat motivum de quo loquimur, si proprium sit istius partis ita ut eam a ceteris distinguat et illis commune non sit; hac enim de causa Ecclesia jamdiu probaverat Officium et Missam *quinque plagarum;* siquidem in Oratione, quae dicitur *Postcommunio* sacerdos dicit: *Ut qui vulnera D. N. J. C. hodie devote colimus.* Ast quare specialis cultus erga vulnera Christi probatus est, nisi quia specialia motiva militant pro vulneribus, quae propria horum sunt nec ceteris corporis Christi partibus sunt communia? Atqui, uti vidimus, tria specialia motiva pariter peculiaria militant pro Ss. Corde Jesu; ergo quemadmodum speciale festum et specialis cultus decretus est pro vulneribus Christi, ita speciale festum et specialis cultus decerni potuit erga sanctissimum Cor Jesu.

438. Demum specialem hunc cultum pium esse, ac ab omni superstitionis labe immunem, non est nisi dictorum consectarium. Si enim Cor Jesu per se adorabile est latriae cultu, si peculiaria motiva aperte ostendunt Cor istud prae ceteris corporis illius sanctissimi Christi Jesu esse colendum, utpote illis non communia, plane consequitur specialem hunc cultum Cordis Jesu et pium esse et ab omni

superstitionis labe immunem, prout adversariis fatentibus, et pius et immunis a superstitione omni est specialis cultus qui defertur *quinque vulneribus* Christi.

439. Cum vero ex dictis ratio formalis adorationis Christi humanitatis aut alicujus ejus partis sit unio hypostatica, sequitur ipsam personam Verbi seu totum Christum adorari, dum aut humanitas ipsa aut peculiaris ejus pars adoratur, licet adoratio dirigatur specialius ad aliquam partem ob specialia motiva, adeoque dum adoratur Cor Jesu, adoratur Verbum in Corde suo. Et sic tollitur omnis suspicio divisionis.

440. Huc demum accedit ad dictorum confirmationem hujus cultus usus frequentissimus in universa Ecclesia, ac plurium indulgentiarum largitio facta a Rom. Pontificibus hujus devotionis cultoribus; nam non sine insigni temeritatis nota Ecclesiam universam et summos ejus Pontifices quispiam accusabit quod foverint cultum superstitiosum et Deo indignum.

DIFFICULTATES

441. I. Obj. 1° Contra Sedis apostolicae mentem est cultus realis ac physici Cordis Jesu, quae non probavit nisi cultum cordis symbolici. 2° Id non semel ipsa declaravit, tum nempe in decreto quod pro hoc cultu dedit sac. Rituum Congregatio, die 6. Feb. 1765. quo edixit per ejusmodi cultum *symbolice renovari memoriam illius divini amoris, quo Unigenitus Dei Filius humanam suscepit naturam*, tum in lect. 3. sec. nocturni hujus festi illis verbis: *Quam charitatem . . . . ut fideles sub sanctissimi Cordis symbolo devotius ac ferventius recolant, ejusdemque fructus uberius percipiant, Clemens XIII. ejusdem Ss. Cordis festum, quibusdam petentibus Ecclesiis, celebrare permisit.* 3° Nec ab his dissentit Card. Gerdilius. Ergo.

442. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim s. Sedes probavit cultum ab episcopis Poloniae et ab Archiconfraternitate in Urbe sub titulo Cordis Jesu erecta petitum; probavit cul-

tum, quem antea probare recusaverat; probavit cultum, jam longe lateque in Ecclesia receptum; atqui ipsis adversariis fatentibus, hic cultus est Cordis veri et realis Christi Domini. Sane nisi ita esset, cum minime impugnassent anticardiani. Demum omne dubium circa verum hujus cultus objectum sustulit Pius VI. in allata censura Prop. 63. synodi Pistoriensis.

443. Ad 2ᵐ, *D. Symbolice,* per ipsum Cor quod simul symbolum est amoris, *C.* ad Cordis realis exclusionem *N.* Scilicet sac. Rituum Congregatio complexa est objectum materiale et formale hujus cultus, quod simul habetur, juxta dicta, in Corde Jesu; ideo enim colitur speciatim Cor Jesu, quia symbolum charitatis est. Idem dic de Lectione objecta quae habetur in Officio hujus festi; siquidem in ea dicitur concedi festum Cordis Jesu, quod symbolum est charitatis, jam vero symbolum distinguitur a re significata, cum nihil sit symbolum sui ipsius; praesertim cum ibid. dicatur concedi festum *quibusdam petentibus Ecclesiis;* Ecclesiae porro non petierunt cultum mere symbolicum, ut fatetur ipse Blasius adversarius noster et Gregoire episcopus janseuianus. Demum hic sensus patefit tum ex lectione s. Bernardi, in qua est sermo de *Corde* Jesu *vulnerato*, et ex hymnis ejusdem officii in quibus exhibetur ut objectum cultus Cor *vulneratum, percussum lancea et ex quo aqua manavit et sanguis;* nescio porro utrum ex symbolo ideali scaturire unquam possint sanguis et aqua, percutique lancea possit etc.

444. Ad 3ᵐ, *Neg.* Hoc est apertum mendacium; cl. Gerdilius imo impugnavit notas quas Feller opposuit censurae Pii VI. in quibus verum hujus cultus objectum impetitur.

445. II. Obj. Semel admisso cultu realis Cordis Jesu, sequeretur 1° exhiberi cultum materialem directum ad determinatam partem Corporis Christi; 2° introduci nestorianismum per uniuscujusque naturae divisionem tribuendo alteram adorationem Deo, alteram homini contra Ecclesiae

doctrinam; 3° Dei cultum fore secundarium et concomitantem cultum novae hujus devotionis. Ergo.

446. Resp. Ad 1^m, Vel *Neg.* vel *D.* Si cultus qui tribuitur sanctissimae Christi humanitati aut ejus parti materialis dici posset, *C.* si sine impietate id dici nequeat *N.* Eadem porro ratio formalis cultus qui tribuitur Cordi Christi militat pro singulis ejus partibus, scilicet unio hypostatica. Dum colitur Cor Jesu, colitur Cor Verbi seu personae divinae, uti diximus. Adeoque merito haec propositio censura notata est a Pio VI. in allegata Constitutione.

447. Ad 2^m, *Neg.* Haec enim mera calumnia est. A Cordis Christi cultoribus una eademque adoratione colitur Cor divini Verbi, seu potius persona Christi in Corde suo.

448. Ad 3^m, *Neg.* Si enim ex dictis colitur persona Verbi in Corde suo, jam patet non tribui cultum secundarium Deo; sed potius propter Deum, seu propter unionem hypostaticam adoratur Cor Jesu *in se* quidem, sed *non propter se.*

449. III. Obj. 1° Nulla est ratio adorandi partem quae jam adoratur in toto, seu in Christi Corpore; 2° nec apparet quomodo dirigi possit cultus ad cor, quin laniatio, ac discerptio quaedam introducatur in ejusdem Christi Corpus; 3° et quare cor potius quam oculi, pedes, aut manus colatur, ut arguebat Benedictus XIV. 4° Accedit falsum esse ex physiologia cor esse humanarum affectionum sedem, cum cor sit musculus sine nervis et centrum systematis vascularis seu sanguinei, systema vero nerveum sit sensationum ac proinde affectionum principium et organum quo anima utitur, porro nervei systematis centrum cerebrum est, aut spina dorsalis aut diaphragma; melius proinde institueretur festum sacri cerebri, spinae dorsalis, diaphragmatis, unde istorum cultores dicerentur *cerebellistae*, *pinealistae* etc. 5° quare hic cultus incognitus fuit toti antiquitati; 6° nova ejus introductio ubique tur-

bas excitavit; 7° ter a sac. Congregatione rejectus, donec factiosorum machinationibus extorta approbatio est. 8° Jure proinde hi superstitiosi cultores dicti sunt *cordicolae, cardialatrae, sectarii.*

450. Resp. Ad 1m, *D.* Si specialia motiva non haberentur quare haec peculiaris pars colatur, *C.* si haec adsint *N.* Haec motiva recensuimus; hinc eadem ratione qua ob specialia motiva coluntur quinque vulnera, colitur etiam Cor Jesu.

451. Ad 2m, *D.* Si excluderentur ab adoratione reliquae corporis partes, *Tr.* vel *C.* si sola mentis praecisione fertur adoratio in Cor personae Christi *N.* Porro adoratur totus Christus in Corde suo.

452. Ad 3m, Resp. Ideo prae oculis pedibus etc. colitur Cor, quia mysticam habet significationem; quia est amoris symbolum; quia a Christo ipso exhibetur tanquam sedes piarum suarum affectionum. Haec porro non habentur in oculis, pedibus etc. Benedictus XIV. seu potius Prosper Lambertini pro munere suo promotoris fidei haec objiciebat, ad Pontificatum evectus hunc cultum indulgentiis ditavit.

453. Ad 4m, *D.* Et ratio quae a nobis affertur innititur principio physiologico, *N.* rationibus quas recensuimus *C.* Numquam a sac. Congregatione vel ab aliis dictum est ideo peculiari cultu adorari Cor Jesu, quod sit sedes affectionum, sed ideo quia Christus exhibuit *tanquam* piarum affectionum sedem, quae longe diversa inter se sunt. Ceterum vere adversarii supinam patefaciunt ignorantiam physiologiae dum haec obtrudunt. Etenim nunc exploratum est nervos neque a solo cerebro exclusive, nec a sola spina dorsali, neque a solo diaphragmate originem trahere, sed etiam a gangliis et plexibus peculiaribus veluti totidem centris; exploratum est cor innumeris prope nervis praeditum esse adeoque sensibilitate summa donari; quae cum ita sint, patet quo in censu haberi debeant scurrilitates adversariorum hujus cultus ab Ecclesia probati.

454. Ad 5^{m}, *D.* Quoad festi celebrationem, *C.* quoad rem ipsam *N.* Nam plures Sancti jamdiu specialem affectum erga Cor Jesu patefecerunt, ut ex vita s. Gertrudis, ex scriptis s. Bernardi, s. Francisci Salesii aliorumque notum est. Alioquin sub hoc praetextu plura alia festa deberent aboleri, quia cum primum instituta sunt nova fuere.

455. Ad 6^{m}, *D.* Turbas excitavit apud jansenianos, *C.* apud sinceros catholicos, postquam praesertim hic cultus ab apostolica Sede probatus est, *N.* Multo plures excitarunt difficultates festum immaculatae B. V. conceptionis, et Ss. Corporis Christi, quae tamen evanuerunt.

456. Ad 7^{m}, *D.* Quae proinde agendi ratio prudentiam summam ac maturitatem sac. Congregationis commendat, *C.* causae huic nocet *N.* Sacra siquidem Congregatio ideo distulit probationem, quia nondum satis eliquatae erant difficultates quae opponebantur; post maturum deinde examen hac dissipatae sunt, atque ideirco probavit quod antea probare renuit. Nam quod adjicitur de machinationibus factiosorum dimittimus adversariis s. Sedis.

457. Ad 8^{m}, *D.* Ad eum modum quo olim catholici ab apollinaristis vocati sunt *anthropolatrae* seu *hominicolae*, *C.* secus *N.* Si ad impugnandum cultum Ss. Cordis Jesu placet adversariis causam communem agere cum perditissimis haereticis, ostendunt nihil ab ipsis habere catholicos piosque hujus Cordis cultores quod pertimescant, qui potius in instituto valide confirmantur.

CAPUT V.

DE CHRISTI TITULIS ATQUE MUNERIBUS

458. Tituli ac officia quae ex Scripturis Christo tribuuntur, profluunt ex hypostatica unione. Haec autem praecipua sunt capitis hominum et Angelorum, prophetae, regis, judicis, sacerdotis, Dei hominumque mediatoris. Quatuor priores titulos, cum in controversiam non ve-

niant, explanasse contenti erimus. Posteriores reliquos duos appositis propositionibus adversus socinianos vindicabimus.

459. 1° Igitur Christus caput hominum dicitur et Angelorum. *Hominum* quidem ratione animarum in quas influit per gratiam suam sive actualem, sive sanctificantem; ratione corporum quia ea aliquando Christus a mortuis excitabit; ratione finis seu beatitudinis ad quam homines ejus munere ordinati sunt. Qua ratione omnium omnino hominum caput dicatur et sit sive in *potentia*, sive iu *actu*, sive pro *praesenti* vita, sive pro *futura*, exponit s. Thomas p. 3. q. 8. ar. 3. *Angelorum* praeterea Christum caput esse declarat Apostolus Coloss. 1, 10. scribens: *Qui est caput omnis principatus et potestatis;* et rursum Ephes. 1, 18. Nam Angelis et dignitate praestat et potestate, suntque praeterea Angeli *administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis* (Heb. 1, 14.). Quo fit, ut Christus Ecclesiae caput sit, prout ea distinguitur in triplici suo statu militantis, purgantis et triumphantis.

460. 2° Christum praeterea prophetam ac magistrum esse, qui homines caelestem plane doctrinam docuerit, omnia veteris ac Novi Testamenti eloquia testantur.

461. 3° Eidem denique regiam competere dignitatem Angelus Luc. 1, 33. B. Virgini patefecit dicens de Christo Deo-homine: *Regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis;* atque interrogatus Christus ipse a Pilato, num esset rex? Respondit Jo. 18, 37. *Tu dicis; quia rex sum Ego.* Christi autem regnum in terris inchoatur et in caelis perficitur. Cum regia dignitate adnectitur judiciaria potestas quam pariter Christus sibi vindicat Jo. 5, 22. dum ait: *Pater... omne judicium dedit Filio;* et Petrus Act. 10, 42. *Ipse est,* inquit, *constitutus a Deo judex vivorum et mortuorum;* ut alia silentio praetermittam.

462. His igitur breviter delibatis, superest ut adver-

sus socinianos catholicam tueamur doctrinam de Christi sacerdotio ejusque mediatione.

463. Circa sacerdotium sociniani contendunt Christum proprie in terris sacerdotem non fuisse, ejusque proinde mortem in cruce non fuisse sacrificium, sed praeparationem illius oblationis quam Christus solum in caelis offerre coepit, ubi etiam quotidie interpellat pro nobis. Nam ex istorum theoria Christus post suam in caelum ascensionem vere sacerdos constitutus est, ibique solum munia obivit sacerdotalia, quae in sacrificii oblatione et intercessione consistunt.

464. Sic etiam contendunt Christum impropric mediatorem esse, quatenus ipse velut internuncius ac sequester inter Deum et homines eos sibi invicem conciliat, atque apud Deum ut intercessor et advocatus est. Hac ratione sibi viam sternunt ad satisfactionem ab ipso exhibitam pro peccatis nostris eliminandam. Exitialibus istis erroribus doctrinam catholicam opponimus insequentibus propositionibus:

PROPOSITIO I.

Christus verum ac proprie dictum habuit sacerdotium ejusque munia in mortali etiam vita complevit

465. Utraque propositionis pars ad fidem pertinet, doctrinamque continet catholicam quam Tridentinum asseruit sess. 22. c. 1. seqq.

466. Ac primo Christum vere et proprie ab ipso Incarnationis instanti sacerdotem fuisse, non quidem secundum ordinem leviticum, sed secundum ordinem Melchisedech aperte praenunciavit David Ps. 109, 4. illis verbis: *Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech*, atque declarat Apostolus Heb. 5, et seqq., ubi ei non solum allegatum Davidicum applicat oraculum, sed praeterea *primo* ostendit quibus potissimum rebus Melchisedech Christi sacerdotium adumbraverit, *nomine* sci-

licet, *persona* et *oblatione; secundo* praeeminentiam hujusce Christi sacerdotii super sacerdotium Aaronicum fuse prosequitur.

467. His non contentus Apostolus, postquam docuit duo praecipua sacerdotium munia complecti, sacrificii scilicet oblationem atque intercessionem, dicens: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*, pergit ostendere quomodo Christus utrumque munus in mortali vita sua obierit.

468. Nam de sacrificio, quod praecipuum est, haec habet in cit. Epist. cap. 9, 11. *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum . . . Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta aeterna redemptione inventa. Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?* His verbis Apostolus comparat pontificem veteris legis cum pontifice novae legis, Christo, ut quemadmodum ille per singulos annos, immolato sacrificio legali, ingrediebatur in Sancta Sanctorum ad offerendum effusum victimarum sanguinem quas immolaverat, ita Christus, immolato vitae suae sacrificio in cruce, ingressus est caelum ad offerendum sanguinem in cruce effusum. Jam vero in illa victimarum immolatione sacerdos veteris legis verum offerebat sacrificium, seu praecipuum hoc sacerdotii munus obibat, sic ex Apostolo, Christus verum obtulit sacrificium in morte sua cruenta, adeoque munus praecipuum sacerdotii sui in mortali vita sua obivit; antequam scilicet ingrederetur ad sanguinem suum offerendum in caelum.

469. Prosequitur Apostolus ibid. v. 24. *Non enim in manufacta sancta Jesus introivit. . . sed in caelum ipsum ...*

Neque ut saepe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno; alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium, sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Quatuor hic complexus est Apostolus, quae necessario postulant Christum in mortali adhuc vita verum et proprie dictum sacrificium obtulisse in morte sua. Etenim 1° assumit Apostolus Christum nonnisi semel obtulisse semetipsum, adeoque loquitur de oblatione seu sacrificio in cruce peracto, non autem in caelo ubi jugiter se ipsum offert; 2° assumit ideo Christum semel obtulisse seipsum, quia alioquin oportuisset eum frequenter pati, pro certo igitur habuit Christum in oblatione sua passum esse; porro passus Christus est in terris, non autem in caelo; 3° assumit Christum per *hostiam suam apparuisse*, jam vero dum in caelum receptus est, non apparuit, sed ab oculis nostris potius se cripuit, apparuit autem per hostiam in cruce; 4° assumit Christum oblatione sua peccata multorum exhausisse, seu delevisse; porro teste Petro ep. 1. c. 2, 24. id praestitit Christus in cruce moriendo. Ex doctrina igitur Apostoli luculenter evincitur non solum Christum in mortali vita sua verum sacerdotem fuisse, verum etiam et in eadem mortali vita praecipuum sacerdotii munus per sui ipsius sacrificium obivisse.

470. Quod vero ad alterum sacerdotii munus seu ad intercessionem spectat, eo pariter Christum in mortali vita sua perfunctum esse praeter alia, constat ex celebri oratione quam pridie mortis ipse effudit, quamque refert Joannes cap. 17.

471. Utrumque autem munus in terra inchoatum, Christum in caelo perficere per jugem sacrificii mortis suae oblationem, et intercessionem qua interpellat pro nobis, nemo est qui dubitet. Inquiri tantum solet in quo prae-

cise hujusmodi Christi intercessio consistat ; alii , inter quos s. Augustinus *Enarr. in Ps.* 75. n. 1. censent vere Christum oratione intercedere pro nobis; alii vero communius censent in sola praesentia et applicatione meritorum suorum eam sitam esse, eo quod statum gloriosum Chrlsti dedeceat veram orationem ac interpellationem.

472. Cum quaeritur qua ratione Christus fuerit sacerdos, an pront Deus, an vero prout homo est, haeretici juxta principia a se adoptata diversimode respondent ; ariaui siquidem ut constituant Flium diversum a Patre natura esse ac inferioris conditionis, autumant Christum fuisse sacerdotem ut Deum; nestoriani e contra volunt sacerdotem fuisse ut hominem. Catholici hos errores declinantes ex principio quod vi Incarnationis Christus fuerit sacerdos, concludunt esse sacerdotem ut Deum-hominem; quatenus enim Christus homo est, ut *principium quo* perfunctus est ac perfungitur muniis sacerdotalibus exhibens materiam; quatenus est Deus eisdem tribuit ut *principium quod* valorem ac pretium infinitum. Hoc feliciter expressit Vigilius lib. V. cont. Eutychem scribens: *Quia reconciliationis sacramentum, immaculatum flagitabat sacrificium, talis hostia requirenda fuerat, quae ita media esset inter Deum et homines, ut et morti succumberet per illud, quod hominis habebat, et mortem revinceret per id quod in se divinitatis tenebat.*

DIFFICULTATES

473. I. Obj. 1° Apostolus Heb. 10, 5. et 7. de illa loquitur oblatione, quae facta est in ingressu ejus, quando sacrificia legalia abolita sunt; at ille ingressus non est qui contigit in ortu Christi, nam tunc abolita non sunt sacrificia Mosaica, ergo est ille quo intravit in caelum. 2° Tunc Christus factus est sacerdos, cum ei dictum est: *Filius meus es tu, ego hodie genui te;* atqui teste Paulo Act. 13, 33. et Rom. 1, 4. collat. Hebr. 5, 5. in resurrectione id Christo dictum fuit a Patre. 3° Sed absque

ambagibus idem Apostolus negat Christum cum adhuc in terris degeret sacerdotem fuisse scribens Hebr. 8, 4. *Si* (Christus) *esset super terram, nec esset sacerdos; cum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari et umbrae deserviunt*; adeoque neque super terram obtulit sacrificium sed solum in caelis. 4° Ibid. 7, 26. *debuit* (Christus) *Pontifex sublimior caelis fieri*, in caelis igitur prius esse debuit quam sacrificium offerret. 5° Ostendit ibid. v. 24. ideo Christum sempiternum esse sacerdotem, quia semper in caelis interpellat pro nobis; quod falsum esset, si Christus in cruce sacrificium pro peccatis nostris obtulisset. 6° Accedit, Christum numquam sibi vindicasse sacerdotium. Ergo.

474. Resp. Ad 1^m^, *Neg. min.* Siquidem Apostolus ipse Heb. 10, 5. scribit: *Ideo ingrediens mundum dicit: hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi*. Coarctari autem non debet ejusmodi Christi in mundum ingressus ad individuum instans quo conceptus aut natus est, sed protenditur ad totam ejus mortalem vitam. Sacrificia porro legalia in morte Christi abolita sunt.

475. Ad 2^m^, *N.* Nec enim Apostolus id asserit, sed solum docet Christum factum esse sacerdotem *ab eo*, qui *dixit ei: Filius meus* etc. non autem *tunc* aut *quando* id ei dictum est. Ideo vero Apostolus in allegatis locis applicat Christo verba adducta cum excitatus a mortuis est, quia per resurrectionem maxime patefacta est naturalis Christi filiatio. Nam jamdiu ante resurrectionem Pater declaraverat Christum filium suum esse. Haec porro filiatio fundamentum fuit et sacerdotii ac resurrectionis Christi.

476. Ad 3^m^, *N.* ad prob. *D.* Quatenus esset Christi sacerdotium ejusdem ordinis ac praestantiae ac sacerdotium leviticum, *C.* si alterius ordinis ac praestantiae sit *N.* Totus in eo est Apostolus ut supra Aaronicum extollat sacerdotium Christi, atque inter cetera argumenta et illud affert, quod si Christi sacerdotium ejusdem ordinis ac praestantiae esset ac sacerdotium leviticum, esset prorsus inutile.

477. Ad 4m, *D*. Munere sacerdotali praecipuo in terra expleto, *C*. hoc non expleto *N*. Docet scilicet Apostolus debuisse Pontificem nostrum excelsiorem caelis fieri, ut ibi jugiter offerret, seu verius applicaret pretium sacrificii oblati.

478. Ad 5m, *D*. Per applicationem, ut modo diximus, sacrificii oblati, *C*. per meram interpellationem *N*. Sic componuntur et veritas sacrificii in cruce oblati, et efficacia ejusdem infinita in jugi ipsius applicatione; item virtus sacrificii in exhauriendis peccatis omnibus, et eorumdem peccatorum in singulis individuis deletio.

479. Ad 6m, *N*. Etenim hoc ipso, quod Christus sibi applicaverit Ps. 109. in quo aperta fit mentio sui sacerdotii, se sacerdotem declaravit. Naturam et proprietatem et officia hujus sacerdotii exponit deinde Apostolus in tota ad Hebraeos Epistola.

480. II. Obj. In catholicorum hypothesi 1° Christus contra omnium sacrificiorum naturam simul fuisset hostia et sacerdos. 2° Hostia non a sacerdote sed a profanis tortoribus mactata fuisset. 3° Nec obest quod Christus patienter imo voluntarie mortem sustinuerit; nam et martyres omnes voluntarie mortem pro Christo tolerarunt, quin illorum mors verum ac proprie dictum sacrificium dici possit. Ergo.

481. Resp. Ad 1m, *D*. Quia id fert singularis natura sacrificii Christi, *C*. secus *Tr*. Nam ex Apostolo Hebr. 9, 11. et 12. hoc sibi peculiare vindicat sacrificium Christi, ut ipsemet fuerit simul sacerdos et victima, et sic discriminatur a sacrificiis omnibus, maximeque commendatur. Hoc ipsum proinde semper tenuit Ecclesia, ut liturgiae omnes testantur. In caelo ipso idem est sacerdos et victima, fatentibus socinianis.

482. Ad 2m, *D*. Tortores fuerunt instrumenta, quibus usus est Christus, *C*. fuerunt veri immolatores aut mactatores *N*. Nempe Christus pro vehementissima qua erga homines flagrabat charitate immolavit seipsum; *oblatus est*

quia ipse voluit, ac tortoribus uti instrumentis usus est ad se immolandum; major siquidem infinite fuit charitas Christi morientis quam crucifigentium iniquitas.

483. Ad 3m, *Neg. paritatem;* Nec enim martyres instituti erant sacerdotes ad offerendos se ipsos in veri nominis sacrificium, prout fuisse Christum testatur Apostolus Hebr. 10, 5.

PROPOSITIO II.

Christus Jesus veri nominis Mediator fuit

484. Et haec propositio ad fidem spectat, quam constanter Ecclesia catholica professa est. Cum Christus dicitur Mediator veri nominis, significatur eum talem esse natura et officio; natura, quatenus ipse Deus-homo est, seu naturae participat utriusque, quorum mediator est Dei scilicet et hominis; officio quatenus uti sponsor ac redemptor, soluto pretio, pro peccatis nostris satisfecit. Sociniani qui negant Christum Deum esse, et se ipsum in pretium dedisse, coguntur inferre, Christum non fuisse mediatorem nisi improprie, uti est sequester, arbiter et advocatus.

485. Jam vero Apostolus 1. Tim. 2, 5. 6. *Unus Deus*, scribit, *unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*. Quibus verbis declarat Christum utraque de causa a nobis assignata Mediatorem extitisse, natura scilicet et munere seu officio. Hinc s. Augustinus *Confess*. lib. 10, c. 42. *Mediator*, inquit, *inter Deum et homines oportebat, ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus, ne in utroque hominibus similis longe esset a Deo, aut in utroque Deo similis longe esset ab hominibus, atque ita Mediator non esset.* Sic ceteri patres Graeci ac Latini loquuntur apud Petavium lib. 10, c. 42.

486. In mediatione distingui debet *persona* mediatoris

a mediationis *opere;* ad mediatorem proprie dictum constituendum, in re de qua agimus, requiritur concursus, ut praemisimus, utriusque naturae. *Opus* autem mediationis posuit sola humana natura in Verbo subsistens, haec enim sola potuit pati ac mori seu pretium solvere; natura vero seu persona divina non contulit nisi dignitatem et valorem ejusdem operi.

487. Ex his patet Christum nec praecise fuisse mediatorem ut Deum, prout contendebant ariani, nec ut hominem solum ut cum Franc. Stancharo contendunt sociniani, sed ut Deum-hominem, ut perpetuo docuit Ecclesia catholica. Juxta hanc doctrinam evanescit difficultas illa qua Stancharus permotus est ad asserendum ideo Christum fuisse mediatorem ut hominem, ne, si diceretur etiam ut Deus, foret mediator sui ipsius: siquidem fuit uti secunda divina persona mediator prout haec in concreto regit naturam humanam, quae pretium contulit, quaeque obedivit, passa et mortua est; persona autem divina fuit conditio tantum sine qua natura humana nec potuisset subsistere, nec praestare quae ad mediationis opus necessaria sunt, nec habere dignitatem ac valorem qui ad tale opus requiritur.

488. Quando proinde ab antiquioribus patribus Verbum ante incarnationem mediator dicitur, intelligi id debet de mediatione improprie dicta.

489. Cum praecipuae difficultates adversus assertam thesim peti soleant ex satisfactione, ideo eas solvendas distulimus in caput insequens.

CAPUT VI.

DE CHRISTI SATISFACTIONE ET MERITO

490. *Satisfactio,* si vim nominis spectes, idem valet ac facere quod satis est erga alterum: Sive *est rei debitae integra solutio* juxta Catechismum Rom. P. 2. c. 5. §. 92. Res autem debita aut *realis* aut *personalis* est; debitum *reale* illud est quod exurgit ex re aliqua, ex. gr. pecunia, qua

erga aliquem obstringimur; *personale* est illud quod oritur ex injuria alteri illata. Nos de satisfactione loquimur personali, qua scilicet tantum alteri praestatur, quantum animo irato ad ulciscendam injuriam satis esse potest. Quo sensu satisfactio est injuriae alteri illatae compensatio.

491. Satisfactio haec personalis potest esse aut presse, aut large sumpta. Presse seu proprie sumitur, cum qui satisfacit, illatam injuriam ad justitiae rigorem per compensationem reparat; large seu improprie accipitur, cum ex benignitate potius partis laesae, quam ex vi praestitae reparationis, injuriae venia datur.

492. Quaestio agitatur inter socinianos eorumque surculos, quakeros, methodistas ac rationalistas, atque catholicos, num Christus vere et proprie satisfecerit, an vero large ac improprie. Sociniani cum reliquis enumeratis haereticis ex proprio principio, quod Christus non sit nisi denominative Deus, non natura, inferunt nonnisi improprie eum pro nobis Deo satisfecisse, quatenus 1° partibus sibi a Deo impositis ad salutem hominum procurandam expletis, ab ipso gratuitam peccatorum nostrorum relaxationem obtinuerit; 2° deinde partes Salvatoris *praeconio* et *consilio* egerit annunciando hominibus salutis viam, atque exemplo praeeundo; 3° demum doctrinam suam morte confirmaverit consulens sic utilitati nostrae. Catholici e converso ex principio, quod Christus verus ac naturalis filius Dei sit colligunt cum satisfactionem veri nominis seu proprie dictam Deo exhibuisse, quatenus ipse 1° salutis nostrae pretium ex justitiae legibus Deo persolverit; 2° ut verus ac proprie Salvator noster reipsa nos opere ac merito redemerit; 3° suffectus denique in nostrum locum fuerit ad poenas peccatis nostris debitas sustinendas.

493. Peccatum enim, cui expiando Christus venit, triplicem habet respectum. Nam 1° est *debitum* quo divinae justitiae obligamur; 2. est *injuria*, quae inimicitiam inducit inter Deum et homines: 3° est *crimen* quo rei evadimus mortis ac aeternae damnationis. Peccatores proinde

in Scripturis passim *debitores* vocantur, *inimici* atque *rei*. Deus propterea 1° est *creditor* cui debetur; 2° est *pars offensa* quae est placanda; 3° est *judex* qui poenam repetit. Ad satisfactionem idcirco proprie dictam tria requirebantur: 1° debiti solutio; 2° irae divinae placatio; 3° reatus expiatio. Jam vero ad debiti solutionem exigebatur sponsor, qui pro nobis impotentibus debitum solveret; reparator, qui nos cum Deo reconciliaret; sacerdos et victima, qui se pro nobis substitueret, ac peccata nostra expiaret.

494. Haec autem praestari a Christo non poterant quin actiones ejus fuerint meritoriae. Meritum autem est *nexus operationis liberae ad retributionem*. *Retributionis* nomine venit tum poena, tum praemium, tum merces; operis enim liberi connexio esse potest apud alium vel ad poenam, vel ad praemium, vel ad mercedem. *Nexus* liberae operationis ad retributionem exurgere potest vel ex decentia, vel ex pacto vel ex manifesto impleti operis jure apud retributorem, ita ut si retributio non daretur, laederetur jus aut justitia in observatione juris posita. Si nexus ex decentia tantum oriatur, cum haec desumatur potius ex liberalitate retributoris quam ex vi operis, meritum inde proveniens dicitur *de congruo;* quod si oriatur vel ex pacto, vel ex vi liberi operis positi, vel ex justitia, tunc meritum dicitur *de condigno*, ac proprie meritum vocatur.

495. Rursum meritum aut naturale est, aut supernaturale. Illud habetur cum opus naturae viribus positum est; istud autem cum auxilii supernaturalis viribus opus liberum est patratum, multo vero magis si ab ipso auxilii supernaturalis auctore prodierit.

496. Exinde inferimus Christi actiones ad salutem nostram positas vere fuisse meritorias de condigno, cum nullae ex recensitis conditionibus defuerint, quae ad tale meritum requiruntur. Siquidem in operante fuit libertas, in opere fuit sanctitas, ac promissio in retribuente. De sanctitate nemo dubitat, de libertate suo loco diximus, de promissione patet ex Is. 53, 10. *Si posuerit pro peccato*

animam suam videbit semen longaevum. Ex quibus Isaiae verbis constat Christum passione sua non solum sibi, sed nobis etiam meruisse. Hinc a conc. Tridentino sess. 6, cap 7. Christus dicitur *nostrae justificationis causa meritoria*.

497. His constitutis, jam accedimus ad hanc Christi satisfactionem adversus socinianos vindicandam, praetermissis minus necessariis scholasticis quaestionibus circa ejusdem satisfactionis proprietates et conditiones, de quibus illi theologi subtiliter disputant.

PROPOSITIO

Christus vere et proprie pro nobis divinae justitiae satisfecit

498. Ad catholicam fidem haec propositio pertinet in omnibus fidei symbolis tradita, estque totius spei christianae fundamentum.

499. Ita porro ejus veritatem evincimus: Ille vere et proprie pro nobis satisfecisse dicendus est, qui 1° semetipsum hostiam expiationis ut sacerdos immolavit; 2° qui peccata nostra in se uti sponsor suscepit ac luit; 3° qui nos Sanguine suo redemit; 4° qui denique nos uti Mediator cum Deo reconciliavit eumque placavit. Atqui haec praestitit Christus. Ergo.

500. Quod Christus ut victimam piacularem se immolaverit, evincunt quae de ejus sacerdotio, ejusque in cruce sacrificio disseruimus.

501. Peccata vero nostra Christum uti sponsorem in se luenda suscepisse, ut secundo loco diximus, ex utriusque foederis simul collatis testimoniis aperte adstruitur. Etenim Isaias cap. 53. Christum Messiam perhibet dolores ac peccata nostra portantem, ob haec vulneratum, attritum, ac morti traditum, ut nos sani seu liberi ab iis efficeremur; Christus igitur non ob iniquitates aut peccata sua doloribus ac morti objectus est, cum nulla habuerit, sed propter peccata nostra tot perpessus est, quae

in se luenda suscepit. Talem esse praeclari hujus vaticinii sensum praeter orationis seriem et traditionalem Judaeorum expositionem, declarat apostolus Petrus, qui Ep. 1. 2, 24., loquens de Christo, sic prophetae sententiam exponit: *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiae vivamus, cujus livore sanati estis.* Hoc ipsum confirmat Paulus 2. Cor. 5, 21. scribens: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso;* et Gal. 3, 13. *Christus*, inquit, *nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum; quia scriptum est: maledictus homo, qui pendet in ligno.* Porro non alio sensu Christus *peccatum* aut *maledictum* factus *pro nobis* dici potest, nisi quatenus suffectus est nobis, quibus ob peccata ac legis transgressionem poenae ac maledictio debebantur, quas ipse in se luendas suscepit.

502. Christum praeterea suo nos Sanguine redemisse, uti tertio loco constituimus, non minus aperte Scripturae testantur. Nam Apostolus 1. Tim. 2, 6. scribit: *Qui dedit semetipsum redemptionem* (graece *pretium redemptionis*) *pro omnibus;* et ad Tit. 2, 14. *Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate*, ac luculentius adhuc Petrus Ep. 1. c. 1, 18. id ipsum docet scribens: *Scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati, Christi.* Unde sic: ille vere nos redemisse a peccatis nostris dicendus est, qui semetipsum ac sanguinem suum in pretium dedit redemptionis sicut aurum et argentum in pretium dantur rei temporalis ac venalis; atqui ex adductis testimoniis Christus se ac Sanguinem suum dedit. Ergo.

503. Deum denique Christum uti mediatorem placasse, eumque nobis reconciliasse ex constitutis ac vindicatis sequitur. Ideo enim Deus iratus nobis erat poenasque a nobis exposcebat, quia peccatis eramus obstricti; cum igitur Christus ad haec expianda se ipsum victimam in sacrifi-

cium obtulerit, cumque ad ea luenda se in locum nostrum suffecerit, atque ea Sanguine eluerit et plene sustulerit, placari Deus nobiscum debuit atque reconciliari. Hinc talem passionis Christi fructum ubique Scripturae commemorant. *Cum inimici essemus*, scribit Apostolus Rom. 5, 10., *reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus;* et Coloss. 1, 19. *In ipso* (Christo), inquit, *complacuit omnem plenitudinem inhabitare: et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per Sanguinem Crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in caelis sunt;* ut alia omittam.

504. Et haec quidem ex Scripturis; ad patres vero quod attinet, in catholica eos fuisse de satisfactione sententia nec ipsi adversarii abnuunt. Sane, quin singillatim illorum proferamus testimonia, satis id evincunt principia quae patres professi sunt. Statuunt enim illi 1° nullam creatam rem parem ac idoneam ad satisfaciendum Deo fuisse pro originali ceterisque peccatis, ideoque non alium quam qui Deus esset, intervenire debuisse; 2° Christum Jesum mediatorem nostrum, non solum plene sed cumulate Patri satisfecisse pro omnibus delictis, ac proinde non modo infinitam, sed quodammodo infinita uberiorem fuisse meritorum Christi amplitudinem; 3° infinitam ejusmodi meritorum Christi aestimationem ex eo provenisse, quod operationes ejus propriae essent personae Verbi incarnati; 4° Secundam potius decuisse Ss. Trinitatis personam carnem assumere, *ut ille nos redimeret, qui creavit*, ut loquitur s. Ambrosius *De fide* lib. 3. c. 2. n. 8. Concludunt 5° non minorem ad hominem redimendum potentiam requiri quam ad creandum, infinitam scilicet. Singulorum testimonia quae huc referuntur collegit sollerter Petavius lib. 12. c. 9.

505. Id ipsum demum adstruimus saltem indirecte ex absurdis, quae in hypothesi sociniana sequerentur. Nam si Christus ad suam tantum doctrinam confirmandam, exemplumque praebendum mortuus esset, 1° non magis quoad rei substantiam profuisset quam martyres, qui mortem obierunt ad doctrinam divinitus datam confirmandam, et ad

constantiae exemplum exhibendum; 2° non magis Christi morti, quam ejus miraculis, resurrectioni aut ascensioni redemptio tribui posset; 3° adeoque nos Scriptores sacros decepisse dum redemptionem nostram seu expiationem peccatorum poenarumque peccata consequentium constanter Christi morti tribuunt, ut reipsa contendunt rationalistae, qui pro impietate sua docent Scriptores sacros vim expiatoriam praedicasse mortis Christi, ut sic magistri sui honori consulerent, ac supplicii infamiam ab eo removerent, quasi Isaias idipsum longe antea non praenunciaverit. Quae quidem absurda sunt adeo, ut nonnisi a perditis hominibus admitti possint.

506. Cum igitur ex Scripturis ac traditione universa Christus quatuor illa praestiterit, quae ad veri nominis satisfactionem requiruntur ac sufficiunt; cumque ejusmodi satisfactio rejici nequeat quin tota labefactetur Incarnationis oeconomia, doctrinaque christiana universa, merito concludimus illam vere et proprie Christum Deo exhibuisse, prout ostendendum assumpsimus.

DIFFICULTATES

507. I. Obj. 1° Colligi nequit Christum vere et proprie Deo pro nobis satisfecisse, ex eo quod legatur cum portasse peccata nostra; id enim improprie dicitur ut constat ex Exod. 34, 7. Num. 14, 18, ubi legitur Deum portasse peccata populi Israelitici, nempe patienter cum eo agendo, aut ei condonando, prout declarat Matthaeus 8, 16. et 17. qui cum retulisset sanationes a Christo factas, subdit id factum esse, *ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam dicentem: ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes nostras portavit*, non eas suscipiendo, sed alios sanando, cujus rei typus fuit hircus emissarius qui dicebatur portare peccata populi. 2° Neque id melius conficitur ex eo quod Christus dicatur nos redemisse; nam passim in Scripturis *redemptio* improprie sumitur, hoc vero sensu Christi redemptionem intelligendam esse, suadent tum redemptiones typicae a ca-

ptivitate aegyptiaca et babylonica quae jamdiu praecesserant; tum ratio qua diabolo venditi sumus, nempe gratis; gratis igitur redimendi eramus cum venditio ac redemptio relativae sint. Alioquin pretium persolutum esset diabolo, qui Apostolo teste 2. Tim. 2, 26., homines captivos detinebat, quo nihil absurdius. 3° Nec juvat particula *pro*, qua interdum utuntur Scriptores sacri loquentes de Christi redemptione, nec enim ea substitutionem importat sed meram utilitatem; fideles jubentur 1. Jo. 3, 16. animam suam *pro* fratribus ponere; Apostolus Coloss. 1, 24. profitetur se adimplere quae desunt passionum Christi *pro* Ecclesia; nec alia vis est graecae particulae ὑπὲρ latine *pro*. 4° Prout nec juvat quod dicatur Christum nos Deo reconciliasse, siquidem 2. Cor. 5, 19. scribit idem Apostolus: *Posuit in nobis verbum reconciliationis*, per satisfactionem? Absit, sed per praeconium. Ergo.

508. Resp. Ad 1^m^, *D.* Si catholici id colligerent ex sola vi verbi *portandi*, *C.* si ex contextu et omnibus adjunctis *N.* Jam vero catholici veram significationem hujus vocis colligunt ex modo quo dicitur de Christo; nam Scripturae eo sensu referunt Christum tulisse seu peccata nostra portasse, ut propterea fuerit *vulneratus et attritus*, quae profecto de Deo non dicuntur. Nec obstat quod ex Matthaeo et hirco emissario dicuntur; Matthaeus enim vaticinium Isaiae ideo ad Christum sanantem infirmitates applicavit, eo quod Christus peccata quae infirmitatum nostrarum causa sunt, ut exponit s. Jo. Chrysostomus, in se luenda susceperit, adeoque hac ratione tulit etiam poenas nostras seu peccatis debitas. Petrus vero in allegato loco Isaiae vaticinium de Christo portante super lignum peccata nostra interpretatur. Hircus vero emissarius dicebatur portare peccata populi symbolice, utpote typum referens Christi ea vere portantis, adeoque improprie id dicebatur de figura, proprie dicitur de figurato.

509. Ad 2^m^, *D.* Ac proinde de sensu proprio vel improprio vocis *redemptionis* ex substrata materia dijudican-

dum est, *C.* ex materiali vocis sono *N.* Cum porro in redemptione Christi omnia concurrant, quae ad veram redemptionem constituendam requiruntur, merito in sensu rigoroso eam intelligimus. Etenim ad proprie dictam redemptionem opus est captivo et captivum detinente; item redemptione et redemptionis pretio; jam vero revelatio docet universum genus humanum captivum fuisse aeternisque poenis addictum; homines autem captivos detinebant Deus tanquam supremus judex, et diabolus tanquam Dei minister et apparitor, peccata tanquam laquei, et infernus tanquam carcer; redemptor autem extitit Christus; redemptionis denique pretium fuit Sanguis ejusdem, ut testatur Petrus Ep. 1. c. 1, 19. Quae omnia cum nullo modo reperiantur in redemptionibus typicis quae objiciuntur, exinde patet disparitas. Idem dic de ratione qua venditi sumus, nam etsi nos possimus gratis excidere, et in potestatem diaboli nos tradere, in potestate tamen nostra non est nos liberare, ut patet exemplo ejus qui in puteum incidit, qui per se non potest exinde emergere. Pretium autem redemptionis illi solvitur qui jure suo captivum detinet, non autem illi qui jure alieno, cujusmodi est diabolus, qui non est, ut vidimus, nisi supremi judicis, Dei scilicet, minister et apparitor, seu carceris custos.

510. Ad 3^{m}, *D.* Particula ὑπὲρ seu *pro* non semper importat substitutionem, *C.* in casu nostro *N.* Fatentibus adversariis, haec particula tum utilitatem tum substitutionem importat, dispiciendum igitur est ex subjecta materia et ex adjunctis, quando vim habeat substitutionem significandi. Jam vero in re de qua agimus necessario substitutionem significat, siquidem Christus ita dicitur mortuus pro nobis ut se ipsum tradiderit in pretium redemptionis; nos haud redemisse auro et argento, sed pretioso Sanguine suo; oblatus sit ut victima propitiationis, quae omnia veram substitutionem postulant. Quod confirmatur ex vi graecae vocis ἀντίλυτρον quae vicariam substitutionem in vendendo exprimit, et qua usus est Paulus 1. Tim. 2, 6. loquens de

redemptione Christi. Quare vel ipsi rationalistae fatentur hanc mentem Scriptoribus sacris fuisse, ut Christi mortem *expiatoriam* per substitutionem efferrent. Ex his patet nihil habere cum eo de quo agimus commune exempla ab adversariis congesta, ut inferant voci ὑπὲρ inesse vim exprimendi utilitatem, cum in illis non concurrant quae reperimus in Christi morte.

511. Ad 4^m, *D.* Si catholici inniterentur soli *reconciliationis* voci, *C.* si ceteris quae ejus vim determinent *N.* Porro dum catholici per veram satisfactionem a Christo exhibitam inferunt eum nos Deo reconciliasse, innituntur in eo quod dicatur Christum pro nobis redemptionis pretium solvisse, scilicet Sanguinem suum, Deum placasse, sustulisse in se peccata nostra, delevisse quod adversus nos erat chirographum decreti illudque Cruci affixisse. Adeoque Christus reconciliavit nos Deo ut causa meritoria, per veram satisfactionem ; apostoli vero ut causa miuisterialis per Verbi praedicationem, et mysteriorum Dei seu sacramentorum administrationem , adeoque improprie nos Deo reconciliarunt.

512. II. Obj. Satisfactio vera repugnat ex parte Dei, ex parte Christi, et ex parte hominis. Ac primo ex parte Dei. Nam 1° Deus gratis in Scripturis exhibetur condonans peccata, uti Matth. 18, 27. Rom. 3, 24. et alibi. Atqui gratuita condonatio et vera satisfactio ad invicem pugnant, cum illa ex misericordia, haec ex justitia proveniat. 2° Perinde autem est , sive satisfactio exigatur a debitore , homine , sive a sponsore , Christo; nam debitum semper et exigitur et solvitur, adeoque non condonatur. 3° Eo vel magis quod Christum nobis dederit Pater sive creditor. Nam ubi creditor dat debitori unde solvat, remissionem potius dare censetur, quam exigere satisfactionem. 4° Nec dici potest aut Deum noluisse gratis condonare peccata, aut non potuisse, primum enim opponitur divinae misericordiae, alterum divinae omnipotentiae. Ergo.

513. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Exhibetur Deus

gratis dimittens peccata respectu hominis, *C.* respectu Christi; qui ea in se uti sponsor luenda suscepit *N.* Duo haec luculenter conjunxit Apostolus dum Rom. 3, 24. scripsit : *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in Sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae suae.* Gratuita igitur est condonatio, mediante redemptione et Sanguine Christi. Secum autem pugnant gratuita condonatio et vera satisfactio in una eademque persona; ast vero in casu nostro alia est persona quae satisfacit, nempe Christus, alia cui condonantur gratis peccata, nempe homo.

514. Ad 2^m *D.* In debito reali, *C.* in debito personali *N.* In debito enim personali potest persona laesa quamcumque ab alio quam a laedente respuere satisfactionem. Porro cum nos debito solvendo impares omnino essemus, divinae bonitati in acceptis referendum est, quod ejusmodi debitum in Christum sponsorem transtulerit, ac vi ipsius meritorum nos a solutione liberaverit, gratuito nobis condonando debita quibus eramus personaliter obstricti. Aliter res se habet in delicto reali, quod perinde solvi potest sive a debitore sive a sponsore.

515. Ad 3^m, *D.* Creditor ubi dat debitori unde solvat remissionem dare censetur respectu debitoris, *C.* respectu ejus qui solvit ac satisfacit *N.* Ut patet ex dictis de debito personali.

516. Ad 4^m, *N.* Placuit enim Deo non sola misericordia uti sed etiam justitia. Potuisset absolute gratis omnia omnino peccata condonare, potuisset exigere satisfactionem ab ipso laedente. Conjunxit misericordiam et justitiam; misericordiam quoad nos, justitiam quoad Christum, ut sic duo haec divina attributa in opere redemptionis maxime elucerent.

517. I. Inst. Repugnat satisfactio ex parte Christi, 1° quia injustum est innocentem plectere pro reo; 2° quia recta ratio vetat quominus reo in poena ferenda substituatur innocens, quod non solum humanae leges prohi-

bent, verum etiam divina; Deus enim Deut. 24, 16. statuit: *Non occidentur patres pro filiis, aut filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur;* imo et sibi hanc eandem legem Deus indixit per Ezech. 18, 20. *Anima quae peccaverit, ipsa morietur .... justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum;* praesertim cum nemo vitae suae dominus sit, et juxta justitiae leges poena peccatum sequatur ut umbra corpus. 3° Praeterea Christus sibi ipsi satisfecisset, quo nihil absurdius fingi posset; nam esset simul iratus nobis et propitius, iratus ob peccata, propitius exhibendo satisfactionem. Plus deberemus Filio qui dedit satisfactionem quam Patri qui eam expetiit. 4° Christus igitur eum tantum in finem mortuus est, quem declarat Apostolus Petrus Ep. 1. c. 2, 21. scribens: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus,* non autem loco aut vice nostrum. Ergo.

518. Resp. *N.* A. Ad 1^m^ prob. *D.* Qui non sit sponsor, *C.* qui hanc sponsionem in se ultro ac libere susceperit *N.*

519. Ad 2^m^, *D.* Per se, ac nulla interveniente legitima causa ac potestate, *C.* intervenientibus libera electione, legitima potestate, bonis ingentibus, ac damni lati cum foenore reparatione *N.* Casus de quo agimus unicus est ac singularis et cui nullus comparari potest ex iis qui sunt objectum sive divinarum sive humanarum legum. Etenim 1° Christus libere se in mortem vicariam pro nobis obtulit, *oblatus enim est quia ipse voluit.* 2° Legitima potestate id fecit, tum ex parte Patris, qui ejusmodi subrogationem non solum probavit, sed eam contulit, juxta illud Apostoli Rom. 8, 32. *Pro nobis omnibus tradidit illum;* tum ex parte sua cum esset vitae suae dominus ut ipse Jo. 10, 18. declarat dicens: *Potestatem habeo ponendi eam* (animam scilicet seu vitam meam). 3° Innumera exinde bona consecuta sunt, siquidem ut dicitur Heb. 10, 14., *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* 4° Damni per mortem perpessi Christus cum foenore reparationem acce-

pit per resurrectionem a mortuis, ac nominis sui gloriam et exaltationem, ut legitur Philipp. 2, 9. Ceterum Deus Deut. 24. de politica loquitur justitia; Ezech. autem 18. de poenis aut praemiis rependendis in altera vita, quae profecto personalia sunt.

520. Ad 3^m, *D.* Sibi ipsi Christus satisfecisset uti Deo in assumpta natura, *C.* in eadem natura divina *N.* Christus igitur in ea natura satisfactionem exhibuit per quam obedivit, passus est, ac meruit, haec autem est natura humana. Exhibuit autem sibi ut uni de Trinitate personae quae laesa fuit, et haec ipsa persona in assumpta natura Trinitati satisfactionem praebuit, in quo nihil est quod repugnet. Sic intelligitur quomodo simul potuerit esse et iratus et propitius, scilicet sub diverso respectu. Nec sequitur nos magis Filio quam Patri obstrictos esse; siquidem tota Trinitas aeque convenit ad Incarnationem Filii Dei ut hic perficeret opus redemptionis. Filius uti est persona Verbi in se nihil pertulit, prout ceterae personae nihil pertulerunt, remanet itaque humanitas subsistens in Verbo cui peculiariter obstricti sumus, quae tot amore nostri in se sustinuit; et quamvis haec humanitas, ut praefati sumus, copiosam compensationem habuerit tum in ipsa unione hypostatica ad quam in hunc finem, ut praeberet opus satisfactionis, evecta est, tum in excitatione, ac nominis celebratione, haec tamen nos a grati animi obligatione non liberant erga illam quae in bonum nostrum satisfactionem praebuit.

521. Ad 4^m, *D.* Si Petrus finem adaequatum mortis Christi declarasset, *C.* si inadaequatum tantum ac partialem *N.* Multiplex finis fuit mortis Christi; primarius, ut pro nobis satisfaceret, ut alibi idem Apostolus exponit, nempe in eadem Epist. 1, 18. et ceteri Sacri scriptores cum eo; secundarius, ut nobis exemplo esset, quem hic Petrus ad scopum suum tantum commemorat, primarium supponendo.

522. II. Inst. Saltem satisfactio repugnat ex parte ho-

minimum; nam 1° Christus tot mortes perpeti debuisset quot homines sunt; et praeterea non solum poenis temporalibus sed etiam aeternis debuisset subjici, cum utrisque essent poenis homines addicti. 2° Homines liberi omnino essent ab omni satisfactione praestanda, quod catholici tamen inficiantur. 3° Liberi pariter essent ab omnibus hujus vitae aerumnis, atque a morte ipsa. 4° Omnes denique salvi fierent, quod nemo tamen admittit. Ergo.

523. Resp. *Neg. A.* Ad 1^m prob. *D.* Si una Christi mors aequivalens non esset morti tum temporali tum aeternae peccatis nostris debitae, *C.* Si spectata dignitate infinita divinae personae, non solum illi aequivalens fuit, sed longe eam superavit, *N.* Cum enim pretium a Christo pro nobis oblatum infiniti fuerit valoris, hoc ipso debitum omne quo erga divinam justitiam tenebatur universum genus humanum sive temporale sive aeternum extinctum prorsus est, quin alio opus fuerit. Et hoc est quod saepe adeo inculcat Apostolus dum scribit Christum semel oblatum esse ad multorum exhaurienda peccata; una oblatione consummasse in sempiternum sanctificatos, pro omnibus mortuum esse, atque id genus plurima.

524. Ad 2^m, *D.* Quae in solutione debiti seu pretii consistat, *C.* quae consistat in applicatione meritorum Christi *N.* Satisfactio ab ejusdem applicatione secerni debet; illam praeter Christum nemo alius praestitit aut praestare potuit, haec a singulis fieri debet, quia Christus non salvavit genus humanum nisi per remedium generale, quod deinceps sibi quisque in particulari applicare debet, ut illud nobis prosit. Quamvis proinde plenissima fuerit satisfactio Christi, nisi eam nobis per bonum gratiarum usum, per sacramenta, per observationem mandatorum divinorum, seu per bona opera applicemus, numquam in gratiam offensi Dei redire poterimus. Has conditiones apposuit Christus ipse sponsor noster. Hae autem sunt quae improprie satisfactio vocantur.

525. Ad 3^m, *D.* In altera vita, *C.* in vita praesenti *N.*

Nam Christus quamdiu in hac vita sumus, noluit nos ab aerumnis liberos esse tum ut daretur fidei locus, tum ejus imitationi, ac meritis comparandis. In altera ab illis penitus liberi erimus.

526. Ad 4^{m}, *D.* Qui conditiones commemoratas servaverint, *C.* qui eas neglexerint *N.* *Si compatimur et conglorificabimur,* ait Apostolus; nec enim Christus salvos fecit homines in actu secundo, uti scholae loquuutur, sed in actu primo, quatenus possumus, si volumus, divina gratia opitulante, salvari.

527. III. Inst. Saltem inutilis est satisfactio, si 1° Deus non est iratus hominibus propter peccata; si 2° Deus non indigebat placatione, neque exigere ex justitia debebat personalem poenam ab homine adeoque neque a Christo; si 3° Christus non vicaria substitutione pro nobis mortuus est nec nos Sanguine suo redemit, sed solum ut patefaceret quid Deus exigere potuisset ab homine si placari voluisset, et iratus esset, ut inde homo cognosceret magnitudinem divinae offensae, et salutarem peccati horrorem conciperet. Atqui res ita se habet, siquidem quamvis Deo utpote *Sancto* displiceant peccata, uti Deus tamen homines etiam diligit peccatores, nec ipsis irascitur, nec proinde ex justitia satisfactionem exigere potuit, neque Christus hoc sensu vere eam praestitit, aut nos vere redemit. Ergo.

528. *Neg. min.* Equidem fatendum est, quod si Hermesii, quem hic refellimus, admitteretur theoria de Christi satisfactione, haec penitus labefactaretur, causa victa daretur socinianis, et Christi redemptio magna evaderet comica repraesentatio. Ad quid enim Christus mortuus esset, nisi ut ostenderet in hac hypothesi quid Deus posset exigere ab homine peccatore, si iratus placari voluisset, quum tamen nihil horum in veritate fuerit? Nam nec Deus irasci potest, nec homini peccatori esse infensus, nec proinde ex justitia ullam exigere satisfactionem. Quae tamen omnia abhorrent a catholica doctrina.

529. Ad 1^m, itaque *Neg.* Deum iratum non esse hominibus propter peccata. Ecquid aliud clamant sacrae Litterae Veteris ac Novi Testamenti in singulis fere paginis nisi Dei iram et odium in peccatores? Sane Sapient. 14, 9. dicitur: *Similiter odio sunt Deo impius et impietas ejus;* Ps. 5, 7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem;* Prov. 1, 20. *Abominabile Domino cor pravum;* ab Apostolo Rom. 1, 30. peccatores *Deo odibiles* dicuntur, qui ibid. cap. 2, 5. subdit: *Secundum autem duritiam tuam et impaenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis justi judicii Dei . . . iis qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.* Et haec speciminis gratia. Videat igitur Hermesius num Deus peccatori non irascatur. Quod si Deus nihil odit quae fecit, intelligi id debet de bono naturae, non autem de qualitate peccatoris, alioquin Deus uti creaturas, vel ipsos daemones amat, quos tamen aeternum punit.

530. Ad 2^m, *D.* Deus non indiget placatione nec ex justitia exigere debet personalem poenam ab homine, quatenus aut absolute posset peccata ac poenas eis debitas dimittere, aut homines absque venia punire, *C.* si velit justitiam cum misericordia temperare *N.* Hoc patet ex iis quae paulo ante socinianis haec ipsa objicientibus respondimus. At Deus neutrum voluit, id est, aut omnino gratis dimittere aut omnem negare remissionem, sed justitiam ac misericordiam temperavit miro prorsus modo per Christi satisfactionem, ut sic utraque divina proprietas elucerct. Hinc Ecclesia in officio de Pretiosissimo Sanguine, sic Deum orat: *Deus, qui pretioso Filii tui Sanguine placari voluisti;* et in alia oratione: *Deus qui culpa offenderis et poenitentia placaris.*

531. Ad 3^m, *Neg.* Ut rursum patet ex iis quae diximus adversus socinianos negantes vicariam ejusmodi Christi mortem ac substitutionem. Mirum est vel ipsos rationalistas admittere apostolos seu Scriptores sacros mortem Christi uti propitiatoriam ac vicariam pro nobis docuisse, et

Hermesium eo progressum esse ut id inficiaretur, cum tamen clamet Apostolus 1. Tim. 2, 6. *qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*. Hoc vere est causam catholicam prodere. Adeo res aleae plena est a communi doctrina discedere ad vana systemata consectanda.

Et de magno pietatis mysterio adversus Judaeos, haereticos, incredulos, ac rationalistas hactenus.

TRACTATUS

DE CULTU SANCTORUM

PROOEMIUM

1. Quandoquidem ad perspicuam de Sanctorum cultu tractationem valde conferat germana cultus ejusque specierum notio, ad ambiguitatem omnem amovendam qua teguntur illius impugnatores, ab ea auspicabimur; deinde vero ad cultum ipsum Sanctorum proprium adstruendum progrediemur, ad invocationem, reliquiarum imaginumque venerationem denique vindicandam. In totidem propterea capita tractationem hanc distribuimus.

CAPUT I.

DE VARIA CULTUS ACCEPTIONE AC DIVISIONE

2. Generico *cultus* nomine honor ille significatur, qui Deo, aut creaturis Dei intuitu ac respectu tribuitur. Variis porro vocabulis honor iste designari consuevit, *adorationis, respectus, venerationis, reverentiae, servitutis,* quae vim suam sive diversam significationem mutuantur ab objecto quod colitur seu honoratur; etsi interdum promiscue usurpentur.

3. Etenim cum honor ex s. Thoma 1. 2. q. 2. ar. 2. sit *signum et testimonium quoddam illius excellentiae quae est in honorato*, pro excellentiae diversitate diversus exurgit honor aut cultus qui alicui impenditur. Deo itaque utpote supremo rerum omnium conditori, atque in infinitum creaturas excedenti, cultus supremus, absolutus ac proprie dictus defertur; creaturis vero nonnisi propter Deum, seu in ordine ad Deum, relativus idcirco, atque improprie

dictus honor tribuitur, et quatenus de divinis bonis participant.

4. Duplex idcirco distinguitur cultus, *latriae* atque *duliae*. Utriusque vocis vis est, ut significet *servitutem*, sed cum adhibetur respectu Dei exprimit servitutem ex parte colentium; cum usurpatur respectu creaturarum afficit servitutem quae creaturis ipsis inest. Rursum cultus *duliae* aliquem gradum admittit, adeoque cum prae creaturis reliquis B. Virgo excellat, hinc cultus qui ei impenditur nomen obtinet *hyperduliae*.

5. Ratione habita rei quae colitur, hic ipse *duliae* cultus spectari potest uti absolutus ac uti relativus tantum. Absolutus est si sistat in Sanctis ipsis, qui licet participatam, excellentiam tamen reipsa habent ob quam coluntur. Si vero in ipsa re non sistat, utpote nulla excellentia ex sese praedita, cujusmodi sunt reliquiae ac imagines, cultus hic totus relativus est; honor enim his tributus transit ad objectum cujus sunt, et ad prototypum quod referunt.

6. Bifariam rursum cultus generatim dividitur, scilicet in *interiorem* et in *exteriorem*, prout vel solo animo, vel corporis praeterea significatione praebetur. Interior sensus complectitur existimationis, admirationis, grati animi et obsequii, quibus erga alium ferimur; exterior vero signa exhibet interiorum animi nostri sensuum, seu interioris cultus nostri.

7. Ex his signis alia communia sunt Creatori et creaturis, e. gr. prostrationes, poplitis submissiones, inclinationes, preces etc.; alia Deo soli reservata sunt, nec alii deferri possunt, uti sacrificia, vota, jurajuranda, templorum inauguratio, aliaque hujusmodi.

8. Multiplex cultus notio ac species quam exhibuimus, in ipsa rei natura fundatur, cujus specimen suppeditat vel ipsa civilis seu politica societas. In ea enim honoramus regem seu principem, nec non proceres et aulicos; sed diversa plane ratione. Principi tribuimus supremum honorem

et quidem propter se, qui *latriae civilis* dici posset; aulicis et optimatibus honorem inferioris ordinis respectu principis cui inserviunt aut cum quo conjuncti sunt exhibemus, quem *duliam civilem* recte nuncupaveris. Sic prosternimur, caput incliuamus etc. coram rege et coram proceribus quin tamen eundem honorem deferamus tum regi tum optimatibus. Et en quomodo valor signorum exteriorum pendeat ab intentione ea deferentium. Quod si haec probantur in statu politico, quomodo reprobari poterunt in cultu religioso?

9. Ex perspicuis his principiis naturae ipsi insitis colligimus 1° uni eidemque vocabulo diversam inesse posse significationem; sane adorationis vox et actus in Scripturis adhibetur tum ad cultum designandum Deo exhibitum, tum ad honorem delatum creaturis; Abraham siquidem *adoravit populum terrae* (Gen. 23, 7.), Jacob septies *adoravit* Esau fratrem suum (ibid. 33, 3.), David *inclinans se pronus in terram, adoravit Saul* (1. Reg. 24, 9.), sic Nathan *adoravit Salomonem pronus in terram* (3. Reg. 1, 23.). Nec tamen putandum est latriae cultum sanctissimos hos viros creaturis tribuisse. Ergo neque ex identitate vocis aut actus inferri potest identitas cultus, sed ex notione voci subjecta et ex intentione agentis, cultus diversitas repeti debet.

10. Colligimus 2° pro diversa vocis notione eam aut admitti aut repudiari posse, prout substrata materia poscit. Cum proinde ethnici *adorationis* voce uterentur ad cultum uni Deo debitum significandum, ideo patres hanc vocem repudiarunt cum applicaretur honori Angelis aut Sanctis deferendo, aliisque vocabulis doctrinae catholicae sensum exprimebant circa cultum, qui Angelis aut Sanctis deferebatur.

11. Colligimus 3° rite sapienterque ad omnem aequivocationem tollendam, quae adorationi subesse poterat, a recentioribus invectam esse distinctionem vocum *latriae* ac *duliae* ad designandum cultum Deo aut creaturis deferendum. Jamdiu a s. Augustino *De Trin.* lib. 1. cap. 6. horum vocabulorum usum adscitum esse invenimus; scribit enim: *Non eo modo, quo jubemur per charitatem servire invicem*,

quod est δουλεύειν, *sed eo modo quo tantum Deo servitur, quod est graece* λατρεύειν. Haec eadem repetit *Contr. Faustum* lib.20, c. 45. et alibi passim. Hinc protestans Gerhardus Vossius in *Append. ad disput.* 1. *De Incarnat.: Eos*, inquit, *qui distinctionem hanc* (inter latriam ac duliam) *probant, minime improbamus, partim quia vitanda est viro prudenti omnis logomachia, partim quia nec inutile videtur, si cultibus toto genere differentibus qualis est Dei et creaturae, ad omonymiam vitandam diversa imponantur nomina, partim quia neque ab ea abhorruit Augustinus.* Eadem ferme habet Leibnitzius in *Systemate theologico* pag. 188. ed. 1. Parisiensis.

12. Haec si probe teneantur, facile erit quae a protestantibus objici solent adversus Sanctorum cultum disjicere, ac repellere idololatriae crimen, quod Ecclesiae diobolares scriptores affingunt.

CAPUT II.

DE RELIGIOSI SANCTORUM CULTUS HONESTATE ET UTILITATE

13. Si dicteriis, calumniisque aurem praebeamus quas cum Vigilantio ac manichaeis protestantes et increduli omnes adversus Sanctorum cultum congerunt, vix de eo actum non esset. Ast illae jamdiu a Hieronymo et Augustino, ac deinceps a doctoribus catholicis disjectae ac protritae sunt, ita ut nobis non aliud onus incumbat in defensione causae catholicae quam in unum colligere quae sparsim ab illis scripta sunt. Controversiae cardo non versatur circa *modum* quo cultus hic exhiberi potest Sanctis, sed circa *rem ipsam*, utrum nempe Sancti honorari debeant ob amicitiam qua cum Deo fruuntur et ob excellentiam quam in ipsis deprehendimus ob virtutes omnigenas, quas dum in vivis agerent sibi comparaverunt. Protestantes negant, atque ut superstitiosum traducunt quemcumque cultum et honorem ipsis exhibitum, catholici vero honestum ac pium utilemque ejusmodi cultum profitentur.

PROPOSITIO

Pius et ab omni idololatriae labe immunis est religiosus Sanctorum cultus

14. Cultus ille omni vacat idololatriae labe, imo pius censendus est, quem Scriptura commendat, quem pia antiquitas frequentavit, quem denique ipsa rei natura exigit probatque ipsa adversariorum agendi ratio. Rem porro ita se habere sic ostendimus.

15. Scripturae Angelorum et piorum virorum cultum commendant 1° cum exhibent patriarchas Angelos adorantes, seu honore sacro prosequentes, quod saepe faciunt: etenim Abraham Gen. 18, 2. ut tres Angelos vidit pronus eos adoravit in terram; idem praestitit Loth ibid. 19, 1. Ceteris vero omissis, Josue, cum audivisset virum coram se stantem evaginato gladio, principem esse exercitus Domini, *cecidit pronus in terram et adorans ait* etc., ut legitur Jos. 5, 15. Honorem porro seu cultum a patriarchis exhibitum Angelis *religiosum* esse in ordine ad Deum, non autem mere *civilem*, exinde patet quod optime novissent patriarchae illos minime civiliter conversari, sed Dei nuncios esse, atque cum Deo amicitia conjungi. Idem dicendum de adoratione quam Eliseo tribuit mulier Sunamitis, postquam propheta filium ejus a mortuis excitavit 4. Reg. 4, 37. nec enim simplicem hominem, sed qualitatem *viri sancti* ac thaumaturgi in Eliseo mulier venerata est.

16. Tantum vero abest, ut Scriptura hos religionis actus sive Angelis sive viris sanctis exhibitos aliquando improbaverit, ut potius commendet, suadeatque. Sane Deus Exod. 23, 20. sic alloquitur populum suum: *Ecce ego mittam Angelum meum, qui praecedat te... observa eum, et audi vocem ejus, nec contemnendum putes... et est nomen meum in illo*. Sic etiam Angelus qui Josue apparuit, non solum honorem sibi tributum non respuit, sed practerea loc. cit. Josue praecepit: *Solve calceamentum de pedibus tuis; locus*

enim in quo stas, sanctus est. Eadem insuper Scriptura Deum contumeliae servis suis illatae vindicem exhibet. Ad Eliae siquidem nutum ignis e caelo descendit ad binos quinquagenarios principes quos impius rex ad eum miserat absumendos, secus ac evenerit tertio quinquagenario, qui timens Deum *curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum*, ut legitur 4. Reg. 1, 15. Sic ibid. c. 2, 23. seqq. pueri Bethel Eliseum irridentes ab ursis lacerati sunt. Aut igitur dicendum honorem et cultum Angelis ac viris sanctis tributum immunem prorsus ab omni idololatriae macula esse, imo pium, ac Deo, cujus intuitu defertur, gratum, aut idololatriae accusandos esse tot patriarchas ac viros pios qui Angelos et Sanctos venerati sunt, Deumque et verbis ac prodigiis idololatricum cultum, cohonestasse, quod postremum impium ac blasphemum foret asserere.

17. Ab ipsis autem rei christianae primordiis Sanctorum cultum viguisse facta publica ac ineluctabilia documenta testantur. Ac 1° talis est festorum institutio ac celebratio in Sanctorum honorem; *in Const. Apostolicis* lib. 8. cap. 33. dies recensentur quibus *feriandum erat famulis*, praescribitur autem: *In diebus vacent apostolorum . . in die Stephani protomartyris ferientur, atque in diebus ceterorum sanctorum martyrum, qui Christum vitae suae anteposuerunt.* Ecclesia item Smyrnensis apud Eusebium lib. 4. c. 15. in epistola ad Ecclesias Ponti hujus consuetudinis agendi dies festos in martyrum honorem meminit, scribens: *Quo etiam loco nobis convenientibus concedat Deus natalem ejus* (Polycarpi) *martyrii diem cum hilaritate et gaudio celebrare*; ejusdem festi mentio occurrit in actis s. Pionii apud Ruinartium. 2° Recepti praeterea in Ecclesia universa hujus Sanctorum cultus primis seculis indubium praebent documentum sacrificia quae in martyrum solemniis in ipsorum honorem Deo offerebantur; Tertullianus in lib. *De corona* c. 3. *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus*; ac s. Cyprianus *Ep.* 34. scribit: *Sacrificia pro eis semper, ut*

meministis, offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversaria commemoratione celebramus. 3° Ejusdem cultus *martyria, confessiones* etiam nuncupatae, monumenta suppeditant certissima, quae erigebantur ad martyrum memoriam celebrandam, et ad quae fideles orandi gratia accedebant; horum meminit Cajus presbyter Romanus sec. III. apud Eusebium lib. 2. c. 15. Documenta demum 4° hujus cultus eaque publica praebent invocatio Sanctorum, eorundemque reliquiarum veneratio de quibus paulo post agemus. Nequeunt igitur protestantes haeretici Sanctorum cultum superstitiosum atque idololatricum traducere, quin ejusmodi superstitionis ac idololatriae ream primitivam Ecclesiam, quam tamen virginem vocare consueverunt, efficiant. Ex his insuper novimus eos ludere dum se primitivae Ecclesiae fidem sectari profitentur.

18. Cultum denique Sanctorum, quem propugnamus ipsam rei naturam exposcere agendique rationem ipsorum protestantium ex eo constat, quod homines qui bene de civili republica, aut de re litteraria meruerunt honorare civili cultu consueverint, orationes in ipsorum laudem quotannis recitent, sepulcra condecorent, simulacra ipsis erigant, cineres non sine ingenti pompa transferant, aliaque id genus praestent ad testificandam illorum excellentiam; cur igitur christianarum virtutum in illis excellentiam religionis causa non honorabimus? Rursum: vel ipsi protestantes honore prosequuntur regni proceres, aulicos, eosque omnes qui apud regem aliqua dignitate ejusque amicitia fruuntur, quidni igitur eadem ratione non se gerunt cum Sanctis in caelesti aula regnantes quique Dei amicitia et aspectu digni sunt? Quin princeps laedatur honore qui ejus intuitu aulae proceribus exhibetur, eum gratum habet, imo laesus censeretur in ministris suis, si his debitum negaretur obsequium; quare igitur censendum est Deum offendi, si Sanctos honore debito propter ipsum prosequamur? Cultum igitur qui Angelis et Sanctis praebetur tum sac. Scriptura commendat, tum pia antiquitas frequentavit, tum ipsa rei

natura et agendi ratio adversariorum exposcit, prout demum non pauci protestantes agnoverunt, inter quos eminet Leibuitzius, qui in suo *Systémate theologico* praecipua argumenta complexus est, quibus pius et honestus Sanctorum cultus adstruitur.

DIFFICULTATES

19. I. Obj. 1° Sanctorum cultus adversatur primo decalogi praecepto Deut. 6, 13. confirmato a Christo Matth. 4. 10. *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.* 2° His porro verbis omnem cultum creaturis adimi ac Deo soli reservari declarat Apostolus 1. Timoth. 1, 17. dicens: *Soli Deo honor et gloria;* 3° Sane protestatur Deus Is. 42, 8. nolle se gloriam suam alteri communicare illis verbis: *Gloriam meam alteri non dabo.* 4° Hinc quemcumque cultum Angelis tribui posse inficiatur Apostolus Coloss. 2, 18. dum scribit: *Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione Angelorum, quae non vidit, ambulans.* 5° Quod facto ipso ostendit Angelus qui Apoc. 19, 10. Joanni apparuit, quem volens Apostolus adorare, oblatum sibi honorem recusavit dicens: *Vide ne feceris, conservus tuus sum . . . Deum adora.* Quod et praestitit Petrus respectu Centurionis, qui Act. 10, 25. et 26. eum adorare voluit. Ergo.

20. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* In utroque enim objecto loco sermo est de supremo latriae cultu, quem nemo dubitat soli Deo esse impendendum, et quidem ad deorum falsorum exclusionem. Etenim in adducto Deut. loco immediate adjicitur: *et per nomen illius jurabis;* jusjurandum siquidem soli Deo reservatur, cum signum sit supremi cultus; et ibid. Deut. 5,7. ubi idem traditur praeceptum dicitur: *Non habebis deos alienos coram me.* Jam vero cultus qui Sanctis decernitur est alterius omnino ordinis, nec eis tribuitur nisi improprie dictus in ordine ad Deum, ac ejus intuitu, uti exposuimus. Nihil igitur commune habet decalogi praeceptum cum honore quem Sanctis impendimus. Apposite Catechismus Rom p. 3. c. 2. n. 8. *Quis adeo demens est,*

inquit, *qui edicente Rege, ne se pro Rege quisquam gerat, aut regio cultu atque honore affici patiatur, continuo putet, nolle Regem suis ut magistratibus honor deferatur?*

21. Ad 2^m, *D.* Adimit Apostolus creaturis cultum supremum soli Deo debitum, *C.* bonorem omnem quo dignae creaturae sunt *N.* Alioquin Rom. 12, 10. minime scripsisset: *Honore invicem praevenientes;* ac 1. Tim. 5, 17. *Presbyteri duplici honore digni sunt.* Sane vidimus patriarchas aliosque viros se coram Angelis, regibus, ac viris sanctis prostravisse, quin unquam bac de re in reprehensionem incurrerint ullam.

22. Ad 3^m, *D.* Alteri, nempe *scuptilibus*, ut ibidem dicitur, *C.* indiscriminatim, *Subd.* Gloriam, quae solius Dei propria sit, *C.* quae creaturas deceat, juxta dicta, *N.*

23. Ad 4^m, *D.* Negat Apostolus posse Angelis cultum tribui superstitiosum, *Tr.* cultum rite intellectum *N.* Variae sunt hujus Paulini textus interpretum expositiones, cum alii de superstitioso bouorum ac malorum Angelorum cultu illum intelligant; alii de mediatione Angelorum, Christo excluso, ad sensum platonicorum accipiunt, innixi verbis immediate sequentibus: *et non tenens caput;* alii de legalibus observantiis sub obtentu quod lex Mosaica Angelorum ministerio data fuerit, et favere videtur contextus: *Nemo vos judicet in cibo aut in potu* etc.; alii de pharisaicis exquisitis exercitationibus, ut recentiores biblici protestantes, inter quos Rosenmüller, eum interpretantur. Quaecumque ex his expositionibus admittatur, nulla est quae adversetur cultui Angelorum quem propugnamus.

24. Ad 5^m, *D.* Rejecerunt Angelus ac Petrus humilis obsequii signum quod eis impendebatur, *C.* adorationem proprie dictam *N.* Alioquin Joannes tum loc. cit. tum ibid. 22, 9. reum se idololatriae constituisset. Hinc merito Grotius ad hunc loc. scribit: *Non dicit* (Angelus) *προσκύνησιν* (*adorationem*) *soli Deo licite exhiberi; repugnat enim tota vetus historia . . . sed benigne agit, ut si quis collega collegae dicat: serva hunc honorem regi.* Idem dici debet de Petro

respectu Cornelii, ipsum admoucns Deo omnium honorum auctori, gratiam quam acceperat, referri deberc.

25. II. Obj. 1° Laodicena synodus can. 35. districte prohibet: *Christianos, relicta Dei Ecclesia, abire et Angelos nominare, vel congregationes facere; si quis ergo inventus fuerit huic occultae idololatriae vacare; anath. sit.* 2° Eundem cultum damnant Origenes *contra Celsum* lib.5, n.8. et alibi, et Theodoretus *Comment. in Ep. ad Coloss.* Nec ab his patres reliqui dissentiunt; dum 3° monent *diligi* et *honorari* Sanctos non autem *coli*, ut patet ex *Epist.* Ecclesiae Smyrnensis, ex Hieronymo *Ep.* 109. n. 1. et *Cont. Vigilantium* n. 5. et Augustino *Serm.* 273. et in lib. *De vera Relig.* c.55. dum 4° profitentur a se Sanctos *non coli propter religionem*, sed tantum *amari et honorari propter imitationem*, uti rursum Augustinus loc. cit.; dum 5° docent sic honorari Sanctos, uti viventes probitate spectatos amamus, uti Augustinus *Contr. Faustum* lib. 20. cap. 21. et Cyrillus Alex. *Contr. Julianum* lib.6. dum 6° protestantur se nullum Sanctis cultum deferre, qui in iis sistat, sed in iis Deum tantum honorare ut Theodoretus *Serm.* 8. *De curandis Graecor. affectionibus.* 7° Sane ignota antiquis fuit distinctio recens a scholasticis invecta inter cultum *latriae* ac *duliae*, ut se ab idololatriae labe purgarent. Ergo.

26. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Laodicena synodus in objecto canone damnat cultum superstitiosum, *C.* legitimum *N.* Sane id liquet ex ipsis canonis verbis quibus perstringuntur illi, *qui Ecclesia relicta, congregationes* seu conventicula faciebant, ac *idololatriae vacabant;* nec non ex cultu martyrum quem synodus probat can.51. his verbis: *Quod non oportet in quadragesima martyrum natales peragere, sed sanctorum martyrum facere commemorationes in sabbatis et dominicis;* ac demum ex historia; ex Theodoreto enim novimus illic viguisse *dicentes universorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perveniri; et oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare* (*Comment. in Ep. ad Coloss.*2, 18.) Superstitiosus igitur cultus est, quem prohibet Laodicena synodus.

27. Ad 2^m, *N.* Origenes enim adversus Celsum rejicit cultum qui Angelis tanquam diis deferretur, uti Celsus objiciebat; *qui*, ut ipse loquitur, *Deo debetur cultus.* Quare Keilius in *Opusc. academicis* utpote bonus protestans, Origenem inter adstipulatores cultus Angelorum recenset, cum eum ubique adstruxerit legitime intellectum. Theodoretus vero, ut patet ex adductis ejus verbis, superstitiosum Angelorum cultum rejicit, quasi per ipsos tantum obsequia nostra ac preces pervenire ad Deum possent.

28. Ad 3^m, *D.* Dicunt patres non *coli* Sanctos in sensu, quo hanc vocem ethnici usurpabant, *C.* in sensu catholico *N.* Nondum enim *technologia* constituta, ut honorem quem tribuebant Sanctis, secernerent ab eo quem ethnici diis suis deferebant, dicebant se Sanctos non *colere*, intellige *cultu supremo*, sed *diligere*, *honorare*, *charitate et dilectione* cum iis conjungi. Festa enim quae celebrabant in honorem martyrum, monumentorum erectio, invocatio, aliaque ejusmodi aperte ipsorum mentem patefaciunt.

29. Ad 4^m, *D. Ut imitari non pigeat quod celebrare delectat*, uti idem loquitur s. Augustinus, *C.* ad cultus cujusvis exclusionem *N.* Ut patet ex ipsa voce *celebrare*, et ex *solemnitatibus* martyrum, quarum idem s. Doctor meminit. Patres toti in eo erant, ut fideles ad imitationem Sanctorum quos venerabantur excitarent, uti et nos facimus.

30 Ad 5^m, *D.* Sed mortuos *tanto devotius quanto securius post certamina superata*, *C.* ad exclusionem cultus ipsis debiti *N.* Certe eodem cultus genere tam Sanctos mortuos quam viventes prosequimur, licet diverso ritu et apparatu, cum viventium conditio hunc apparatum non ferat, et quia plerumque incerta est vera sanctitas et in eadem perseverantia, ut saepe admonet Augustinus.

31. Ad 6^m, *D.* Profitentur se Deum in Sanctis colere uti bonorum omnium auctorem, *C.* se Sanctos non colere cultu eis debito *N.* Nos quoque Deum, qui *mirabilis est in Sanctis suis* colere intendimus dum veneramur Sanctos; cum

tamen ipsi vera excellentia fulgeant ob cooperationem gratiae Dei, ideo hujus excellentiae intuitu illos honore debito non defraudamus, quos Deus tot muneribus cumulavit.

32. Ad 7^{m}, *D.* Ignota veteribus fuit distinctio quoad voces, *Tr.* quoad rem illis significatam *N.* Etenim praeterquamquod s. Augustinus illam distinctionem iisdem verbis expressit, certum est ex una parte patres fuisse sanctos veneratos, ut omnia recensita documenta luculenter ostendunt; ex altera pariter certum est patres supremo cultu Sanctos minime prosecutos esse; ut haec igitur componamus, inferre necesse est duplicem eos cultus speciem agnovisse, etsi non eisdem ac nos vocibus uterentur ad utrumque cultum distinguendum. Hoc aperte insinuat Origenes, qui loc. cit. Celso objicienti christianis Angelorum cultum, respondet posse quidem Angelos coli, *repurgatis*, ut ipse ait, *cum significatione illius vocis colere, tum ejus, qui colit, officiis.*

CAPUT III.

DE SANCTORUM INVOCATIONE

33. Invocationem Sanctorum per se ad salutem necessariam non esse, catholici omnes fatentur. Tota igitur controversia, quae inter nos et protestantes viget, est utrum *licita* atque *utilis* sit ejusmodi invocatio, prout eam declaravit Tridentinum adversus haereticos, qui eam uti inanem, superstitiosam, Deo et Christo injuriosam, imo et idololatricam rejiciunt. Contra hos igitur sit:

PROPOSITIO I.

Licita ac utilis est Sanctorum invocatio; prout primo sacrae litterae evincunt

34. Ad fidem catholicam enunciata veritas spectat, quam synodus Tridentina sess. 25. his verbis declarat, quibus episcopis praecipit, ut fideles doceant, *Sanctos una*

cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse suppliciter eos invocare, et ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere. Ex his habemus 1° bonam licitamque esse Sanctorum invocationem; 2° opem ac beneficia non a Sanctis, sed a Deo ad eorum intercessionem expectanda esse: 3° orationes Sanctorum inniti meritis Christi, qui solus Redemptor ac Salvator noster est, adeoque solus proprie dictus *mediator* natura et officio; Sanctos vero nonnisi improprie dictos ac secundarios mediatores esse, innixosque Christi meritis nobis comparare atque obtinere aliquid a Deo posse; 4° Sanctorum invocationem ad instar cujusdam adminiculi esse ad id quod a Deo per Christi merita efflagitamus, facilius impetrandum.

35. Quo sensu licitam ac utilem esse Sanctorum invocationem primo ex sacris Litteris sic evincimus: ex Scriptura discimus licitam ac utilem esse invocationem viventium; ergo, inferimus, licita ac utilis est Sanctorum invocatio cum Christo regnantium. Antecedens ultro admittunt protestantes; siquidem saepe Apostolus se commendat orationibus fidelium, e. g. Rom. 15, 30. ubi scribit: *Obsecro fratres, ... ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum;* eadem inculcat Ephesiis 6, 18.; ac 1. Thess. 5, 28. et alibi passim. Consequentia vero patet; nulla enim ratio assignari potest quare licitum ac utile sit invocare viventes, superstitiosum vero, injuriosum Deo et Christo, imo idololatricum invocare Sanctos cum Deo et Christo regnantes. Hoc argumentum hactenus insolubile fuit protestantibus; numquam enim se ab eo expedire potuerunt.

36. Alterum argumentum pro hac invocatione non minus firmum suppeditat Scriptura in intercessione Sanctorum. Etenim passim Scriptura nobis exhibet Angelos et Sanctos pro viventibus intercedentes apud Deum, beneficia

poscentes ac obtinentes; sic Zachar. 1, 12. Angelus Deum pro Judaeis deprecatur : *Domine exercituum, usquequo non misereberis Jesusalem et urbium Juda, quibus iratus es?* Obtinuisse vero Angelum quod efflagitabat, patet ex verbis insequentibus : *Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria . . . Propterea haec dicit Dominus: revertar ad Jerusalem in misericordiis; domus mea aedificabitur in ea.* Idem legimus Dan. 10. Nec solum Angelos sed et Sanctos vita functos intercedere pro viventibus exhibet Auctor II. Machab. 15, 12. seqq. qui Oniam et Jeremiam refert curasse Judaeorum res, eos adjuvisse, datoque Judae aureo gladio a Jeremia, certiorem fecisse de victoria ; utramque praeterea pro Judaeorum populo orasse scribit, ac Jeremiam idcirco ab Onia, *fratrum amatorem* appellatum esse. Exitus autem ostendit *fide dignum somnium*, ut ibidem legitur. Sic etiam Petrus in N. T. non obscure pollicetur in Ep. 2. c. 1, 15. se intercessurum post obitum pro fidelibus dicens: *Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Joannes autem Apoc. 5, 8. vidit viginti quatuor seniores, *qui procidebant coram Agno, habentes singuli . . . phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes Sanctorum,* quae de Sanctorum intercessione esse intelligenda tum res ipsa, tum interpretes communi consensione declarant. Jam vero intercessio ex parte Sanctorum et invocatio ex parte viventium relativae sunt; nec intelligitur quomodo illi intercedere possint, isti vero nequeant se illorum intercessioni commendare.

DIFFICULTATES

37. I. Obj. 1° Ex Apostolo 1. Tim. 2, 5. *Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus;* ergo e mediatorum censu Sancti omnes excluduntur. 2° Ille solus invocari potest, in quem creditur, juxta illud Rom. 10, 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Hic autem

solus est Deus ac Christus. 3° Rursum 1. Par. 16, 8. et Ps. 104. legitur: *Confitemini Domino et invocate nomen ejus*, nempe ille solus invocari debet, cujus confitemur omnipotentiam ac bonitatem; nemo autem Sanctorum his praeditus est. Ergo.

38. Resp. Ad 1m, *D.* Unus mediator est primarius, scilicet natura et officio, *C.* secundarius et intercessionis *N.* Alioquin excluderentur ab intercessione et mediatione secundaria etiam viventes, ad quorum tamen preces confugit Apostolus.

39. Ad 2m, *D.* Invocatione, quae fidei professionem includat in supremum creatorem et Dominum, C. invocatione, quae in mera intercessione consistat *N.* Duplex enim distinguitur invocationis genus, alterum apud eum qui auctor bonorum est, quo sensu solus Deus invocari potest; alterum quo interponimus alicujus intercessionem ad facilius obtinendum, quod a bonorum largitore efflagitamus, quo sensu Sancti invocari possunt ut intercessores apud Deum. Sic aliter poscimus quidpiam a rege, aliter ab aulico cujus apud regem officium interponimus; prout optime declarat s. Th. 2, 2. q. 83. ar. 4. ac protestantes ipsi quotidie facere consueverunt.

40. Ad 3m, Eadem esto responsio; eadem siquidem ratio valet.

41. II. Obj. Scripturae jugiter nos docent fiduciam omnem in Deo ejusque Christo collocandam, ad Deum confugiendum in necessitatibus nostris; sane 1° Christus sic nos Matth. 6, 9. jubet orare: *Pater noster*, etc. ac Jo. 16, 23. ita Apostolos alloquitur: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, et alibi saepe. Adeoque Paulus Heb. 4, 16. *Adeamus*, inquit, *cum fiducia ad thronum gratiae ut misericordiam consequamur*. 2° Nec obstat invocatio viventium, nam ipsi possunt cognoscere preces ac necessitates nostras, quod nequeunt Sancti vita functi. 3° Hinc nullum in sacris Litteris exemplum suppetit, multo vero minus extat mandatum aliquod de invocatione

Sanctorum; 4° quin potius Jerem. 17, 5. *Maledictus* dicitur *homo qui confidit in homine*. Ergo.

42. Resp. *D. A.* Scripturae nos docent omnem fiduciam in Deo collocare ut omnium bonorum fonte ac largitore, *C.* ad exclusionem intercessionis Sanctorum, quos Deus ipse honorare intendit, *N.* Nemo unquam dubitavit Deum esse in quo confidere et a quo bona omnia expectare debemus; pater enim est nostrum omnium amantissimus. Illud ipsum quod per Sanctorum intercessionem poscimus, a Deo poscimus per Christi merita, uti Ecclesia constanter consuevit orare ac nos orare docet; proinde nostra fiducia quam in Deo habemus non minuitur cum recurrimus ad Sanctos, ut nos adjuvent orationibus suis, prout non minuitur cum recurrimus ad viventium orationes ac preces, sed timemus de nobis eo quod saepe indignos reddamus beneficiorum Dei. Eo vel magis quod non pauca in Scripturis exempla suppetant de beneficiis a Deo ad intercessionem Sanctorum concessis; e. g. nonnisi ad preces Jobi placari voluit Deus amicis ejus (Job. ult. 7. seqq.); ad preces Abrahae domui Abimelech valetudinem restituit (Genes. 20, 17.); ad preces Moysi victoriam Israelitis super Amalec concessit (Exod. 17, 10. seqq.) Si Deo sic placet honorare amicos suos, patet firmari potius fiduciam nostram in Deo, dum opem etiam Sanctorum apud eum imploramus.

43. Ad 1^{m}, prob. *D.* Ita ut quilibet possit immediate ad Deum confugere, *C.* ita ut non possit mediate etiam per Sanctos aliquid a Deo poscere *N.* Haec proinde aliaque ejusmodi quae ex Bibliis heterodoxi congerere solent, quaestionem quam versamus minime attingunt. Nam quaestio in eo sita est, utrum possint fideles ad facilius aliquid a Deo impetrandum opem etiam intercessorum adhibere, an vero hoc illicitum sit. Porro nihil ejusmodi occurrit in adductis textibus; alioquin illicita foret invocatio viventium, quam tamen adversarii uti licitam probant. Oratio autem Dominica, uti animadverterat jamdiu Bellarmi-

nus, docet quidem nos *quid* petere debeamus, minime vero *quem* orare tantum possimus. Sane apostoli apud Lucam 11, 1. dixerunt Christo: *doce nos orare.*

44. Ad 2^m, *D.* Non possunt Sancti vita functi aut Angeli necessitates nostras cognoscere ex se, *Tr.* in Deo aut manifestante Deo *N.* Scimus enim ex Christo Luc. 15 gaudere Angelos super peccatore paenitentiam agente; ac rursum novimus ex Tob. 12, 12. et Apoc. 8, 3. eosdem viventium preces et cordis vota Deo offerre, quod certe efficere non possent, nisi ea cognoscerent.

45. Ad 3^m, *D.* Nullum in Scripturis existit mandatum de invocatione Sanctorum eo quod agatur de re libera, *C.* nullum existit exemplum *N.* uti patet ex probationibus.

46. Ad 4^m, *D. Maledictus* dicitur *homo qui confidit in homine et a Domino recedit cor ejus*, *C.* ut majori cum fiducia Deum adeat, ut in casu nostro, *N.* Arguit propheta Hebraeos qui, Deo relicto, spem suam in auxilio Aegyptiorum collocaverant.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex Traditione et Ecclesiae praxi evincitur

47. Ne videamur ex recentioribus seculis Ecclesiae praxim ac traditionem circa Angelorum Sanctorumque invocationem ostendere, missa facimus quae ex oecumenicis conciliis Constantinopolitano III. Nicaenoque II. argumenta promere possemus, nec non quae suppeditant Sacramentaria Leonianum ac Gelasianum, Missalia Gothicum et Francicum quoad secula V. et VI, ut ad prisca aurea illa Ecclesiae secula assurgamus, quae non ita pridem se adeo magni facere profitebantur, seu potius fingebant, protestantes.

48. Nobis igitur primus sese offert ex sec. III. Origenes, qui *Cont. Celsum* lib. 8. n. 84. de Angelis disserens et animabus cum Deo regnantibus scribit: *Adjuvant eos, qui summum Deum colere volunt, illum eis conciliant,*

suas illorum precibus adjungunt preces, simul cum eis postulant. Similia habet in lib. *De oratione* n. 15. Demum *Hom*. 1. *in Ezech*. n. 7. his verbis suum Angelum invocat: *Veni, Angele, suscipe sermone conversum ab errore pristino*. Qui locus adeo torsit Keilii ingenium, ut cum Dallaeo ad rhetoricam apostrophen confugerit ut ejus vim extenuaret. Sed non minus aperte eodem seculo s. Cyprianus *Ep*. 57. ad Cornelium catholicam doctrinam adstruit scribens: *Memores nostri invicem simus . . . Utrobique pro nobis semper oremus . . . et, si quis istinc nostrum prior divinae dignationis celeritate praecesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio;* quorum sensum verborum perperam Fellus editor Oxoniensis pervertere adnisus est, praesertim cum s. Martyr in lib. *De habitu Virginum* doctrinam suam et ipse in praxim deduxerit martyres virgines invocando; sic enim concludit librum suum: *Tantum mementote tunc nostri, cum incipiet in vobis virginitas honorari*.

49. His adjungimus ex IV. sec. Eusebium, qui *De Praeparat. Evangelica* lib. 13. c. 2. loquens de Sanctorum sepulcris haec habet: *Nam eorum sepulcra celebrare, et preces ibi votaque nuncupare, et beatas illorum animas venerari consuevimus; idque a nobis merito fieri statuimus*. Alludit porro his postremis verbis ad receptam ubique in Ecclesia et quavis aetate doctrinam et praxim de intercessione et invocatione Sanctorum. Sane in vetustissimis s. Ignatii M. Actis legitur, quod ipse nuper martyrio functus apparuerit per quietem *super orans nobis*. In Actis pariter martyrum Scillitanorum, qui an. 200. passi sunt legitur: *Consummati sunt Christi martyres mense Julio, die septimo decimo, et* INTERCEDUNT PRO NOBIS *ad Dominum J. C.* Eadem occurrunt in Actis s. Maximi, s. Theodoti, nec non in gestis s. Potamienae apud Eusebium lib. 6. cap. 5. Gregorio autem Nazianzeno teste *Orat*. 18. n. 19. s. Justina virgo, quae passa est sec. III, ut se a Cypriani adhuc pa-

gani magicis artibus liberaret; *Virginem Mariam supplex obsecravit, ut periclitanti virgini suppetias ferret*. Patet igitur II. III. et IV. seculo jamdiu in Ecclesia catholica de intercessione et invocatione Sanctorum doctrinam obtinuisse.

50. Nec aliud testantur antiquissimae liturgiae, quae quamvis sec. IV. scriptis consignatae fuerint, exhibent tamen traditionem seculorum anteactorum. Inter has eminet quae a s. Jacobo nuncupatur; jam vero in ea legitur: *Praecipue vero sanctae et gloriosae semper Virginis beatae genitricis Dei memoriam agimus. Memento illius Domine Deus et per ejus orationes puras et sanctas, parce et miserere nobis*. Eadem invocatio invenitur in liturgiis reliquis tum orientalibus tum occidentalibus.

51. S. vero Cyrillus Hierosolymit. *Catechesi Mystagogica* V. sic liturgiam explanat §. 12. *Postea recordamur eorum, qui obdormierunt, sanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus eorum precibus et legationibus orationem nostram suscipiat*.

52. Cum vero documenta haec publica sint, spectantia ad sec. IV. aut ad initium sec. V. patet quaenam tunc temporis Ecclesiae fuerit praxis universalis. Exinde porro exurgit ineluctabile praescriptionis argumentum. Fieri enim omnino non potest, ut Ecclesiae omnes, longe inter se dissitae in ejusmodi innovationem, adeo in hypothesi adversariorum perniciosam, ac idololatricam conspiraverint, nemine reclamante; fatendum igitur est Ecclesias seculi IV. doctrinam et praxim de invocatione Sanctorum jure veluti haereditario accepisse ab Ecclesiis sec. III. et ita porro, donec perveniamus ad aetatem apostolicam a qua suam caepit originem Ecclesia; eo vel magis, quod aperta documenta ejusdem suppetant sec. II. et III. Hinc adversarii ipsi debuerunt manus victas dare dum eo adducti sunt, ut scriberent superstitionem hanc jamdiu *primis* inolevisse *seculis*, uti Magdeburgenses Centuriatores, et Wegscheider: Alii autem cordatiores protestantes ut Leibnitzius,

Starckius, Plank, Brown, Augusti etc. pro Ecclesia catholica hac in parte suffragium tulerint.

53. Huic demum doctrinae suffragatur vel ipsa ratio et analogia ex iis ducta quae apud nos geruntur. Nemo sanus laesae majestatis reum traduceret illum, qui mediationem et officium alicujus aulici penes regem efflagitaret ad aliquid ab eo facilius impetrandum. Quomodo igitur reus erit laesae majestatis divinae aestimandus, qui intercessorem apud Deum quaerit? Imo hac ratione *Sanctorum communio* servatur inter eos qui in terris adhuc militant et eos qui jam in caelo triumphant; quae quidem penes protestantes inveniri nequit.

DIFFICULTATES

54. I. Obj. 1° Patres qui a catholicis pro Sanctorum invocatione afferuntur, si unum vel alterum excipias, spectant ad IV. vel V. seculum, cum jam omnes superstitio illa pervaserit. 2° Patres praeterea illos erroribus obnoxios fuisse constat. 3° Ignatius in *Ep. ad Philad.* c. 4., Clemens Alex. *Stromat.* lib. 7. c. 7., Irenaeus *Cont. haeres.* lib. 2. c. 32. uni Deo invocationem vindicant. 4° Quin etiam Origenes *Cont. Celsum* lib. 8. n. 26., Tertullianus *Apologet.* c. 30. et Athanasius *Cont. Arian.* alios quoslibet ab ea excludunt. 5° Quamvis enim Sancti pro nobis intercedant, invocari tamen a nobis nequeunt, cum invocatio ad supremum illud cultus latreutici genus pertineat, quod soli Deo debetur. 6° Sancti demum vita functi, ut dicitur Ecclesiastae 9, 5. *Nihil noverunt amplius*, aut etiam ut legitur apud Is. 63, 16. *Abraham nescivit nos et Israel ignoravit nos.* Ergo.

55. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Ita tamen ut exhibeant invocationem Sanctorum jamdiu in Ecclesia universim receptam, *C.* uti recens inductam *N.* Patres enim sive tertii sive quarti seculi praxim de Sanctorum invocatione exhibent jamdiu ante se ubique ac publice in Ecclesia receptam; do-

cumenta praeterea indubia spectantia ad secundum et tertium seculum eandem mirifice confirmant, adeoque res extra omnem dubitationis aleam constituta est. Quod vero patres IV. et V. seculi, nempe florentissimae Ecclesiae aetatis, tenerentur ad unum omnes abjecta ac idololatrica superstitione, assertio est haereticorum digna, qui potius quam se deceptos fateantur, Ecclesiam universam accusant erroris.

56. Ad 2m, *D.* Patres obnoxii erroribus fuerunt uti privati doctores ac seorsum singuli, *C.* prout testes publicae Ecclesiae doctrinae sunt simulque spectati *N.* Eo vel magis quod pro se suffragium Ecclesiae tulerint; denegare autem auctoritatem patribus omnibus uti testibus de re quae illorum aetate obtinebat, perinde est ac omnem historicam certitudinem rejicere.

57. Ad 3m, *D.* In subjecta materia de qua disserebant, *C.* ad exclusionem invocationis Sanctorum *N.* Praetermisso siquidem Ignatio, cujus locus objectus a Molinaeo spurius est, scilicet: *Virgines solum Christum in orationibus ante oculos habete*, Clemens Alex. in VII. *Stromatum* libro gentiles arguit, quod deos suos invocarent; et Irenaeus confutat valentinianos, qui aeonas suos una cum falsis Angelis invocabant, dabantque operam incantationibus.

58. Ad 4m, *D.* Alios quoslibet excludunt ab illa invocatione quae fiat supremo bonorum omnium fonti ac largitori, *C.* quae fiat ad modum intercessionis apud Deum *N.* Etenim Origenes l. c. excludit ab invocatione *daemones*, quos invocandos contendebat Celsus. Tertullianus excludit gentilium deos quos negat a christianis invocari posse pro salute imperatorum. Athanasius arguit arianos quod sibi minime constantes, dum Christum negarent Deum esse, Deum tamen appellabant, eumque, veluti creatura alia qualibet praestantiorem, adorandum censebant.

59. Ad 5m, *Neg.* Fieri non potest, ut aliquis pro nobis intercedere possit, nos vero nequeamus ejus patroci-

nium invocare; hoc enim absonum esset. Quod si invocatio, eo sensu quo illam adstruimus, pertineret ad supremum cultus latriae genus, talis pariter esset censenda invocatio viventium, quod nemo dicet.

60. Ad 6m, *D.* Sancti vita functi *nihil noverunt amplius* virtute propria, *Tr.* vel *C.* Deo ipsis manifestante, ut superius ostendimus, *N.* Verba Ecclesiastae si in contextu inspiciantur hunc sensum referunt, mortuos non posse in melius mutari. Isaias autem, Clerico interprete, significat *Deum multo potiore jure patrem Hebraeorum dici quam Abrahamum aut Jacobum.* Ceterum cum non desinant protestantes objicere ignorantiam rerum nostrarum praesertim vero precum ex parte Sanctorum, juverit eos refellere ex Grotio ipso, qui in *Consultat. Cassandri* diversis perpensis modis seu rationibus a patribus ac theologis in medium allatis, ad explicandam Sanctorum notitiam, concludit: *Itaque inique faciunt protestantes, qui idololatriae damnant eos, qui multorum veterum sententiam secuti, putant nostrarum necessitatum et precum notitiam aliquam ad martyres pervenire.* Huic consentiunt Leibnitzius in *Syst. theolog.* p. 194. ac Thomas Brown apud Esslinger.

61. II. Obj. 1° Sanctorum invocatio inutilis est ex parte Dei, qui paterno prae Sanctis omnibus nos amore prosequitur, satisque per se prospicit necessitatibus nostris; 2° saltem ejusmodi invocatione, diffidentiae praebemus indicium. 3° Est praeterea superstitiosa ex parte nostra, cum saepius contingat nos opem implorare aut eorum, qui numquam fortasse extiterunt, aut eorum quorum dubia saltem sanctitas est. 4° Ethnicam insuper superstitionem sapit Sanctos singulos pro singulis morbis aut beneficiis rogare. 5° Quod magis patet ex ratione qua catholici consueverunt B. Virginem invocare quasi ipsa sit gratiarum arbitra, e. g. *Mala nostra pelle; Jesum nobis post hoc exilium ostende*, dum vocant eam *spem nostram* etc. quae nonnisi Deo competere possunt. 6° Sancti demum nihil nobis impetrare queunt, cum uberem ipsi meritorum suo-

rum mercedem acceperint , nec aliud quidpiam valeant mereri. Ergo.

62. Resp. Ad 1m, *D.* Deus nos prae Sanctis omnibus diligit, prospicitque per se necessitatibus nostris si nos minime indignos amoris sui redderemus, ac nollet sanctos praeterea honorare, *C.* secus *N.* Ante omnia animadvertimus hoc argumento etiam excludi invocationem viventium ; deinde Deum hac ratione velle amicos suós honorare dum ad illorum intercessionem nobis dona sua concedit; denique reponimus saepe nostris actionibus pravis indignos nos reddi beneficiorum suorum , quae proinde Deus interdum ob allatum motivum nonnisi ad preces Sanctorum nobis largiri vult , uti exempla adducta ex Scripturis ostendunt.

63. Ad 2m, *D.* Respectu nostri, *C.* respectu Dei quem bene novimus prae omnibus nos diligere *N.* Responsio patet ex modo dictis.

64. Ad 3m, *D.* Quod tamen dubium afficit solum applicationem et praxim disciplinarem, *C.* cultum ipsum, sive invocationem in se spectatam *N.* Plures sancti sunt de quorum existentia aut sanctitate ne protestantes quidem dubitant; si igitur aliud non obstet, poterunt istos invocare.

65. Ad 4m, *D.* Si in sensu exclusivo catholici singulos Sanctos ad beneficia singula impetranda invocarent, *Tr.* si id praestent tantum pro gratiarum quae gratis datae vocantur divisione, quas Deus dividit prout vult, *N.* Jam vero talis est ratio ob quam interdum pro peculiari beneficio catholici ad hunc potius quam ad alium Sanctum recurrunt, quae in Scripturis fundata est. Ceterum neque in sensu exclusivo id faciunt; et hoc praeterea afficit praxim, non invocationem ipsam de qua nos agimus.

66. Ad 5m, *Neg.* Objectae autem formulae intelligi semper debent ad sensum catholicae Ecclesiae, quod nempe sive B. Virgo, sive Sancti reliqui *mediante ipsorum intercessione* hoc vel illud praestent, Deum suppliciter deprecan-

do faciunt, prout vel ipse Leibnitzius exponit, nec alio sensu intelligi a catholicis possunt, quibus persuasum est ex fide *omne datum optimum et omne donum perfectum desursum esse descendens a Patre luminum*, seu a Deo concedi. Quo sensu etiam B. Virgo *spes nostra* dicitur, aliisve ejusmodi titulis donatur.

67. Ad 6^{m}, *D.* Si Sancti innisterentur meritis actualibus et propriis, *C.* si meritis Christi et meritis praecedentibus *N.* Vera ratio qua dicimus Sanctos aliquid nobis impetrare precibus suis posse, est amicitia qua actu fruuntur cum Deo et ex Christi meritis. Quo fit ut solum *de congruo* non autem *de condigno*, seu merito presse sumpto, nobis a Deo beneficia obtineant.

CAPUT IV.

DE RELIQUIARUM CULTU

68. Cultus nomine hic significamus illud obsequium quod ex pio venerationis sensu exhibemus exuviis, cineribus, ossibus Sanctorum, aut etiam iis quae ad Sanctos quoquomodo spectarunt, quaeque idonea sunt ad illorum memoriam excitandam: quo fit ut cultus iste totus sit relativus. Germanum Ecclesiae catholicae sensum circa ejusmodi venerationem exposuit conc. Tridentinum sess. 25. his verbis: *Sanctorum martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus Sancti, ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse* (episcopi doceant) *per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur; ita ut affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandae causa Sanctorum memorias frustra frequentari omnino damnandos esse* (mandat sancta Synodus) *prout jam pridem eos damnavit, et nunc etiam damnat Ecclesia.* Quam doctrinam vindicandam assumimus.

PROPOSITIO

Sanctorum reliquiae et monumenta utiliter ac pie a fidelibus honorantur

69. Ad fidem propositionem hanc spectare constat ex recitatis Tridentini verbis. Hujus porro honoris ac venerationis vestigia haud pauca in Scripturis suppetunt. Etenim praeter ea quae in V. T. occurrunt Exodi 13, 19. collat. Ecclesiastici 49, 16, 4. Reg. 13, 21. collat. Ecclesiastici 48, 14. 4. item Reg. 23, 17. 18. ; in N. T. Matth. 9. historia legitur mulieris haemorrhoissae sanatae ex contactu fimbriae vestimenti Christi; Act. 5, 15. infirmi in plateas ejiciebantur, *ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quempiam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis; et* ibid. *C.* 19., 22. legitur quod *super languidos deferrentur a corpore ejus* (Pauli) *sudaria et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur.*

70. Ab ipsis proinde Ecclesiae primordiis, tribus nempe prioribus saeculis, receptam ubique ejusmodi venerationem certissima documenta testantur, quae ne confusionem pariant, in quasdam classes distribuimus.

71. Prima igitur conficitur ex sollicitudine fidelium in Sanctorum reliquiis colligendis; cujus rei testis est Epistola Ecclesiae Smyrnensis, in qua solliciti exhibentur christiani in colligendis s. Polycarpi reliquiis *ut communicarent sancto cadaveri*, ad eas scilicet venerandas. Id ipsum testantur acta S. Ignatii M. cujus reliquias ingenti cura christiani sibi compararunt uti *thesaurum inaestimabilem Ecclesiae relictum*. Testes praeterea christianorum cultus hac in parte sunt vel ipsi acerrimi religionis hostes, qui in cit. Epist. Ecclesiae Smyrnensis fassi sunt vereri se , ne christiani, relicto Christo, Polycarpum adorare inciperent; omni idcirco qua poterant ratione martyrum corpora, ne a christianis colerentur, ethnici gladiatorum corporibus commiscebant; in amphitheatris feris, in aquis piscibus ut vorarentur expo-

nebant; aut saltem igne illa cremabant, cineres dispergentes, uti ex martyrum actis constat.

72. Altera classis coalescit ex monumentis erectis super Sanctorum reliquiis, quaeque *confessiones, martyria, memoriae* vocabantur; item altaria quae offerendo sacrificio inserviebant in cubiculis. Illustre jam a II. et III. seculo, Eusebio teste lib. 3. c. 25., erat *trophaeum* seu sepulcrum ss. apostolorum Petri et Pauli. Sic ossa s. Polycarpi, uti legitur in cit. Epist. Eccles. Smyrnensis *gemmis pretiosissimis cariora et quovis auro pretiosiora sepulta sunt ubi decebat*. Quo in loco, convenientibus christianis, ejus martyrii diem celebrabant.

73. Tertia classis exurgit ex primorum christianorum et Ecclesiae universae studio ac sollicitudine in secernendis sanctorum martyrum exuviis a reliquorum fidelium ossibus. Solebant quippe illis signa adjungere aut palmae, aut ampullae sanguine martyris plenae, monogrammatis, aliorumque ejusmodi, de quibus ex professo agunt archaeologi sacri Bosius, Arringhius, Boldettus aliique passim.

74. Quarta demum classis constat ex obsequiis, quibus Sanctorum reliquias prisci fideles prosequebantur. Talia erant sacrificia, quae Deo in Martyrum honorem super ipsorum tumulis in cryptis ac caemeteriis offerebant; cujus consuetudinis mentio fit in Actis s. Stephani Papae, et in *Constitutionibus Apostolicis* lib. 6, cap. 30.; item osculum, quod sive eorum reliquiis sive catenis imprimi consueverat, quod quidem illa aetate, fatente Beausobrio, nisi ratio haberetur intentionis ejus qui illud figebat, signum erat supremi cultus, nempe latriae. Ex his igitur aliisque non paucis quae afferri facile possent, luculenter patet ab aetate ipsa apostolica longe lateque in universa Ecclesia reliquiarum venerationem receptam et frequentatam esse. Ex quo pronum est inferre aut Christi Ecclesiam a suis primordiis idololatricam et superstitiosam fuisse, aut piam sanctamque esse sacrarum reliquiarum venerationem, quam ex apostolica traditione jugiter Ecclesia professa est.

75. Verum enim vero rei ipsius natura communisque agendi ratio nos in ejusmodi venerationem inducit. Siquidem cum aliquem summa in aestimatione habemus, eo animo sumus comparati ut in pretio habeamus etiam quae ad illum cum in vivis ageret, spectabant. Hac de causa vel ipsi protestantes magna sedulitate in Germania asservant atramentarium quod Lutherus in diabolum injecit, ac suppellectilia quibus olim haeresiarcha ille apostata usus est; porro iidem ipsi sunt qui idololatriae catholicos insimulant, eo quod isti Sanctorum exuvias in honore ac veneratione teneant. Tanta est humanae mentis incohaerentia!

DIFFICULTATES

76. I. Obj. 1° Deus Moysis corpus abscondit, ne ab Hebraeis coleretur; quo declaravit nullum Sanctorum cineribus cultum esse tribuendum; 2° prout reipsa numquam Hebraei alicujus reliquias coluerunt. 3° Sane vel ipsam sepulcrorum erectionem Prophetis sanctis exprobrat Christus pharisaeis Matth. 23, 39. dicens: *Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, qui aedificatis sepulchra prophetarum et ornatis monumenta justorum.* Ergo.

77. Resp. Ad 1m, *D.* Abscondit Deus corpus Moysis ne coleretur cultu superstitioso, *Tr.* ad excludendam reliquiarum venerationem *N.* Incertum porro est qua proprie de causa, seu in quem finem Deus occultum voluerit Hebraeis sepulcrum Moysis, cum nuspiam id nobis patefecerit. Quod si liberaliter velimus cum adversariis agere, corpus illud quod vel ipse Deus tantopere honorare voluit dum illud per Angelos sepelivit, ideo occultavit Hebraeis ne ipsi adeo in idololatriam propensi superstitioso cultu illud prosequerentur, prout reipsa fecerunt respectu aenei serpentis in deserto erecti quem destruxit Ezechias.

78. Ad 2m, *D.* Hebraei numquam Sancti alicujus reliquias coluerunt eo ritu exteriori qui apud nos obtinet, *C.* venerationis sensum quo ipsas prosequebantur, cum opus esset, non patefecerunt *N.* Ob recensitas causas Hebraei pecu-

liarem cultum reliquiis Sanctorum exhibere non potuerunt; ast eos affectos erga illas venerationis sensu fuisse, in dubium revocari nequit, cum Deus ipse significaverit quo in honore illac habendae essent, uti cum 4. Reg. 13, 31. ad contactum ossium Elisaei mortuum excitavit de quo proinde Ecclesiastici 48, 14. legitur: *Mortuum prophetavit corpus ejus.* Hinc Iosias cum ceterorum cineres dispergeret, venerationis gratia erga virum sanctum qui prophetaverat eversionem altaris Bethel, ejus cineribus pepercit dicens ib. 23, 18. *Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus.*

79. Ad 3^m, *D.* Exprobrat Christus pharisaeis hypocrisin perversamque eorum agendi rationem, *C.* sepulcrorum erectionem in se spectatam *N.* Ut liquet ex iis quae immediate adjecit: *Et dicitis: si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum... et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Apposite Chrysostomus sic verba Christi exponit: *Non quia aedificant, nec quia patres suos accusant, vae illis dixit; sed quia ita facientes et ita docentes, patres suos condemnare audebant, cum ipsi pejora committerent.*

80. II. Obj. 1° Alte siluerunt de reliquiarum cultu trium priorum seculorum patres quamvis dimicassent adversus gnosticos martyriorum refragatores. 2° Nec nisi serius martyrum corpora sub altaribus aut in thecis collocata sunt, aut in publica supplicatione gestata, quandoquidem prius terrae mandabantur. 3° Clemens Alex. in *Protreptico adv. gentes*, Tertullianus lib. *De Idololat.* c. 28. Minutius Felix in *Octavio*, aliique passim exprobrabant ethnicis templorum, altariumque super mortuorum sepulcris consecrationem, ac religionem mortuorum. Ex ethnicis igitur superstitiosus iste cultus ad Ecclesiam pervenit.

81. Resp. Ad 1^m, *D.* Supplentibus patrum silentium factis ineluctabilibus, *C.* secus *N.* Quae porro facta testatissima adduximus, rem conficiunt. Quod si patres illi sive haereticis futuram resurrectionem negantibus, sive martyriorum refragatoribus non opposuerunt reliquiarum

cultum, ita se gesserunt, eo quod et hunc haeretici illi rejicerent.

82. Ad 2^m, *D.* Eodem vigente dogmate, diversi diversis temporibus ritus in cultu adhibendo obtinuerunt, *C.* quasi idem dogma non viguisset *N.* Vigentibus persecutionibus fieri non poterat ut iidem solemnes ritus in colendis Sanctorum reliquiis usurparentur, qui, cessantibus persecutionibus, adsciti sunt. Quod tamen in potestate fidelium erat ad patefaciendam suam erga reliquias venerationem, omissum non fuit, ut patet ex allatis probationibus. Reddita porro Ecclesiae pace, sub patrum ipsorum oculis qui ad tertium seculum spectabant, majori solemnitate cultus iste explicari coepit ubique.

83. Ad 3^m, *D.* Patres ethnicis exprobrarunt mortuorum religionem, templorum altariumque super eorundem sepulcris consecrationem ratione adnexae superstitionis, *C.* per se *N.* Inseparabilis siquidem erat ab ethnicorum principiis mortuorum religio, templorum ac altarium consecratio; putabant enim defunctorum animas oberrare circa sepulcra, et Augustino teste *De civit. Dei* lib. 9, c. 2. *aut daemones sive genios ac Deos esse*, adeoque templa et aras extruebant dicabantque mortuis, veluti numinibus. Haec porro nihil commune habent cum catholicorum sensu in reliquiarum veneratione.

84. Quod si deinceps catholici nonnullos materiales ritus adsciverunt in reliquiarum cultu, qui communes ethnicis fuere, cum diversum tamen principium, diversus finis in utrorumque cultu sit, nulla est ratio quamobrem hi ritus purificati ab ethnicorum sordibus ea de causa damnari debeant, prout crimini Ecclesiae non vertitur, quod purificatis ethnicorum delubris, ea converterit in templa veri Dei. Adeoque invicta manet Hieronymi ad eandem Fausti ac Vigilantii expostulationem responsio lib. 1. *Cont. Vigil.* n. 8. *Quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, et idcirco detestandum est; hoc fit martyribus, et idcirco recipiendum est.*

85. III. Obj. 1° Superstitiosum est cineres mortuorum colere in quibus nulla est excellentia. 2° Innumerae prope reliquiae suppositiae sunt. 3° Abusus haud pauci in earum cultum irrepserunt. Ergo.

86. Resp. Ad 1m *D.* Eam Sanctorum cineres excellentiam non habent ob quam coli possint cultu *absoluto*, *C.* ob quam colantur cultu *relativo N.* Etenim Sanctorum corpora fuerunt aliquando viva Christi membra ac templa Spiritus Sancti, quorum animae nunc aeterna cum Deo felicitate fruuntur, excitanda olim et ipsa et glorificanda. Deus praeterea non semel per haec corpora illustria miracula ad honorem ipsis conciliandum operari dignatus est. Quamvis idcirco nullam in se excellentiam hi cineres aut ossa haec praeseferant ob quam cultu absoluto coli debeant, possunt tamen ob recensita motiva coli veneratione relativa.

87. Ad 2m, *D.* Plures reliquiae dubiae aut supposititiae sunt, *Tr.* omnes *N.* Cum vero cultus, quem Sanctorum reliquiis adstruimus, totus relativus sit, nihil exinde detrimenti provenit, si aliquando eas dubias aut supposititias esse contingat; uti fatetur ipse Leibnitzius in *System. theologico* p. 198. Ceterum reliquiae supposititiae tot non sunt, quot adversarii depraedicant; Concilium vero Tridentinum sess. XXV. decrevit non esse *novas reliquias recipiendas, nisi recognoscente et approbante Episcopo*, eisque sub cautionibus quas sapienter praescribit. Fieri autem nequit ut fraudes omnes praecaveantur.

88. Ad 3m, *D.* Abusus irrespere ex parte privatorum, *C.* ex parte Ecclesiae *N.* In his quaestionibus permisceri nequit dogma cum privatorum praxi; illud sanctum ac immutabile est, in istam obrepere abusus vel Ecclesia invita possunt. Satis est ut illos damnet Ecclesia, et quoad ejus fieri potest de medio tollantur, prout nullo non tempore eos averruncare Ecclesia sategit.

—

CAPUT V.

DE SACRARUM IMAGINUM USU AC VENERATIONE

89. Imagines Christi, Deiparae Virginis aliorumque Sanctorum ex praescripto conc. Tridentini sess. 25. in templis praesertim habendae ac retinendae sunt, eisque debitus honor ac veneratio impertienda: *Non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae; vel quod ab eis sit aliquid petendum; vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, velut olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant; ita ut per imagines quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur.* Ex imaginum adversariis, alii earum et usum et cultum rejiciunt, adeoque eas destruunt, *iconoclastae* propterea nuncupati, alii usum retinent etiam ad templorum ornatum et ad historiam, ast venerationem omnem abjiciunt, *iconomachi* idcirco vocati, tales vero plerique sunt hodierni protestantes. Usum proinde et cultum sacrarum imaginum vindicare aggredimur adversus utriusque generis hostes; quod quidem prius ex Scripturis, deinde vero ex traditione conficimus.

PROPOSITIO I.

Sacrarum imaginum usum ac venerationem licitam ac piam esse Sacrae Litterae ostendunt

90. Vix de usu quaestio esse potest, cum in Scripturis non modo eum probatum, sed ex Dei ipsius mandato in V. T. praescriptum videamus. Nam Exod.25, 18.19. Deus Moysem jussit duos Cherubim extruere in utroque arcae latere collocandos dicens: *Duos quoque Cherubim aureos et productiles facies, ex utraque parte oraculi. Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.* Num. pariter 21, 8. Dominus

Moysi imperavit ut faceret serpentem aeneum, poneretque *eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet.* Jam vero aeneum serpentem typum ac imaginem fuisse Christi in crucem elevandi, declaravit Christus ipse Jo. 3, 14. his verbis: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.* Quod si licitus ac pius usus fuit typi ac imaginis Christi ante ejus adventum, cur illicitus ac impius usus imaginis Christi passi erit existimandus?

91. Ast non solum imaginum usum, verum etiam earumdem venerationem licitam ac piam esse Sacrae Litterae ostendunt. Nemo ignorat arcam in V. T. symbolum fuisse praesentiae Dei. Porro Hebraeos arcam veneratos esse constat ex Jos. 7, 5. ubi de Josue legitur: *Scidit vestimenta sua et pronus cecidit in terram coram Arca Domini usque ad vesperam, tam ipse, quam omnes senes Israel.* Id ipsum constat ex Ps. 98, 5. in quo dicitur: *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est. Scabelli* autem *pedum Domini* nomine arcam designari patet ex 1. Paral. 28, 2. ubi David de se ipso dicebat: *Cogitavi, ut aedificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, et scabellum pedum Dei nostri.* Cum propterea arcam Domini adoraverint, cumque ex adductis Ps. 93. verbis ea adoranda fuerit, aut licitam piamque imaginum venerationem fateamur necesse est, aut superstitionis ac idololatriae reos in cultu arcae Josue ac senes Israel accusemus, imo et Dei mandatum in Ps. cit. expressum pro objecto superstitionem et idololatriam habuisse dicamus. Quod postremum blasphemum cum sit, nonnisi impie iconomachi protestantes superstitionis atque idololatriae ream incusant catholicam Ecclesiam ob impensam imaginibus venerationem.

DIFFICULTATES

92. Obj. 1° Deus Exod. 20, 4. seqq. tum usum tum cultum imaginum prohibuit illis verbis: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem . . . . Non adorabis,*

ea, neque coles. 2° Hoc sensu haec primi Decalogi verba esse intelligenda testes sunt vetus synagoga doctoresque legis, qui non modo nullam unquam imaginum venerationem admiserunt, sed nec earum usum passi sunt. 3° Nec aliter mandatum hoc veteres Ecclesiae patres Clemens Alex. *Strom*. l. 5., Tertullianus lib. *De Spectac*. c. 13. et lib. de *Idolol*. c. 3. Justinus in *Dialogo cum Tryphone*, Origenes *Cont. Celsum* lib. 4. interpretati sunt. 4° Eo vel magis quod imaginibus christianorum illa omnia apprime aptari possint quae veteres prophetae de idolis gentium scribebant, quod eadem materia ac vascula immunda constarent; quod insensibilia ac irrationabilia essent; quod denique super illis mures, hirundines, araneae nidificarent ac jocarentur. Ergo.

93. Resp. 1° Generatim has difficultates aeque premere iconomachos protestantes ac iconomachos vetustiores. Quin proinde sibi adversentur, nequeunt eas in catholicos intorquere ut solent.

94. Resp. 2° Ad 1^{m}, *D*. Prohibuit Deus omnem similitudinem et sculptile falsorum deorum, vel rerum earum quae uti dii haberi possent, *C*. omnem similitudinem ac effigiem absolute *N*. Nam 1° id ostendit contextus: *Ego sum Dominus Deus tuus . . . Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem quae est in caelo desuper, et quae in terra deorsum, neque eorum quae sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles;* quibus Aegyptiorum, ac Zabienorum praesertim idololatriam proscribit, qui ea objecta ut deos habebant, colebantque illorum simulacra cultu absoluto. 2° Id praeterea ostendit mandatum hoc de Dei unitate ad exclusionem deorum gentium, eorumque simulacrorum, alioquin undecim Decalogi praecepta essent. 3° Id denique ostendit factum ipsum de arca ejusque veneratione ex Dei ipsius jussu, nec non de Cherubim ac serpente aeneo ex Dei praecepto constitutis.

95. Ad 2^{m}, *D*. Testes sunt vetus synagoga legisque

doctores post captivitatem Babylonicam ad severiorem legis custodiam, *C.* ante captivitatem *N.* Ut enim legitur 3. Reg. capp. 6, et 7. Salomon in templo a se aedificato Cherubim extruxit, boves ac leones, palmas aliaque ejusmodi ornamenta, Deo ipso probante. Quod si de veneratione sermo sit, satis est recolere quae scripsimus circa agendi rationem Josue seniorum Israel, et David cum universo populo quoad arcam foederis. Quod si seniores Hebraei *ad legis sepimentum*, uti rabbini loquuntur, rigidiore ratione se se gesserunt quoad imagines, id non tam ex vi legis, quam ex firmiore legis observatione factum est, ut populus ab omni labendi in idololatriam, ut antea, periculo amoveretur.

96. Ad 3ᵐ, *D.* In ordine ad ethnicorum idola deorumque simulacra, *C.* absolute, ad catholicorum mentem *N.* Cum enim agerent allegati patres adversus idololatriam, hoc ipso patet eos non perstrinxisse nisi idola gentium, falsorumque deorum simulacra. Quod si Tertullianus et Clemens Alex. alicubi visi sunt asserere Deum primo Decalogi praecepto omnem imaginum usum interdixisse, alibi contrarium statuunt, fatenturque intelligi id debere de ea similitudine, quae pro Deo coleretur, aut etiam id asserunt de similitudine seu imagine quae Deum ipsum referret, uti censet Nat. Alexander.

97. Ad 4ᵐ, *D.* Aptari possunt, sed diversa ratione, *C.* eadem ratione *N.* Cum enim gentes simulacra seu idola ut deos haberent, aut saltem illis divinam inesse virtutem existimarent, merito prophetae, ac post eos Ecclesiae patres quae heic recensentur exprobrabant ipsorum idolis; cum vero catholici imagines et simulacra non colant nisi cultu relativo, nullamque in ipsis virtutem agnoscant, ideo nonnisi stulte illa objicerentur sacris imaginibus; alioquin exprobrari haec ipsa possent et arcae, Cherubim etc., cum et super his potuerint et aves nidificare, jocari mures et suas araneae telas conficere.

PROPOSITIO II.

Usus et veneratio sacrarum imaginum ex traditione evincitur

98. Usum sacrarum imaginum tribus prioribus Ecclesiae seculis obtinuisse nunc res testatissima est, ut constat 1° ex priscorum fidelium consuetudine exprimendi religionis mysteria imaginum ope. Nam annulorum referentium imaginem piscis vel columbae, quibus christiani utebantur, meminit Clemens Alex. *Poedagogi* lib. 3. c. 9. Plura ejusmodi monumenta exhibent Aringhius *Romae subterr.* l. 3. ac Bonarrotius in op. *De vitreis fragmentis.*

99. 2° Haec eadem symbola in lapidibus, lucernis, gemmis, picturis ac sarcophagis saepissime occurrunt in quibus praecipua Veteris ac Novi Testamenti facta referuntur. Symbola praeterea Christi ejusque imago in monte consistentis, virgam aut crucem gestantis, aut sub figura boni pastoris pascentis aut succollantis ovem, passim in caemeteriis conspiciuntur; quae quidem monumenta magno numero collegeruut archaeologi sacri. Satis hic sit verba afferre quibus Tertullianus antiquum imaginum usum confirmat; in lib. *De pudicitia* c. 7. *Procedant*, sic montanista interpellat catholicos, *ipsae picturae calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius;* et c. 10. *Si forte*, inquit, *patrocinabitur pastor quem in calice depingis.*

100. Nec solum usum sed et venerationem sacrarum imaginum priscis illis seculis viguisse ex certis documentis pariter constat. Ethnici enim passim christianos incusabant quod cruces adorarent. Sane Caecilius ethnicus apud Minucium Felicem in *Octavio* de christianis ait: *Et qui hominem summo supplicio pro facinore punitum, et crucis ligna feralia eorum ceremonias fabulantur, congruentia perditis sceleratisque tribuit altaria, ut id colant, quod merentur;* et iterum *Ecce vobis minae, supplicia, tormenta, etiam non adorandae, sed subeundae cruces.* Sic etiam Julianus apostata apprime

versatus in christianorum ritibus apud Cyrillum lib. 6 contra eundem, christianos alloquitur : *Crucis lignum adoratis, ejusque signa in fronte formatis, et postibus aedium insculpitis.* Eandem accusationem Celsus apud Origenem l. 2. n. 47. christianis infert. Argumento igitur evidentissimo est antiquos christianos crucem veneratos esse, quod cum in ethnicorum notitiam pervenisset, autumarunt fideles cruces uti deos habuisse.

101. Nec solum cruces, verum etiam alias imagines coluisse christianos veteres, atque in cubiculis ac coemeteriis posuisse venerationis ergo, certissime constat. In coemeterio enim Praetextati vetus adhuc cubiculum visitur, ubi mysteria celebrabantur, depictum et in cujus fornice imago eminet Salvatoris, quae pariter occurrit in coemeteriis Callixti, s. Agnetis, Priscillae, sanctorumque Petri et Marcellini in via Lavicana, quas profert Boldetti op.cit. lib. I. c. 4. Id ipsum evincunt vitra in quibus jam a Sec. III. exhibetur Virgo cum puero Jesu *nimbis* seu aureolis et coronis redimita, uti symbola venerationis quam christiani erga B. Virginem profitebantur.

102. Hoc ipsum rei ipsius ostendit natura ; fieri enim nequit ut non veneremur imagines eorum, quos cultu prosequimur ; relativa siquidem haec sunt, ut patet ex iis quae in civili seu politica societate peragere solemus. Consueverunt scilicet homines amorem vel odium in aliquem patefacere pro diversa ratione qua ejus imagines aut simulacra prosequuntur. Interdum enim ob meritum litterarium, bellicum aut civile, quo aliqui excelluerunt, illorum memoriae peraennandae gratia statuae eriguntur, ac imagines, quae summo in pretio habentur, publice conspiciuntur. Contra vero si odium in se concitarunt, eorum solent imagines deleri ac dejici simulacra, prout nos ipsi conspeximus. Nec alia nos gerimus ratione erga illos qui virtutibus christianis exemplo ceteris fuerunt; cum prototypa veneramur, imagines eorum veneremur necesse est. Ex earum conspectu ad illorum virtutes ac gesta aemulanda provocamur piique in

nobis excitantur sensus, prout e contra evenire solet ad turpium imaginum praesentiam. Sic enim animo comparati sumus.

103. Ad praecavendas difficultates animadvertendum est 1° imagines ad religionis essentiam non pertinere, adeoque illarum usum admittere aut non admittere rem disciplinae esse, quae Ecclesiae moderationi ac prudentiae subest. Hinc prout locorum, temporum ac personarum adjuncta exposcunt, potest Ecclesia imagines vel adsciscere vel ablegare, ut interdum reipsa factum est. Animadvertendum 2° est quoad venerationem earumdem in Ecclesiae potestate esse externas significationes moderari, prout melius expedire judicaverit.

DIFFICULTATES

104. I. Obj. 1° Cum veteres patres ethnicis exprobrarent simulacrorum cultum, hoc ipso ostenderunt christianos haec minime coluisse. 2° Adde ethnicos crimini vertisse christianis, quod *nulla haberent nota simulacra*, ut legitur apud Minucium Felicem in *Octavio;* 3° quod quidem apologetae fassi sunt, 4° profitentes praeterea se neque crucem, neque aliud quodvis simulacrum colere; 5° adeoque in veterum ecclesiarum instrumentis, et sacrae suppellectilis recensionibus, quae quatuor prioribus seculis factae sunt, nullae prorsus imagines occurrunt. Ergo.

105. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Ostenderunt christianos simulacra non coluisse eo cultu supremo et absoluto, quo ethnici colebant simulacra sua, *C.* nullo modo coluisse *N.* Christiani cum imagines venerarentur in ordine ad prototypa seu cultu relativo, nullus illarum cultus videri poterat, siquidem conferebatur cum cultu illo supremo quo simulacra sua ethnici prosequebantur. Insuper nonnisi parce et absque ullo exteriori apparatu hanc significabant venerationem, ratione habita temporum ceterorumque adjunctorum. Adeoque jure poterant veteres patres ethnicis ex-

probrare simulacrorum cultum, quin inde argumenti intorsionem vererentur; praesertim cum prisca illa aetate imagines potius quam simulacra haberent christiani.

106. Ad 2^{m}, *D.* Christiani non habebant *nota* simulacra, *C.* nulla prorsus habebant *N.* Etenim cum in cryptis, in coemeteriis, in aediculis christiani imagines suas haberent, cavebant summopere, ne in ethuicorum illae notitiam venirent. Caecilius propterea quaerit ab Octavio cur ipsi *occultare et abscondere quidquid illud colunt, magnopere nituntur; cum honesta semper publico gaudeant, scelera secreta sint?*

107. Ad 3^{m}, *D.* Apologetae non inficiati sunt se imagines seu simulacra non habere prout non inficiabantur se non habere templa et altaria, *C.* secus *N.* Nam et hoc pariter objiciebant gentiles christianis, uti Caecilius inter ceteros, qui sic loquitur in *Octavio*: *Cur nullas aras habent? Templa nulla? Nulla nota simulacra?* Nec tamen Apologetae horum quidpiam inficiabantur, cum nihilominus certissimum sit primos fideles et sacras aedes et altaria habuisse; ratio porro est, quia ad mentem ethnicorum respondebant, nec res christianas illis prodere volebant. Eadem sese ratione gesserunt quoad imagines, quas certum quoque est ex allatis documentis apud christianos in ipsis locis sacris extitisse.

108. Ad 4^{m}, *D.* Profitentes se crucem aut aliud quidvis non colere ad ethnicorum mentem, *C.* absolute *N.* Ut enim ex contextu liquet, apologetae professi sunt se crucem aut simulacra uti deos haud colere; siquidem ita Octavius Caecilio respondet: *Cruces nec colimus nec optamus. Vos plane qui ligneos deos consecratis, cruces ligneas ut deorum vestrorum partes forsitan adoratis;* id quod Tertullianus *Apologet.* c. 16. respondet, irridens ethnicos, quod rudem palum sub Palladis Atticae aut Farreae Cereris nomine adorarent, dicens: *Nos si forte, integrum et totum Deum colimus;* quasi diceret: si crucem, ut vos asseritis, velut deam coleremus, quod falsum est, non palum ru-

dem, qui pars crucis sit, sed integram crucem, atque adeo integrum Deum adoraremus.

109. Ad 5^{m}, *D.* In illis peculiaribus ecclesiis in quibus recensiones suppellectilium factae sunt, *Tr.* in ceteris *N.* Fieri enim potuit, ut peculiari ex causa imagines in illis non haberentur. Contra facta positiva, quae attulimus, nullam vim habent recensiones negativae. Ut plurimum insuper Christi et sanctorum imagines in parietibus depictae erant, ut patet ex coemeteriis romanis.

110. II. Obj. 1° Patres gnosticos et carpocratianos accusarunt, quod imagines venerarentur, inter quos s. Irenaeus lib. 1. c. 25. n. 6. S. Epiphanius *Haeres.* 27. S. Augustinus *De haeres.* c. 7. Quapropter 2° conc. Illiberitanum can. 36. ita constituit: *Placet picturas in ecclesiis esse non debere, ne quod colitur et adoratur, in parietibus depingatur.* 3° S. Epiphanius in Anablatensi ecclesia scidit *velum pendens e foribus ecclesiae, et habens imaginem quasi Christi vel sancti cujusdam . . . contra auctoritatem Scripturarum,* ut ipsemet refert in *Epist. ad Joannem episc. Hierosolym.* 4° S. vero Gregorius M. licet in epistolis ad Serenum datis eum reprehenderit, quod imagines fregerit, laudavit tamen ejus zelum *ne quid manufactum adorari possit.* Ergo.

111. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Patres haereticos illos accusarunt quod superstitiose imagines venerarentur, *C.* ob venerationem per se *N.* Etenim s. Epiphanius *Haeresi* cit. n. 6. refert gnosticos et carpocratianos imagines sacrificiis coluisse, quod idololatricum est; cum imaginibus praeterea Christi et apostolorum imagines Homeri, Pythagorae, ceterorumque profanorum conjunxisse, simulque adorasse. Num ita catholici sese umquam gesserunt?

112. Ad 2^{m}, *D.* Quoad imagines quae Deum referrent, *Tr.* quoad imagines sanctorum, *Subd.* Ita poscentibus illius temporis adjunctis, *Tr.* quoad imagines in se *N.* Itaque animadverto 1° incertum penes eruditos esse, quanam proprie de re agatur in objecto canone; plerique il-

lum exponunt de imaginibus Dei, quae certo haberi non possunt, idque colligunt ex motivo adducto a patribus: *ne quod colitur etc.* 2° Quod si sermo sit de imaginibus Sanctorum, invictum exinde haberi documentum de sanctorum cultu, ut patet ex adductis verbis, secus ac protestantes contendant. 3° Verisimile esse canonem hunc oeconomiae cujusdam gratia constitutum esse, vigente adhuc persecutione; 4° impetere ipsum imaginum usum, quem protestantes admittunt.

113. Ad 3^{m}, *D.* Ut rudi prospiceret Anablatensium indoli, *Tr.* quasi imaginum usum Scripturis contrarium abjiceret *N.* Etenim ignorare non poterat s. Epiphanius imaginum usum in Ecclesiis Ponti, Cappadociae, Antiochiae et Constantinopolis viguisse, uti testantur Gregorius Nyssenus, Basilius, et Chrysostomus cum quibus ipse in communione erat. Dici propterea debet aut in Cypro eundem usum nondum obtinuisse aetate s. Epiphanii, aut peculiaria adjuncta facti illius nobis ignota, s. Epiphanium ad velum illud scindendum permovisse.

114. Ad 4^{m}, *D. Ne quid manufactum adorari possit* cultu superstitioso, *C.* culto relativo ad mentem catholicae Ecclesiae *N.* Mens Pontificis innotescit ex ejus epistola ad Secundinum, ubi scribit: *Et nos quidem, non quasi ante divinitatem, ante illam* (Christi imaginem) *prosternimur; sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed et in throno sedentem recordamur.*

115. III. Obj. 1° Synodo Nicaenae II. decernenti imaginum cultum refragati sunt auctor librorum Carolinorum, conventus Parisiensis, ac synodus Francofordiensis ex universo ferme Occidente collecta. 2° Idque merito: catholici enim imagines adorantes prosternunt se coram ligno, lapide ac tela. 3° Nec aliter se se gesserunt ethnici, qui et ipsi nonnisi cultu relativo imagines ac simulacra veneratione prosequebantur, quod tum ex eorundem testimoniis patefit apud s. Augustinum in Ps. 118. tum ex facto ipso. Cum enim multiplicarent idola, non ideo deos

multiplicari arbitrabantur, nec adeo stolidi erant, ut lignum et lapides esse deos existimarent; neque idcirco idololatriae ac superstitionis ex parte ss. Patrum effugerunt accusationem. 4° Ejusdem proinde criminis rei censendi catholici sunt, qui etsi imagines ac simulacra minime ut deos habeant, agnoscunt tamen quandam in imaginibus excellentiam, quo fit, ut unam prae alia colant, longas ad eas peregrinationes suscipiant, miracula fingant, aliaque ejusmodi praestent, quae abjectam redolent superstitionem. Ergo.

116. Resp. Ad 1m, *D.* Decreto Nicaeno illi refragati sunt errore facti decepti, *C.* debitum cultum imaginibus denegantes *N.* Auctor librorum Carolinorum ac utraque allegata synodus duplici errore facti decepti sunt; ac 1° in eo quod falso putaverint Nicaenam synodum particularem fuisse, neque a Rom. Pontifice Hadriano probatam; 2° in eo quod perperam autumarint eandem synodum decrevisse eam adorationem tribuendam imaginibus esse *quae sit secundum latriam*, quaeque ss. Trinitati defertur, uti barbara versio illius concilii praeseferebat. Utroque errore deposito, Galli et Germani Nicaenam fidem amplexi sunt. Ad auctorem librorum Carolinorum et conventum Parisiensem speciatim quod attinet, nonnulli censent eos iconomachorum errore quoquomodo adspersos; alii vero ab ejusmodi imputatione illos purgare satagunt.

117. Ad 2m, *D.* Quatenus tela, lapis ac lignum imagines referunt prototypi, *C.* in se spectatis, *N.* Alioquin incusandi pariter essent Josue ac seniores Israel qui coram arca prostraverunt se; cum adversarii gestiunt ad conspectum effigiei matris vel sponsae suae, gestirent coram tela; cum Antiocheni ac Thessalonicenses statuas dejecerunt Theodosii imperatoris, non nisi lapides dejecissent.

118. Ad 3m, *D.* Nonnulli, quique nec idololatria immunes erant, *C.* ethnici generatim seu multitudo *N.* Hoc non fuit nisi paucorum effugium dum a christianis pre-

merentur. Illorum praeterea idololatria erat polytheismi fructus; nec poterant non esse vana idola falsorum deorum simulacra. Ceterum tum ex Scriptura, tum ex auctoribus ecclesiasticis et profanis in *Tract. de Deo* invicte ostendimus, ethnicos passim utroque crimine polytheismi ac idololatriae presse sumptae se commaculasse. Adversus facta conjecturae omnes evanescunt. Animadvertenda praeterea hic est pessima adversariorum agendi ratio, qui ut catholicos reos idololatriae traducant, contendunt eos cultu absoluto imagines colere; ut vero ab hoc crimine liberent ethnicos, toti in eo sunt, ut evincant eos non coluisse idola nisi cultu plane relativo. Praeclare sane!

119. Ad 4^m, *Neg.* Quod si catholici interdum unam prae alia imagine venerantur, ob extrinsecas et accidentales causas id factitant, non ob intrinsecam quam in illis agnoscant excellentiam. Tales porro suut aut prodigia quae per eas Deus interdum patrare dignatus est, aut peculiaris affectus, quo quis ad alicujus couspectum se permovere experitur, aliaeque ejusmodi.

120. Eaedem causae originem praebuerunt longinquis peregrinationibus ad invisenda sanctuaria, ut vocant, quae a remotissimis temporibus coeperunt. Eas frequentarunt viri sanctitate praestantes tum ad recolenda augusta religionis nostrae monumenta, tum ad laboriosam poenitentiam peragendam, a qua certe abhorrent protestantes, ne injuria Christum afficiant.

121. Usus tegendi velo sacras tabulas Deum ipsum auctorem habet, qui Exod. 40, 3. Mosem jussit demittere velum ante arcam. Hinc etiam Salomon, ut legitur 2. Paral. 3, 14. velo obtexit altare aureum quod erexerat. Antiquae ecclesiae partem interiorem velis et tentoriis separatam habebant a parte exteriore; velis tegebantur martyrum sepulcra. Ad haec si attendisset synodus Pistoriensis venerandae antiqnitatis aemulatrix dicta a suis, usum profecto tegendi velo imagines sacras minime carpsisset.

122. Miracula non fingunt catholici, sed facta publi-

ce patrata referunt, quae tota interdum spectante civitate contigerunt, quorumque a legitima auctoritate instructi juridici extant processus. Si nonnulla identidem supposititia sunt, non ideo vera sunt abjicienda.

123. Dices: Saltem nefas est Dei aut ss. Trinitatis imagines pingere atque in templis collocare, ne errori causa praebeatur.

124. Resp. *D.* Pingi nequeunt Deus aut ss. Trinitas prout in se est, seu in natura sua, *C.* sub forma symbolica qua Deus, seu peculiaris persona ss. Trinitatis apparuit *N.* De prima ratione nullum esse dubium potest; de altera nihil vetat quominus Deus aut aliqua ex Trinitate persona in imagine repraesentetur prout in Vetere aut Novo Testamento se conspiciendam exhibuit. In antiquis proinde musivis operibus, ac in aediculis christianorum in caemeteriis constitutis passim ejusmodi imagines offenduntur. S. Paulinus Nolanus *Epist.* 32. *ad Sever.* inter ceteras imagines quibus basilica s. Felicis ornata erat, imaginem describit ss. Trinitatis. Ad avertendum erroris periculum perlevis instructio satis est; jure idcirco Alexander VIII. hanc propositionem quae est num. 25. proscripsit: *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est in templo collocare;* ac Pius VI. alteram eidem affinem synodi Pistoriensis pariter proscripsit.

CAPUT VI.

DE CRUCE

125. Ideo de cruce apposite agitur (quamvis aut uti reliquia spectari possit, si de ipsa vivifica sermo sit, cui Christus fuit affixus, aut uti imago si de aliis disseratur) quod proprios adversarios nacta sit, qui stauromachi nuncupantur. Crux igitur, ut innuimus, aut ipsa dominica est, aut ejus imago, aut denique in signo transeunte consistens. De cruce sub triplici hoc respectu, insequentem statuimus propositionem.

PROPOSITIO

Omni superstitione vacat tum cultus quem catholici Cruci dominicae ejusque imagini deferunt, tum usus Crucis signi, quod passim ab ipsis usurpatur

126. Ad fidem thesim hanc pertinere evincunt paulo ante de reliquiis ac de imaginibus Tridentini decreta, nec non damnatio stauromachorum, Claudii videlicet Taurinensis, Petri Bruisiensis, Wicleffi, aliorumque obscuri nominis haereticorum, quorum sordes verrere non dubitarunt Lutherus, Calvinus eorumque sectatores apud Gretzerum in Op. *De Cruce*.

127. Atque ut a prima propositionis parte exordiamur, ejus veritas ex universi christiani orbis conspiratione elucescit in adoranda dominica cruce ab Helena reperta ac effossa; cujus rei luculentissimi testes sunt patres coaevi: s. enim Ambrosius in *Orat. de obitu Theodosii* fidem pietatemque sapientis Helenae commendat, *quae crucem in capite regum locavit, ut crux Christi in regibus adoretur;* eadem habent s. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 10. n 19. s. Jo. Chrysostomus in lib. *Quod Christus sit Deus*, s. Paulinus Nolanus *epist.* 31. *ad Sulpic. Sever.* Theodoretus *Hist. Eccles.* lib. 1. c. 18. adeo ut vere scripserit Rusticus Diaconus; *Clavos, quibus confixus est* (Christus), *et lignum venerabilis Crucis omnis per totum mundum Ecclesia absque ulla contradictione adorat* (Biblioth. PP. De la Bigne col. 1154.).

128. Nec mirum videri debet cultum ejusmodi vivificae ac salutari Cruci impensum fuisse, cum constet vel a primis seculis in summo honore ipsius Crucis effigiem habitam esse, ut patet ex allatis documentis, quibus vidimus ethnicos christianis exprobrasse cujusvis indiscriminatim Crucis adorationem; quae calumnia profecto intentata fidelibus non fuisset, nisi certas eos Cruces venerari vidissent.

129. Nec defuit Deus miraculis in hoc cultu cohone-

stando, inter quae celebris est visio quam refert Eusebius in *Vita Constantini* lib. 1. c. 28. ab hoc imperatore habita *De crucis trophaeo* cum inscriptione : *Hoc vince ;* nec non crucis apparitiones in Judaeorum vestibus, cum ipsi, hortante Juliano apostata, templum Hierosolymitanum instaurare aggressi sunt, testibus Socrate, Sozomeno, Theodoreto, ac Ruffino de hoc agentibus argumento.

130. Sed ut aliquid jam adjiciamus de eo, quod Tertullianus vocat *Signaculum frontium*, illius usum antiquissimum in Ecclesia esse nec ipsi protestantes inficiari ausi sunt, qui tamen contendunt ut nudam ceremoniam signum hoc usurpatum esse ad fidei professionem. Ast frustra; idem enim Tertullianus in lib. *De corona milit.* c. 5. finem exhibet multiplicem istius usus, scribens: *Ad omnem progressum atque promotum ; ad omnem aditum et exitum; ad vestitum, calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quaecumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Hoc insuper signo fugari solitos daemones, Epiphanius, uterque Gregorius, Athanasius, Jo. Chrysostomus, Cassianus, Prudentius aliique passim testantur, adjicientes per salutare hoc signum patrata miracula, maleficas incantationes dissipatas, morbosque fuisse depulsos. Quam virtutem vel ipsi aquae hoc signo consecratae tribuunt.

131. His constitutis, inquiri solet quodnam cultus genus tribui debeat dominicae Cruci. Nec enim defuerunt theologi scholastici, quos inter eminet Aquinas, qui veram crucem ejusque effigiem latriae cultu adorandam esse affirmarent, ast Bellarminus *De Imag.* lib. 1, c. 20. seqq. scribit hunc loquendi modum catholicorum aures offendere, liberiusque blasphemandi haereticis ansam praebere; adeoque constituit neque veram Christi crucem neque ejus imaginem per se latriae cultu adorari posse. Nequit enim creaturae, multo vero minus rationis experti, cujusmodi crux est, cultus latriae supremus impendi. Hanc sententiam Actis conc. Nicaeni II. innixam plerique jam theologi sectantur. Quod si honor imaginis transit in exemplar,

idem non debet impendi honor imagini ac ipsi prototypo, prout aliud exhibetur obsequium regi, aliud ejus imagini. Nec obest Ecclesiam canere: *O crux, ave spes unica... O crux adoranda;* siquidem aut per crucem Christus significatur, aut innuitur nos expectare fructum crucis, nempe aeternam salutem per merita Christi cruci affixi.

DIFFICULTATES

132. Obj. 1° Crux dolorem ac ignominiam Christo attulit, coli igitur nequit. 2° Si cruci cultus esset impendendus ob corporis Christi contactum, Jordanis igitur aquae, asello cui Christus insedit, Judae labiis etc. cultus esset pariter deferendus. 3° Quod si agatur de crucis imagine, multo ea minus coli debet; alioquin praesepia, columnae, spinae, flagella omnia colenda essent. 4° Absonum demum est characteribus ac signis divinam tribuere virtutem, ut catholici solent, qui vim fugandi daemones, morbosque dispellendi crucis signo tribuunt. Ergo.

133. Ad 1^{m}, *D. Cons.* Si ratio haberetur iguominiae aut doloris quem crux Domino attulit, *C.* si illius tantum gloriae, quae ex dolore et ignominia Christo parta est, et emolumentorum quae nobis provenerunt, *N.* Hoc autem intendunt catholici in crucis cultu.

134. Ad 2^{m}, *D.* Si ob solum contactum materialem cultus hic impenderetur, *C.* si praeterea, imo potissimum ob moralem respectum *N.* Christo porro crux instrumentum fuit, quo salutis nostrae hostes vicit, *palam triumphans eos in semetipso*, ut loquitur Apostolus Coloss. 2, 14. et in quo affixum ac deletum est *chirographum decreti, quod erat contrarium nobis.* Atque ex his patet disparitas in allatis exemplis, praesertim quae moralem prae se ferunt indecentiam ut manus percutientis Christum, labia Judae, aliaque ejusmodi.

135. Ad 3^{m}, *D.* Si praesepia, columna etc. pingerentur vel sculperentur ad Christi Domini mysteria nativitatis,

ex. gr. aut passionis referenda, *C.* secus *N.* Porro cruces in hunc finem, ad referendam scilicet veram Christi crucem institutae sunt, non item vero praesepia, columnae, flagella etc. Adeoque nulla inter crucis imaginem et haec objecta paritas intercedit.

136. Ad 4^m, *D.* Absonum esset divinam virtutem signis et characteribus tribuere, praescindendo a virtute Christi, *C.* huic innixi *N.* Jam vero nemo unquam catholicorum signis per se sumptis talem virtutem tribuit, sed quatenus referunt Christi passionem, tacitaque saltem ejusdem Christi invocatio in illorum usu supponitur.

Et haec hactenus.

TRACTATUS

DE GRATIA

PROOEMIUM

1. Fructus Dominicae incarnationis ac redemptionis est gratia qua Deo reconciliamur, ac divinae naturae consortes efficimur et haeredes vitae aeternae. Cum de caelesti hoc munere heic agere debeamus, in tres partes tractationem hanc distribuimus: in quarum prima de gratia actuali, in secunda de gratia sanctificante seu de justificatione, in postrema de merito, quod eam consequitur.

PARS I.

DE GRATIA ACTUALI

2. Universa de Gratia doctrina arctissimo nexu conjungitur cum doctrina de primaeva hominis paradisiaci conditione ejusque lapsu, ab eaque dependet. Ut igitur sub una veluti synoptica tabula doctrinam haereticorum, et doctrinam catholicam de Gratia praebeamus, juverit eas a suo fonte repetere, ut inde etiam pateat unitas tractationis nostrae.

3. Contrarias plane semitas, qui per defectum, aut per excessum circa gratiam peccarunt, haeretici iniverunt pro diversis placitis, quibus circa primorum parentum statum ac lapsum adhaeserunt.

4. Etenim per defectum a veritate desciverunt 1° pelagiani qui neque primorum progenitorum elevationem ad ordinem supernaturalem per justitiae originalis collationem admiserunt, nec proinde primigeniam labem qua infecta ac debilitata evaserit humana natura. Ex quo principio

intulerunt hominem viribus arbitrii sui ita sibi sufficere, ut absque ullo gratiae subsidio omnimodam perfectionem imo et *imperturbabilitatem* assequi possit. 2° Sociniani ac rationalistae qui cum pelagianis plane circa utrumque articulum conveniunt, autumantes praeterea hominem paradisiacum non fuisse nisi typum idealis perfectionis ad quem Adae posteri provocantur, cui alter typus longe perfectior additus est in Christo Jesu, quem homines perfectibilitatis dote praediti in se referre, imo et superare queunt. 3° Semipelagiani, ita nuncupati a partitis cum pelagianis erroribus, qui permiscentes in primo parente donum integritatis cum dono elevationis, quamvis originalis noxae propagationem admiserint, nimis viribus arbitrii tribuerunt. Initium siquidem salutis atque perseverantiam ad gratiae exclusionem ab hominis arbitrio repetierunt; sicque tum gratiae necessitati tum ejusdem gratuitati detrahebant.

5. Per excessum autem a vero abluserunt 1. Novatores sec. XVI., qui cum constituerint protoparentum integritatem ac statum supernaturalem, partem essentialem esse humanae naturae, intulerunt 1° per originale peccatum ita foedatam esse in essentiali sua parte naturam humanam, ut nihil sani et integri in ea permanserit; 2° adeoque extinctum in ea esse liberum arbitrium ac rationis lumen, ita ut ad nullos actus, ne dicam pios, sed neque naturalis ordinis homo idoneus fuerit effectus; 3° opera omnia sine gratia elicita totidem vitia ac peccata esse; 4° hominem denique sive ad bonum gratia, sive ad malum concupiscentia cogi, passivumque se quoad utrumque habere. Bajus et ex ipso Jansenius et Quesnellus novatorum systema adoptarunt, dum originalem justitiam debitam homini innocenti ejusque partem saltem integralem constituere docuerunt. Ex identitate porro principii pronum ipsis fuit inferre easdem consecutiones circa liberi arbitrii amissionem, pravitatem operum naturalium in infidelibus et peccatoribus, gratiae et concupiscentiae vim, aliaque ejusmodi corollaria.

6. Contra vero Ecclesia catholica docet 1° justitiam

originalem donum fuisse superadditum homini innocenti planeque gratuitum et accidentale; 2° proinde per lapsum destitutum hominem esse originali justitia cum donis adnexis; 3° adeoque in ordine ad statum supernaturalem et gratiam sanctificantem mortuum esse; secundum animam et corpus autem in deterius mutatum in ordine ad integritatem. 4° Quae cum homini obvenerint ob amissionem doni superadditi, fit eum ex Ecclesiae doctrina in talem incidisse statum, in quo, dempta culpa, fuisset a Deo conditus, si ipse noluisset ad statum naturalem illum elevare ceterisque donis cumulare; imbecillitati nempe illi obnoxium esse quam per se postulat humanae naturae conditio; 5° sine gratiae propterea auxilio nihil vel optare, velle aut efficere hominem lapsum posse in ordine ad statum supernaturalem; 6° hanc gratiam prorsus gratuitam esse, ex mera scilicet Dei largitate propter Christi merita homini tribui; 7° huic gratiae posse hominem libere cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, aut etiam dissentire si velit; 8° posse insuper vi liberi arbitrii quamvis attenuati bonum aliquod morale velle hominem lapsum ac efficere, neque idcirco opera omnia sine gratia peracta totidem peccata esse; 9° opus tamen gratia medicinali esse cum de arduis praeceptis agitur, aut cum quis gravibus urgetur tentationibus sive ad illa adimplenda, sive ad has superandas, prout aliquo subsidio indiguisset homo in statu purae naturae ad illa praestanda; 10° haec porro gratia, urgente praecepto, nemini deesse praesertim vero fideli justificato, cum Christus illam morte sua omnibus promeruerit.

7. Ex duplici hoc conspectu tum errorum in quos haeretici prolapsi sunt, tum veritatum catholicarum quas tenet Ecclesia, nec non ex respectiva origine, nexu ac dependentia cum doctrina conditionis primi parentis, sponte eruitur munus quod nobis in hac prima tractationis parte incumbit. Agendum scilicet nobis est de gratiae necessitate, de ejusdem, ut vocant, gratuitate, natura ac distributione. In totidem idcirco capita partem hanc tractatus dispertiemur,

praemissa, ut par est, actualis gratiae multiplici acceptione ac divisione.

CAPUT I.

PRAELIMINARE

DE GRATIAE ACTUALIS NOTIONE, AC DIVISIONE

8. 1° Gratiae nomine generatim quodvis munus significatur sive internum sive externum, quod Deus pro liberalitate sua homini confert; adeoque creatio, conservatio, multo vero magis lex, doctrina, exempla aliaque ejusmodi, nec non dona *gratis data* nuncupata, uti potestas miracula ac vaticinia edendi, etc. gratia lato sensu vocantur.

9. 2° Pressius vero sumpta, gratuitum illud internum auxilium significat gratia, quod Deus per Christi merita homini lapso largitur tum ut ejus prospiciat infirmitati ad bona praestanda ac mala declinanda, tum ut eum erigat ad statum supernaturalem, idoneumque efficiat ad actus supernaturales eliciendos quibus justificationem possit adipisci, adepta vero, in ea perseverare, donec vitam assequatur aeternam.

10. Ex qua gratiae notione patet heic agi non modo de dono gratuito interno naturae superaddito, cujus causa *efficiens* Deus sit, *meritoria* Christus, *finalis* vita aeterna; sed de illo praeterea dono agi, cujus duplex sit effectus, tum scilicet subveniendi naturae infirmitati per peccatum contractae, tum hominem lapsum ad pristinum statum supernaturalem restituendi unde exciderat, adeoque idoneus fiat ad actus supernaturales eliciendos, qui impetratorii quidem sint justificationis, nôn autem ejusdem meritorii, prout sunt post justificationem, aut vitae aeternae. Gratia quatenus inservit infirmitati reparandae dicitur *medicinalis*, quatenus vero statui supernaturali recuperando usui est, *elevationis* nuncupatur. Fieri enim potest, ut gratia ad solum robur addendum conferatur, ut infidelibus negativis, quorum opera

moraliter bona et honesta tantum permanent, licet elicita gratiae auxilio; fieri item potest, ut detur gratia ad ponenda opera supernaturalia, quin vires augeantur, cum agitur de re facili, levique superanda tentatione. Exinde profluit illa penes theologos recepta distinctio inter *substantiam* operis et ejusdem *supernaturalitatem;* ad primam sufficit gratia supernaturalis *entitativa* vulgo dicta, ad alteram requiritur praeterea *objectum formale* sive *motivum.* Si duo haec concurrant ad aliquam eliciendam actionem, illa proprie dicta gratia exsurgit quae talis sit tum ratione *sui*, tum ratione *modi;* gratia ratione sui seu quoad substantiam afficit potissime voluntatem; ea quae ratione *modi* supernaturalis dicitur, praecipue afficit intellectum.

11. Presso proinde sensu gratia actualis post notiones quas exhibuimus definiri potest: *Donum Dei internum ac supernaturale creaturae rationali per Christi merita concessum ad actus salutares eliciendos aut etiam meritorios vitae aeternae.*

12. 3° Gratia sic expressa multifariam dividitur, ac primo in *praevenientem* sive *excitantem*, quae interdum etiam *operans* dicitur, et in *cooperantem* sive *concomitantem.* Juxta veteres, Augustinum praesertim, gratia *praeveniens* ea dicebatur, quae *meritum* omne *praeveniret;* juxta recentiores vero *gratiae praevenientis* nomine motus illi indeliberati significantur, qui ad bonum alliciunt, atque a Deo in nobis excitantur sine nobis, quatenus a nostra non pendent voluntate. Quae duplex acceptio prae oculis habenda est tum ad veterum intelligentiam, tum ad aequivocationes detegendas. Gratia *cooperans* est concursus supernaturalis ad illud opus, ad quod per gratiam praevenientem excitamur. Gratia praeveniens afficit immediate intellectum, mediate autem voluntatem, gratia vero cooperans immediate afficit voluntatem. Utrique gratiae simul sumptae illa convenit definitio, quam s. Augustinus *lib.* 4. *ad Bonifac.* seu *cont. duas Epist. Pelagian.* c. 5. n. 11. exhibet, quod nempe gratia sit *inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus;* seu ut scribit in lib. 1. *De Grat. Christi* c. 12. ea est,

quae *datur non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; non solum ut diligenda credamus, verum ut credita diligamus.*

13. Dividitur secundo gratia in *sufficientem* et *efficacem;* sufficiens ea dicitur quae caret effectu, efficax, quae effectum obtinet ad quem datur. Unde repeti debeat assensus vel dissensus voluntatis, suo loco dicemus.

14. Gratia sufficiens iterum distinguitur in *proxime* et *remote* sufficientem. Proxime sufficiens vocatur, quae vires necessarias immediate praebet ad operandum, remote vero, quae mediante oratione illas suppeditat.

15. Hae praecipuae sunt gratiae actualis divisiones, nam quod attinet ad gratiam habitualem seu sanctificantem, qua quis justus constituitur, de ea in altera tractatus parte dicturi sumus.

CAPUT II.

DE GRATIAE NECESSITATE

16. Pelagiani ac sociniani, ut vidimus, omnimodam gratiae necessitatem impugnant; semipelagiani vero quoad fidei initium ac perseverantiam. Novatores e contra sec. XVI. quibus jansenistae adstipulantur, ultro ejusdem urgent gratiae necessitatem, dum sine illa nullum opus moraliter bonum patrari posse ab homine autumant, multo vero minus sine fide, aut sine justificatione seu gratia sanctificante. Quatuor hos errores quatuor articulis aggredimur.

ARTICULUS I.

DE ERRORIBUS PELAGIANORUM CIRCA GRATIAE NECESSITATEM

17. Juxta pelagianum systema homo nunc nascitur non aliter ac exposceret naturalis ejus conditio in qua ab initio a Deo conditus est, scilicet absque ulla ad statum supernaturalem elevatione, nec subsidii alicujus indigentia sive

ad superandam concupiscentiam, sive ad dispellendam ignorantiam, bonumque quodlibet praestandum, cum sibi ipsi homo sufficiat. Quod si Deus concedit seu superaddit aliquot praesidia tum interna tum externa, ea ad reddendum quidem faciliorem hominis laborem conferunt; ast absolute necessaria non sunt.

18. Quamvis hoc systemate gratiae necessitas omnino everteretur, Pelagius tamen errorem suum minime aperte professus est, sed ut catholicis illuderet 1° gratiam fassus est, sed gratiae nomine dona naturalia Creatoris significabat; 2° donis Creatoris deinde sub gratiae nomine legem ac revelationem adjecit; 3° exempla Christi peccatorumque remissionem; 4° juxta nonnullos aliquam praeterea admisit interiorem illustrationem, qua indirecte saltem hominis voluntas ad facilius operandum excitaretur juxta illa s. Augustini verba *De Grat. Christi* c.29. quibus cum retulisset Pelagii dictum: *Ut, quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam;* subdit: *Tolle* FACILIUS, *et non solum plenus, verum etiam sanus est sensus.* Ulterius neque Pelagius neque Caelestius neque Julianus progressi sunt, qui numquam absolutam gratiae necessitatem, quae immediate ageret in voluntatem eamque adjuvaret ad eliciendos actus supernaturales, et vires ei adderet tum quoad eorum substantiam tum quoad modum, seu gratiam inspirationis admiserunt. Gratiam insuper praevenientem, quae scilicet meritum nostrum praeveniret, numquam pariter pelagiani fassi sunt.

19. Ex his colligimus 1° controversiam inter s. Augustinum et pelagianos agitatam in postrema periodo fuisse de gratiae necessitate, quae immediate afficeret voluntatem eam praeveniendo et adjuvando, non autem, ut contendit Jansenius *De haeres. Pelag.* c.11., de gratia quae necessitatem inferret voluntati. Colligimus 2° hanc gratiae necessitatem, quatenus complectitur et praevenientem et cooperantem, ad actus singulos salutares absolutam esse juxta doctrinam catholicam, quam s. Augustinus propugnavit ad-

versus Pelagium ejusque discipulos. Ad utramque veritatem ita ex ordine vindicandam accedimus.

PROPOSITIO I.

Ad omnes et singulos actus salutares necessaria est interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis

20. De fide propositio est his canonibus a conc. Tridentino sess. VI. definita; scilicet can. 2. *Si quis dixerit ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo juste vivere, ac vitam aeternam promereri possit: quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter, possit; anath. sit.* Et can. 3. *Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet . . .; anath. sit.* Hanc eandem catholicam fidem jamdiu adstruxerant concilia in causa Pelagii celebrata, inter quae eminet Diospolitanum an. 415. in quo septimus Pelagii articulus proscriptus est: *Gratiam Dei atque adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse vel in lege ac doctrina.* Ceteris porro omissis, concilium Arausicanum II. an. 519. hunc canonem, qui 7. est, constituit: *Si quis per naturae vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est evangelicae praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti . . . haeretico fallitur spiritu.*

21. Doctrinam porro hanc Scripturis inniti facile ostenditur: etenim ex Scriptura sine gratia nec cogitare, nec velle, nec operari quidpiam possumus, quo ad salutem perveniamus; ergo ad omnes prorsus actus salutares juxta Scripturam gratia necessaria est. Sane de cogitatione haec scribit Apostolus 2. Cor. 3, 5. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est;* de voluntate sic pergit Apostolus disserere Philipp. 2, 13. *Deus est qui operatur in nobis et velle*

et perficere pro bona voluntate; demum Ephes. 2, 10. universim pronunciat: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus ut in illis ambulemus.* Quibus verbis nos in ordine ad aeternam salutem comparati sumus rebus quae ex nihilo educuntur ut sint, subsistant et agant. Quae quidem cum iis cohaerent Christi verbis quae Jo. 6, 44. leguntur: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum;* et ibid. 15, 4. 5. *Sicut palmes non potest facere fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.* Quae postrema Christi verba expendens Augustinus Tract. 81. *in Jo. n.* 3. *Sive parum,* inquit, *sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.*

22. Quoad sensum Ecclesiae traditionalem hujus theseos testes locupletissimi sunt vel ipsi pelagiani, qui ut Ecclesiae damnationem effugerent, formulis specie tenus catholicis novae doctrinae pessimum virus tegere debuerunt, prout ipsi contigit Pelagio in synodo Palaestinensi. Testes praeterea sunt patres omnes et concilia, quae vix agnitos exhorruerunt uti turpissimam haeresim novos pelagianorum articulos.

23. Demum vel ipsa ratione theologica evertitur pelagianum systema; cum enim hoc profluat ex principio de primorum parentum conditione naturali ad exclusionem elevationis humanae naturae ad statum supernaturalem, ac proinde ejusdem amissionis per Adae peccatum, illo everso, prout praestitum a nobis est in *Tract. De Deo creatore* Par. 3. systema de nulla gratiae necessitate corruat necesse est.

DIFFICULTATES

24. I. Obj. Inter opera salutaria primum locum obtinent actus fidei, spei, charitatis, conversionis aliique ejusmodi; atqui hi liberae subduntur hominis voluntati; nam

1° credere vel non credere in hominis potestate est: cum enim objectum cognoscitur a Deo revelatum, ac motiva perspecta habentur credibilitatis, nihil vetat quominus homo illi possit assentiri si velit, aut illud respuere; idem dic de spe, quae concipitur ex Dei promissis ac possibilitate assecutionis ejus, quod promittitur; idem de charitate, ratione habita summae Dei amabilitatis; sic potest viribus propriis homo resipiscere et ad Deum converti. 2° Quae quidem omnia Scripturae ipsae docent: *Praedicate*, inquit Christus, *Evangelium omni creaturae . . . qui crediderit, salvus erit*, quin aliquid adjecerit de peculiari gratiae subsidio ad id necessario; sic etiam passim hortatur Scriptura indiscriminatim homines ad spem, ad charitatem, ad conversionem, ad eleemosynam tribuendam et ad alia ejusmodi peragenda, nulla gratiae mentione facta. Frustra porro haec a nobis exigerentur, nisi in nostra potestate essent. 3° Hinc Apostolus Rom. 7, 18. *Velle*, scribit, *adjacet mihi*. 4° Sane quorsum Deus libero hominem instruxisset arbitrio, si impar esset ad eos actus eliciendos, qui hominem ad finem perducerent ad quem conditus est, ita ut toties gratia indigeret, quoties actus salutares elicere vellet? Ergo.

25. Resp. *Dist. min.* In ordine naturali, *Tr.* in ordine supernaturali de quo disserimus *N.* Duo in actibus recensitis distingui debent *substantia*, et *modus*. Si de operis substantia sermo sit eaque facili, nihil impedit quominus homo propriis viribus, uti paulo post expendemus, ejusmodi actus possit elicere; ast si de modo agatur, certum est nullum vel tenuem actum salutarem seu supernaturalem ab homine viribus propriis elici posse. Nam hoc ipso quod de actu supernaturali agitur, qui supra naturam est eamque excedit, elici unice hic potest gratiae praevenientis et operantis subsidio. Atque exinde fit, ut quoties concilia disserunt de actibus fidei, spei etc. toties addant gratiam ad illos ponendos requiri, ut eliciantur *sicut oportet ad salutem* etc.

26. Ad 2^m, *D.* Scripturae non semper *expresse* ad fidem, spem, etc. gratiam requirunt, aut ejus mentionem injiciunt, *C.* non eam supponunt *N.* Cum enim generatim Scripturae a Dei peculiari dono et auxilio repetant cogitationes salutares, volitiones, fidem etc. necessario supponunt hoc Dei auxilium, ubi videntur ab hominis voluntate requirere assensum ad fidem, nec non conversionem, et cetera ejusmodi; quae eatenus dici possunt in nostra potestate, quatenus Dei gratia hominibus praesto est a quibus ea exiguntur.

27. Ad 3^m, *D. Velle adjacet mihi* in ordine ad luctam cum concupiscentia, *C.* in ordine ad actus salutares *N.* In objecto porro textu de ea pugna loquitur Apostolus, quae in homine invenitur inter carnem et spiritum, quae sibi invicem naturaliter adversantur.

28. Ad 4^m, Resp. ut gratiae praevenienti assentiatur, cooperetur operanti, et sic disponatur homo ad justificationem per actus salutares ad quos excitatur, et cum justificationem fuerit adeptus actus praeterea meritorios eliciat vitae aeternae. Necesse enim est ut actus isti liberi sint, nisi porro libera voluntate homo praeditus esset, nullo modo posset illos elicere, et nullo modo mereri. Sicque apprime duo haec inter se componuntur, libera scilicet voluntas ac necessitas gratiae ad omnes et singulos actus salutares et meritorios eliciendos.

29. II. Obj. 1° Nuspiam Scriptura operationes gratiae *immediatas* et *supernaturales* commemorat, multo vero minus earundem necessitatem. 2° Hae siquidem studium virtutis impedirent foverentque stupidum mysticismum, Deumque, negative saltem, auctorem peccati inducerent. 3° Scriptores sacri a naturali hominum voluntate bonas omnes actiones repetunt. 4° Dicendum propterea ab humana industria pendere evolutionem principiorum moralium, quae Deus humanae veluti menti insculpsit, atque conservat ac excitat etiam per studium religionis christianae rite intellectae. 5° Omnis proinde de gratia doctrina

revocari potest ad doctrinam de providentia singulari, qua Deus cuncta ad hominis perfectionem provehendam disponit. Ergo.

30. Resp. Ad 1m, *N*. Nam vel ipsis rationalistis fatentibus, Scripturae saltem N. T. docent homines permoveri 1° ad religionis christianae cognitionem, et ad eam profitendam; 2° ad animi mutationem Evangelii praeceptis convenientem; 3° ad perseverantiam in fide Evangelio praestanda atque in virtute perficienda conspicuam; ad singulas demum virtutes ac motus pios, dotes etiam singulares quasdam cum baptismo interdum conjunctas, vel eum praecedentes. Idque Deo et Jesu Christo, et Spiritu S. in animos effecta salutaria immittentibus. Cum haec praedicentur in Scripturis, nihil interest, si in illis non inveniantur voces de *immediatis* et *supernaturalibus* operationibus; nec enim de vocibus quaestio est sed de re.

31. Ad 2m, *N*. Immo vero mirifice ejusmodi operationes studium virtutis promovent, cum exinde discant homines christiani se a Deo ad illud excitari ac permoveri gratia sua ab eaque adjuvari ad virtutem perficiendam, superandasque difficultates. Stupidus mysticimus non est timendus nisi penes pietistas protestantes, qui vim gratiae tribuunt cogendi humanas voluntates juxta placita suorum priorum emendatorum, qui docuerunt auferri per gratiam libertatem, ac veluti truncos ac lapides ab ea homines permoveri, imo cogi. Ex eodem principio descendit quod adjicitur de Deo, saltem negative auctore peccati, quatenus in istorum systemate Deus gratiam non confert nisi solis electis, reliquos vero impellit ad peccatum. Praeclara protestantismi doctrina!

32. Ad 3m, *Neg*. ut constat ex rationalistarum ipsorum confessione, quam adduximus in resp. ad 1. et ex allatis probationibus.

33. Ad 4m, *D*. Ab humana industria, seu ab humana voluntate gratia praeventa et adjuta, *C*. a sola humana industria *N*. Nam, *nisi Dominus aedificaverit domum, in*

vanum laboraverunt qui aedificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Humana industria non versatur nisi circa ea, quae naturalis ordinis sunt, et quidem intra quosdam limites.

34. Ad 5^m, *D.* Si verae essent praemissae ex quibus ejusmodi conclusio deducitur, *C.* si falsae sint, uti ostendimus, *N.* Certe ejusmodi conclusio digna rationalistarum est, qui fidem omnem abjecerunt una cum revelatione supernaturali, quique in religione christiana non agnoscunt nisi humanae mentis excultae opus ulterioris etiam perfectionis capax.

PROPOSITIO II.

Necessaria praeterea est Dei gratia homini lapso tum ad plures veritates ordinis naturalis cognoscendas, tum ad universam legem adimplendam, tum denique ad graves tentationes superandas

35. Ad fidem catholicam spectat enunciata propositio quam s. Augustinus adversus pelagianos propugnavit. Sibi enim soli sufficere pelagiani hominem docuerunt, utpote qui per originalem lapsum minime laesus fuerit. Contra vero catholici, qui cum Tridentino profitentur protoparentum culpa integritatem naturae una cum justitia originali amissam, *totumque Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse,* tenent medicinali Christi gratia opus esse ut sanetur natura circa ignorantiam ex parte intellectus, circa pronitatem in malum ex parte voluntatis, et circa concupiscentiam ex parte conjunctionis animae cum corpore.

36. Utque omnis removeatur aequivocatio, animadvertimus 1° hic agi de sola operis moralis *substantia*, non autem de *modo*, seu de opere *supernaturali* ac *salutari.* Animadvertimus 2° agi de veritatibus naturalibus, quae attingunt moralem vivendi rationem; animadvertimus 3° im-

potentiam, de qua est sermo, non esse *physicam*, sed *moralem*, quae nempe difficultatem tantum significet tum absolute tum relative, adeoque plures paucioresve gradus admittat, spectatis temporis, loci, individuique adjunctis.

37. Quibus ita compositis, sic primam partem evincimus quae ignorationem plurium veritatum naturalis ordinis attingit. Laborare homines morali impotentia plures veritates cognoscendi, quae tamen scitu necessariae sunt, ostendit experientia omnium seculorum. De infidelibus revelatione destitutis, nihil attinet dicere post ea, quae disseruimus in Tract. *De vera religione* ad revelationis divinae necessitatem ostendendam. Quod vero spectat ad fideles, exinde liquet, quod innumeri pene semper inveniantur qui aut pro mentis angustia, aut officiorum quibus distinentur multitudine, aut applicationis difficultate eorundem officiorum ad praxin, aliisque ejusmodi non paucis, saepe debeant illud Apostoli ingeminare: *Quid eligam ignoro*, nisi divinae gratiae lumine illustrentur.

38. Opus praeterea gratiae subsidio esse homini lapso ad omnia Dei mandata servanda duo evincunt, difficultas scilicet quae haud paucis inest praeceptis divinis, ac insita homini imbecillitas. Sane injuriarum condonatio, inimici dilectio, continentia et his similia humanae infirmitati adeo difficilia sunt, ut sine gratiae ope nonnisi aegre servari possint. Hinc illud Apostoli Rom. 7. 18. *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.*

39. Quod si huic difficultati accedant graves tentationes, quibus saepe nimis homo propulsatur, multo magis gratiae sanantis necessitas patet. Ex illis enim aliae intrinsecae sunt quae ex cupiditatibus oriuntur, aliae extrinsecae ex daemonis aggressionibus, mundi illecebris ac blandimentis progenitae. Quare Apostolus loc. cit. v. 23. de se ex persona hominis sub lege constituti scribebat: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis;* cumque v. 34. exclamasset: *Infelix ego homo,*

quis me liberabit de corpore mortis hujus? subdit: *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

40. Gratia igitur sola Salvatoris nostri ea est quae mederi possit ignorantiae nostrae, vires addere ad legem adimplendam, et ad graves tentationes superandas.

DIFFICULTATES

41. I. Obj. 1° Humana mens dummodo rite fuerit exculta sibi sufficit ad omnes ordinis sui veritates cognoscendas. 2° Nec enim inferioris conditionis homines sunt censendi quam animantia bruta, quae a Deo iis omnibus instructa sunt, quibus finem suum assequi valeant. 3° Satis proinde erit, si evolvi possit, mediante institutione et experientia, ut ulteriorem perfectionem jugiter attingat. Ergo.

42. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Physice et absolute, *C.* moraliter *N.* Porro de hac morali impotentia nos loquimur; fatemur enim physice hominem lapsum illis pollere praesidiis, quibus absolute queat difficultates omnes superare, alioquin impune laberetur. Ast fieri moraliter nequit ob allatas rationes, ut homo eas omnes vincat, uti quotidiana experientia edocemur. Nec enim disserimus de homine in abstracto, sed in concreto.

43. Ad 2^{m}, *Neg. paritatem.* Bruta siquidem animantia instinctu necessario aguntur, homines vero utpote libertate praediti ratione sibi concessa abuti possunt, ac reipsa saepe abutuntur. Cum vero prava voluntas haud parum influat in rationem, exinde fit ut homo deterioris conditionis evadat, nisi ei gratia subsidio sit.

44. Ad 3^{m}, *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Tum solers institutio, tum experientia adminicula sunt, quibus humana mens proficere possit: habita nihilominus ratione infirmitatis homini insitae post originalem lapsum, certum est, eum sine praesenti gratiae adjutorio haud posse illam omnimodam ac jugem perfectionem, quam adversarii fingunt, adipisci.

45. II. Obj. Testis Scriptura est pluribus in locis, posse

hominem viribus propriis legem universam implere. Etenim 1° Deut. 30, 11. Moyses ait: *Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie non supra te est, neque procul positum;* et Ecclesiastici 15, 16. dicitur: *Si volueris mandata servare, conservabunt te.* 2° Apostolus Rom. 2, 14. universim pronunciat: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt.* Si *naturaliter*, ergo viribus naturae lex naturalis servari potest. 3° Hinc de se adhuc sub lege constituto idem Apostolus testatur Philipp. 3, 6. *Secundum justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela.* 4° Adeoque s. Jo. Chrysostomus *Hom.* 5. *in Epist. ad Rom.* n. 5. scribit: *Admiratione dignos esse* (gentiles), *quod nec lege ipsis opus fuerit, et tamen omnia, quae legis erant, praestiterint.* 5° Cui consonans s. Hilarius in *Ps.* 68. n. 24. affirmat: *Eos in viventium libro esse, qui antea sine ulla Christi cognitione pie in lege versati omnia praescripta legis impleverint, de quibus secundum legem Apostolus Paulus ita docuit:* (Rom. 10.) *Quia qui fecerit ea vivet in illis.* 6° Sane ideo *naturalis* lex vocatur quod intra naturae limites contineatur; 7° cavendum demum est, ne nimium facultatem humanam deprimendo, excusentur, qui propria vitiositate ducti legem violant ac peccant. Ergo.

46. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Una cum Dei auxilio, *C.* ad hujus exclusionem *N.* Quamvis, ubi de legis observatione agitur, nulla gratiae expressa mentio occurrat, ea semper subintelligitur; quod patet ex eodem Moyse qui ante objecta verba ibid. v. 6. jam dixerat: *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum et seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua.* Quo pariter spectant illae fraequentes David ceterorumque prophetarum preces, quibus a Deo poscunt ut sibi aut populo cor docile tribuat ad legis mandata custodienda.

47. Ad 2^m, *D. Naturaliter*, id est, ipsa natura duce, gentes ea quae Judaei praestabant docente lege scripta, servabant, *C.* solis naturae viribus *N.* Scopus Apostoli in objecto loco est ostendere gentes a lege non esse feriatos,

cum eam gererent veluti insculptam in cordibus suis, quamvis legem scriptam non acceperint uti Judaei. Ast nuspiam docet Apostolus sive Judaeos sive gentiles solis naturae viribus legem servasse.

48. Ad 3^m, *D.* Secundum justitiam legalem, seu coram hominibus, *C.* quoad legem moralem coram Deo *N.* Hoc enim non ferebat ejus scopus, et in Ep. ad Titum 3, 3. seqq. contrarium scribit.

49. Ad 4^m, *D.* Ad mentem Apostoli expositam in resp. ad 2^m, *C.* in sensu adversariorum; seu ad exclusionem gratiae, *N.* Docet enim s. Joannes Chrys. *Hom.* 13. in eandem ad Rom. epistolam, legem sine gratia non sufficere ad salutem, nec sine speciali Dei auxilio spem salutis ac tentationum victoriam haberi posse.

50. Ad 5^m, *D.* Gratia adjuti, *C.* sine gratia medicinali Salvatoris *N.* Nec enim dicit Hilarius, eos de quibus loquitur, omnia perfecisse quae legis sunt sine gratia.

51. Ad 6^m, *D.* Quia intra naturae ordinem continetur, *C.* quia potest tota sine gratia adimpleri, *Subd.* physice, *C.* moraliter *N.*

52. Ad 7^m, Resp. hunc timorem vanum esse, quia juxta catholicam doctrinam, quoties grave ac difficile urget praeceptum, toties Deus gratia sua praesto est. Nemo quippe nisi volens peccat; adeoque nulla remanet excusatio.

53. III. Obj. 1° Graviores tentationes censentur mortis timor, atque concupiscentia; jam vero mortem solis naturae viribus innumeri prope superarunt, quod patet ex Romanorum exemplo, qui amore patriae eam sustinuerunt, atque ex tot haereticis et schismaticis, qui mortem obierunt potius quam errores suos ejurare, quibus profecto gratia opitulata non est: 2° Quod vero attinet ad concupiscentiam, Genes. 4, 7. dicitur: *Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius;* ergo solius arbitrii est eam vincere eique dominari. Ergo.

54. Resp. Ad 1^m, *D. min.* Per vehementiorem cupidita-

tem, *C.* per motivum moraliter honestum, *Subd.* accedente gratia, *C.* sine ipsa *N.* Experientia utique edocemur interdum homines sive vehementissima cupiditate, sive animi ferocia, aliisve de causis mortem contempsisse, qno referuntur allata Romanorum, schismaticorum, haereticorumve exempla. Ast haec nec virtus nec fortitudo est. Si qui vero virtutis amore, e. gr. amore patriae aut veritatis mortem obierunt, non sine gratiae auxilio eos ita se gessisse censendum est, ut docet s. Augustinus lib. *De Patientia* c. 18. qui hoc gratiae donum proprium esse affirmat *exhaeredatorum*, eo quod illis concedatur non ut ad regnum caelorum promoveantur, quod solum *filiorum* et *haeredum est*, sed ut mitius propter alia peccata puniantur.

55. Ad 2^m^, *D.* Physice, *C.* moraliter, *subd.* Deo adjuvante, qui non permittit nos tentari supra id quod possumus, *C.* sine ejus auxilio *N.* In priori sensu verba Geneseos accipi debent.

ARTICULUS II.

DE ERRORIBUS SEMIPELAGIANORUM CIRCA EANDEM GRATIAE NECESSITATEM

56. Semipelagiani, a partitis cum pelagianis erroribus nuncupati, inficiati sunt necessitatem gratiae quae dicitur *inspirationis* seu voluntatis tum ad initium fidei, tum ad perseverantiam in fide. Dixi *necessitatem gratiae inspirationis seu voluntatis*, quia necessitatem gratiae *illustrationis* seu intellectus ultro cum pelagianis admittebant; dixi pariter *ad initium fidei*, siquidem eandem gratiae necessitatem ad *fidem formalem* etiam agnoverunt, uti ostendit cl. Tricassinus in op. *De indifferenti lapsi hominis arbitrio.*

57. Haec non solum fatetur Jansenius, sed ulterius progressus autnmavit semipelagianos practerea admisisse necessitatem gratiae inspirationis etiam ad initium fidei et ad singulos actus salutares, ut deinde inferret, totam quaestionem inter s. Augustinum ac semipelagianos agitatam,

pro objecto tantum habuisse vim et efficaciam gratiae, quatenus semipelagiani voluerint integram sub gratia permanere voluntatis libertatem, qua eidem posset voluntas resistere vel obtemperare, secus ac contenderit Augustinus. Quare haec ejusdem Jansenii propositio quae est n. IV. *Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare* ab Innocentio X. ut *falsa et haeretica* damnata est; *falsa* quoad partem historicam; *haeretica* quoad partem theoreticam. Mirum proinde est non defuisse ex catholicis neotericos quosdam, qui nulla ratione habita censurae Pontificis, cum Jansenio docuerint semipelagianos reipsa gratiae necessitatem admisisse tum ad initium fidei, tum ad singulos actus salutares, ita ut in eo tantum erraverint quod gratiam, ut ipsi vocant *versatilem* propugnaverint. Hoc vere est catholicam veritatem prodere ob domesticas concertationes. Ut catholicam igitur veritatem tueamur sit:

PROPOSITIO

Sine Sancti Spiritus illustratione, inspiratione et adjutorio non potest homo habere salutare initium fidei, et in fide perseverantiam usque in finem, secus ac semipelagiani contenderint

58. De fide est haec propositio, ut constat ex Tridentino can. 3. sess. 6. *Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere .. posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur; anath. sit.* Tridentino praeiverat synodus Arausicana II. cap. 5. *Si quis sicut augmentum ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum . . . non per gratiae donum, id est, per inspirationem Spiritus Sancti . . . sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur;* et cap. 7. *Si*

quis per naturae vigorem . . . Evangelicae praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti . . . haeretico fallitur spiritu. Ex illis porro verbis hujus capituli, *per naturae vigorem*, liquet causam erroris in quem semipclagiani lapsi sunt cx eo repeti, quod donum integritatis naturae nostrae in Adam superadditum, confuderint cum ejusdem elevatione, hinc nimis naturae tribuerint.

59. Cum duas partes habeat propositio, sic ejus veritatem ostendimus quoad primam partem theoreticam: ex Scripturis non soli praedicationi aut illustrationi sed interiori Spiritus Sancti operationi illustranti atque inspiranti tribui debet fides ejusque initium, ac in eadem fide perseverantia, si docent, neminem nisi trahente Patre ad Christum pervenire posse, fidem Dei donum esse, quod nonnisi ex misericordia et gratia conceditur, ut nemo gloriari possit; rem porro ita se habere vulgatissima Scripturarum eloquia testantur; nam Christus Jo. 6, 14. *Nemo,* inquit, *potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum*: et Apostolus 1. Cor. 7, 26. de se scribit: *Misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis;* Philipp. 1, 29. *Vobis*, inquit, *donatum est, pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini;* et Ephes. 2, 8.: *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.* 1. proinde Cor. 4, 7. interrogat: *Quis te discernit? Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quo praecipuo testimonio*, scribit s. Augustinus lib. *De praedest. Sanct.* c. 3. n. 7.; *Etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis.* Demnm facto id ipsum constat, siquidem Act. 16, 14. de Lydia purpuraria legitur: *Dominus aperuit cor* (ejus) *intendere his, quae dicebantur a Paulo;* et ibid. 13, 48. generatim dicitur: *Crediderunt quotquot praeordinati erant ad vitam aeternam.*

60. Quibus patres edocti eandem veritatem tradiderunt; nam s. Cyprianus ex Latinis in lib. *Testimon. ad Quirinum* lib. 3. c. 4. *In nullo*, inquit, *gloriandum*, *quando nostrum nihil sit;* et s. Ambrosius *De fuga seculi* c. 1. n. 1. *Non in potestate nostra est cor nostrum et nostrae cogitationes.* Ex Graecis s. Gregorius Naz. *Orat.* 24. *in Pentec.* n. 11. *Qui dedit*, ait, *quod primum est; dabit et quod secundum est*, plenam scilicet et integram fidem; et haec speciminis gratia. Nec alius unquam fuit Ecclesiae sensus, quae consuevit orare pro conversione infidelium, et perseverantia fidelium; porro ut scribit s. Augustinus *Epist.* 177. num. 4. *Oratio clarissima est gratiae testificatio.*

61. Demum id ipsum adstruitur ex consectariis gratiae eversivis, quae ex semipelagianorum hypothesi sequerentur, 1° gratiam non amplius gratuitam esse; 2° homines primas sibi partes in negotio salutis posse vindicare; 3° posse hominem viribus naturae actum supernaturalem elicere, quae omnia absona prorsus sunt.

62. Quoad partem vero historicam qua adversus Jansenium statuimus, semipelagianos gratiae necessitatem denegasse ad initium fidei, et in fide perseverantiam, ea abunde liquet ex innumeris prope s. Augustini ceterorumque antiquorum testimoniis; nos brevitatis gratia unum aut alterum proferimus. S. Augustinus in lib. *De dono persever.* n. 42. sine ambage de semipelagianis scribit: *Initium fidei et usque in finem perseverantiam sic in nostra constituunt potestate, ut Dei dona esse non putent;* et in lib. *De praedest. Ss.* n. 7. cum fassus esset, se olim in semipelagianorum errore versatum, dum putaret fidem donum Dei non esse sed in nobis ex nobis, adjicit: *Neque enim fidem putabam Dei gratia praeveniri.* Quapropter concilium Arausicanum cap. 5. semipelagianos haeretico spiritu falli affirmat, non quod gratiam indifferentem vellent, sed *quod initium fidei non per gratiam, id est per inspirationem Spiritus Sancti, sed naturaliter nobis inesse dicerent.* Semipelagianorum itaque haeresis in eo sita erat, quod prae-

venientem gratiam ad initium fidei et piarum cogitationum requiri negarent.

DIFFICULTATES

63. I. Obj. Scriptura primas salutis partes adeoque fidei initium humanae adscribit voluntati. Etenim Prov. 16, 1. dicitur : *Hominis est praeparare animam, et Domini gubernare linguam;* Zacchar. 1, 3. *Convertimini ad me, ait Dominus, et convertar ad vos.* Hinc Christus Matth. 25, 15. distributa refert talenta *unicuique secundum propriam virtutem;* ac Luc. 11, 9. *Petite*, ait Christus, *et dabitur vobis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis;* demum Matth. 10, 11. sic instruit Apostolos : *In quamcumque civitatem intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete.* Ergo.

64. Resp. *N. A.* Ad probb. *D.* Divina gratia praeventi et adjuti homines animam praeparant, convertuntur etc., *C.* ad hujus exclusionem *N.* Haec enim aliaque ejusmodi Scripturarum effata exigi debent ad generaliora principia quibus praeparationes, dispositiones, conversiones Deo tribuuntur. Nam ex Scripturis Deus est qui operatur in nobis velle, non possumus aliquid boni salutaris cogitare a nobis quasi ex nobis, cum vero cogitatione ac voluntate nihil anterius in homine fingi possit, patet objecta loca de cooperatione nostra intelligi debere. Hinc optime concilium Trid. sess. 6, c. 5. sic ea exponit : *Cum dicitur : convertimini ad me, et ego convertar ad vos; libertatis nostrae admonemur. Cum respondemus : converte nos, Domine, ad te, et convertemur; Dei nos gratia praeveniri confitemur.*

65. Quo generali principio constituto, semipelagianorum difficultates facile disjiciuntur. *Virtus* enim de qua Matth. 25. vel de gratiis gratis datis intelligi potest, vel de virtute gratia comparata juxta illud Ephes. 4, 7. *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.*

66. Sic etiam petimus et oramus, sed Spiritu Sancto

adjuti, dicente Apostolo Rom. 8, 26. *Quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

67. Cum vero Matth. 7. Christus apostolos docuit apud *dignos* manere, qui Dei munere tales sunt, designantur.

68. II. Obj. Non desunt in Scripturis exempla illorum, qui bonis operibus fidei gratiam promeruisse perhibentur. Sic 1° Zachaeus, bonus Latro, Centurio Cornelius desiderio, oratione, eleemosynis viam sibi ad fidem praepararunt. Idem dic de altero Centurione, cujus meminit Matthaeus 8, 10. de quo Christus: *Non inveni*, inquit, *tantam fidem in Israel*, qua de re insuper miratus est; nulla autem fuisset admirationis ratio, si ex gratia fides illa fuisset. 2° Aliud praeterea exemplum suppetit 3. Reg. 8, 17. in David, qui voluit domum Deo aedificare, Deus porro ejus bonam commendavit voluntatem, nec tamen probavit dicens: *Verumtamen tu non aedificabis mihi domum.* Non autem impedivisset, si ipse ejusmodi bonae voluntatis fuisset auctor. Ergo.

69. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Ope gratiae, *C.* sine illa *N.* Nam, ut loquitur conc. Arausicanum cap. 25. *Manifestissime credendum est, quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit, et Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, et Zachaei, qui ipsum Dominum accipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinae gratiae largitate donata.* Centurionis fides quam admiratus est Christus, ex gratiae cooperatione dubio procul est repetenda.

70. Ad 2^m^, *Neg. min.* Siquidem potuit Deus bonam voluntatem illam David inspirare, quin tamen voluerit ejus executionem, prout se gessit cum Abraham circa Isaac sacrificium.

71. III. Obj. Patres Graeci ac Latini pene omnes ante s. Augustinum eandem quam postea semipelagiani doctrinam professi sunt; ut constat de Herma *Pastor.* lib. 3. *Simil.* 7. n. 6., de s. Justino *Apolog.* 1. n. 46., de Clemente

Alex. qui *Strom.* lib. 1. n. 20. censet veteres philosophos a philosophia justificatos fuisse. Id ipsum constat de s. Ambrosio in *Apolog.* 2. David cap. 9. n. 47., de Optato *Hist. Donatist.* lib. 2., de s. Hieronymo *Dial. contr. Pelag.* lib.3. n. 1. Vere igitur scribere potuit s. Prosper ad s. Augustinum, quod semipelagiani, *Obstinationem suam defendunt, et ea, quae de epistola Apostoli Pauli, Romanis scribentis, ad manifestationem divinae gratiae praevenientis electorum merita proferuntur, a nullo unquam ecclesiasticorum ita esse intellecta, ut nunc sentiuntur, affirmant.* Ergo.

72. Resp. *N. A.* Nam Hermas numquam asseruit bonam dispositionem illorum, quibus Deus tribuit poenitentiam a sola natura esse.

73. S. Justinus solum contendit novam non esse religionem christianam ut ethnici objiciebant, cum quotquot recta ratione usi sunt participaverint de ipso Verbo, adeoque nomen *christiani* improprie sumit.

74. Clemens Alex. significat veterem philosophiam praeambulum quodammodo sanctioris religionis fuisse, quatenus negative disposuit homines ad christianam amplectendam religionem, agrestes eorum mores emolliendo.

75. S. Ambrosius, seu potius incertus auctor allegatae Apologiae, dum docet Ecclesiam promeruisse Christum, nonnisi improprie loquitur, ut patet ex substrata materia, nec sine gratiae subsidio; scribit enim ibid. n. 46. *Obliviscitur per gratiam, quod hauserat per naturam.*

76. S. Optatus extra praesentem causam profertur; ejus enim scopus unice fuit comprobare omnimodam perfectionem, quam sibi perperam tribuebant donatistae, propriam esse solius Christi. Cum igitur affirmat christiani hominis esse velle et currere, Dei autem perficere, non excludit gratiae praevenientis auxilium.

77. S. Hieronymus asseruit quidem liberum arbitrium, sed praeventum et adjutum divina gratia in facilioribus, ut deinceps per orationem uberiorem gratiam ad difficiliora persequenda impetremus. Ejus enim principium ge-

nerale est; omnia bona nostra Deo esse adscribenda, his verbis scribens *Ep.* 130. *ad Demetriadem: Ipsumque quod nostrum est, sine Dei misericordia nostrum non est.*

78. Dum igitur semipelagiani vetustate freti autumabant pugnare, decepti sunt nonnullis liberioribus formis quibus interdum usi patres sunt, nondum technologia constituta, cum nemo catholicum hoc dogma impugnaverit. Recte propterea s. Augustinus propositam sibi a s. Prospero semipelagianorum expostulationem diluit in lib. *De praedest. Sanctor.* c.14.n.27. his verbis: *Quid igitur opus est, ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista haeresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quaestione versari? Quod procul dubio facerent, si respondere talibus cogerentur.* Reipsa objecti patres cum universa Ecclesia orabant pro infidelium conversione, quo patefaciebant tum fidem tum fidei initium donum Dei esse.

79. Inst. Saltem negari nequit s. Joannem Chrysostomum labe semipelagiana fuisse adspersum, quod non soli haeretici, verum etiam nonnulli catholici fatentur. Nam ipse *Hom.* 42. *in Genes.* n. 1. inter cetera scribit de Abraham: *Nisi primus et ipse quod suum erat, fecisset, non tanta a Domino obtinuisset . . . Vidistis, quomodo ab initio, quae a se ipso erant, attulerit, et propterea divina quotidie ubertim susceperit? . . Cum viderit* (Deus) *sanam mentem nostram, et nos conari et eniti ad virtutis certamina, statim nutu et subsidio suo nos adjuvat.* Deinde *Homil.* 12. *in Epist. ad Hebr.* n. 3. *Nostrum quidem est*, inquit, *praeeligere et velle, Dei autem est perficere . . . Quando nos elegerimus tum multum nobis affert auxilium.* Ergo.

80. Resp. *N. A.* Nam non sine ingenti s. Doctoris injuria semipelagianismus ei adscribitur. Ipse siquidem aperte pluribus in locis agnovit primas salutis partes Dei gratiae esse tribuendas; en ejus verba ex *Hom.* 12. in 1. *Ep. ad Corinth.* n. 1. et 2. *Nihil ex te habes, sed a Deo accepisti . . . . Ergo cum acceperis habes: non hoc vel illud sed omnia quae habes; non enim haec tua recte facta sunt, sed*

ex Dei gratia proveniunt. Si fidem dixeris, ex vocatione illa venit. Eadem scribit *Hom.* 4. in cap. 2. *Epist. ad Ephes.* et alibi saepe, cujus testimonia profert Isaacus Habert episc. Vabrensis in op. *Theologiae Graecorum Patrum vindicatae circa universam materiam gratiae* lib. 1. c. 2. seqq. Objecta proinde loca intelligi debent de gratia plena et perfecta, non inchoata ac rudi, uti loquitur Petavius, quae *prima* nominatur, cujus plerumque veteres mentionem non habent. Non enim primum voluntatis motum et rationis in gratia numerant, veluti pia desideria, quibus ad pleniorem quaerendam fidem ac Dei notitiam et amorem excitamur.

81. IV. Obj. 1° Quamvis per peccatum originale inclinatum ac debilitatum liberum fuerit arbitrium, non est tamen extinctum, poterit igitur saltem sanitatem optare, velle, medicum efflagitare. 2° Medici proinde quidem est sanare, ast aegri est velle sanari. 3° Certe Scriptura Deum exhibet aliquid prius a nobis exigentem quod in nostra sit potestate, ut sua conferat: *Si credideris, salvus eris.* 4° Si enim ex eo quod petimus, recte infertur illud non esse in nostra potestate, pariter inferri debet ex incitamentis et adhortationibus, quibus ad petendum provocamur, ad volendum, ad nos convertendos in nostra potestate esse velle, petere, conversionemque nostram inchoare, alioquin supervacanea forent. 5° In hypothesi catholica nequeunt plura absurda vitari, quod nempe fides ejusque initium donum Dei sit, nec tamen omnibus concedatur, cum Deus velit omnes homines salvos fieri; quod inexcusabiles non sint, qui in infidelitate permanent; quod denique Deus censeri non debeat personarum acceptor, dum aliis tribuit quod aliis denegat. Ergo.

82. Resp. Ad 1^m^, *Neg. cons.* Liberum enim arbitrium quamvis integrum nequit super ordinem naturae efferri, cujusmodi sunt actus supernaturales, multo igitur minus poterit debilitatum et inclinatum. Valet propterea libera voluntas ad assentiendum Dei gratiae praevenienti, non autem ad praeveniendam gratiam.

83. Ad 2^{m}, *D.* In infirmitate naturali, *Tr.* vel *C.* spirituali *N.* ut patet ex dictis in resp. ad 1. Accedit quod gratiae munus sit hominem se aegrotum cognoscere et sentire, adeoque sanitatem velle et optare, ac medicum quaerere a quo sanetur.

84. Ad 3^{m}, *D.* Scriptura Deum exhibet aliquid a nobis exigentem quos prius ipse gratia sua praevenit, *C.* ad hujus exclusionem *N.* Primus appulsus semper ex Deo est, cum proinde aliquid a nobis exigit, hoc non est nisi cooperatio ad interiorem ejus primam praedispositionem. Hinc illud *si credideris* perinde valet atque si obtemperaveris iis, quae tibi indidi, fidei primordiis, plenamque assecutus fidem fueris, eaque praestiteris quae fides postulat, salvus eris.

85. Ad 4^{m}, *Neg. paritatem;* incitamenta enim et exhortationes ad petendum, volendum etc. supponunt interiorem gratiam praevenientem, cum ex Scriptura nos nec velle nec optare, nec orare possimus sine gratiae auxilio. Hinc primae gratiae prorsus gratuitae sunt, insequentes pendent a cooperatione, oratione, fidelitate scilicet, qua nos exhibemus erga gratias acceptas. Quod neque inficiabantur ipsi semipelagiani, dum exhortationes supervacaneas non censebant post fidem adeptam, etiamsi gratiae necessitatem admitterent ad proficiendum.

86. Ad 5^{m}, *Neg.* objecta absurda promanare ex catholica doctrina. Nam non sequitur *primum*, cum Deus hoc ipso quod velit sincera voluntate omnes salvos fieri, omnibus, ut postea ostendemus, gratiam confert, cui si velint homines cooperari ulteriora auxilia percipient, donec perveniant ad salutem.

87. Non sequitur *secundum;* semel ac enim constitutum est, Deum nemini gratias suas denegare, hoc ipso patet semper ex hominum culpa provenire quod fidem non habeant; de infidelibus *positivis* quibus revelatio innotuit et ipsi eam respuerunt, nullum dubium subesse potest; quoad infideles *negativos*, ipsi in culpa sunt, quatenus primis gra-

tiis obstiterunt, quibus si obtemperassent ulteriores reciperent; ut suo loco enucleatius exponemus.

88. Non sequitur *tertium*, quia acceptio personarum supponit jus in eo qui negligitur, dum fit donorum distributio, aut saltem supponit respectum personalem in distribuente; neutrum porro accidit in casu nostro, cum nihil Deus cuipiam debeat, nec quispiam ex se habeat aliquid, cujus intuitu Deus gratiam ei largiatur. Adde Deum omnibus suo modo gratiam conferre, homini proinde adscribi debet, si ulteriores non recipiat.

89. V. Obj. adversus alteram partem. 1° Semipelagiani eam gratiam in homine lapso admiserunt, quam admittebant in homine integro; jam vero in homine integro agnoverunt gratiam interiorem ad initium fidei, et ad perseverandum. 2° Teste s. Prospero in *Ep. ad Augustinum*, semipelagiani admiserunt gratuitam vocationem ad fidem, 3° idem ibid. affirmat, Massilienses *gratiam Dei quam comitem, non praeviam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea, secundum suam phantasiam, non negant esse praeventas*. 4° Sane s. Augustinus, qui fatetur se ante episcopatum semipelagianorum erroribus adhaesisse, passim docet in libris ante eundem episcopatum conscriptis, ad initium fidei interiorem gratiam esse necessariam ut in lib. 83. *quaestionum* q. 68. *De quantitate animae* c.28. et alibi. 5° Hinc videmus Faustum Regiensem semipelagianum, teste Gennadio in *Catalogo viror. illustr.*, admisisse et ipsum gratiae interioris necessitatem ad initium fidei, eandem necessitatem fassi sunt idem Gennadius, Vitalis Carthagin. qui omnes fuerunt semipelagiani. 6° Ergo illorum error unice consistebat in eo, quod gratiam indifferentem, seu versatilem admiserint, adeoque accusabant Augustinum, quod per gratiam a se propugnatam ineluctabilis necessitas induceretur. Ergo.

90. Resp. Ad 1^m^, *D.* Admittebant in homine integro gratiam interiorem illustrationis seu intellectus, *Tr.* inspirationis seu voluntatis *N.* Adeoque et hanc tribuebant ho-

mini lapso etiam ad initium fidei, quamvis nec necessariam, nec sine praeviis meritis.

91. Ad 2^m, *D*. Gratuitam admiserunt vocationem externam, quae in Evangelii praedicatione consistit, *C*. internam quae in gratiae collatione sita sit in sensu exposito, *N*.

92. Ad 3^m, *D*. Testatur s. Prosper Massilienses seu semipelagianos non negasse voluntates esse praeventas *secundum suam phantasiam*, seu respectu meritorum quae nunquam futura erant, *C*. in sensu catholico *N*. Alioquin non docuissent gratiam tantum *comitem*, non autem *praeviam* meritorum, seu concomitantem non praevenientem.

93. Ad 4^m, *D*. Quatenus s. Augustinus neque constanter neque in omnibus semipelagianorum placita secutus est etiam ante episcopatum suum, *C*. quatenus nuspiam in suis illis operibus errorem etiam hunc non docuerit *N*. Hoc enim posterius constat ex testimonio ejusdem s. Doctoris paulo ante allegato, cum fassus est se convictum ex illo Pauli ad Corinth. *Quid habes* etc. *fidem esse donum Dei*.

94. Ad 5^m, *D*. Allegati auctores admiserunt necessitatem gratiae exterioris, aut solius illustrationis, *Tr*. gratiae interioris et inspirationis *N*. Ut constat ex s. Prospero, et ex s. Augustino, qui affirmant non aliam illos gratiam admisisse, quam quae est *in lege et in doctrina*. Gennadius porro a semipelagianorum postea erroribus se recepit.

95. Ad 6^m, *N*. Numquam enim ipsi disputarunt de gratia sufficienti aut efficaci, sed de gratia in genere cujus necessitatem impugnabant, ne si necessaria diceretur libertati detraheretur. Sane s. Augustinus lib. *De Spiritu et litt.* c.34. refellens pelagianos, quorum errorem sub hoc respectu adoptaverant semipelagiani, scribebat: *In omnibus misericordia ejus praevenit nos, consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriae voluntatis est.*

—

ARTICULUS III.

DE ERRORIBUS NOVATORUM SEC. XVI. ET JANSENISTARUM CIRCA GRATIAE NECESSITATEM.

96. Novatores sec. XVI. contrarias omnino a pelagianis semipelagianisque semitas iniverunt. Juxta illos enim ita per primigenium peccatum peremptum est liberum arbitrium, ut non inserviat nisi ad peccandum, ad quod a dominante concupiscentia necessario impellitur, ex quo inferunt omnia prorsus infidelium, imo et peccatorum opera totidem esse peccata, eaque gravia. Janseniani illorum vestigiis insistentes eosdem errores docuerunt.

97. Catholica doctrina est, per peccatum originale non prorsus deletam in homine esse naturalem *imaginem* Dei, sed detritam; non extinctum arbitrium, sed attenuatum, adeoque 1° posse hominem lapsum sine gratia aliquas ordinis naturalis cognoscere veritates, et opera faciliora exequi, nec non leves superare tentationes, nec proinde omnia infidelium opera totidem esse peccata; 2° ante fidei formalis collationem tribui a Deo gratias necessarias, quibus possit homo lapsus difficiliora moralis ordinis opera efficere, gravesque superare tentationes; 3° fidem sine charitate posse subsistere, atque idcirco non omnia peccatorum opera peccata esse, imo per ea se ad justificationem recuperandam peccatores posse disponere; 4° opera infidelium ante fidem seu vocationem ad fidem esse quidem ordinis naturalis seu moralis, licet non sine gratiae medicinalis subsidio patrata, non autem peccata; prout 5° multo minus peccatis sunt accensenda fidelium peccatorum opera, licet non sint meritoria aeternae vitae. Hanc porro doctrinam insequentibus propositionibus adstruimus.

—

PROPOSITIO I.

Potest homo lapsus sine speciali gratiae auxilio nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, tum faciliora ejusdem ordinis naturalis opera perficere, tum leves superare tentationes

98. Ad doctrinam catholicam propositionem hanc spectare constat ex damnata propos. 27. Baji: *Liberum arbitrium sine gratiae Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet;* quo etiam referuntur propositiones 38, 39, 40. etc. Quesnelli a Clemente XI. proscriptae, in quibus idem error diversis verbis exprimitur. Valet igitur hominis lapsi arbitrium sine gratia ad aliquod opus moraliter honestum peragendum; opus autem moraliter honestum illud dicitur, quod tale est ex *officio* et *fine* saltem *proximo*.

99. Ac *primo* quidem, posse hominem lapsum per se ipsum aliquas veritates ordinis naturalis cognoscere, docet Auctor lib. *Sapientiae* c. 13,5. illis verbis: *A magnitudine enim speciei et creaturae,*⁺ *poterit Creator horum videri;* et Apostolus Rom. 1, 20. *Invisibilia ipsius* (Dei), scribit, *a creatura mundi, per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles.* Et haec quidem de cognitione Dei per creaturas; de lege autem haec rursum scribit Apostolus ib. 2, 14. *Ejusmodi legem* (scriptam) *non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Hinc s. Augustinus *Enarr. in Ps.* 57. n. 1. *Manu*, inquit, *formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit: Quod tibi non vis fieri, ne feceris alteri. Hoc et antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est.*

100. *Secundo*, posse item hominem lapsum perficere opera faciliora propriis viribus, declarat idem Apostolus qui l. c. arguit philosophos, quod cum Deum naturaliter cognovissent, *non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*, quibus, ut adnotat Estius, docet illos potuisse

+ cognoscibiliter

sine gratia Deum glorificare, seu aliquali et imperfecta dilectione prosequi, cum haec glorificatio ordinem non haberet ad beatitudinem supernaturalem, nec ad vitam aeternam, utpote ex sola naturae consideratione exhibenda. Rursum disserens Apostolus de lege naturae insculpta in cordibus nostris ait: *Gentes, quae legem* (**Mosaicam**) *non habent . . . naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt.* Quamvis autem vox *naturaliter* quatenus ad universam legem extenditur non excludat gratiam, tamen ubi non agitur de difficilioribus praeceptis, nihil vetat quominus de naturae viribus intelligatur; multo vero magis in adversariorum hypotesi, qui constituunt gentes ante fidem nullam gratiam habuisse. Quapropter s. Augustinus in lib. *De Spirit. et litt.* c. 28. n. 48. explanans haec Apostoli verba scribit: *Scriptum opus legis habent in cordibus suis, id est, non omni modo deletum est, quod ibi per imaginem Dei cum crearentur, impressum est . . . Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturae inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit.*

101. *Tertio* demum, posse hominem lapsum leves etiam per se tentationes superare, ut corollarium ex dictis colligitur; nam si potest homo lapsus propriis viribus aliquas naturalis ordinis veritates cognoscere, si potest eadem ratione faciliora opera peragere moraliter honesta, cur non poterit et leves superare tentationes, quae illis adversantur? Hinc a summis Pontificibus censura notatae sunt propp. 29. et 31. Baji: *Non soli fures ii sunt et latrones, qui Christum, viam et ostium veritatis et vitae negant, sed etiam quicumque aliunde quam per ipsum in viam justitiae conscendi posse docent,* AUT TENTATIONI ULLI *sine gratiae ipsius adjutorio, resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.*

102. Cum vero errores quos impugnamus falso innitantur fundamento de essentiali naturae per peccatum immutatione, quatenus amissa est originalis justitia adeoque et integritas quae ad essentialem hominis spectabat con-

stitutionem, patet, quod hoc sublato fundamento, errores illi evanescant necesse sit. Non omnino deletam Dei in homine lapso imaginem ex Augustino didicimus; eidem nunc libet adjicere auctoritatem s. Thomae, qui 1. 2. q. 109. ar. 1. haec in rem nostram habet: *Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, ut scilicet toto bono naturae privetur, potest quidem etiam in statu naturae corruptae per virtutem suae naturae aliquod bonum particulare agere . . . non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quod in nullo deficiat; sicut homo infirmus potest per se ipsum aliquem motum habere, non tamen perfecte potest moveri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinae.*

DIFFICULTATES

103. I. Obj. 1° Scripturae, patres et concilia adversus pelagianos ac semipelagianos commemorata opera bona omnia divinae gratiae tribuunt. 2° Sane opus moraliter honestum, teste Paulo Rom. 4, 15. per legem fieri nequit: *Lex enim*, ut ipse loquitur, *iram operatur*, et ib. 5, 20. *lex subintravit, ut abundaret delictum*, ergo per gratiam unice fieri potest. 3° Hinc s. Augustinus *Ep.* 217. *ad Vitalem* c. 4, n. 12. *Agnoscamus*, inquit, *gratiam, quae facit prodesse doctrinam, quae gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam;* et alibi passim idem inculcat, alioquin frustra disputasset adversus pelagianos, cum haec fuerit thesis ejus. 4° Concilium proinde Arausicanum cap. 20. *Multa*, ait, *Deus facit in homine bona, quae non facit homo; nulla vero facit homo bona, quae non Deus praestat, ut faciat homo;* et cap. 22. *Nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque justitiae, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo; ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.* Ergo.

104. Resp. Ad 1^m, *D.* Bona nostra supernaturalia gratiae tribuunt, *C.* naturalia, *Subd.* Ardua ac difficilia aut gravi urgente tentatione, *C.* omnia prorsus *N.* Sic innu-

meris prope ejusmodi testimoniis quae colligi solent responsio patet.

105. Ad 2m, *N.* ad prob. vero *D. Lex iram operatur,* aut *subintravit lex ut abundaret delictum* per accidens et ex causis extrinsecis, *C.* per se *N.* Sensus enim Apostoli in objectis locis est, legem a Deo datam esse ad coërcendum delictum, sed exinde homines occasionem nactos esse gravius delinquendi, legem sive ex infirmitate sive ex malitia transgrediendo, idque sive cum gratia, sive sine illa, vimque nostram non ex lege sed ex gratia provenire.

106. Ad 3m, *D.* In ordine ad legem universam, *C.* in ordine ad leviora ac faciliora *N.* Thesis s. Augustini in hoc erat, neminem posse ex propriis viribus universam legem implere, gravesque omnes vincere tentationes, ut pelagiani contendebant, alioquin evacuata foret crux Christi, ut ipse loquitur, cum homo non amplius indigeret gratia medicinali, qua infirma natura sanaretur.

107. Ad 4m, *D.* In ordine supernaturali, *C.* in ordine moralis honestatis quod ea quae faciliora sunt *N.* Illud enim solum exigebat concilii scopus, qui fuit semipelagianorum errores proscribere, qui primas sibi in negotio salutis arrogabant.

108. II. Obj. 1° Adeo homo lapsus sine gratia infirmus est, ut nulli possit tentationi resistere, nullumque vitare peccatum nisi per aliud peccatum. 2° Sane homo sine gratia non agit nisi timore poenae, non ex amore justitiae; ex cupiditate, non ex charitate; qui porro sic agit, peccat ex doctrina s. Augustini, qui in *Enchiridio* c. 117. ita scribit: *Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas;* qui praeterea 3° nullam aliam in homine bonam voluntatem agnoscit praeter charitatem; *Quasi vero,* inquit lib. *De Grat. Christi* c. 11., *aliud sit bona voluntas quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo et a Patre datam, ut filii ejus essemus.* Ergo.

109. Resp. Ad 1m, *D.* Si gravis sit tentatio, vehemensque concupiscentia, *C.* si levior ac remissior *N.* Sic

etiam: vitare nequit homo lapsus peccatum nisi per aliud peccatum *D*. Identidem, *Tr*. vel *C*. semper *N*. Alioquin non attenuatum sed plane extinctum liberum esset arbitrium; non detrita, sed omnino deleta esset in homine Dei imago, secus ac doceat Augustinus, si nec levi tentationi homo propriis viribus obsistere posset. Absurdum autem est, non posse vitari peccatum nisi per aliud peccatum; praesertim cum saepe ad declinandum peccatum positivo actu opus non sit.

110. Ad 2^m, *Neg*. Cum saepe ex naturali boni honestique amore se homo determinet ad agendum, e. g. ad honorandos parentes, ad tribuendam eleemosynam ex naturali commiseratione, ad nudum operiendum, aliaque ejusmodi sexcenta patranda, in quibus nec timor nec cupiditas in fluunt.

111. Ad Augustini autem auctoritatem *D*. Ubi non regnat charitas habitualis, ibi regnat cupiditas, quae tamen non semper influat in actus singulos, *C*. quae jugiter in singulos influat actus *N*. Saepe enim non agit homo ex carnali cupiditate, quamvis gratia habituali non sit instructus; imo contraria assertio in Bajo et Quesnello proscripta est.

112. Ad 3^m, *D*. Praeter charitatem, sive naturalem ac improprie dictam, sive theologicam et presse sumptam, *C*. praeter charitatem theologicam tantum *N*. Nam s. Augustinus duplicem agnovit admisitque charitatem, *divinam* et *humanam*, theologicam scilicet ac naturalem; posteriorem vero hanc aliquando licitam, aliquando vero illicitam declarat. In objecto porro textu bonam voluntatem vocat charitatem nempe theologicam et stricte sumptam, ut ejus ferebat scopus adversus pelagianos, neque alteram excludit.

113. III. Obj. 1° Atqui s. Augustinus omnem creaturae amorem, nisi Dei amori subordinatus fuerit, vitiosum declarat. 2° Jam vero cum omnes hominum actiones vel ex amore Dei prodeant, vel ex amore mundi, sequitur omnes actiones quae sine amore Dei, adeoque sine gratia

eliciuntur, malas esse ac vitiosas. 3° Docet praeterea idem s. Doctor sine gratia veram homini lapso necessitatem esse peccandi; *Multum erras*, scribit adv. Julian. *in Op. Imperf.* lib. 1. c. 105, *qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse poenam, quod nulla necessitate commissum est:* et alibi saepe. 4° Docet, nullam sine gratia esse in homine lapso libertatem ad bonum, scribens lib. 1. *ad Bonifac.* c. 3. *Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia per J. C. D. N.* 5° Docet adversus Julianum nullum opus bonum sterile esse, sed quodlibet promereri vitam aeternam, adeoque sine gratia fieri non posse. Ergo.

114. Resp. Ad 1^m, *D.* Nisi subordinetur Dei amori naturali vel supernaturali, *C.* soli supernaturali *N.* Si enim actio bona sit ex officio et fine proximo, hoc ipso amori saltem naturali Dei subordinatur.

115. Ad 2^m, *D.* Si ex amore inordinato mundi seu creaturae actus eliciuntur, *C.* si ex amore ordinato et honesto *N.* Nam solus amor inordinatus mundi seu creaturae vitiosus est, de quo loquitur s. Augustinus, uti cum aliquis in creatura constituit ultimum finem suum, creaturam praeferendo Creatori.

116. Ad 3^m, *D.* Necessitatem vagam et moralem respectu totius legis, *C.* physicam respectu cujuslibet praecepti *N.* Talem esse mentem s. Augustini constat ex controversia cum pelagianis, qui cum docerent hominem infirmum non esse ob originale peccatum, inferebant eum posse propriis viribus universam legem adimplere, omniaque collective peccata vitare.

117. Ad 4^m, *D.* Docet sine gratia nullam in homine lapso esse libertatem ad bonum supernaturale, *C.* ad bonum naturale, *Subd.* arduum ac difficile, *C.* facile *N.* Responsio patet ex dictis.

118. Ad 5^m, *D.* In hypothesi Juliani pelagiani qui nullum inter ordinem naturalem ac supernaturalem agnoscebat discrimen, *C.* absolute *N.* Adeoque hic argumentabatur

s. Doctor ad hominem, cum absurdum et contradictorium sit non admittere elevationem ad ordinem supernaturalem, et contendere opus naturaliter honestum sterile esse quoad vitam aeternam.

119. IV. Obj. Inter opera moraliter honesta praecipuum locum obtineret Dei amor; jam vero nullus Dei amor absque gratia juxta Scripturam et doctores haberi potest. Nam 1° Scriptura nonnisi amorem supernaturalem agnoscit quem s. Jo. Ep. 1. c. 4, 7. *ex Deo* esse affirmat, et Paulus Rom. 5, 5. de charitate dicit eam *diffusam esse in cordibus nostris per Spiritum S.*, et Gal. 5, 22. eam recenset inter fructus Spiritus. 2° S. Augustinus *Ep.* 117. *ad Vital.* c. 4. n. 10. naturalem Dei amorem prorsus excludit illis verbis: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus*; et conc. Arausicanum cap. 25. statuit: *Prorsus donum Dei est diligere Deum.* 3° Si enim ejusmodi amor naturalis daretur, reperiri etiam posset in infideli et peccatore, quod repugnat, Dei enim amici essent. 4° Hinc vel ipse Bellarminus nullum agnoscit sine gratia amorem Dei sive perfectum, sive imperfectum. Ergo.

120. Resp. *Neg. min.* Ad 1^m^, prob. *D.* In allatis textibus, *C.* in aliis *N.* Vidimus siquidem Apostolum ad Rom. 1. ejusmodi amorem naturalem supponere in illis, *qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt.*

121. Ad 2^m^, *D.* Ad diligendum Deum amore supernaturali, *C.* amore naturali *Subd.* perfecto ac super omnia, *C.* imperfecto et inchoato *N.* Eadem ratione intelligi debet concilium Arausicanum, quod unice loquitur de amore Dei salutari adversus semipelagianos.

122. Ad 3^m^, *Neg. sequelam*, tum quia nemo amicus Dei constitui potest nisi per amorem supernaturalem, tum quia illi amici Dei essent respectu operis, quod Deo non displicet, non ratione sui.

123. Ad 4^m^, *D.* Qui tamen nonnisi verbis a ceteris dissentiat, *C.* reipsa *N.* Etenim Ballarminus naturalem in hominibus ad Deum diligendum propensionem admittit, nec

non opera naturaliter bona cognoscit, et faciliora praecepta observandi potestatem; quod ad rem nostram satis est. Ceterum, uti animadvertit Suarez, omnia ejus argumenta non afficiunt nisi amorem supernaturalem.

124. V. Obj. 1° Omnis tentationum victoria a Scriptura, patribus et conciliis gratiae adscribitur. 2° Christus nos docet petere a Deo *et ne nos inducas in tentationem*, nullo inter gravem aut levem discrimine facto. 3° Alioquin nobis illarum victoria adscribi posset, quod admitti nequit. Ergo.

125. Resp. Ad 1^m, *D.* Victoria salutaris, *C.* naturalis *Subd.* si gravior sit, *C.* si levior *N.* ut patet ex dictis.

126. Ad 2^m, *D.* Ad habendam victoriam salutarem, *C.* sterilem in ordine ad vitam aeternam in levioribus *N.*

127. Ad 3^m, *Neg.* Siquidem omne bonum nostrum semper ex Deo est sive ut auctore naturae, sive ut auctore gratiae.

PROPOSITIO II.

Potest vir infidelis aliqua opera moraliter bona efficere, adeoque non omnia infidelium opera vitia sunt aut peccata

128. Spectat haec propositio pariter ad doctrinam catholicam, ut patet ex contradictoria propositione 25. Baji proscripta: *Omnia infidelium opera peccata sunt, et philosophorum virtutes sunt vitia.*

129. Hic porro agitur 1° de operibus, quae ante fidei gratiam infideles patrare possunt sive cum sive sine gratiae auxilio, quaeque intra fines moralis honestatis continentur, cum ante fidem nullum opus supernaturale fieri possit, adeoque sine ulla relatione ad vitam aeternam. 2° Agitur de peccato ac vitio presse sumpto ad mentem adversariorum, juxta quos nulla infidelium actio culpa vacat, ob quam ipsi non mereantur aeternum puniri.

130. Inhumanam porro ejusmodi doctrinam Scriptura, patres, ipsaque ratio evertunt. Etenim Scriptura saepius ethnicorum opera non commendat modo, verum et

digna exhibet, quae praemio donentur, et ad imitanda proponantur. Obstetrices Aegyptiae, quae *timuerunt Deum* salvantes infantulos Hebraeorum, non solum laudantur, sed ut legitur Exod. 1, 22. *Benefecit Deus obstetricibus, et quia timuerunt Deum aedificavit eis domos.* Ita Ezech. 29, 20. Deus de Nabuchodonosor ob expugnationem Tyri, *Dedi ei*, inquit, *terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi.* Denique Daniel eidem regi eleemosynas consulit dicens: cap. 4, 24. *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum*, et lib. 1. Mach. c. 8. virtutes celebrantur Romanorum; aut igitur fatendum est ab infidelibus opera moraliter honesta fieri posse, aut dicendum Scripturam peccata ac vitia commendasse, ad ea adhortatam esse, praemioque digna exhibuisse, quod absonum est existimare.

131. Eandem lutheranam ac jansenianam doctrinam evertunt patres dum et infidelium opera laudant et praemiis temporalibus a Deo propterea donari affirmant. S. Hieronymus lib. 9. in Ezech. *Ex eo*, inquit, *quod Nabuchodonosor mercedem accepit boni operis, intelligimus, etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede Dei judicio praeteriri.* S. Augustinus Serm. 349. *De temp.* cap. 1. et 2. duplicem distinguens charitatem divinam et humanam, licitam et illicitam, sic plebem sibi commissam adhortatur: *Liceat vobis humana charitate diligere conjuges, diligere filios, diligere amicos vestros. Omnia ista nomina necessitudinis habent vinculum et gluten quoddam charitatis. Sed videtis, illam charitatem esse posse et impiorum, id est, paganorum, judaeorum et haereticorum.* Censuit igitur Augustinus, infideles posse licitam habere charitatem. In op. autem *De civit. Dei* lib. 5. c. 15. docet, Deum Romanis terrenam excellentissimi imperii gloriam tribuisse, *ut redderetur merces*, ait, *bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur*, quas deinceps virtutes singillatim recenset. Hinc s. Thomas 2, 2. q. 10. art. 4. quaerens: *Utrum omnis actio infidelis sit peccatum?*

resp. *Manifestum est, quod infideles ... opera bona, ad quae sufficit donum naturae, aliqualiter operari possunt. Unde non oportet, quod in omni suo opere peccent.*

132. Hoc ipsum denique paradoxum sana ratio evertit. Etenim si infideles in omni opere suo peccarent e. g. in obsequio erga parentes, in stipe pauperibus elargienda, in homine a morte eripiendo, in subveniendo proximo, aliisque ejusmodi, satius esset eos dehortari ab his operibus, ne se novo polluerent peccato. Quod quam absurdum sit societatique perniciosum, nemo est qui non videat. Deinde quid vetat, quominus homo recta utens ratione actionem ex se bonam eliciat et ex fine proximo bono, e. gr. tribuat eleemosynam ad alienam sublevandam inopiam ? Porro finis qui proxime bonus est, pondere, ut ita dicam, suo fertur in finem bonum ultimum, seu in Deum uti auctorem omnis moralis honestatis, eumque virtualiter saltem includit. Quod optime expressit s. Thomas dum in 2. *Sent. dist.* 41. q. 2. ar. 2. scribit : *Ratio naturalis vel prudentia potest dirigere in aliquem finem proximum ; et quia ille finis proximus est ordinabilis in finem ultimum, etiamsi actu non ordinetur, ideo in infidelibus, quorum actus per rationis vim diriguntur, possunt aliqui actus esse boni, sed deficientes a perfecta charitate.* Sicque etiam eversum est praecipuum adversariorum fundamentum, quo ex defectu finis autumant infidelium opera totidem esse peccata.

DIFFICULTATES

133. I. Obj. Nullo modo infidelis opus moraliter bonum efficere potest juxta Scripturam ; Nam 1° Apostolus Rom. 14, 23. *Quod non est ex fide*, inquit, *peccatum est ;* et Hebr. 11, 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* 2° Proinde docet idem Apostolus ad Tit. 1, 15. quod *coinquinatis et infidelibus nihil est mundum ; sed inquinatae sunt eorum mens et conscientia.* 3° Eidem consentit Joannes 1. Ep. 2, 16. de mundo, seu de infidelibus per oppositionem ad fideles scribens : *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis*

est, *et concupiscentia oculorum et superbia vitae*. 4° Immo vero et Christus ipse Matth. 6, 23. non aliud docuit, dicens : *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit*. Ex his igitur aliisque ejusmodi pene innumeris patet absque fide in Christum nihil esse quod malum, pollutum, inquinatumque non sit, sive ob principium ex quo opus profluit, sive ob finem in quem tendit.

134. Resp. *N. A.* Ad 1m, prob. *D. Quod non est ex fide*, id est juxta practicum conscientiae dictamen, *peccatum est*, *C.* ex fide theologica *N.* Loquitur enim hic Apostolus de ciborum delectu. Hunc sensum patres omnes ante Augustinum, pluresque post ipsum, imo et ipsum concilium oecumenicum Lateranense IV. c.41. verbis Apostoli tribuerunt. Sic etiam : *Sine fide impossibile est placere Deo*, *D.* in ordine ad salutem, *C.* ad moralem honestatem *subd.* ratione operantis, *C.* ratione operis *N.*

135. Ad 2m, *D.* Infideli, seu judaizanti nullus cibus mundus est ob erroneam, qua laborat, conscientiam, *C.* infideli proprie dicto nulla actio munda est et honesta *N.*

136. Ad 3m, *D.* Omne quod est in mundo, seu mundi amatoribus ac operantibus juxta prava mundi dictamina, *C.* non operantibus juxta illa, ut saepe fit, *N.*

137. Ad 4m, *D.* Si operetur juxta perversam intentionem significatam per *oculum nequam*, *C.* si juxta eam non operetur *N.*

138. II. Obj. Thesis Augustini adversus Julianum est, nulla infidelium opera bona esse. Nam 1° docet nullum opus vere bonum esse, nisi tale sit ratione *officii* et ratione *finis*. 2° Sine fide officia quidem posse interdum bona esse, numquam vero finem, quia *quod non est ex fide peccatum est; et sine fide impossibile est placere Deo*. 3° Nullum opus ex omni parte bonum *sterile* censeri posse in ordine ad vitam aeternam, quo evertit Juliani distinctionem inter opus sterile, et meritorium. 4° Urget Julianum ex eo capite, quod si infideles possent vel unum actum ex omni parte bonum, ex objecto et ex fine, elicere, Christus gratis mor-

tuus esset. 5° Concludit infideles ob opera bona ratione officii, sed mala ratione finis, quem bonum habere infideles nequeunt, fore *mitius* puniendos, *gravius* vero si tum ob objectum tum ob finem mala essent; sic enim loquitur lib. 4. *Contr. Julian.* cap. 3. *Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni; sed qui boni non sunt, possunt esse alii minus, alii magis mali.* Ex hac porro distinctione inter *officium* et *finem*, conciliantur quae sibi contraria in s. Doctore occurrere videntur, cum scilicet commendat virtutes sive Romanorum, sive philosophorum, quae bona dicit ratione *officii*, mala vero ratione *finis* seu operantis. Hanc esse s. Augustini germanam doctrinam declarat s. Prosper, qui ex ejus mente in lib. *Sententiarum* s. Augustini n. 106. ita scribit: OMNIS *infidelium vita peccatum est*, et NIHIL *est bonam sine summo bono; ubi enim deest agnitio aeternae et incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus.* Et alibi saepe. Ergo vel abjicienda Augustini doctrina, vel fatendum est nullum opus moraliter honestum ac bonum in infidelibus esse posse.

139. Resp. *N. A.* Vera Augustini mens melius cognosci non potest, quam ex erroribus quos s. Doctor impugnabat. Julianus utpote pelagianus neque primi hominis elevationem, neque ejusdem lapsum admittebat; contendebat propterea Adae posteros non modo universam legem propriis viribus observare posse, verum etiam opera naturaliter honesta meritoria esse aeternae vitae; opera vero ex se bona esse, finem autem sive bonum sive pravum extrinsecus operibus accedere, nec ulla ratione influere in eorum honestatem, aut pravitatem. Quod si opera efficiant ex fine obtinendi vitam aeternam, esse *meritoria*, si vero ob finem temporalem, esse *steriliter* bona. Ut igitur Augustinus hisce erroribus se se opponeret, constituit per primi parentis lapsum amissam esse justitiam originalem cum donis adnexis; necessitatem gratiae medicinalis et elevationis exinde fluere tum ad opera difficiliora ordinis naturalis peragenda, tum ad quaevis opera supernaturalia ac merito-

ria; finem in opera intrinsecus influere, ita ut intrinsece bona aut mala evadant etiam ex fine; nulla opera dari steriliter bona ad mentem Juliani; ethnicos denique ut plurimum ex pravo fine peccare in operibus suis. Haec theoria catholica est, quam s. Augustinus adversus Julianum adstruxit. His positis, sic ad singulas probationes accedimus.

140. Ad 1^m, *D.* In sensu exposito, quatenus finis intrinsecus afficit opus, sive proximus sive remotus finis sit, *C.* remotus *Subd.* Nisi virtualiter saltem includatur, *C.* secus *N.* Vidimus enim opus bonum ex officio et ex fine proximo in Deum tanquam omnis honestatis auctorem virtualiter tendere.

141. Ad 2^m, *D.* In infidelibus, quoad finem ultimum ac supernaturalem, *C.* quoad finem proximum *N.* Sine fide impossibile est placere Deo in ordine ad vitam aeternam.

142. Ad 3^m, *D.* In hypothesi Juliani, *C.* absolute *N.* Juliani systema nuper exposuimus, ex quo certe inferebat Augustinus, vanam esse distinctionem, quam ille induxerat inter opus sterile et meritorium. Ceterum s. Doctorem ejusmodi distinctionem in sensu catholico admisisse, luculenter patet tum ex ejus testimoniis paulo ante recitatis, tum ex iis, quae scribit in lib. *De Spiritu et litt.* c. 28. n. 48. *Nam et ipsi,* inquit, *homines erant, et vis illa naturae inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit, sed pietas, quae in aliam vitam transfert beatam et aeternam, legem habet immaculatam, convertentem animas, ut ex illo lumine renoventur* etc.

143. Ad 4^m, *D.* Nempe supernaturale ac meritorium, *C.* naturaliter honestum *Subd.* Arduum ac difficile, *C.* facile et ex fine proximo bonum *N.* Responsio constat ex paulo ante expositis.

144. Ad 5^m, *D.* Ut plurimum, *C.* semper *N.* Siquidem s. Augustinus ex principio quod finis intrinsecus influat in opera, inferebat vix aliqua opera esse infidelium, quae essent omni ex parte bona, quia ut plurimum vitiabantur ex fine, ob quem bona etiam opera ex officio infideles pa-

trabant ; nam vel ex inani gloria , vel ex avaritia aliave cupiditate movebantur ad ea ponenda. Adeoque vel erant opera vitiata in ordine ad vitam aeternam , improprieque dicta peccata , vel peccata proprie dicta ex perversitate finis ob intentionem operantis. Ceterum s. Doctorem haud absolute contendisse totidem peccata esse infidelium opera, aperte constat ex superius allatis , atque ex eo quod adstruat , haud posse opera ardua etiam in ordine morali ab homine lapso patrari , absque divinae gratiae medicinalis munere ; Deum illa rata habere, quatenus praemiis temporalibus ea remuneratur; absurdum porro est asserere, Deum gratia sua adjuvare hominem ad peccatum patrandum, ac peccata praemiis afficere , et probare. Sicque responsio patet ad commentitiam compositionem a jansenianis excogitatam circa effata ejusdem Sancti contradictoria. Nec alio sensu intelligenda sunt , quae ex s. Prospero objiciuntur , qui ad mentem s. Doctoris locutus est.

145. Inst. Atqui infidelium opera totidem vera peccata sunt ob violatum mandatum de referendis actibus omnibus in Deum. Nam 1° mandatum naturale est illud : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* , quod exponens Apostolus 1. Cor. 10, 31. et Coloss. 3, 17. praecipit : *Omnia in gloriam Dei facite . . . . Omnia in nomine Jesu Christi , gratias agentes Deo et Patri per ipsum.* 2° Jam vero infideles sive expresse sive interpretative omnia opera sua in obsequium falsorum deorum patrabant. 3° Sane infideles illa mala arbor sunt , quae , ex Christo , *non potest bonos fructus facere ;* 4° quorum opera a Deo esse non possunt , alioquin non inutilia , sed bona prorsus essent. Ergo.

146. Resp. *Dist. min. subsumptam.* Si mandatum de referendis actibus omnibus in Deum non adimpleretur per opus bonum ex officio et fine proximo , *Tr.* vel *C.* si hac ratione adimpleri possit *N.* Nam tunc ejusmodi opera , ut exposuimus post s. Thomam , natura sua in Deum tanquam auctorem omnis moralis honestatis referuntur ; necesse quippe non est ut actiones singulae actu et explicite in Deum

dirigantur, sed satis est ut virtualiter et implicite dirigantur in Deum ut auctorem naturae.

147. Ad 1^m prob. *D.* Mandatum naturale est, quod adimpleri potest tum positive tum negative, *Tr.* solum positive *N.* Etenim dubium in primis est, utrum textus qui allati sunt respiciant non solum fideles, verum etiam infideles; secundo dubium est, utrum positivum praeceptum contineant de referendis singulis actionibus in Deum, an vero solum negativum, quatenus nulla debeat actio poni, quae suapte natura saltem referibilis in Deum non sit tanquam auctorem naturae; tertio dubium denique est, utrum contineant verum praeceptum an consilium tantum. Nam interpretes ipsi catholici diversas ejusmodi expositiones verborum Apostoli nobis exhibent. Quidquid porro de istis sit expositionibus, nihil obstat, etiamsi ea intelligamus de praecepto positivo, quominus dicamus illud adimpleri ab infidelibus posse per opera moraliter honesta ratione officii et finis proximi, uti toties dictum est.

148. Ad 2^m, *Neg.* Saepe enim actus eliciuntur ex motu, ut ita loquar, spontaneo naturae, qui et ex se boni sunt et tendunt in finem proxime bonum, ut honorare parentes, operire nudum, succurrere aliorum indigentiae, aliaque id genus plurima patrare, quin cogitatio subeat sive idolorum, sive falsorum deorum. Alioquin omnes ac singuli actus nostri supernaturales essent, aut etiam meritorii, si justi simus, quod tamen nemo dicet.

149. Ad 3^m, *D.* Cum operantur ex principio infidelitatis, et ex aliquo perverso fine, *C.* secus *N.*

150. Ad 4^m, *D.* Infidelium opera nequeunt ex Deo esse ut auctore supernaturali, *C.* ut auctore naturae *N.* ut patet ex dictis.

—

PROPOSITIO III

Potest homo actuali gratia adjutus, ante obtentam justificationem, actus bonos ac supernaturales elicere, adeoque non omnia peccatorum opera totidem sunt peccata

151. Haec propositio de fide est; impetit autem praeter wicleffitas et hussitas quorum articuli 16. et 17. a Constantiensi concilio proscripti sunt, lutheranos et calvinianos adversus quorum doctrinam hic can.7. sess. 6. a conc. Tridentino editus est: *Si quis dixerit, opera omnia, quae ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vera esse peccata, vel odium Dei mereri, aut, quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare; anath. sit.* Quorum errorem renovavit Bajus prop. 35. *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est,* quae a Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. et Urbano VIII. proscripta est. Eam iterum damnavit Clemens XI. in Const. *Unigenitus* in prop. 45. Quesnelli: *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat;* et prop.59. *Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium,* ac demum a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei; Doctrina synodi* (Pistoriensis) *de duplici amore dominantis cupiditatis et charitatis dominantis, enuncians, hominem sine gratia, esse sub servitute peccati, ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere: quatenus insinuat in homine, dum est sub servitute, sive in statu peccati, destitutus gratia illa, qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur: aut opera omnia, quae ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata: quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati,* declaratur *falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino*

damnatum ut haereticum, *iterum in Bajo damnatum* art. XL. (Prop. 33.) Articulus porro 40. Baji cujus heic meminit Pius VI. est: *In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati*.

152. Doctriua novatorum et jansenistarum identica est, diversum tamen est principium ex quo profluit. Juxta systema novatorum ideo in omnibus actibus suis homo non justificatus peccat, quia hi actus tanquam ex principio intrinseco prodeunt nempe ex peccato originali, quod se manifestat in omnibus humanis operibus; juxta systema jansenistarum ideo semper peccat homo aute justificationem, quia ejus actus ex dominante jugiter cupiditate tanquam ex principio extrinseco dimanant.

153. Jam vero horribilem ejusmodi doctrinam eliminat Scriptura, quae tum dictis tum factis constanter supponit peccatores opera bona imo et salutaria ante conversionem elicere posse, ad illa praeterea patranda passim hortatur peccatores, eosque cum praestiterint commendat. Sane Ezech. 18, 30. *Ait Dominus Deus: Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris*. Lucae 18, 13. Publicanus exhibetur, qui *percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori*. De Cornelio Centurione Act. 10, 1. seqq. legitur: *Vir erat . . . religiosus ac timens Deum cum omni domo sua faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper*. Porro in adversariorum hypothesi Deus ad peccata adhortatus fuisset; publicanus vero et Cornelius novis se peccatis inquinassent, ast contra Deus utrumque justificavit. Praeterea ex conc. Arausicano II., ut vidimus, constat nec pii latronis, nec Cornelii Centurionis, nec Zachaei conversionem sine divinae gratiae dono accidisse; censuit igitur actus illorum, quibus conversi sunt, bonos ac salutares fuisse, nec sine fide elicitos, nec proinde totidem peccata fuisse, quibus provocaverint iram Dei, ut adversarii autumant.

154. Supervacaneum post haec arbitramur thesim nostram s. Augustini auctoritate confirmare, qui totus in eo

est, ut peccatores ad conversionem, poenitentiam, pia opera adhortetur, prout constat ex iis quae paulo post afferemus, cum sermo erit de gratiae distributione; quae profecto consistere nequeunt cum adversariorum doctrina. Cujus quidem doctrinae absurditas vel ex eo colligitur, quod omnis per eam via praecluderetur ad conversionem, et ad dispositionem justificationi praerequisitam; tum etiam ex falsitate principiorum quibus illa innititur, aut scilicet peccata actualia non esse nisi totidem unius originalis noxae manifestationes, uti contendunt novatores, aut peccatores semper agere ex dominante cupiditate uti volunt jansenistae; tum denique etiam ex demonstratis; nam si neque infidelium opera totidem peccata sunt, multo minus talia erunt opera fidelium.

DIFFICULTATES

155. Obj. Deus in Scripturis protestatur se abominari indiscriminatim tanquam mala omnia peccatorum opera. Nam 1° Prov. 15, 8. dicitur: *Victimae impiorum abominabiles Domino*, et Is. 1, 13. *Incensum abominatio est mihi . . ., calendas vestras et solemnitates vestras odivit anima mea;* 2° ex Matth. 7, 18. *Non potest arbor mala bonos fructus facere;* 3° et *Deus*, ut legitur Jo. 9, 31., *peccatores non audit.* 4° Sane peccator semper agit ex cupiditate, adeoque semper peccat, siquidem ex Apostolo I. Timoth. 6, 10. *Radix omnium malorum est cupiditas.* Ille enim agit ex cupiditate, qui non agit ex charitate; porro peccator non agit ex charitate, ergo agit ex cupiditate. 5° Quare s. Augustinus lib. *De grat. Christi* c. 26. *Ubi*, inquit, non *est dilectio*, *nullum bonum opus imputatur*, *nec recte bonum opus vocatur*. Ergo.

156. Resp. *N. Ant.* Ad 1m prob. *D.* Victimas impiorum et incensum abominatur Dominus si ex perverso fine, perversaque offerantur voluntate, *C.* si rite ad Deum honorandum ac placandum *N.* Peccatores autem, de quibus in objectis locis agitur, sacrificiis et incenso putabant sibi

immunitatem ad indulgendum cupiditatibus et sceleribus comparare.

157. Ad 2^{m}, *D.* Quamdiu homo, ut arbor mala, seu ex mala voluntate agit, *C.* secus *N.* Arbor enim bona vel mala, est bona vel prava voluntas; jam vero peccator non semper agit ex mala voluntate.

158. Ad 3^{m}, *D.* Ad alios seducendos per miracula, *C.* ad resipiscendum *N.* Ut patet ex orationis serie.

159. Ad 4^{m}, *N.* Licet enim nullum detur medium inter cupiditatem et charitatem habitualem, seu inter statum justitiae et statum peccati, tamen inter cupiditatem et charitatem actualem datur charitas improprie dicta, seu bona voluntas, qua fit, ut homo peccator bonum interdum, imo passim, operetur. Cupiditas vero, de qua loquitur Apostolus, est avaritia, quae saepe hominem in plura flagitia impellit.

160. Ad 5^{m}, *D.* Ubi non est dilectio, nempe bona voluntas aut pia affectio, *C.* ubi non est dilectio seu charitas theologica *N* Late enim s. Doctor passim vocem dilectionis usurpat, sive cum de fide informi docet, eam non esse sine aliqua dilectione, sive cum in lib. *De Grat. et lib. arbitrio* c. 18. n. 37. scribit: *Quod quidem* (liberum arbitrium) *sine suo fructu admoneretur, nisi prius reciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quaereret, unde quod jubebatur impleret.*

ARTICULUS IV.

DE ERRORIBUS CIRCA GRATIAE NECESSITATEM POST ACCEPTAM JUSTIFICATIONEM

161. Pelagiani, qui vires liberi arbitrii juxta proprium systema nimis extollebant, multo magis post adeptam justificationem vim eidem tribuebant sectandi justitiam usque ad plenam adipiscendam perfectionem, imo et ad *apathian* seu *imperturbabilitatem* assequendam. Ut autem catholicis illuderet Pelagius tria solebat in homine distinguere, *pos-*

sibilitatem, *voluntatem*, *et actionem*, primam a gratia repetebat, nempe creationis, alias vero nostrarum partium esse affirmabat. En verba quibus s. Augustinus in lib. *De Grat. Christi* c. 3. n. 4. exponit Pelagii doctrinam: *Possibilitatem scilicet, qua potest homo esse justus, voluntatem, qua vult esse justus, actionem qua justus est; harum trium* primum, *id est possibilitatem datam confitetur* a Creatore *naturae, nec esse a nobis protestatur* . . . duo vero reliqua, *id est voluntatem et actionem nostra esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut nonnisi a nobis esse contendat.*

162. Semipelagiani ut initium fidei et salutis sic et perseverantiam hominis viribus tribuebant.

163. Rationalistae protestantes ita desciverunt a patrum suorum institutis, ut ex homine esse affirment perfectibilitatem, adeo ut possit non solum ideale perfectionis attingere quod in homine paradisiaco propositum est, sed ipsum typum realem qui in Christo exhibitus est aemulari ac vincere. Siquidem *emendatores sacrorum*, ut vocant, Lutherus et Calvinus docuere, justum semper in omnibus actibus peccare, etsi ipsi non imputentur ad poenam haec peccata ob imputationem justitiae Christi.

164. Catholica doctrina est, ne justos quidem sine speciali privilegio posse omnia venialia peccata vitare toto vitae tempore; perseverantiam praeterea Dei munus esse. Quas veritates ut adstruamus sit:

PROPOSITIO I.

Non potest homo justificatus in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali privilegio

165. De fide haec propositio est definita a Tridentino sess. 6. can. 23. *Si quis hominem semel justificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia; anathema sit.*

166. Agitur porro 1° de venialibus *omnibus* etiam in-

deliberatis ; 2° de *tota vita* , non autem de breviori aut longiori tempore, quamvis theologi passim doceant non posse justum ad longum tempus venialia omnia declinare; 3° agitur de justo adjuto auxiliis ordinariis, citra tamen speciale privilegium, quod soli B. Virgini ex doctrina Ecclesiae certo novimus concessum ; 4° de impotentia morali, non vero de physica , quaeque complectatur venialium *collectionem*, non autem singulatim sumpta ; 5° ideo vero speciale requiritur privilegium ad collectionem venialium superandam, quia opus est reparatione integritatis naturae , quae auxiliis ordinariis juvatur quidem, at non tollitur omnino illa infirmitas , quae ex doni integritatis amissione inducta est.

167. Ita vero expositam propositionem ex sacris Litteris primo adstruimus : De justo Prov. 24 , 16. dicitur : *Septies enim cadet justus ;* Eccl. 7 , 21. *Non est enim homo justus in terra , qui faciat bonum et non peccet*. Apertius adhuc veritas haec in N. T. praedicatur; nam Jac. 3, 2. dicitur : *In multis offendimus omnes ;* et 1. Jo. 1 , 8. *Si dixerimus , quoniam peccatum non habemus , ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*. Quapropter Christus indiscriminatim omnes sic orare jubet : *Dimitte nobis debita nostra*. Justi igitur quamvis ordinariis auxiliis adjuti saepe et ipsi labuntur.

168. Nec aliud docuere patres , ex quibus inter Graecos unum laudamus Gregorium Nazianz. qui *Orat*. 4. *in Julian. : Quandoquidem* , scribit , *eum vitae statum , qui omni prorsus peccato vacet , supra humanae naturae modum Deus constituit ;* inter Latinos adducimus s. Hieronymum, qui sic in *Dial*. 2. *cont. Pelag*. n. 30. urgebat Pelagium : *Quamdiu ille finis adveniat, et corruptivum hoc atque mortale incorruptione ac immortalitate mutetur , necesse est, nos subjacere peccato, non naturae et conditionis , ut tu calumniaris, vitio ; sed fragilitate et commotione voluntatis humanae , quae per momenta variatur ; quia Deus solus est immutabilis*. De Augustino nil attinet dicere , qui ex professo hanc veritatem adstruxit.

169. Quamobrem superbam pelagianorum doctrinam vix e tenebris erumpentem Ecclesia damnavit. Concilium Carthag. an. 418. hunc canonem edidit : 6° *Item placuit, quod ait s. Joannes Apostolus : Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus et veritas in nobis non est ; quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia vere ita est ; anathema sit. Sequitur enim Apostolus, et adjungit : Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et justus, qui remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere : Si dixerimus quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est ; sed cum ait : Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est, satis ostendit, eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui sed falsum.* Deinde can. 7. et 8. declarat verba orationis Dominicae: *Dimitte nobis* etc. etiam ad justos pertinere, nec solum *humiliter* sed *veraciter*.

170. Angelicus Doctor 1. 2. q. 109. ar. 8. hanc rationem theologicam affert : *Non potest homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis, cujus motus singulos quidem ratio reprimere potest* (et ex hoc rationem peccati habent ac voluntarii), *non autem omnes ; quia, dum uni resistere nititur, fortassis alius insurgit ; et etiam quia ratio non potest esse semper pervigil ad hujusmodi motus vitandos.*

DIFFICULTATES

171. I. Obj. 1° Christus ad omnimodam nos perfectionem provocat dicens Matth. 5, 48. *Estote ergo perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est.* 2° Hinc 1. Jo. 5, 18. dicitur : *Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat ;* et Ps. 118, 2. *Beati immaculati in via ;* tales porro non sunt, qui venialibus se noxis commaculant. 3° Luc. 1, 6. de Zacharia et Elisabeth legitur, quod essent *incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* 4° Ec-

clesia de s. Joanne Baptista olim canebat, ideo ipsum desertum petiisse, *ne levi saltem maculare vitam crimine posset.* 5° Quare vel ipse Augustinus *De peccat. meritis et remiss.* lib. 2. c. 6. *Si a me*, inquit, *quaeratur, utrum homo sine peccato esse possit in hac vita, confitebor, posse per Dei gratiam et liberum ejus arbitrium.* Ergo.

172. Resp. Ad 1^m, *D.* Prout patitur humana fragilitas, *C.* absolute *N.* Substrata praeterea materia coarctat verba Christi ad Dei imitationem in condonandis injuriis, ac in prosequendis inimicis beneficientia.

173. Ad 2^m, *D.* Quamdiu justus agit ex principio nativitatis divinae, sive ex charitate, *C.* si agat ex cupiditate *N.* Quod vero dicitur in Ps. 118. intelligi debet, non secus ac alii ejusmodi textus, de immunitate a gravi culpa, non autem de absoluta sanctitate et justitia, quae omni vel levi macula careat, juxta illud: *Ille maximus, qui urgetur minimis.*

174. Ad 3^m, *D.* Coram hominibus, *C.* coram Deo *Subd.* ita ut nullo unquam levi defectu se inquinaverint, *N.* Alio sensu *C.*

175. Ad 4^m, *D.* Quin tamen Ecclesia id illum obtinuisse affirmet, *C.* obtinuisse *Subd.* ex speciali privilegio, *Tr.* sine illo *N.*

176. Ad 5^m, *D.* Fatetur Augustinus id physice fieri posse et absolute, *C.* moraliter et in praxi *N.* Alioquin ipse destruxisset quod adversus pelagianos adstruxerat in lib. *De dono Perseverant.* c. 2. n. 4. errores illorum describens: *Tria sunt*, inquit, *ut scitis, quae maxime adversus eos catholica defendit Ecclesia; quorum est unum, gratiam Dei non secundum merita nostra dari . . . alterum est, in quantacumque justitia sine quibuscumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere; tertium est, obnoxium nasci hominem peccato primi hominis.* Nec toties inculcasset idem s. Doctor, si excipias Christum Dominum ejusque sanctissimam Matrem, neminem prorsus extitisse, qui omni prorsus peccato immunis fuerit.

177. II. Obj. 1° Justus potest ad breve tempus omnia venialia vitare ; poterit igitur semper , tum ob habitus inde aquisitos , majoremque facilitatem , tum ob ulterioris uberiorisque gratiae subsidium. 2° Profecto si potest singula distributive vitare , quare omnia non poterit collective ? 3° Alioquin jam necessario peccaret , nec ei propterea possent talia imputari peccata. 4° Non posset propositum justus concipere omnia peccata vitandi, nec Deum pro tali voluntate orare , multo vero minus votum ea vitandi emittere , quae tamen absurda sunt , sanctorumque praxi contraria , imo et Ecclesiae ipsius quae Deum orare consuevit, *ut in nullum declinemus peccatum , et ut ab omni peccato nos liberet.* Ergo.

178. Resp. Ad 1^m, *Neg. Cons.* Optime jam solverat s. Hieronymus hanc ipsam difficultatem lib. 3. *Cont. Pelag.* n.12. scribens: *Nec, quia ad breve tempus possum, coges me, ut possim jugiter. Possum jejunare , vigilare , ambulare, legere, psallere , dormire. Numquid in perpetuum ?* Nec obest facilitas habitus , hoc enim supponit de una tantum agi specie peccati , nec hominem fatiscere ex longo habitu. Nec pariter obest ulterior uberiorque gratia , siquidem et haec difficultas supponit jugiter hominem fidelem se praebere gratiis omnibus anterioribus, quod tamen saepe non contingit.

179. Ad 2^m, *D.* Si eadem ratio vigeret pro distributione ac pro collectione , *C.* si diversa omnino vigeat , ut patet ex dictis , *N.*

180. Ad 3^m, *D.* Si haec necessitas esset physica afficeretque peccata singula, *C.* si moralis sit nec afficiat nisi collectionem, *N.*

181. Ad 4^m, *D.* Effective efficax , *C.* efficax affective *N.* Commendatione ejusmodi propositum semper dignum est, imo et votum , quia valde prodest , sin minus ad omnia, saltem ad plura vitanda peccata ; eo vel magis quod ejusmodi sive propositum sive votum habeat pro objecto venialia deliberata , quae utique divinae gratiae subsidio etiam ad longum tempus vitari possunt. Hac ratione se plures

gesserunt sancti. Nec alio sensu orat Ecclesia, quae vehementer quidem optat ut nullo nos peccato etiam levi coinquinemur, quamvis sciat nos ad longum tempus sine illis consistere haud posse. Hinc ejus oratio quotidiana est.

PROPOSITIO II.

Non potest homo justificatus sine speciali Dei auxilio in accepta justitia perseverare

182. Et haec propositio de fide est sancita a Tridentino sess. 6. can. 22. *Si quis dixerit justificatum, vel sine speciali auxilio Dei, in accepta justiti aperseverare posse, vel cum eo non posse; anath. sit.*

183. Praenotandum hic vero est 1° perseverantiae nomen usurpari tum proprie tum improprie. Proprie sumitur cum significatur jugis in bono permanentia usque in finem vitae; improprie cum denotatur brevior aut diuturnior in eodem consistentia.

184. 2° Bifariam perseverantia proprie dicta, de qua hic agitur, spectari solet, prout scilicet vel activa, vel passiva est. *Activa* consistit in jugi cooperatione gratiae actuali; *passiva* in conjunctione activae ejusmodi cooperationis cum exitu ex hac vita.

185. 3° Controversia, quae olim inter catholicos ac semipelagianos agitata est, non versabatur circa perseverantiam passivam, seu finalem; nam hanc Dei munus esse ultro semipelagiani profitebantur, sed erat circa perseverantiam activam. Cum enim ex illorum systemate initium fidei ac salutis ex viribus arbitrii gratiam praevenientibus repeteretur, ita etiam perfectio et consummatio ab eisdem viribus petebatur. Per illud ipsum siquidem aliquid absolvitur, unde coepit.

186. 4° *Magnum illud perseverantiae donum*, ut loquitur Tridentinum, duo complectitur, gratiam scilicet *interiorem* et *exteriorem*. Gratia interior est gratia actualis illustrationis et inspirationis, qua homo excitatur et resipiscit, si

in peccato fuerit, aut in accepta justitia persistit usque ad mortem; exterior ea est, per quam Deus ita electis prospicit, ut tentationes peccandi amoveat, pericula abigat, donec omnibus superatis, justus ex hac vita decedat.

187. Hac ratione exposita propositione, sic ejus veritatem, duce s. Augustino in lib. *De dono Persev.* a cap. 2. ad 7., ostendimus: Philip. 1, 29. dicitur: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini;* super quae verba s. Augustinus observat: *Horum unum pertinet ad initium, alterum ad finem; utrumque tamen donum Dei est.* Rursum ibid. v. 6. legitur: *Qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu;* ac 1. Petri 1, 5. *Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem.*

188. Eandem veritatem ostendit s. Doctor ex universa oratione Dominica, praecipue vero ex illis verbis: *Et ne nos inferas in tentationem; sed libera nos a malo. Sancti, quid aliud*, inquit, *quam ut in sanctitate perseverent, precantur?* Nec non ex orationibus publicis evincit Ecclesiae, *quae orat*, ait ipse, *ut credentes perseverent. Deus ergo donat perseverantiam usque in finem.*

189. Hinc conc. Arausicanum II. can. 10. haec adstruit: *Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare;* ac s. Caelestinus Papa *in Epist. ad Galliar. Episc.* c. 6. definit: *Neminem, etiam baptismatis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit.* Ex quibus discimus praeter justitiam inhaerentem ad perseverandum opus esse *speciali Dei auxilio*, ut loquitur Tridentinum, seu actuali gratia.

DIFFICULTATES

190. Obj. 1° Nisi perseverantia in hominis potestate esset, frustra ipse adniteretur in bono perseverare. 2° Quid

si Deus eam non largiretur? Inutilis foret sollicitudo omnis. 3° Inutilis praeterea foret quaevis adhortatio aut correptio ; 4° eo magis quod eam justus promereri nequeat. 5° Quapropter cum justus ad vitam aeternam jus habeat, jus pariter ad perseverantiam babeat necesse est; 6° docet praeterea Apostolus Rom. 5. multo magis Christum nobis profuisse, quam nocuerit Adam; porro Adam, Augustino teste, habuit in sua potestate *posse perseverare* absque ullo speciali subsidio. 7° Consistere demum nequit doctrina de gratuita perseverantia cum spe christiana; profluunt ex ea consectaria omnia, quibus urgetur praedestinatio absoluta, quae fatalismum inducit; merito proinde eam Adrumetini monachi respuerunt. Ergo.

191. Resp. ad 1^m^, *D.* Nisi omnibus gratia necessaria ad perseverandum conferretur, *C.* si detur omnibus, praesertim justis, *N.* Dari porro omnibus, praesertim vero justis gratiam ad perseverandum necessariam, paulo post ostendemus. Ut igitur justus de facto perseveret, satis ei est fidelis ad eandem gratiam cooperatio.

192. Ad 2^m^, *D.* Si sermo sit de perseverantia passiva, *C.* si de activa *N.* Illa autem pendet a fideli cooperatione perseverantiae activae ; si haec desit, illius amissio culpae hominis adscribi debet.

193. Ad 3^m^, *D.* Nisi gratia ad perseverandum active omnibus praesto esset, *C.* si praesto sit *N.* Cum enim hominis sit gratiae resistere aut obtemperare, ac efficere ne *in vacuum gratiam Dei recipiat*, ut loquitur Apostolus 2. Cor. 6, 1. jure merito adhortationes et correptiones fiunt ad stimulos addendos.

194. Ad 4^m^, *D.* Ita tamen, ut perseverantiae donum *suppliciter emereri possit*, ut docet s. Augustinus op. cit. c. 6. n. 10. *C.* nullo modo *N.* Fidelis cooperatio anterioribus gratiis, ac jugis oratio perseverantiam certissime obtinent, quod satis est.

195. Ad 5^m^, *D.* Jus habet in praesenti, *C.* in futurum *N.* Nam *qui perseveraverit usque in finem*, ait Chri-

stus Matth. 10, 22. *salvus erit:* ast ad gratias actuales, quibus perseveratur, jus nullum est.

196. Ad 6^m, *D.* In ordine ad uberiores gratias, *C.* aliter *N.* Adae enim ex doctrina s. Augustini datum tantummodo fuit *posse perseverare*, nobis vero ex Christi meritis datur praeterea *ipsum perseverare*; illi collata est gratia tantum illustrationis, utpote dono integritatis praedito, nobis praeterea confertur gratia inspirationis, qua infirma voluntas roboretur.

197. Ad 7^m, *Neg. sequelas* has omnes. Cum enim ex dictis perseverantia activa, de qua agitur, in nullo differat a gratia actuali, patet, illam neque spei christianae adversari, neque aliquid doctrinam catholicam commune habere sive cum praedestinatione absoluta, sive cum fatalismo; praesertim cum Deus nemini gratiam deneget, nec deserat, nisi deseratur, ut pie semper justeque vivatur, ut post s. Augustinum loquitur Tridentina synodus sess. 6. cap. 11.

CAPUT III.

DE GRATUITATE GRATIAE

198. Tum pelagiani tum semipelagiani huic gratuitati, ut vocant, divinae gratiae adversati sunt, ast diverso gradu, diversaque ratione. Etenim pelagiani evolventes systema suum de naturali hominis paradisiaci conditione deduxerunt posse hominem propriis viribus sibi merita comparare ad gratiam illustrationis assequendam quam unice admittebant ad facilius operandum. Haec merita vere et proprie, seu ut vocant *de condigno*, constituebant in ordine ad gratiam. Julianus vero Augustini argumentis pressus a rigido pelagianismo aliquantisper deflectere visus est, dum affirmavit, Deum expectare tantum conatus nostros, voluntatem nostram, desiderium salutis ceterorumque operum ad gratiam impertiendam.

199. Postremum hunc Juliani errorem parce quidem

detortum semipelagiani adoptarunt; nam 1° fatebantur, merita quae fidem et gratiam praeveniunt non esse *de condigno* sed solum *de congruo;* 2° gratiam non modo *ad facilius*, sed absolute necessariam ad bonum opus praestandum post acceptam fidem admittebant; 3° neque semper opus esse docebant, ut merita gratiam praevenirent, verum dicebant Deum illis permoveri, cum adessent, ad gratiam conferendam, ita tamen ut Deus interdum etiam sine ullis meritis gratiam fidei ac salutis tribueret, prout contigit Matthaeo ac Paulo.

200. Ex his tam pelagiani quam semipelagiani inferebant nullam dari gratuitam praedestinationem ad gratiam et gloriam, quae scilicet ex solo Dei beneplacito penderet, contendebantque Deum ex meritis naturalibus sive existentibus sive praevisis aliquos praedestinare; adeoque hominem propria industria ac labore se a *massa perditionis* discernere. Utrosque acriter confutavit s. Augustinus, propugnans juxta Ecclesiae catholicae mentem, praedestinationem ad gratiam prorsus gratuitam esse, quae nullis praecedentibus meritis a Deo fiat. Quod si interdum etiam disserit s. Doctor de praedestinatione ad gloriam, ideo est, quia praedestinationem adaequate considerabat, uti suo loco ostendimus.

PROPOSITIO

Gratia est omnino gratuita, seu nulla opera ordinis naturalis possunt mereri gratiam sive de condigno sive de congruo

201. Haec propositio ad fidem spectat, ut constat ex synodo Diospolitana, quae cap. 7. adegit Pelagium ad confitendum, *Gratiam Dei . . . non dari secundum merita nostra*, nec non ex synodo Arausicana II. cap. 6. his verbis doctrinam catholicam definiente: *Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, petentibus, quaerentibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus; non autem ut credamus etc. et aut humili-*

tati aut obedientiae humanae subjungit gratiae adjutorium . . . resistit Apostolo dicenti: Quid habes, quod non accepisti? Et: gratia Dei sum id, quod sum; et cap. 18. *Nullis meritis gratiam praevenientibus debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.*

202. **Dum excludimus meritum quodcumque operum** *naturalis ordinis*, haud inficiamur meritum, quod de congruo inest operibus *ordinis supernaturalis*, sive haec eliciantur a justis sive a peccatoribus ad gratiam conversionis obtinendam, aut ad ulteriorem gratiam assequendam. Confundi praeterea nequit meritum positivum, cum remotione obstaculorum ad gratiam habendam, de quo paulo post dicetur.

203. Jam vero gratuitam prorsus esse Dei gratiam et misericordiam sacrae Litterae constanter inculcant. Sane 1. Jo. 4, 19. legitur: *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.* Et Paulus Rom. 11, 35. fidenter interrogat: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* Aperte imo Deus apud Isaiam juxta eundem Apostolum ibid. 10, 20. ait: *inventus sum a non quaerentibus me; palam apparui iis, qui me non interrogabant.* Hinc rursus Apostolus 1. Cor. 4, 7. *Quis*, inquit, *te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Romanorum porro c. 9, 16. concludit: *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Siquidem gratuita ad gratiam vocatio argumentum est totius partis dogmaticae hujus epistolae.

204. Hanc veritatem edocta Ecclesia adversus gratiae hostes eam perpetuo asseruit, et pelagianos in pluribus conciliis per id temporis celebratis damnavit, prout semipelagianorum seu Massiliensium pariter prava dogmata proscripsit, ut liquet ex recitatis capitulis. Partes autem Ecclesiae catholicae agens Augustinus sic *Enarr.* 2. in *Ps.* 26. n. 6. detractores gratiae perstringebat. *Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratia datur? Quia merita tua non praecesserunt. Illi ergo gloria, qui nos liberat;* et *Enarr.* 2. in

Ps. 70. n. 1. *Si propterea gratia est,* inquit, *quia gratis est, nihil tuum praecessit, ut acciperes.* Ex professo autem eandem doctrinam tuetur in duobus libris *De praedest. Sanctorum, et de dono perseverantiae.* Heterodoxia demum adversariorum doctrinae evidenter colligitur ex eo, quod ipsam gratiae destruat notionem; Si enim ex praecedentibus meritis ea daretur, jam erit merces ac retributio, non autem gratia, ut argumentatur Apostolus ad Rom. c. 4. Accedit, quod principium meriti, cujusmodi est gratia, non cadat sub meritum; repugnat insuper opera naturalis ordinis posse mereri id, quod supra eundem ordinem naturalem est, cujusmodi est gratia, quae est ordinis supernaturalis. Deus non amplius liber esset donorum suorum distributor. Quaquaversus igitur pelagianorum ac semipelagianorum systema spectetur, patet ipsum non minus Scripturae, Ecclesiae doctrinae ac patrum, verum etiam ipsi gratiae naturae repuguare.

DIFFICULTATES

205. I. Obj. 1° Nisi Deus in gratiae distributione rationem praecedentium meritorum haberet, non ageret ad sapientiae normam, et arbitraria illa prorsus esset. 2° Falsum praeterea est gratiae ideam destrui, si ejus fiat ex praecedentibus dispositionibus largitio; nam hae penderent ex dono gratuito creationis. 3° Sane non amittitur ratio gratiae, si ea detur praecedentibus meritis justi vel peccatoris, dicente Augustino *Ep.* 194. n. 9. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est fidei meritum.* Cur vero? quia fides gratuita praecessit. 4° Nec obest quod dicitur de principio meriti, quod cadere non potest sub meritum; nam fieri potest, ut Deus saltem ex boni usus praevisione ipsius gratiae eam dare decernat uti praemium ejusmodi meriti praevisi. Ergo.

206. Resp. Ad 1^{m}, *Neg.* Tum quia nulla praecedentia merita, nulla praevia positiva dispositio supponi pot-

est, ubi non sunt nisi opera naturalis ordinis; tum quia quamvis nos lateant consilia Dei, dici nequit Deum distribuere dona sua sine sapientia et sine consilio, etsi ea non tribuat praecedentibus meritis, quae nulla esse possunt.

207. Ad 2^{m}, *D*. Si creatio seu natura meritum fundare posset supernaturalis ordinis, *C*. si nequeat *N*. Porro ordo naturae et gratiae, naturalis ac supernaturalis prorsus distincti ab invicem sunt, ita ut nulla inter utrumque intercedat proportio. Ordo creationis relationem dicit ad opera naturae, quae non elevant hominem praeter illius exigentiam sive in hac sive in altera vita. Ordo gratiae relationem dicit ad hominis elevationem in utraque pariter vita. Alioquin si ordo naturae efficere posset, quod praestat ordo supernaturalis, inutilis plane hic foret, adeoque et electio, et vocatio, et ipsa elevatio, prout reipsa pelagiani autumabant.

208. Ad 3^{m}, *Neg. paritatem*. Fides enim etsi gratuita sit, tamen ordinis supernaturalis est, ac idcirco gratiae, quae exinde saltem de congruo obtineri possunt, originem habent a dono gratuito ejusdemque ordinis sunt, secus ac eveniat in creatione.

209. Ad 4^{m}, *D*. Absolute et in alio rerum ordine, *C*. in praesenti de quo disserimus *N*. Contrarium enim constat ex divina revelatione, ex qua solum quid Deus velit aut nolit cognoscere possumus. Porro Apostolus Ephes. 1. scribit, Deum nos elegisse *ut essemus sancti et immaculati*, non autem quia tales nos futuros praevidit.

210. II. Obj. 1° In hac hypothesi perinde homini esset, sive virtutem sectari sive vitiorum coeno volutari, haud exiguo virtutis moralis detrimento, cum tamen experientia constet, longe magis a fide aversos esse pessimos homines, quam virtutis sectatores. 2° In eadem conditione versarentur sive qui ex ignorantia et infirmitate, sive qui ex destinata malitia delinquunt, cum nihilominus de se profiteatur Apostolus, quod *ideo misericordiam fuerit consecutus, quia ignorans fecerit in incredulitate*. 3° Sane s. Thomas

Quaest. 14. *De veritate* art. 11. ad 1. docet, nutritum in sylvis si omnia legis naturalis praecepta servet, minime relictum iri, sed Deus vel per evangelicum praeconem, vel per Angelum etiam sit eum vocaturus. 4° Exinde receptum in scholis per tria continentia secula celebre axioma: *Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam.* 5° Quod quidem effatum de faciente quod in se est ex viribus naturae esse intelligendum, tum ex formula ipsa sive antithesi qua enunciatur, tum ex veterum fere omnium interpretatione liquet, quibus haud pauci adstipulantur qui Dei providentiam adversus incredulos detractores vindicant. Ergo.

211. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Ratione *meriti*, *C.* ratione *demeriti N.* Scilicet nec bene nec male operantes meritum ullum praetendere ad gratiam possunt, ut patet ex dictis. Attamen qui prave operantur positivum ulterius demeritum habent, ponuntque majus obstaculum ad Dei gratiam recipiendam, quam qui morigeram vitam agunt. Quamvis proinde Deus absolute utrisque gratiam suam denegare possit aut conferre, prout de facto etiam pessimis confert cosque immutat; ex consueto tamen ejus providentiae ordine illis eam elargiri solet, qui minora obstacula opponunt, et exinde redditur ratio quare impii magis a fide prae ceteris aversi sint.

212. Ad 2^{m}, *Neg.* juxta modo dicta quoad minora impedimenta, quae ponit qui ex infirmitate et ignorantia peccat, prae illo qui ex destinata malitia legem violat. Hoc sensu negativo exponenda sunt Apostoli objecta verba.

213. Ad 3^{m}, *D.* Ex gratuita Dei bonitate, *C.* quasi meritum aliquod ad gratiam sibi comparaverit *N.* Numquam hoc docuit s. Thomas; sed spectata Dei bonitate, jure censuit Angelicus Doctor hunc numquam derelictum iri, quia nisi obstacula objiciantur, ex se Deus ac sponte fertur ad hominibus subveniendum, quos condidit ut salvos faceret.

214. Ad 4^{m}, *D.* Quatenus, spectata Dei bonitate, ipsi non denegatur gratia, *C.* ex aliquo merito sibi comparato

cujus intuitu gratia conferatur *N*. Aliud enim est Deum ei, qui facit quod in se est, non denegare gratiam quando et quomodo ei placuerit, aliud vero gratiam conferre intuitu alicujus meriti, quod in eo reperiat. Prius ex dictis verissimum est, posterius vero est falsum ac praesefert sensum semipelagianum. Jam vero hoc effatum in priori sensu in scholis adscitum est, qui nulla ratione semipelagianis favet cum sit negativus. Deus proinde posset ei etiam qui facit omne quod in se est, sive ex viribus naturae, sive ex viribus gratiae medicinalis quae per Christum confertur, id fiat, gratiam denegare, quin ullum jus violet. Quod si conferat, ex sola sua bonitate ita se gerit.

215. Ad 5^m^, *Neg. Conseq.* Quamvis enim, ut certum videtur, veteres plerique scholastici praedictum axioma de faciente quod in se est ex viribus naturae acceperint, non inde sequitur eos adstipulatos semipelagianismo fuisse, uti perperam eos calumniati sunt protestantes, janseniani, nonnullique incauti theologi. Nam ipsi non alio sensu docuere, Deum ita se gerenti non denegaturum gratiam, quam quo exposuimus, nempe citra ullum meritum sive de condigno sive de congruo, sed solum quatenus si agens *removet prohibens*, seu nullum posuit obstaculum divinae bonitati, quae sua sponte gratiam suam tribuit. Recte porro veteres hoc effatum de viribus naturae intellexisse exinde liquet, quod ante vocationem ad fidem nulla gratia supernaturalis ordinis stricte sumpta supponi possit. Non desunt, qui contendant a vetustioribus praesertim scholasticis ejusmodi effatum usurpatum esse de gratia actuali, seu *gratuita* in ordine ad gratiam habitualem seu *gratum facientem*. Verum, hoc sensu, perperam nobis illud objicitur.

CAPUT IV.

DE NATURA AC DIVISIONE GRATIAE ACTUALIS IN ORDINE AD LIBERI ARBITRII COOPERATIONEM

216. Arduam aggredimur controversiam, quae haereticos a catholicis dividit, nec non scholas catholicas ab

invicem. Agitur siquidem de infallibili gratiae effectu ac de libero voluntatis humanae actu sub eadem gratia. Haeretici quin nodum hunc evolvant simulque duo illa inter se componant, illum potius disrumpunt. De fide tamen est et gratiae infallibilem effectum, et liberum eidem assensum simul consistere.

217. Antequam vero novatorum errores, et scholarum placita ad illa concilianda exponamus, juverit animadvertere 1° praesentem controversiam de gratia actuali praeveniente agitari; 2° gratiam hanc spectari posse aut in genere aut in specie, nempe vel in se ac natura sua vel in suis effectibus. Prout in genere spectatur gratia praeveniens, complectitur illustrationem intellectus, inspirationem voluntatis, et robur quod eidem voluntati communicat, ita ut omnis ejusmodi gratia *illuminet*, *moveat*, et *auxilietur*, adeoque sub hoc respectu homo passivus est.

218. Gratia quae tales producit effectus natura sua, praescindendo a futuro hominis consensu, efficax dicitur *ab intrinseco efficacia virtutis* ad discrimen illius, quae secum adnexum habet consensum, et efficax dicitur *efficacia connexionis*. Simpliciter etiam sive absolute vocatur *efficax*, ut distinguatur ab ea gratia quae ejusmodi consensum non assequitur, et vulgo *sufficiens* nuncupatur: exinde illa oritur celeberrima distinctio gratiae *efficacis* et gratiae *sufficientis*.

219. Nemo, si pelagianos ac socinianos cum rationalistis excipias, unquam negavit gratiae efficaciam connexionis, cujus indicia sunt bona ac supernaturalia opera. Ast quaestio non minima viget in determinanda connexione hac et unde sit repetenda.

220. Lutherani et calvinistae ex necessitate eam repetunt quam infert gratia, cui voluntas nequit refragari.

221. Janseniani eam derivant ex caelesti delectatione relative necessario victrice delectationis terrenae seu concupiscentiae.

222. Thomistae eam constituunt in praedeterminatione physica ad actum salutarem.

223. Augustinianenses in praesenti lapsi hominis statu eandem agnoscunt in delectatione caelesti, quae gradibus superior sit opposita effreni concupiscentia.

224. Hi porro omnes efficaciam gratiae repetunt ex ipsa ejusdem natura ac essentia, quae secum includit actum ad quem movet, adeoque contendunt eam esse *efficacem a se et ab intrinseco*, quo etiam nomine eam designant. Differunt autem novatores ac jansenistae a recensitis scholis catholicis, quod illi velint gratiam necessitatem inferre, quod scholae catholicae omnes prorsus negant.

225. Congruistae contendunt nullam essentialem ac intrinsecam gratiae cum actu seu effectu connexionem intercedere; ut vero explicent infallibilem gratiae efficacis effectum cum libero hominis consensu, recurrunt ad divinam praescientiam, qua Deus certo novit, cuinam gratiae sit libere consensurus ille, quem Deus convertere decrevit, sicque infallibilem ejus gratia obtinet effectum, illaesa manente libertate.

226. Quod vero spectat ad gratiam *sufficientem*, quam nonnulli etiam *inefficacem* vocant respectu consensus, quem non obtinet; lutherani, calviniani ac janseniani nullam ejusmodi gratiam admittunt; etsi ad fucum faciendum janseniani eam quam vocant gratiam *parvam* id est *insufficientem* interdum commemorent. Catholici e contra uno consensu eam dari profitentur, at disceptant inter se unde illius inefficacia petenda sit.

227. Thomistae et augustinianenses censent eam specie differre a gratia efficaci, eo quod destituta cum sit praedeterminatione physica, confert solum *posse* seu *possibilitatem*, non item vero *agere* sive *actionem*.

228. Congruistae eandem quoad essentiam gratiam sufficientem et efficacem esse adstruunt, negationem vero actus seu consensus a solo repetunt liberi arbitrii defectu.

229. Ex his patet nostri muneris esse prius doctrinam catholicam tueri adversus novatores et jansenistas; deinde tentamina scholarum exponere ad conciliandum infallibi-

lem gratiae efficacis effectum cum libera hominis voluntate; demum gratiae sufficientis existentiam adversus illius impugnatores vindicare. Quae totidem articulis praestabimus.

ARTICULUS I.

DE GRATIA EFFICACI

230. Ideo novatores gratiam a se efficacem ac voluntatem necessario permoventem excogitarunt, quia in eorum systemate homo per culpam primigeniam omnem amisit libertatem. Ad instar igitur lapidis, trunci aut machinae effectus debet homo ad agendum necessitate permoveri, uti naves aut currus nunc temporis aëre evaporato, tum ad malum per concupiscentiam, tum ad bonum per gratiam. Janseniani eandem doctrinam ex eodem principio deduxerunt, licet diversa ratione eam evolvant. Hominem enim lapsum ipsi comparant trutinae, qui necessario aut a delectatione caelesti, nempe a gratia, aut a terrena delectatione, videlicet concupiscentia relative gradibus victrice impellitur aut ad bonum aut ad malum. Adversus utrorumque systema has statuimus propositiones:

PROPOSITIO I.

Gratiae efficacia nullam infert homini necessitatem, seu homo liber est in actibus salutaribus

231. De fide propositio haec est a Tridentino sess. 6. can. 4. sancita: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac praeparet; neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere; anathema sit.*

232. Hanc veritatem luculentissime Sacrae litterae exhibent quoties docent humanam voluntatem a gratia praeventam et excitatam libere se ipsam movere, flectere ac

determinare; sic Zach. 1, 3. dicitur: *Convertimini ad me et ego convertar ad vos.* Et Ps. 118, 112. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas;* demum Apostolus 1. Tim. 4, 7. ita Timotheum hortatur: *Exerce teipsum ad pietatem.*

233. Rursum ubi docent hominem operari et agere sub gratia; uti Philipp. 2, 12. *Cum timore et tremore salutem vestram operamini;* ac 1. Cor. 3, 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem; Dei enim sumus adjutores* (gr. συνεργοὶ seu *cooperatores*). Profitetur porro Apostolus ib. 15, 10. de se ipso: *Gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

234. Ubi demum sic docet hominem agere et operari, ut possit nec agere neque operari, ut Ecclesiastici 31, 10. *Qui potuit transgredi et non est transgressus; facere mala et non fecit;* ac 1. Cor. 7, 37. *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, et hoc quidem judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.*

235. Universam porro antiquitatem in hac institutam esse doctrina aperte fatetur vel ipse Calvinus, qui *Instit.* lib. 2. c. 3. §. 10. scribit: *Voluntatem movet* (gratia), *non qualiter multis seculis traditum est et creditum, ut nostrae postea sit electionis motioni aut obtemperare aut refragari, sed illam efficaciter afficiendo.* Tantum vero abest Augustinum Calvini placito suffragari, quod ipse jactat, ut visus sit integro libro *de Gratia et libero arbitrio* s. Doctor illud refellere sibi proposuisse. Sic enim cap. 1. scopum suum in hoc libro exarando exponit: *Quoniam sunt quidam, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium; aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium: hinc aliquid scribere . . . compellente mutua charitate, curavi.*

236. Absurda quae ex novatorum hypothesi dimanant, ejusdem falsitatem evincunt. Illa enim semel constituta,

sequeretur nervos omnes praecidi pietatis ac bonorum operum, viamque latissimam aperiri cuivis flagitio; siquidem possent omnes ignavi ac flagitiosi praetexere se destitutos gratia qua unice possent se in virtutibus exercere, aut a vitiis se praeripere. Accedit falsum esse principium ex quo suum systema novatores adstruunt, nempe periisse ob originalem noxam liberum arbitrium, ut suo loco ostendimus.

DIFFICULTATES

237. I. Obj. 1° Omnem activitatem Scripturae homini sub gratia denegant; nam Ezech. 36, 26. dicit Deus: *Auferam a vobis cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum . . . et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis* et Jo. 6, 44: *Nemo potest venire ad me*, inquit Christus, *nisi Pater qui misit me, traxerit eum;* et v. 45. *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me;* Apostolus denique Philipp. 2, 13. *Deus est*, inquit, *qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate*. Ergo.

238. Resp. *N. Ant.* Ad probb. autem adductas resp. 1° generatim, *D.* Et haec aliaque ejusmodi testimonia infallibilem adstruunt gratiae efficaciam, *C.* necessitatem, quae ab eadem inferatur *N.* Illud prius nos docuit revelatio, modum vero quo gratia infallibilem effectum sortiatur nobis penitus occultavit. Difficile prorsus imperviumque nobis semper extitit problema de conciliatione infallibilis istius effectus cum plena hominis libertate, prout jamdiu aetate sua exposuit s. Augustinus in lib. *de Gratia Christi* cap. 47. illis verbis: *Ista quaestio, ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur ita est ad discernendam difficilis, ut, quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Huic solvendo scholarum systemata invecta sunt, quae paulo post expendemus. Interim utrumque tenendum est.

239. Ad 1^m itaque prob. *D.* Ezechielis verba vim gratiae significant ad peccatorum corda flectenda, *C.* vim

quae necessitatem inferat *N*. Promittit scilicet Deus populo suo spiritum novum, quo efficiat ut in praeceptis suis ambularet, uti dicitur in loco parallelo 11, 19. Neque urgenda metaphora est *cordis lapidei et cordis carnei*, cum in hoc ratio habenda sit troporum usus, et indolis hebraicae linguae, prout vel ipse animadvertit Rosenmüller in hunc locum.

240. Ad 2^m, *D*. Trahit Pater ad Filium modo liberae naturae consentaneo, *C*. necessitatem inferendo *N*. Hinc Augustinus *Tract*. 26. *in Jo*. n. 3. seqq. ad haec verba scribit: *Videte quomodo trahit Pater: docendo delectat, non necessitatem imponendo*. Sic etiam: Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad Christum libere gratiae cooperando, *C*. necessitate ductus *N*.

241. Ad 3^m, *D*. Deus operatur velle excitando et adjuvando ut libere velimus, *C*. volitionem ipsam producendo *N*. *Non enim*, rursum scribit Augustinus *De grat. et lib. arbit*. c. 9. *quia dixit* (Apostolus): *Deus est enim qui operatur in nobis velle et operari pro bona voluntate, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, superius non dixisset: cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini*.

242. Inst. Peccatores in Scripturis passim *mortui* et *sepulti* dicuntur. Ergo.

243. Resp. *D. A*. In ordine ad vitam quae per gratiam sanctificantem habetur, *C*. in ordine ad naturalem voluntatis energiam *N*. Alioquin nullae fierent adhortationes ad resipiscendum, mediante gratia actuali.

244. II. Obj. S. Augustinus ineluctabilem gratiae vim adversus pelagianos ac semipelagianos tuetur. Nam 1° in lib. *De grat. Christi* c. 14. scribit: *Deus* (per gratiam) *ita docet, ut, quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat*. 2° Et in lib. *De corrept. et grat*. c. 13, n. 18. *Subventum est*, inquit, *infirmitati voluntatis humanae, ut divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur*; 3° et iterum ibid. c. 14.

n. 45. *Non est*, inquit, *dubitandum*, *voluntati Dei* . . . . *humanas voluntates non posse resistere*. 4° Cujus quidem rei rationem reddit, dicens: *Sine dubio habens humanorum cordium*, *quo placeret*, *inclinandorum omnipotentissimam potestatem*. Ergo.

245. Resp. *Neg*. *Ant*. Si enim s. Doctor hoc sibi praestituisset in suis disputationibus cum pelagianis et semipelagianis, uti adversarii autumant, numquam confugisset, prout constanter fecit, ad omnipotentiam Dei ejusque praescientiam, ut libertatem simul ac infallibilem gratiae effectum conciliaret. Sic enim scribit lib. 1. *ad Simplicianum* q. 11, n. 13. *Quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate*, *ut frustra illi misereatur*, *si homo nolit*; *quia si vellet etiam ipsorum misereri*, *posset ita vocare*, *quomodo illis aptum esset*, *ut et moverentur*, *et intelligerent*, *et sequerentur*; et paulo post: *Nullius Deus frustra miseretur*; *cujus autem miseretur*, *sic eum vocat*, *quomodo scit ei congruere*, *ut vocantem non respuat*. Quae quidem repetit s. Doctor in postremo operum suorum, in *Opere* scilicet *Imperfecto contra Julianum* lib. 1. cap.39. scribens: *Absit ut impediatur ab homine omnipotentis et cuncta praescientis intentio*. Sane tolli per gratiam liberum voluntatis arbitrium non solum numquam docuit Augustinus, sed velut exitialem errorem semper exhorruit: *Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam*? scribit lib. *De spiritu et litt.* c. 30., *Absit*, *sed magis liberum arbitrium statuimus*. His praemissis:

246. Ad 1^m, *D*. *Deus ita docet ut homo videat* etc. libere, *C*. necessario *N*.

247. Ad 2^m, *D*. *Ageretur*, nempe *corroboraretur* infirmitas voluntatis humanae adversus concupiscentiam ac vitae hujus calamitates, *C*. ageretur ad *indeclinabiliter* ac *insuperabiliter* operandum *N*. Haec verba non ad actionem Dei sed ad voluntatem humanam referuntur, quae invincibilis ac insuperabilis efficitur corroborata a gratia, ut patet ex contextu, subdit siquidem s. Augustinus seipsum explicans;

Et ideo quamvis infirma (voluntas), *non tamen deficeret*, *neque adversitate aliqua vinceretur.*

248. Ad 3^m^, *D.* Nulla humana voluntas *voluntati Dei resistere potest*, *C. gratiae N.* Quae duo inter se misceri non debent ; cum enim Deus efficaciter vult, scit illam gratiam aptare cui homo certo simul et libere consentiat.

249. Ad 4^m^, *D.* Per congruentem vocationem, *C.* necessitatem inferendo *N.*

PROPOSITIO II.

Gratia efficax non consistit in delectatione caelesti indeliberata, superiore, et relative ad minorem oppositam concupiscentiam victrici, voluntatem necessario ad assentiendum impellente

250. De fide propositio est, contradictoria enim doctrina uti *haeretica* proscripta est in quinque Jansenii propositionibus, quas paulo post afferemus, a Rom. Pontificibus ; et conc. Tridentinum can. 4. sess. 6. superius recitato, anathema illi dicit, qui asseruerit, liberum arbitrium a Deo motum et excitatum *non posse dissentire si velit, mereque passive se habere.*

251. Jansenius systema suum adstruit tum lib. 8. *De Gratia Salvatoris* c.3. quod inscripsit : *Adjutorium Christi determinat ac praedeterminat etiam physice voluntatem ut velit, et ardentius velit, et ex quo capite istud accidat.* Accidere istud porro affirmat ex delectatione, *quae facit, ut necesse sit animum istud sequi, et secundum istud operari quod amplius delectaverit.*

252. Efficaciam vero gratiae ex ejusmodi delectatione ad mentem Jansenii minime esse repetendam evincimus 1° ex eo, quod juxta demonstrata in praecedenti propositione gratia liberum minime perimat arbitrium ; nam libertas arbitrii non in sola immunitate consistit a coactione, sed etiam in immunitate a quacumque antecedenti necessitate, seu in indifferentia ad opposita aut diversa consistit, ut suo lo-

co ostendimus et patet ex nota haereticali qua inusta fuit Propos. III. Jansenii *Ad merendum vel demerendum* etc. Ergo in delectatione caelesti physice praedeterminante necessario relative victrici repeti gratiae efficacia nullatenus potest.

253. Evincimus 2° ex eo quod efficacia haec in eo principio constitui non possit quod est falsum, haereticum, pugnansque cum reliqua ejusdem auctoris doctrina.

254. Porro I. falsum est delectationem unicum medium esse, quo homo, saltem proxime, e vitiorum coeno eripitur, aut a malo removetur, prout assumit Jansenius. Etenim sacrae Litterae hunc ipsum effectum tribnunt timori; Ecclesiastici 1, 27. dicitur: *Timor Domini expellit peccatum;* et Christus Matth. 10, 28. ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Plura media quibus per gratiam ad sanctitatem trahimur praeclare post Augustinum recenset s. Prosper in lib. *Cont. Collator.* c. 7. scribens: *Trahit timor: principium enim sapientiae timor Domini. Trahit laetitia; quoniam lactatus sum in his, quae dicta sunt mihi. Trahit desiderium; quoniam concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Trahunt delectationes; quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua.* Hanc vero doctrinam s. Prosperum ex b. Augustino hausisse ex eo patet, quod s. Doctor *Confess.* lib. 8. n. 10. profiteatur se non semper operatum pro majore qua afficiebatur delectatione scribens: *Non faciebam quod et incomparabili affectu amplius mihi placebat.* Ex quo intelligimus falsnm esse Jansenii principium, nos unice necessario agi ab alterutra delectatione antecedenti ac relative victrici.

255. Sed II. haereticum illius praeterea principium est, siquidem ex eo necessario ac evidenter profluunt haereticae consecutiones quae in eodem conclnduntur.

256. 1° *Aliqua praecepta hominibus justis volentibus et conantibus secundum praesentes, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Cum enim delectatio caelestis minor est in homine justo, ne-

cessario vincitur a majori delectatione terrena, ac necessario impellitur ad peccatum.

257. 2° *Interiori gratiae in statu naturae lapsae numquam resistitur.* Nam si caelestis delectatio superior sit, homo ea necessario agitur, nec proinde eidem resistit; si inferior sit, cum in eum tantum finem detur in janseniano systemate, ut indeliberatos motus excitet, et hos delectatio caelestis necessario producit, hinc neque huic parvae gratiae unquam resistitur.

258. 3° *Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Nam meretur homo etiam in his, quae necessario agit.

259. 4° *Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare;* quae quidem corollarium est praecedentis propositionis.

260. 5° *Semipalagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut Sanguinem suum fudisse.* Siquidem pro iis solis mortuus est Christus, quibus victrices gratias obtinuit, qui certe omnes non sunt in janseniano systemate. Hae porro propositiones omnes quae ex Jansenii principio dimanant, uti *haereticae* proscriptae sunt.

261. Pugnat denique III. principium istud cum doctrina quam Jansenius alibi profitetur; gratiae enim istae relative victrices efficaces tantum ab extrinseco essent; non darentur nisi explorato per scientiam mediam gradu oppositae concupiscentiae; protoparentes numquam peccare potuissent. Quae tamen adversantur iis quae Jansenius docet, insectaturque vehementer in molinistis. Ergo.

DIFFICULTATES

262. Obj. 1° Axioma Augustini est in *Comment. in Ep. ad Galat.* n. 49. *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.* 2° De indeliberata autem et antecedente

delectatione celebre hoc effatum s. Doctorem intellexisse, ipsemet declarat lib. 2. *De peccat. merit. et remiss.* c. 18. ubi scribit: *Nolunt homines facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius quod bonum sit novimus, atque delectamur ardentius.* 3° Idque ipsum patefacit in gratiae quam praebet definitione, dum eam passim vocat *inspirationem dilectionis, amoris, charitatis* etc. aut etiam *victricem delectationem;* ut in lib 4. *ad Bonif.* c. 5. n. 11. *De peccat. merit.* lib. 2. c. 19. n. 32. 33. etc. 4° Quid vero aliud ipsa *delectationis* vox denotat nisi amorem indeliberatum et antecedentem ? 5° Sane amor deliberatus fructus est praeviae delectationis. 6° Demum ipsemet sic mentem suam aperte declarat lib. *De spirit. et litt.* c. 29. n. 51. dicens : *Per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod jubet, atque inspirata gratiae suavitate per Spiritum Sanctum, faciat plus delectare quod praecipit, quam delectat quod impedit.* 7° Concludamus proinde necesse est systema de delectatione superiori victrici, systema Augustini esse, quod ubique insinuat ac docet. Ergo.

263. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Quod amplius nos delectat delectatione deliberata et consequenti, *C.* indeliberata et antecedenti, secundum id operemur necesse est *N.* Duplicem distinguit s. Doctor delectationem *objectivam* et *subjectivam;* objectiva quae inhaeret objecto antecedens est, indeliberata, necessaria, eamque tribuit gratiae et concupiscentiae, quatenus ex se vim habent ad alliciendos quin subsint imperio voluntatis nostrae quae passiva est. Subjectiva ea est quae pendet a consideratione motivorum, quibus nos determinamur ad alterutri consentiendum, estque deliberata, consequens ac libera, seu subest electioni nostrae. Cum proinde agitur de gratia objective spectata, ei adscribit s. Augustinus vim illam nos indeliberate et antecedenter alliciendi ac trahendi, idem dic de concupiscentia ; cum vero agitur de electione et operatione, hanc adscribit delectationi subjectivae ortae ex motivorum consideratione,

qua fit ut nos determinemus ad id quod eligimus ac magis diligimus, quae proinde delectatio consequens ac libera est. In objecto porro effato, quo tantopere adversarii abutuntur, agit s. Augustinus de operatione, adeoque de delectatione deliberata et consequente, ut patet etiam ex integro contextu, qui ita se habet: *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est: ut verbi gratia, occurrit forma foeminae, et movet ad delectationem fornicationis* (en delectationem objectivam); *sed si plus delectat pulchritudo illa intima et sincera species castitatis per gratiam quae est in fide Christi* (en delectationem subjectivam) *secundum hanc vivimus, et secundum hanc operamur.*

264. Ad 2^{m}, *N.* ad prob. *D.* Loquitur s. Doctor in objecto loco de delectatione subjectiva et consequenti comparate ad delectationem objectivam et antecedentem, *C.* loquitur de sola delectatione antecedenti *N.* Responsio patet ex dictis, et ex ipso textu.

265. Ad 3^{m}, 4^{m}, 5^{m}, et 6^{m}, *D.* Agens de delectatione objectiva in ordine ad subjectivam, *C.* de sola objectiva *N.* Uti constat ex exposita mente s. Augustini.

266. Ad 7^{m}, *D.* Systema de duplici delectatione relative necessario victrici, systema est Augustini *Iprensis C. Hypponensis N.* Nam verus Augustinus ab ejusmodi systemate, ut vidimus, quo tolleretur libertas, constanter abhorruit.

ARTICULUS II.

THEOLOGORUM SYSTEMATA CIRCA GRATIAE EFFICACIAM

267. Theologi catholici omnes liberum sub gratia permanere arbitrium pro certo assumentes, adnituntur libertatem cum infallibili gratiae efficacia conciliare. Tria praecipua systemata recensentur; systema Thomistarum, systema Augustinianensium ac systema Congruistarum. Uniuscujusque fundamenta unà cum propriis, quibus urgentur, difficultatibus exponemus, ut libere quisque in re nondum ab Ecclesia definita, possit quod magis sibi arriserit amplecti.

§. I. *Systema Thomistarum*

268. Censent Thomistae gratiae efficaciam repetendam esse a physica praedeterminatione, seu ab intrinseca vi essentiali gratiae, quae conferat ipsum voluntatis actum, efficiatque ipsum voluntatis flexum, ita ut fieri nequeat, praesente gratia efficaci, quin ponatur actus, quem dat efficitque gratia ipsa. Quod si quis objiciat hac ratione perimi libertatem, ipsi occurrunt distinctione *sensus compositi et sensus divisi*, dicentes fieri utique non posse, ut in sensu composito gratiae non ponatur actus, ad quem gratia praedeterminat, prout repugnat non sedere qui actu sedet; minime vero in sensu diviso et absolute, nam qui actu sedet potuit non sedere.

269. Scripturis deinde, patribus, ac ratione connituntur Thomistae hoc suum systema evincere. Scripturae enim, ajunt, mire gratiae efficaciam ac intrinsecam vim extollunt, ut Ezech. 36. *Dabo vobis cor carneum* etc. Proverb. 21, 1. *Cor regis in manu Domini; quocumque voluerit, inclinabit illud;* Philipp. 2. *Deus est, qui operatur in nobis et velle* etc. Ex patribus s. Augustinus totus est in magnificanda voluntatis et omnipotentiae Dei vi ad flectendas humanas voluntates, uti superius vidimus. S. vero Thomas p. 1. q. 112. ar. 2. expresse scribit: *Solus Deus efficaciter potest movere voluntatem, Angelus et homo per modum suadentis.* Demum Ecclesia ipsa hanc suam persuasionem de intrinseca virtute gratiae exprimit in orat. secreta Dom.IV. post Pentecost. dum Deum rogat, *ut nostras ad se rebelles compellat voluntates.* His adjiciunt rationes philosophicas petitas ex necessitate causae primae applicantis potentiam ad actum, ut hic elici possit; ex dominio supremo Creatoris in creaturas suas; exinde dum Deus extollitur hominis fovetur humilitas, cum nihil ipsi supersit in quo glorietur juxta illud Apostoli: *Quid habes quod non accepisti?* Siquidem in hoc systemate et bona voluntas, et potentia, et

actus, et consensus et operatio soli Deo in acceptis referenda sunt.

270. Adversae tamen partis theologi insurgunt adversus ejusmodi systema, quo non solum non attingitur scopus conciliationis optatae inter libertatem et gratiam, sed potius difficultas augetur. Siquidem nimis accedit systema istud novatorum placitis, quibus humana penitus perimitur libertas, ac jansenistae eo se contegunt. Sane, inquiunt, qui fieri potest, ut sarta tectaque sub fatali ejusmodi physica praedeterminatione servetur libertas, cum repugnet non poni actum sub illa, quae actum ipsum producit? Vanum porro est effugium *De sensu composito et sensu diviso;* nam ambagibus omnibus remotis, nihil aliud eo significatur, quam hominem liberum esse absente gratia, minime vero ea praesente, cum tamen concilium Tridentinum sess.6. cap. 5. doceat, hominem posse gratiam respuere: *Quippe qui*, sunt verba concilii, *illam et abjicere potest.*

271. Perperam vero Thomistae Scripturas ac patres in subsidium advocant. Etenim Scripturae et patres unice infallibilem gratiae efficaciam adstruunt, quin eam a praedeterminatione physica adsciscant. Imo potius iis omnibus in locis eam eliminant, in quibus peccatores arguunt, quod Dei gratiae restiterint, se convertere noluerint, quae innumera prorsus sunt. S. Augustinus vero eandem infallibitatem constanter arcessit ex Dei omnipotentia atque praescientia. S. Thomas non solum nullum systema hac in re excogitavit, sed ea constituit principia, quibus Thomistarum placita evertuntur, siquidem in p. 2. dist. 28. q. 1. ar. 1. haec scribit angelicus Doctor: *Non esset homo liberi arbitrii, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret;* modum autem exponens quo Deus cum causis liberis concurrit, haec habet ibid. dist. 25 q. 1. ar. 1. ad 3. *In libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat; sed tamen determinatio actionis et finis in potestate liberi arbitrii constituitur.* Quod et argumentis etiam extrinsecis confirmant,

cum nemo ex antiquioribus s. Thomae interpretibus, usque ad Bannezium praedeterminationis physicae repertorem, hoc systema invexerit. Dum vero Ecclesia postulat, ut Deus *nostras ad se rebelles compellat voluntates*, nil aliud petit, quam ut Deus ita vocet, quomodo scit nobis congruere, ut vocantem non respuamus, ut loquitur Augustinus. Alioquin nimis probaretur, si presse acciperentur illa verba, ut patet ex abusu quem calviniani et jansenistae illorum fecerunt.

272. Quod demum spectat ad rationes philosophicas, non minus facile ab illis se expediunt adversae partis theologi; nam ad antiquatam jamdiu philosophiam rejiciunt, quod dicitur de necessitate applicationis potentiae ad actum, ut hic elici possit. Quod vero adjicitur de Dei dominio in creaturas, de humilitate quam fovet istiusmodi systema, reponunt nimis probare; nam multo melius haec elucent in systemate Calvini ac Jansenii, in quo vel ipsum eliminatur libertatis indifferentiae vocabulum, ac Deus est qui totum operatur. Animadvertunt denique, nos non minus sollicitos esse debere de Dei dominio, quam de libertate sub gratia salvanda, cum praesertim falsa humilitas ea censenda sit, quae in veritate non fundatur; Apostoli autem effatum in quovis systemate catholico verificatur, cum primas semper Dei gratia sibi vindicet, et sine qua nullum vel minimum salutare opus elici potest.

273. Post haec urgent absurdum, quod juxta ipsos exurgeret in thomistico systemate de gratia sufficienti, quae *non sufficit;* siquidem ad nihil valet illud *posse* quod in ejusmodi doctrina tribueret gratia sufficiens, quae cum adnexam non habeat physicam praedeterminationem, numquam in actum erumpere potest, imo repugnat posse in actum exire.

§. II. *Systema Augustinianensium*

274. Augustinianenses gratiae efficaciam arcessunt a systemate duplicis delectationis relative per gradus victri-

eis ita ut si alterutra praevaleat, habeatur assensus aut dissensus. In eo vero se a jansenianis distinguunt, quod isti velint effectum necessarium, augustiniani vero ab hoc abhorreant errore. Ipsi praeterea differunt a Thomistis quoad statum naturae innocentis et integrae, quod velint pro illo statu delectationem caelestem seu gratiam nonnisi moraliter in humanam voluntatem egisse; conveniunt autem cum Thomistis pro status praesentis conditione, seu naturae lapsae, quoad necessitatem physicae praedeterminationis. Quo fit, ut conveniant cum Congruistis pro statu naturae innocentis, ab iis vero dissentiant pro statu naturae corruptae. Hinc causam suam propugnant argumentis utriusque scholae thomisticae ac molinianae respective ad alterutrum statum, ac proinde vicissim ab utraque schola impugnantur. Gratia sufficiens in istorum hypothesi ea est, quae physicam non praesefert praedeterminationem, quaeque remissior est. Cum porro Augustinianenses pugnent argumentis, quae tum Thomistae tum Congruistae respective, ut diximus, urgent, pro diverso hominis integri aut lapsi statu, ideo ab illis afferendis heic supersedemus.

§. III. *Systema Congruistarum*

275. Congruistae, qui quoad substantiam cum molinistis conveniunt, nullam admittunt physicam praedeterminationem, nec proinde gratiam *a se efficacem*, aut ullum entitatis discrimen inter gratiam efficacem et sufficientem. Quaevis enim gratia in horum sententia veram et expeditam ad agendum potestatem praebet; si ei homo consentiat et obtemperet, gratia fit efficax; si eidem reluctetur eamque respuat remanet sufficiens.

276. Quamvis autem, quoad essentiam, altera ab altera gratia in horum doctrina haud discriminetur, admittunt tamen aliam alia vividiorem et validiorem efficacia virtutis, quo fit, ut cum Deus aliquem absolute convertere vult, illi eam gratiam conferat, cui praevidet infallibiliter assen-

surum. Exinde autem ajunt apprime infallibilem gratiae effectum cum libera voluntate conciliari.

277. His constitutis, Scripturarum auctoritates ac patrum congerunt, ad ejus veritatem evincendam. Ex Scripturis quidem illa afferunt loca, in quibus illae liberam hominis cooperationem gratiae praedicant ac supponunt: e. g. *Mundemus nos*, ut scribit Apostolus 2. Cor. 7. 1., *ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei;* aut ut legitur Is. 45, 22. Jer. 35, 15. Zach. 1, 3. *Convertimini ad me, dicit Dominus*, aliaque ejusmodi; nec non illa omnia in quibus inefficacia divinae gratiae non ex hujus defectu sed ex sola hominum malitia repetitur, uti cum Deus Is. 5, 4. *Quid est*, inquit, *quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? An quod expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Et Matth. 22, 37. *Quoties*, ait Christus, *volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?*

278. Quod vero spectat ad patres et doctores, urgent in primis auctoritatem s. Augustini, qui non modo omnem praedeterminationem physicam repulit, sed, ut vidimus, gratiae efficaciam unice et constanter omnipotentiae Dei tribuit cum praescientia conjunctae, ex quo frequens adeo ejus loquendi ratio provenit *De vocatione congrua.* Sane lib. 1. *ad Simplic.* q. 2. n. 10. ex solo voluntatis defectu, aut consensu repetit eadem gratia alium conversum, alium vero non, scribens: *Noluit Esau et non cucurrit: sed et si voluisset, et cucurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando praestaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret;* et lib. *De dono persev.* c. 14. n. 34. de Tyriis et Sidoniis, qui *credidissent*, scribit, *si qualia viderunt isti* (Judaei) *signa vidissent.* S. Augustino adjiciunt s. Thomam in cujus operibus nuspiam vox *praedeterminationis* occurrit, et p. 3. q. 69. ar. 8. ad 2. ex sola hominum cooperatione fieri docet, ut eadem gratia praeventi alii magis alii minus proficiant, dicens: *Quia etiamsi aequalem gratiam* (duo) *percipiant, non aequaliter ea utuntur; sed unus stu-*

diosius in ea proficit, alius per negligentiam gratiae Dei deest; quod alibi etiam passim inculcat.

279. Duplicem deinde calumniam sibi impactam praesertim a jansenianis hi theologi a se repellunt, tum quod gratia foret *versatilis*, tum quod vix damnata a Rom. Pontificibus non fuerit in congreg. *De auxiliis* haec sententia. Nam primam repellunt tum ex eo, quod licet gratia quae ab ipsis adstruitur eadem ratione *doni* sit cum gratia sufficienti, non sit tamen eadem ratione *beneficii*, cum detur ut praevisa efficax; tum ex eo, quod si versatilis vocanda esset gratia, cui homo posset resistere vel obtemperare, versatilis dici deberet gratia qualis a conc. Tridentino adstructa est his verbis: *quippe qui* (homo) *illam et abjicere potest;* versatilis item gratia cui restiterunt Judaei, quos objurgat s. Stephanus in actis apostolicis Alteram vero calumniam propulsant verbis decreti Innocentii X. dati 23. Apr. 1654. *quibus declarat ac decernit, praedictis assertis actis* (Congr. de Auxiliis) *tam pro sententia FF. Ordinis s. Dominici, quam Ludovici Molinae aliorumque soc. Jesu religiosorum et autographo sive exemplari praedictae assertae constitutionis Pauli V.* NULLAM OMNINO *fidem adhibendam.*

280. Et haec quidem pro se Congruistae. Ceterum plura adversus eam sententiam objiciunt adversae partis theologi, ac illud praecipue, quod in tali hypothesi vere *versatilis* gratia dici deberet; quod nulla foret gratia cui homo absolute resistere non posset, adeoque nulla cujus plane infallibilis esset effectus; quod componi nequeat cum Scripturarum et patrum dictis circa miram gratiae vim et efficaciam; quod eadem oriantur incommoda in hac sententia, quae Congruistae urgent adversus contrariam doctrinam, quia si gratia quae confertur illi, quem Deus absolute convertere vult, major sit ratione beneficii altera minus vivida, nulla esset causa, quare objurgari posset qui non convertitur.

281. Ex his deprehendimus nullum systema esse, quod suis difficultatibus non careat, quodque latus suum, ut

ita loquar, infirmum non habeat. Satius proinde erit profiteri catholicum dogma de gratiae efficacia ac hominis libertate, in ceteris unamquamque scholam dimittere, ut sectetur quod ei magis arriserit placitum, neque nos invicem proscindere ob quaestiones domesticas, quas Ecclesia dirimere noluit. Ad hoc quippe satagere debemus, ut jungamus vires adversus catholicae veritatis hostes, idque haud exiguo charitatis ac temporis emolumento.

ARTICULUS III.

DE GRATIA SUFFICIENTI

282. Gratia *mere* et *vere* sufficiens ex unanimi catholicorum sententia ea est, quae vires praebet plenas ac perfecte completas ad bene operandum relative ad praesentes hominis circumstantias. Dividitur in *proxime* et *remote* sufficientem. Proxime sufficiens ea dicitur, quae praedictas vires immediate suppeditat; remote sufficiens ea, quae nonnisi mediante oratione, eleemosyna etc. eas confert. Sic enim loquitur Tridentinum sess. 6. c. 11. s. Augustini verba usurpans: *Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis*. Mere autem sufficiens dicitur quatenus ex hominis malitia finem ad quem datur non sortitur. Jam monuimus novatores sec. XVI. nullam ejusmodi gratiam agnoscere, quae careat effectu; jansenistas vero nonnisi nomine tenus eam admittere, dum gratiam *parvam* commendant, quae *absolute* quidem juxta ipsos sufficiens est, minime vero *relative* ad praesentes subjecti circumstantias. Gratia proinde sufficiens non est in istorum ore nisi velum ad se tegendum. Ad hoc porro velum eis detrahendum sit:

—

PROPOSITIO

Datur in praesenti statu gratia mere et vere sufficiens, quae homini completam et relative ad praesentes ejus circumstantias expeditam ad actus bonos eliciendos facultatem tribuit, quae inutilis redditur ex humanae voluntatis resistentia

283. De fide haec propositio est, ut constat ex duabus propositionibus contradictoriis Jansenii ut *haereticis* damnatis, quarum prima est: *Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Gratia vero qua Dei praecepta justis possibilia fiunt, nec tamen observantur, est gratia sufficiens: altera propositio ita se habet: *Interiori gratiae in statu naturae lapsae numquam resistitur.* De fide igitur est dari in praesenti statu gratiam cui resistitur; haec autem est gratia vere et mere sufficiens

284. Cum vero dicimus gratiam sufficientem in *praesenti statu*, scilicet naturae lapsae, dari juxta praesentes subjecti circumstantias, complectimur tum proxime tum remote sufficientem.

285. Veritatem autem propositionis nostrae illa omnia sacra eloquia evincunt, in quibus Deus objurgat peccatores quod voluntati ac sollicitudini, seu gratiae suae restiterint, quae innumera pene sunt. Sic Is. 5. Deus loquitur: *Judicate inter me et vineam meam: Quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? An quia expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Christus Matt. 23, 37. his verbis Jerusalem increpat: *Jerusalem, Jerusalem .... Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti.* Stephanus demum Act. 7, 51. Sic alloquitur Judaeos: *Vos semper Spiritui Sancto resistitis*, ut alia plura omittam.

286. S. Augustinus lib. *De spiritu et litt.* cap. 32. n. 58.

loquens de infidelibus Evangelio credere detrectantibus scribit : *Experturi* (sunt) *in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt*. In libro vero 1. *ad Simplic.* q. 2. n. 13. expresse negat omnem gratiam efficacem esse dicens : *Sed, si vocatio ista ita est effectrix bonae voluntatis, ut omnis eam vocatus sequatur, quomodo verum erit : Multi vocati, pauci electi?* Et alibi passim idipsum constanter docet.

287. Quapropter Tridentina synodus sess. 6. cap. 11. *Nemo*, inquit, *temeraria illa, et a patribus sub anathemate prohibita voce uti* (debet) : *Dei praecepta homini justificato ad observandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non jubet* etc. Ex concilio igitur justi omnes gratias relative necessarias habent ad mandata divina servanda, sed plures justi ea non servant et a justitia excidunt, ergo non sunt efficaces gratiae omnes quas Deus largitur. Id ipsum constat ex propositionibus Quesnelli quas damnarunt Rom. Pontifices ; scilicet 9. *Gratia Christi est gratia suprema, sine qua Christum confiteri numquam possumus, et cum qua numquam illum abnegamus*. 10. *Gratia est operatio manus Omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare;* aliisque similibus.

288. Luculentissime demum haec veritas constat ex ratione theologica ; Deus enim, ut suo loco ostendimus, etiam supposito originali peccato, vult omnes homines salvos fieri, et Christus pro omnibus mortuus est ad gratias saluti necessarias comparandas ; plures nihilominus peccant ac pereunt ; ergo non omnes gratiae efficaces sunt, sed plures mere tantum ac vere sufficientes.

DIFFICULTATES

289. I. Obj. 1° Nuspiam Scripturae memorant gratias sufficientes. 2° Eas insuper excludunt, dum gratiam omnem suum effectum sortiri tradunt, ut Is. 55, 11. ubi Deus ait : *Verbum meum quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum ; sed faciet quaecumque volui ;* et Ps. 113, 3. *Deus*

noster in caelo omnia, quaecumque voluit, fecit; Rom. vero 9, 19. interrogat Apostolus: *Voluntati ejus quis resistit?* 3° Sane Jo. 6, 45. *Omnis*, inquit Christus, *qui audivit a Patre meo et didicit, venit ad me.* Quae verba expendens Augustinus lib. *De praedest. Sanct.* c. 8. n. 13. *Quid est,* inquit, *omnis, qui audivit a Patre et didicit venit ad me, nisi, nullus est qui audiat a Patre et discat, et non veniat ad me? Si enim omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit; profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit; nam si audivisset et didicisset, veniret.* Ergo nulla datur gratia nisi efficax.

290. Resp. Ad 1ᵐ, *D.* Quoad nomen, *C.* quoad rem *N.* Nam neque memorant gratiam *efficacem.*

291. Ad 2ᵐ, *N.* Objecta porro Scripturarum loca agunt de voluntate et omnipotentia Dei, quibus profecto, cum Deus aliquid absolute vult, nemo resistere potest; non autem de gratia, quae potest esse aut efficax aut sufficiens. Cum igitur Deus quempiam absolute convertere vult, eas tribuit gratias, quibus praevidet eum certe consensurum, seu, ut verbis utar Augustini, eum vocat quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. Ut adversarii evincerent gratias omnes esse efficaces, ostendere deberent, Deum semper aliquid absolute velle, quod profecto numquam ostendent, obluctantibus divinis eloquiis in quibus Deus de hominibus saepe conqueritur, quod ejus obsequi noluerint voluntati. Ad adductos igitur textus *D.* Verbum Dei faciet quaecumque Deus vult, aut Dei voluntati nemo resistit, etc. cum Deus quidpiam vult *absolute, C.* si non vult absolute *N.*

292. Ad 3ᵐ, *D.* Omnis venit, qui audivit et didicit, seu assensum praebuit, *C.* qui audivit quidem sed non didicit, seu assensum recusavit *N.* Plures enim audiunt et non discunt, non ex defectu docentis, sed ex defectu discentium, *qui nolunt intelligere ut bene agant*, uti dicitur Ps. 35, 4. Hinc Theophylactus illud *didicit* exponit, *credidit;* s. autem Augustinus loc. cit. loquitur de gratia efficaci reduplicative sumpta, quatenus omnis qui assentitur, venit.

Negamus proinde *consequentiam*. Nam si verae ac internae vocationi nemo resisteret, non dixisset Deus Prov. 1, 24. *Vocavi et renuistis*, ac Is. 65, 12. *Pro eo quod vocavi et non respondistis ; locutus sum et non audistis . . . et quae nolui elegistis*.

293. Inst. 1° S. Augustinus Tract. 26. in Jo. n. 2. de gratia efficaci exponit quod Christus Jo. 6. ait : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater . . . traxerit eum*. Ergo sine gratia efficaci nemo habet veram potentiam veniendi ad Christum. 2° Qui propterea *ad Simplic.* lib. 1. q. 2. n. 12. *Si Deus*, inquit, *miseretur, etiam volumus*. 3° Miseretur autem Deus tribuendo gratiam, qua quis salvetur; porro, ut idem loquitur lib. *De corrept. et grat.* c. 14. n. 43. *Volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium*. Ergo.

294. Resp. Ad 1^m, *D.* Quatenus nemo potest efficaciter venire, nisi efficaciter trahatur, *C.* quatenus nemo absolute venire possit, nisi qui tantum efficaciter trahatur *N.* Nec alius est sensus s. Augustini.

295. Ad 2^m, *D.* Si Deus ita misereatur, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat, *C.* secus *N.*

296. Ad 3^m, *D.* Volenti salvum facere, voluntate absoluta, nullum hominum resistit arbitrium, *C.* voluntate conditionata *N.* De hac voluntate conditionata ex parte hominum ita scribit s. Doctor in lib. *De Catechiz. rudibus* c. 26. n. 52. *A quo interitu, hoc est a poenis sempiternis, Deus misericors volens homines liberare, si sibi ipsi non sint inimici, et non obsistant misericordiae Creatoris sui*.

297. II. Obj. 1° S. Augustinus in lib. *De corrept. et grat.* exponit discrimen, quod intercedit inter gratiam status naturae innocentis, et gratiam status naturae lapsae, quod in statu naturae innocentis talis esset cui homo resistere *posset*, in statu naturae lapsae talis sit cui homo resistere *nequeat*. 2° Hinc celebre illud duplex distinguit adjutorium proprium utriusque status, adjutorium scilicet *sine quo* aliquid non fit, et adjutorium *quo* aliquid fit. Primum quod tribuit *posse* proprium esse affirmat naturae innocentis, al-

terum quod dat *agere* proprium esse docet naturae lapsae seu infirmae, concludens cap. 12. *Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanae, ut cum divina gratia indeclinabiliter, et insuperabiliter ageretur.* 3° Nullam porro dari ex mente s. Augustini in praesenti statu gratiam mere sufficientem, patet ex iis quae ibid. scribit c. 11. *Si hoc adjutorium* (sine quo) *vel Angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset . . . . Non utique sua culpa cecidissent: adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Nunc autem, quibus deest tale adjutorium, jam poena peccati est.* Ergo in praesenti tempore poena originalis est, quod homines tali adjutorio, seu gratia sufficienti careant.

298. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Sed disparitatem inter gratiam utriusque status in eo positam docet s. Augustinus, quod in statu naturae innocentis, adeoque integrae et sanae, opus fuerit ad bene agendum salutariter et ad perseverandum sola gratia illustrationis, qua reipsa primus homo instructus est, in statu vero naturae lapsae, adeoque sauciatae et infirmae, dirisque tentationibus internis ac externis obnoxiae, opus sit praeterea gratia inspirationis, et hanc nobis promeruit Christus. Itaque gratia illustrationis afficiebat tantummodo, saltem immediate, intellectum, quia voluntas sana ac robusta poterat bonum gratia cognitum velle et operari, gratia inspirationis afficit immediate voluntatem et sanat infirmitatem per peccatum contractam, adeoque etiam *medicinalis* dicitur, hac porro gratia voluntas roborata fortis efficitur ad bene operandum, superatis difficultatibus omnibus.

299. Ad 2^m, *D.* Ita ut per *adjutorium sine quo* significet s. Doctor gratiam illustrationis, et per *adjutorium quo* gratiam inspirationis seu voluntatis, quae praedestinatis tribuat ipsam perseverantiam finalem activam et passivam, *C.* gratiam sufficientem et efficacem ad mentem adversariorum exclusive ad alterutrum statum *N.* Hoc aperte colligitur ex theoria universa s. Augustini in suis disputationibus adversus pelagianos ac semipelagianos, quin aliam celebris hujus

distinctionis adjutoriorum explicationem quaeramus. Exinde patet, quomodo subventum fuerit infirmitati voluntatis humanae, quatenus scilicet infirma humana voluntas gratia roborata et adjuta, si nolit, a nulla difficultate vinci possit.

300. Ad 3^{m}, *Neg.* Subdit enim s. Augustinus immediate post objecta verba: *Quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum.* Supponit proinde etiam in praesenti statu gratiam illam, quae dat posse, quamvis effectum non obtineat, seu dari gratiam sufficientem. Utrum vero aliquibus tantum an omnibus gratia haec a Deo conferatur, paulo post excutiemus.

301. III. Obj. Gratia sufficiens inutilis prorsus est, homini perniciosa, Deoque indigna. 1° Inutilis, cum ad operandum non inserviat, ideo enim sufficiens dicitur quod careat effectu. 2° Est perniciosa, cum non inserviat nisi ad peccandum; nam sine illa, deficiente libertate, homo in peccatis suis sine culpa esset, per hanc gratiam jam culpabiliter peccat. Quapropter, ut scribit Gerberonius, *si diabolus posset gratiam dare, non aliam daret quam sufficientem, quia favet ejus intentioni homines damnandi. Unde appellari potest gratia damnationis.* 3° Nisi talis gratia haec esset, posset peti a Deo, quod tamen nemo dicet. 4° Sane quorsum Deus eam daret, cum jam praeviderit eam nonnisi in perniciem esse cessuram? Indigna proinde Deo est. Ergo.

302. Resp. *D. A.* In sensu janseniano intellecta, *C.* in sensu catholico *N.*

303. Ad 1^{m}, prob. *D.* Si non inserviret aliquo suo intrinseco defectu, *C.* si ex sola hominis malitia *N.* Dicitur porro sufficiens ad discrimen efficacis, quia culpa respuentis non producit effectnm ad quem ordinata est, et ad quem datur. Omnis quippe gratia ordinatur ad effectum producendum, nec ullum intercedit inter gratiam sufficientem et efficacem intrinsecum aut essentiale discrimen. Si proinde ea instructus homo operetur fit efficax, si ei resistat nec obsequatur sufficiens permanet. Totum igitur discrimen extrinsecum est unice pendens a libertatis abusu.

304. Ad 2^m, *D. Fit* perniciosa, *C. est* perniciosa *N.* Fit enim perniciosa ut diximus, quatenus homo cui confertur ei resistit, ast in se ac prout a Deo tribuitur, optima ac utilis est, prout omnia Dei dona sunt. Falsum praeterea est eam inservire ad peccandum, quasi gratia Dei opus esset ad peccatum, quod stultum est et absurdum dictu. Nam homo sui compos semper libertate, saltem physica, pollet, quae sufficit ad peccatum. Si qua necessitas quandoque est, nonnisi vaga ac moralis est, quae non excusat a peccato. Exinde patet quid sentiendum sit de blasphema Gerberonii janseniani propositione; quemadmodum et de propositione Synnichii ab Alexandro VIII. confixa: *Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: a gratia sufficienti libera nos Domine.* Istae enim difficultates omnes oriuntur ex praeconcepta gratiae sufficientis notione, quam sibi janseniani effinxerunt; hac sublata, evanescunt ac totidem blasphemiae evadunt.

305. Ad 3^m, *D.* Posset peti a Deo prout gratia est, *C.* prout reduplicative et ab extrinseco sufficiens dicitur *N.* Esset enim petere a Deo resistentiam gratiae.

306. Ad 4^m, *D.* Si Deus eam praeberet ea intentione ut non produceret effectum, *C.* si solum praevideat ejus abusum *N.* Alioquin Deus esset culpandus, quoties hominibus dona sua confert, et quibus praevidet homines abusuros, adeoque dum tribuit divitias, valetudinem, pulchritudinem aliaque ejusmodi, imo et libertatem ipsam. Quod nemo nisi insanus dicet. Ex his colligitur, quaestionem de qua agimus, resolvi in generalem de mali permissione, de qua suo loco egimus.

CAPUT V.

DE GRATIAE DISTRIBUTIONE

307. Quae de gratiae distributione heic disceptantur, arctissimum habent nexum cum iis quae in Tract. de Deo

egimus circa voluntatem Dei salvandi omnes homines ac de Christi morte pro omnibus. Cum igitur ostenderimus, Deum reipsa velle omnes homines salvos fieri, et Christum pro omnibus passum ac mortuum esse, pronum est inferre omnibus pariter hominibus gratias necessarias ad salutem obtinendam a Deo conferri; alioquin nec vera nec sincera dicenda esset voluntas Dei, et proinde etiam sterilis saltem quoad plerosque Christi mors. Novatores ac jansenistae, qui tum illam Dei voluntatem, tum Christi mortem pro omnibus oblatam denegant, inficiantur omnibus gratias a Deo tribui, quibus possent homines salvi fieri. Idque inficiantur non modo de peccatoribus et infidelibus, verum etiam de justis ipsis, quod quidem haereticum est, ut videbimus. Nonnulli theologi catholici nimis accedunt ad istorum placita, dum contendunt saltem peccatoribus obduratis et excaecatis, quos vocant, multo vero magis infidelibus nullam prorsus gratiam a Deo concedi. Ut igitur ordine progrediamur, prius auspicabimur ab eo quod de fide est respectu justorum, deinde accedemus ad peccatores sive communes sive obduratos, demum ad infideles praesertim negativos, quibus omnibus Deum gratias suas elargiri ostendemus. His aliqua adjiciemus de infantibus decedentibus ex hac vita sine baptismo. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Justis omnibus, praesertim vero volentibus et conantibus, urgente praecepto, datur a Deo gratia vere ac relative sufficiens ad servanda omnia praecepta

308. De fide propositio est adversus Jansenium cujus propositio 1. *Aliqua praecepta* etc. damnata est ut *haeretica*. Diximus autem, *datur gratia vere ac relative sufficiens*, tum ut pateat, hic et in insequentibus propositionibus non agi de *gratia efficaci*, quam nemo catholicorum docet omnibus tribui; tum ut praecaveremus effugium jansenianum de *gratia parva*; tum denique ut insinuaremus, non agi de mera

gratiae *oblatione* sed de vera *collatione*, secus ac nonnulli ad fucum faciendum loquuntur.

309. Jam vero catholicam hanc veritatem sacrae Litterae luculenter tradunt; nam Apostolus 1. Cor. 10, 13. de justis scribit: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*. Quae falsa essent, si urgente praecepto, justis gratia deesset. Christus Matth. 11, 30. ait: *Jugum meum suave est, et onus meum leve;* quibus consonant quae scripsit s. Joannes Ep. 1. c. 5, 3. *Mandata ejus gravia non sunt*. Porro ex Jansenio, deficiente gratia Dei, mandata non solum suavia aut levia non essent, sed plane impossibilia; contradicit igitur ejus doctrina doctrinae Scripturarum.

310. Contradicit praeterea doctrinae Augustini, qui lib. 1. *De nat. et grat.* c. 26. scribit; *Deus . . . cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam justitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper justeque vivatur. Et Enarr. in Ps.*39. n.27. fidenter sciscitatur: *Te jam justum ex fide viventem negliget, deseret, dimittet? Immo vero et hic fovet, et hic adjuvat, et hic necessaria subministrat, et noxia resecat . . . Dominus curam habet tui, securus esto . . . Nusquam tibi deest; tu illi noli deesse, tu tibi noli deesse*. Et haec ex innumeris prope, quae ex s. Doctore afferri possent.

311. Hanc ipsam doctrinam sancivit conc. Arausicanum II. cap. 25. *Hoc secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possint ac debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere*. Si juxta catholicam fidem baptizati omnes possunt Dei mandata servare, quanto magis justi; ast servare non possunt sine gratia, dicendum igitur est justis omnibus eam a Deo tribui. Demum hanc ipsam veritatem definivit synodus Tridentina sess. 6. can. 18. *Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam justificato et sub gratia constituto esse ad obser-*

vandum impossibilia ; anath. sit. Mirum est quam se torserit Jansenius ad se ab hoc anathemate subtrahendum, sed frustra, adeoque ejus propositionem jure merito Innocentius X. ut *haereticam* declaravit atque damnavit.

DIFFICULTATES

312. I. Obj. S. Petrus justus erat, ei tamen gratia defuit ad coufitendum Christum, ut patres docent ; nam s. Hilarius in *Matth.* c. 32. n. 2. affirmat, ipsum *non potuisse vitare culpam ;* s. Jo. Chrysostomus *Hom.* 31. *in Epist. ad Hebr.* n. 3. scribit : *Negatio Petri non tam erat socordiae et negligentiae , quam ex eo quod Deus eum deseruerat ;* sed prae ceteris s. Augustinus, qui *Serm.* 124. *de Temp.* n. 1. *Quid est homo*, inquit, *sine gratia Dei nisi quod fuit Petrus, cum negaret Christum?* Quod et alibi repetit. Ergo.

313. Resp. *D. A.* Et Petrus ex justis erat nimium in se confidentibus ac de se praesumentibus, *C.* ex justis humilibus, volentibus et conantibus, ut supponitur in propositione Jansenii *N.* Nam s. Petrus nimis in se confidebat quamvis a Christo admonitus de proxima tentatione, uti ex Evangelio constat, nec patres abnuunt, qui nobis objiciuntur. Siquidem s. Augustinus in lib. *De unit. Eccles.* c. 9. scribit : *Quis enim dubitaverit, quod Petrus si voluisset ter Dominum non negasset?* Qui et *Tract.* 26. *in Jo.* n. 1. sic Christum Petrum alloquentem inducit : *Quid tantum praesumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis : Amen, amen dico tibi* etc. Petrus igitur ex Augustino derelictus fuit ob mentis suae tumorem : nec ita derelictus, ut gratia orationis fuerit destitutus. Locus vero qui opponitur apocryphus est. S. Hilarius loquitur, ut patet ex contextu, de potentia, ut vocant, consequenti, quod nempe irritam non potuerit reddere Christi praevisionem et praedictionem. S. Jo. Chrysostomus ideo Petrum a Deo derelictum dicit, *quia elato erat animo,* ac de se praesumpserat.

314. II. Obj. 1° S. Augustinus lib. *De nat. et grat.* c.53. n. 62. scribit : *Fideles orantes dicunt : et ne nos inferas in*

tentationem . . . si adest possibilitas ad quid orant? Nec juvat reponere, ipsis praesto esse auxilium per orationem, nam tunc causa pateret quare alii perseverent, aliis non perseverantibus; 2° atqui s. Doctor hanc causam ignoravit, nam in lib. *De spir. et litt.* c. 34. *Si*, inquit, *ad illam profunditatem quisquam me coarctet, cur illi ita suadeatur, ut persuadeatur, illi autem non ita: duo solum occurrunt interim, quae respondere mihi placeat: O altitudo . . . et: Numquid iniquitas apud Deum?* 3° Demum profitetur vel justos ipsos interdum gratia orationis destitui, ita scribens lib. 1. *ad Simpl.* q. 2. n. 2. *Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida et pene nulla, imo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus? . . . . Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere et quaerere et pulsare ille concedit, qui ut haec faciamus jubet?* Ergo.

315. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Possibilitas per naturam in sensu Pelagii, *C.* per gratiam *N.* Objicienti enim Pelagio: *Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri*, respondet: *Ideo jubet* (Deus) *aliqua, quae non possumus, ut noverimus, quid ab illo petere debeamus.* Pro certo igitur habet s. Pater nemini, praecipue vero justis, umquam deesse orationis gratiam.

316. Ad 2^{m}, *D.* Ignoravit s. Doctor causam, ob quam alteri detur gratia praevisa efficax, quaecumque demum sit, alteri vero non item, *C.* ob quam alteri absolute detur, alteri non detur *N.* De hoc enim numquam dubitavit s. Augustinus, qui ubique pro certo assumit, gratiam sive proxime sive remote sufficientem nemini deesse, et totam causam quare alii perseverent, alii autem non, unice adscribit negligentiae, socordiae, superbiae eorum qui delinquunt; unde illud: *deserunt, deseruntur.*

317. Ad 3^{m}, *D.* Nempe effectu orationis, *C.* potentia orationis destitui *N.* Siquidem in objecto loco agit s. Augustinus de oratione actuali, *quam*, ut ipse loquitur, *aliquando ita negligimus, ut vel tepide, vel frigide, vel*

nullatenus oremus, *et de eo non doleamus*. Quod enim attinet ad potentiam seu facultatem orandi, urgente praesertim praecepto, eam propugnat adversus Pelagium, ut vidimus. Hinc ejus effatum in lib. *De perfect. justitiae* c. 105. de anima, quae gravia seu difficilia experitur mandata Dei: *Oret*, inquit, *gemitu voluntatis*, *ut impetret donum facultatis*.

318. III. Obj. 1° Si justis omnibus gratia sufficiens daretur, omnes perseverare possent; atqui s. Augustinus contrarium docet; in lib. enim *De dono perseverant.* c.22. prolatam a monachis Adrumetinis sententiam: *Si qui obeditis*, *si praedestinati estis rejiciendi*, *subtrahentur vires ut obedire cessetis*, uti veram agnoscit, ac solum duriorem loquendi modum corrigit, scribens: *Non dicatur: si qui obeditis*, *et praedestinati estis rejiciendi; sed si qui obediunt*, *et cetera per verbi personam tertiam dicantur*, *non per secundam*. 2° Sane in lib. *De grat. et lib. arbitr.* cap. 17. s. Doctor expresse affirmat, justos volentes et conantes interdum juxta praesentes quas habent vires, non posse praecepta servare. *Qui ergo*, inquit, *vult facere Dei mandatum et non potest*, *jam quidem habet voluntatem bonam*, *sed adhuc parvam et invalidam; poterit autem eum magnam habuerit et robustam*. 3° Deus gratiam nemini debet, nil mirum igitur, si eam justis denegare possit.

319. Resp. *Neg. min.* Imo s. Augustinus sententiam illam Adrumetinorum *abominabilem* edicit; quod porro abominabile est, probari non potuit neque in secunda neque in tertia persona prolatum. Sic eam proinde emendavit: *Quid sententiae deperit*, *si dicatur: si qui autem obediunt*, *et in regnum ejus et gloriam praedestinati non sunt*, *temporales sunt; nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt*. In qua emendatione, ut patet, omisit penitus verba illa: *subtrahentur vires*, ita ut sensus evadat: si qui obediunt, nec praedestinati sunt, propria culpa non perseverabunt. Hunc vero sensum aperte tradit s. Prosper in *resp. ad* XII. *objectionem* Gallorum dicens: *Vires itaque obedientiae non ideo cuique subtraxit* (Deus), *quia eum non*

praedestinavit, sed ideo eum non praedestinavit, quia recessurum ab ipsa obedientia esse praevidit.

320. Ad 2^m, *D.* Ex defectu gratiae proxime sufficientis, *Tr.* vel *C.* gratiae saltem remote sufficientis *N.* Qua ratione cetera ejusmodi testimonia intelligi debent.

321. Ad 3^m, *D.* Deus nemini debet ex justitia gratiam suam, *C.* ex fidelitate in promissis servandis, et in hypothesi quod velit omnes homines salvos fieri, prout reipsa vult, *N.*

PROPOSITIO II.

Deus omnibus fidelibus peccatoribus, etiam obduratis et obcaecatis, gratias sufficientes tribuit, quibus possint tum ulteriora peccata praecavere, tum a patratis resipiscere.

322. Prior propositionis pars spectat ad doctrinam catholicam assertam in conc. Arausicano II. cap. 25. superius recitato; altera vero pars *certa* est et communis inter theologos. Diximus autem Deum gratias tribuere sufficientes, *quibus possint ulteriora peccata praecavere*, ac sub hoc respectu intelligi ita debet propositio, ut toties gratia adsit, quoties urget aliquod praeceptum implendum; diximus praeterea, quibus *possint a patratis resipiscere*, sub hoc autem respectu non ita presse intelligenda propositio est, quod Deus per momenta singula gratias conferat, sed pro loco, tempore, ceterisque adjunctis ac urgente praesertim conversionis necessitate, ut in articulo mortis. Ut vero determinemus quinam veniant sub nomine peccatorum *obduratorum et obcaecatorum*, praestat eos designare verbis, quibus s. Bernardus lib. 1. *De consider.* c. 2. n. 3. cor durum describit dicens: *Ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus; minis non cedit, flagellis duratur; ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia saevum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium*

in divina, praeteritorum obliviscens, praesentia negligens, futura non providens.

323. Quibus praemissis, sic in genere de peccatoribus ex Scripturis thesim evincimus: Ezech. 33, 11. dicitur: *Vivo ego dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur . . . et vivat.* Et Christus Matth. 11, 28. Omnes prorsus ad se iuvitat dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos;* ast quomodo possunt impii a viis suis se convertere ad Deum, quomodo venire possunt ad Christum sine gratia? Haec igitur omnibus praesto est, ut haec efficere possint.

324. Quod vero ad obduratos speciatim attinet, eos numquam penitus a Dei gratia deseri Scriptura luculentissime ac saepius testatur; nam obdurati et obcaecati erant Judaei, quos Stephanus Act. 7, 51. seqq. alloquebatur, attamen eos objurgat quod Spiritui Sancto, seu Dei gratiae resisterent, dicens: *Dura cervice et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui S. resistitis;* et Apostolus Rom. 2, 4. ad ejusmodi peccatores scribit: *An divitias bonitatis ejus et patientiae et longanimitatis contemnis? An ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem* DURITIAM TUAM *et impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi judicii Dei.* Supervacaneae autem prorsus essent ejusmodi objurgationes, si ipsis gratiae denegarentur, quibus resipiscere possent. Auctor libri Sapientiae c. 11, 20. de Chananaeis scelestissimis et obduratis hominibus ita scribit: *Si inimicos servorum tuorum et debitos morti cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum, per quae possent mutari a malitia sua, cum quanta diligentia judicasti filios tuos?* Demum Petrus Ep. 2. c. 3, 9. affirmat, quod Deus *patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.* Nemo igitur excluditur a beneficio misericordiae divinae, adeoque neque obdurati excluduntur.

325. Nec aliud unquam praedicarunt Ecclesiae patres. S. Leo M. de gratia ad praecepta servanda necessaria ge-

neratim pronunciat in Serm. 67. c. 6. *Juste enim nobis instat praecepto, qui praecurrit auxilio;* et s. Prosper s. Augustini discipulus in *Resp. ad XV. object. Vincentian.*, *Nemini*, inquit, *Deus correctionis adimit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat.*

326. Sed praestat ipsum audire Augustinum, qui *Enarr. in Ps.* 6. n. 8. explanans verba Apostoli : *Tradidit illos Deus in reprobum sensum*, haec habet : *Ea est caecitas mentis. In eam quisquis datus fuerit, ab interiori Dei luce secluditur, sed nondum penitus, cum in hac vita est . . . Penitus enim esse extra Deum quid est, nisi esse in summa caecitate?* Nemo igitur ex s. Doctore quamdiu in hac vita degit in summam caecitatem incurrit, seu a gratia penitus deseritur ; quod et inculcat in *Tract.* 12. in Jo. n. 12. dicens : *Venit Salvator ad mundum; quare Salvator dictus est mundi? Nisi ut salvet mundum, non ut judicet mundum? Salvari non vis ab ipso, ex te judicaberis.* Sed praecipue mens s. Doctoris elucet, ubi Deum exhibet *avarum* non quidem gratiae suae, sed animarum nostrarum : pluribus enim ejus aliis textibus omissis, *Serm.* 125. n. 8. *Parum est*, inquit, *Domino meo, avarus est : sed avaritia Dei salus nostra est. Avarus est, nummos suos quaerit* (bona opera nostra), *imaginem suam colligit* (animas nostras). *Dares, inquit, pecuniam nummulariis, et ego veniens cum usuris exigerem* ; et *Serm.* 359. n. 2. *Consolatur te non avarus frater tuus* (Christus) ... *Dixi eum non avarum, et forte invenio avarum. Avarus est; sed nos vult acquirere. Pro nobis tantum pretium dedit seipsum. Nihil ad hoc pretium addi potest.* Demum *Enarr.* in Ps. 99. n. 10. scribit : *Avarus est Deus salutis nostrae.* Porro quaenam ejusmodi avaritia esset, quae tot animabus gratias suas subtraheret, ne possent salvari ?

327. Hinc praeter conc. Arausicanum, cujus verba dedimus, conc. Valentinum III. can. 2. declarat : *Malos non ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt;* et conc. Lateran. IV. cap. *Firmiter* sine exceptione affirmat : *Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus*

fuerit in peccatum, per veram poenitentiam SEMPER *potest reparari.* Quod pariter adstruit Tridentinum sess. 6. cap. 14. docens: *Qui accepta justificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus justificari poterunt, cum, excitante Deo, per poenitentiae sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint.* Generales vero hae propositiones falsae essent, si aliqui forent peccatores, qui omni penitus gratia destituerentur.

328. Sane, ut suo loco ostendimus, Deus, etiam supposito originali peccato, sincere vult omnes homines salvos fieri, et ex eadem voluntate Christus pro omnibus mortuus est; jam vero quaenam haec esset sincera voluntas, si aliqui peccatores omni destituerentur gratia necessaria ad salutem? Deinde omnes, nemine prorsus excepto, tenentur praesertim in articulo mortis ad eliciendum actum spei christianae, et ad conversionem et quidem sub gravi praecepto; porro impossibilis est ejusmodi actus sine gratia. Demum Ecclesia sollicitam semper se ostendit in gravi mortis periculo, ne aliquis pereat; nulla in mortis articulo est reservatio peccatorum, cur vero? Nisi quia pro certo habet, Deum nemini quamdiu vivit prorsus suam gratiam denegare, aut quempiam deserere? Merito igitur concludit Angelicus Doctor p. 3. q. 86. ar. 1. *Dicere quod aliquod peccatum est in hac vita, de quo quis poenitere non possit, erroneum est; primo quidem, quia per hoc tolleretur libertas arbitrii. Secundo, quia per hoc derogaretur virtuti gratiae, per quam moveri potest cor cujuscumque peccatoris ad poenitendum.*

DIFFICULTATES

329. I. Obj. 1° Deus exhibetur in Scripturis indurans cor et excaecans; jam vero Deus nec indurat neque excaecat impertiendo malitiam, sed subtrahendo gratiam, ut loquitur Augustinus. 2° Totalem autem ejusmodi excaecationem aliquando esse colligitur ex Jo. 12, 39. qui de Judacis scribit: *Propterea non poterant credere, quia Isaias*

dixit : excaecavit oculos eorum et induravit cor eorum. Ecclesiastae proinde 7, 14. dicitur : *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* 3° Quare Isaiae 5. Deus de populo suo sub vineae figura vv.5. et 6. sic loquitur: *Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineae meae : auferam sepem ejus, et erit in direptionem; diruam maceriem ejus, et erit in conculcationem ; et ponam eam desertam; non putabitur, et non fodietur, et ascendent vepres et spinae : et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* Quae de spirituali dereliclione exposuerunt s. Hieronymus, s. Cyrillus Alex. et s. Thomas in hunc loc. 4° Quod et factis confirmant Scripturae, siquidem 2. Machab. 9, 13. de Antiocho dicitur : *Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Ergo.

330. Resp. Ad 1^m^, *D.* Deus negative excaecat et indurat per uberiorum gratiarum subtractionem, seu caecitate et induratione imperfecta, *C.* per subtractionem omnimodam et absolutam, seu caecitate et induratione perfecta *N.* Ut patet ex recitatis Augustini verbis, juxta quae Deus neminem penitus deserit, alioquin non amplius *viatores* essent ad terminum, sed essent prorsus extra Deum, quod solum damnatorum est.

331. Ad 2^m^, *Neg.* ad 1^m^ prob. autem *D.* Non poterant judaei credere impossibilitate consequenti et voluntaria, *C.* antecedenti ac necessaria *N.* Apposite s. Augustinus Tract. 13. in Jo. n. 6. *Non poterant*, inquit, *credere, quia hoc Isaias propheta praedixit : hoc autem propheta praedixit, quia Deus hoc futurum esse praescivit ; quare autem non poterant, si a me quaeratur, cito respondeo, quia nolebant ; malam quippe eorum voluntatem praevidit Deus, et per prophetam praenunciavit.*

332. Ad 2^m^, prob. *D.* Despectione perfecta et absoluta, eademque despectione manente, *C.* imperfecta, *Subd.* difficilius prae ceteris corrigi potest, *C.* nullo modo *N.* Nempe eodem sensu loquitur hic Ecclesiastes ac superius 1, 15. jam dixerat : *Perversi difficile corriguntur.*

333. Ad 3m, prob. *D.* Et Isaias ibi loquitur de punitione temporali judaicae reipublicae, *C.* de spirituali derelictione *N.* Praedicitur enim Judae vastatio et futura captivitas. Quod si patres mystico etiam sensu verba Isaiae intellexerunt, exponi debent de imperfecta derelictione; loquuntur enim de gratia efficaci conversionis, aut de gratia proxime sufficienti, quam omnibus non semper dari fatemur, non autem de gratia orationis, qua ceteras obtinere valeant peccatores.

334. Ad 4m, *D.* Quatenus non debita ratione orabat, *C.* secus *N.* Sollicitus enim tantum erat Antiochus de recuperanda corporis valetudine, non autem de salute animae.

335. II Obj. S. Augustinus pro certo habet non omnibus gratiam a Deo conferri, 1° enim in *Ep.* 217. *ad Vitalem* c. 5. scribit: *Scimus, gratiam non omnibus hominibus dari. Scimus eis, quibus datur, misericordia gratuita dari. Scimus eis, quibus non datur, justo Dei judicio non dari.* 2° Loqui autem s. Doctorem de gratia sufficienti patet ex ejus libro *De Corrept. et Grat.* ubi c. 11. n. 30. agens de gratia Adamo collata, quae erat sufficiens, ait: *Nunc quibus deest tale adjutorium, jam poena peccati est*, originalis scilicet aut actualis, cohaerenter ad illud quod 3° scribit in lib. *De perf. justitia* c. 6. n. 15. *Peccatum est, cum vel non est charitas, quae esse debet, vel minor est quam debet; sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit: quia, si potest, praesens voluntas hoc facit, si autem non potest, praeterita voluntas hoc fecit.* Ergo.

336. Resp. *N. A.* Ad 1m prob. *D.* In sensu semipelagianorum, quos illic s. Augustinus impugnat, *C.* in sensu catholicorum *Subd.* Non omnibus semper dari gratias efficaces aut proxime sufficientes, *C.* gratias saltem remote sufficientes *N.* Semipelagiani enim contendebant semper conatibus naturalibus gratiam conferri, sive pro meritis.

337. Ad 2m, *D.* Quibus tale deest gratiae proxime sufficientis auxilium, *C.* remote sufficientis *N.* Poena vero, illius gratiae subtractio esse potest tum originalis peccati

tum actualis in infidelibus ; in renatis vero, quibus per baptisma quidquid peccati ac damnationis erat juxta Tridentinum ablatum est, non potest esse nisi poena peccati actualis.

338. Ad 3^{m}, *D.* Peccatum est, cum non est charitas, aut minor est etc. ac dominante actuali consequenti cupiditate, seu voluntaria, *C.* quae oratione saltem vinci nequeat, et charitas major haberi *N.*

339. III. Obj. Saltem obduratis peccatoribus nullam gratiam concedi saepe Augustinus inculcat ; nam *lib.* 5. *contr. Julian.* c. 3. n. 8. *Caecitas cordis*, inquit, *quam solum removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non creditur ; et poena peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur ; et causa peccati, cum mali aliquid coeci cordis errore committitur.* 2° Et *Expos. in Ps.* 146. *Ecce* (Deus) *deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam;* 3° Demum lib. *De Nat. et Grat.* c. 22. *Nec cogitat praevaricatorem legis quam digne lux deserat veritatis; qua desertus, utique fit caecus; et plus necesse est offendat, et cadendo vexetur, vexatusque non surgat.* 4° Nihil etiam frequentius in Augustino illo effato, quo utitur in lib. *De perfect. justit.* c. 19. n. 42. *Desertum omni lumine veritatis velle non posse.* Ergo.

340. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Si loqueretur absolute, *C.* si hypothetice *N.* Scopus s. Doctoris disputantis adversus Julianum in objecto loco est, gratiae necessitatem adstruere; ut hoc porro obtineat, patefacit quid esset de homine non illustrato Dei gratia et adjuto, non autem quod reipsa aliquis inveniatur tali caecitate perculsus. Exinde mala fides patet adversariorum, qui talia obtrudunt.

341. Ad 2^{m}, *D.* Exponens effectus *indurationis*, si daretur, *C.* quae reipsa detur et quidem absolute *N.* Subjicit enim ib. s. Doctor : *Quis se ipsum liberabit, si ille deseruerit ? Et quis liberat? Gratia Dei per J. C. D. N.* Commendans deinde gratiae effectus etiam erga durissimos peccatores subdit, quod *etsi congelaverint et ut crystallum facti fuerint, non erunt duri misericordiae Dei ; emittet ver-*

bum suum et liquefaciet ea. Tantum abest, ut s. Augustinus senserit deseri peccatores a Deo!

342. Ad 3^m, *D.* Qui superbia tumens gratiam respuit, seu ei resistit, *C.* qui eidem obsequitur *N.* Nam ibid. s. Pater subdit: *Deserti luce justitiae et per hoc contenebrati, quid pariant aliud, quam haec omnia, quae commemoravi opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicto obaudiant: Surge qui dormis* etc.

343. Ad 4^m, *D.* Qui reipsa seu de facto desertus est, *C.* de facto datur ex Augustino sic plene desertus *N.* Eadem enim semper recurrit responsio, quia eadem semper in adversariis recurrit fallacia, ut quod dixit s. Augustinus hypothetice, ipsi assumant veluti dictum absolute.

344. IV. Obj. 1° Si obduratis gratia adhuc praeberetur, jam non differrent a peccatoribus communibus. 2° Non esset determinatus peccatorum numerus remittendorum, secus ac dicatur Amos 1, 3. seqq. *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum;* aut ut dicitur Prov. 1, 26. *Ego quoque in interitu vestro ridebo.* 3° Sane haud pauci repentina morte abripiuntur, aut subitam amentiam post peccatum incurrunt. 4° Nimia haec liberalitas officit moralitati, ut vocant, timor enim per eam abjicitur. Ergo.

345. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Nam reliqui uberiores et frequentiores gratias accipiunt.

346. Ad 2^m, *D.* Determinatus est numerus peccatorum in praescientia Dei, *C.* in ordine ad gratias erogandas dum adhuc vivunt quibus converti possint *N.* Deus uti induratorum, ita et peccatorum communium praenovit numerum culparum dimittendarum usque ad vitae terminum; ast non est determinatus numerus, ultra quem Deus decreverit nullam amplius gratiam concedere, qua converti possint. Objectus Amos locus de poenis temporalibus est, nec proinde huc trahi potest. Idem dic de textu Proverbiorum, uti ex serie orationis patet.

347. Ad 3^m, *D.* Qui tamen usque ad hunc terminum gratias sunt consecuti, *C.* secus *N.* Justo Dei judicio pu-

niuntur ob tot gratiarum abusum; ipsi etiam peccatores communes interdum eadem ratione plectuntur.

348. Ad 4m, *D.* Si desperatio meliores effectus produceret, *C.* si longe deteriores *N.* Cavendum a duobus extremis est praesumptionis ac desperationis. Ad deterrendos peccatores, quamdiu bene valent, ingerenda ipsis est cogitatio de imperviis judiciis Dei, de periculo evidenti cui se insane committunt, de incerta futurorum sorte, aliisque ejusmodi, ne praesumant. Sed cum ad extrema perventum est, ad vitae exitum jucunditas spei christianae ipsis eripienda non est. Qui enim semel animum suum imbuerit, nullam superesse spem, fit omnium hominum deterrimus, ac vix a damnato differt. Ecquis porro crudelem adeo doctrinam tradat innixus sententiae privatae, quae theoretice falsa est, Scripturae et patribus contraria, contraria ipsius etiam Ecclesiae praxi, luctuosis praesertim his temporibus, quibus religio tot impetitur incredulorum ac rationalistarum calumniis? Hoc mihi videtur intolerabile.

PROPOSITIO III.

Infidelibus omnibus, etiam negativis, datur pro loco ac tempore gratia sufficiens ad salutem

349. Propositio *certa* est, ac jansenistas potissime impetit, quorum contradictoriae propositiones proscriptae sunt, nempe ab Alexandro VIII. haec quae n. 4. est: *Pagani, judaei, haeretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti;* et a Clemente XI. hae Quesnelli propositiones pariter damnatae sunt in *Const. dogmatica* UNIGENITUS, 26. *Nullae dantur gratiae nisi per fidem; 27. Fides est prima gratia et fons omnium aliarum; 29. extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.*

350. Infideles *negativi* illi dicuntur, qui nullam unquam habuerunt de fide notitiam; *positivi*, qui ei aut obstite-

runt, aut eam respuerunt. De infidelibus positivis vix quaestio moveri potest; nam hoc ipso quod notitiam fidei habuerint, eique restiterint aut ab ea recesserint, dubitari nequit eos gratias sufficientes habuisse ad credendum ac perseverandum. Itaque de negativis infidelibus praecipue quaestio instituitur.

351. Ad majorem dicendorum perspicuitatem juverit praemittere, quod, dum de collatione gratiae sive proxime sive remote sufficientis infidelibus negativis agimus, nos loquimur de gratia medicinali, quae per Christum datur, quaeque supernaturalis quidem quoad substantiam est, non autem ratione *modi*, cum non elevet infidelium opera ad ordinem supernaturalem; prima enim gratia tum ratione *sui*, tum ratione *modi*, seu simpliciter supernaturalis, est vocatio ad fidem, seu fidei notitia una cum interiori illustratione et inspiratione. Cum igitur infideles negativi eam nondum habuerint, fit ut gratiae quae ipsis conceduntur ex Christi meritis medicinales tantum sint, ordinatae ad sanandam nativam infirmitatem, ad vires suppeditandas, quae necessariae sunt ad servandam legem naturalem. Per hanc observationem legis naturalis ipsi negative se disponunt ad ulteriores gratias accipiendas, quatenus removent obstaculum, seu non ponunt impedimentum Dei gratiis ulterioribus, praesertim vocationi ad fidem, quam Deus aut per homines a se missos, aut per Angelum, aut per interiorem illustrationem, aut alia quavis ratione sibi nota, tribuit.

352. Sic sensu propositionis explanato, ejus veritatem adstruimus primo ex sac. Litteris. Apostolus in 1. ad Timoth. 2, 1. seqq. vult fieri orationes *pro omnibus hominibus*, quia ut addit, *hoc bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et* AD AGNITIONEM VERITATIS *venire. Unus enim Deus, et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*. Quod si Deus infideles vult salvos fieri, si Christus dedit seipsum pro illis redemptionem, procul dubio gratias ad hanc salutem sibi comparandam largitur, nec

enim sterilis ejusmodi in Deo voluntas est Huc etiam spectant quae de Verbo Jo. 1. dicuntur: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Quae verba expendens s. Ambrosius *in Psalm.* 118. *Serm.*8. n.57. scribit: *Mysticus sol ille justitiae, omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, et omnibus resurrexit . . . Si quis autem* NON CREDIT *in Christum, generali beneficio ipse se fraudat.* Eidem consonat s. Augustinus *Enarr.* 1. *in Ps.* 18. n. 7. dicens in ea verba: *Et non est qui se abscondat a calore ejus: Cum autem Verbum etiam caro factum est et habitavit in nobis . . . . non permisit* ULLUM MORTALIUM *excusare se de umbra mortis; et ipsam enim penetravit Verbi calor.* Antiquus demum auctor librorum *De vocatione gentium* lib.2. c. 31. inter cetera scribit: *Elaboratum est, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro seculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, providentia quidem pari et bonitate generali, sed multimodo opere diversaque mensura, quoniam sive occulte sive manifeste, ipse est* (*ut Apostolus ait*) *Salvator omnium hominum, maxime fidelium.*

353. Et haec quidem ex Scriptura, et patribus Latinis; de patribus enim Graecis nec adversarii ipsi diffitentur, eos in hac fuisse sententia. His coronidis gratia adjicimus, quae in rem nostram habet Angelicus Doctor, qui *Quaest.* 14. *De verit.* art. 11. ad 1. scribit: *Hoc ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis, taliter* (in sylvis) *nutritus, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.*

DIFFICULTATES

354. I. Obj. 1° *Deus*, inquit Apostolus *Act.* 14, 15. *in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.*

2° Qui deinde ad Ephes. 2, 12. declarat quaenam fuerit illarum conditio, scribens: *Eratis illo in tempore sine Christo . . . promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo.* 3° Cumque Paulus et Barnabas Act. 16, 6. vellent Evangelium annunciare Asianis, *vetiti sunt a Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia.* Ergo.

355. Resp. Ad 1^m, *D.* Quatenus gentibus immediate gratiam fidei non tribuit, uti tribuerat Judaeis, *C.* omnem gratiam, qua ad fidem ac salutem pervenire potuissent, denegando *N.* Nam ut ibidem dicit Apostolus, Deus non sine testimonio reliquit semetipsum, adeoque nisi illi obstitissent, potuissent ad eum pervenire.

356. Ad 2^m, *D.* Comparate ad Judaeos, *C.* absolute *N.* prout postulat contextus, dum dicit gentiles alienatos fuisse a conversatione Israel, et hospites testamentorum.

357. Ad 3^m, *D.* Nempe ad tempus dilata est, *C.* negata omnino *N.*

358. II. Obj. 1° Fides ex Tridentino sess. 6. c. 8. *est initium et radix omnis justificationis*, adeoque est prima gratia. 2° Quare s. Augustinus *Tract.* 3. *in Jo.* num. 8. sciscitatur : *Quam gratiam primo accepimus? Fidem*, respondet. Ergo.

359. Resp. Ad 1^m, *D.* Est prima gratia proxime disponens ad justificationem, *C.* est prima gratia absolute *N.* Plures enim aliae praecedunt ante fidem theologicam formalem, quae infidelibus tribuuntur ex ejusdem Concilii doctrina.

360. Ad 2^m, Eadem esto distinctio; disserit enim s. Doctor de operibus salutaribus, ad quae requiritur gratia supernaturalis et proprie dicta.

361. III. Obj. Ex adversariorum doctrina sequeretur 1° opera naturaliter honesta homines disponere ad fidem; 2° vocationem ad fidem non amplius esse gratuitam sed dari juxta merita naturalia; 3° gratiam esse omnibus communem; 4° qui totidem errores pelagianorum ac semipelagianorum sunt, quibus convellendis adlaboravit s. Augustinus, qui in *Ep.* 227. *ad Vital.* n. 16. expresse pronunciat

de gratia : *Scimus non omnibus dari*. Unde s. Prosper, *Carm. De ingratis* c. 11. v. 273. sic provocat semipelagianos :

. . . Dic, unde probes quod gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis, qui generantur,
Praetereat, cui non regnum vitamque beatam
Impertire velit?

5° Et s. Thomas q. 24. *De verit.* ar. 15. *Si* (gratia), scribit, *omnibus datur, non videtur aliud esse quam aliquod naturale donum; nam in nullo inveniuntur omnes homines convenire nisi in aliquo naturali*. Ergo.

362. Resp. Ad 1m, *D*. Homines disponere ad fidem *negative* juxta dicta per remotionem obstaculi, *C*. positive *N*. Quod si sermo sit de iis, qui in Deum creatorem et remuneratorem credunt, dici potest eos non omni penitus fide supernaturali destitui, quamvis imperfecta et inchoata, cujusmodi fuit in Cornelio de quo s. Augustinus *De praedest. sanct.* c. 7. scribit : *Non sine aliqua fide donabat et orabat*. Nam, ut idem Sanctus in lib. 1. *Ad Simplic.* q. 2. n. 2. adnotat : *Fiunt inchoationes quaedam conceptionibus similes; non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur aeternam*. Quanam autem ratione ejusmodi conceptiones fiant, exponit ibid. dicens : *Incipit homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem*.

363. Ad 2m, *D*. In sensu exposito, *C*. alia ratione *N*.

364. Ad 3m, *D*. Qualem adstruimus, *C*. supernaturalem, seu proprie dictam tum ratione sui, tum ratione modi seu finis, scilicet fidei, *N*. *Non enim omnium est fides*, scribit Apostolus 2. Thess. 3, 2.

365. Ad 4m, *N*. Utrorumque siquidem error versabatur circa gratuitatem gratiae, quam, ut vidimus, autumabant dari naturalibus hominum meritis; ab hoc porro errore longe abest catholica doctrina, juxta quam Deus ex sola sua misericordia eam largitur, nec ulla merita ante fidem dantur. Dum vero sive s. Augustinus, sive s. Prosper negant gratiam omnibus dari, loquuntur de gratia immediata fidei

actualis et perfectae, refellentes semipelagianos, qui eam saltem concedi nostris conatibus ac desideriis naturalibus contendebant; ut patet ex eodem s. Prospero, qui Carm. cit. c. 1. v. 30. sic eorundem errorem declarat:

Nullum autem ex cunctis exortem muneris hujus
Judicio genitum esse Dei; sed QUEMQUE MERERI
LIBERTATE SUA, *ut capiat promissa vocantis,*
Quae sunt aversis indebita, DEBITA RECTIS.

366. Ad 5^{m}, *D.* Agens de gratia sanctificante in praesenti statu, *C.* de gratia actuali in sensu exposito *N.* Nam de hac ita scribit lib. 3. *cont. Gent.* c. 159. *Deus quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare; vult enim omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire . . . . Sed illi soli gratia privantur, qui in se ipsis gratiae impedimentum praestant.*

367. IV. Obj. 1° Si gratiae sufficientes infidelibus darentur, possent ipsi totam legem naturalem servare, adeoque Deum diligere super omnia, ac justificari et salvari sine fide. 2° Nulla in iis daretur ignorantia fidei invincibilis, quae tamen propositio in Bajo damnata est; siquidem esset voluntaria in causa illorum ignorantia. 3° Debuisset dari gratia fidei Tyriis et Sidoniis. 4° Demum gratia concessa infidelibus foret ipsis noxia; imputarentur enim ad culpam legis transgressiones, quae sine illa, utpote necessariae, in hypothesi catholicorum non imputarentur.

368. Resp. Ad 1^{m}, *Neg. Sequelam.* Ejusmodi enim legis observatio ac Dei dilectio ordinis naturalis tantum esset, sine fide autem supernaturali nullus aditus patet ad salutem.

369. Ad 2^{m}, *Neg.* Duo porro requiruntur ut aliquid voluntarium in causa dici debeat 1° ut effectus ex ea necessario profluat; 2° ut saltem in confuso, ut ajunt, idem effectus secuturus praevideatur. Ambo porro desunt in infidelibus, quibus nulla subest fidei notitia.

370. Ad 3^{m}, *D.* Si pro meritis naturalibus gratia daretur, aut ex praeviso fidei consensu, *C.* secus *N.*

371. Ad 4^{m}, *Neg.* ex dictis. Falsum enim est noxias ejus-

modi gratias fore infidelibus, cum ipsi ex propria culpa eisdem obsisterent; deinde quia etiamsi nullam gratiam obtinerent ad legem adimplendam naturalem, illius transgressiones imputarentur ad culpam, cum necessitas, quae exinde oriretur, esset moralis, non physica, quae sola excusat.

PROPOSITIO IV.

Deus quantum ex se est, media sufficientia etiam infantibus decedentibus ex hac vita sine baptismate praeparavit quibus ad salutem pervenire possent

372. Duplici ex causa fieri potest, ut infantes sine baptismo moriantur, aut physica aut morali; prior provenit ex naturae cursu; posterior ex parentum voluntate. Si ex parentum oscitantia aut malitia sacro latice infantes minime tingantur, jam patet hunc defectum in Deum haud refundi posse; si ex naturae autem cursu id accidat, neque hoc ex Deo repeti potest, si in hunc finem illum naturae cursum Deus non ordinaverit, ut infantes baptismo, adeoque salutis via destituantur.

373. Jam vero, quominus hoc de Deo sentiamus, duo maxime obstant, tum sincera ejus voluntas salvandi omnes homines, tum Christi mortis oblatio etiam pro his infantibus, teste Apostolo, qui 2. Cor. 5, 14. 15. ex Christi morte pro omnibus, colligit omnes in Adam mortuos esse, scribens: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est Christus;* adeoque et pro infantibus Sanguinis sui pretium dedit Christus, ac proinde media salutis ipsis applicanda comparavit.

DIFFICULTATES

374. Obj. 1° Augustino teste in lib. *De dono persev.* c.12. et *Epist.* 194., solo *Deo nolente* ejusmodi parvulis non confertur baptisma; 2° ad inscrutabilia Dei judicia confugit s. Doctor lib. cit. ut rationem reddat, cur ex duobus infantibus alter baptizetur, alter vero non. 3° Sane ex Dei

voluntate hic naturae ordo constitutus est, atque ex praevisione impedimenti inde orituri, ne infantes ad baptismum pervenire queant. Jam vero, *insanum omnino et contra rationem est*, ut arguebat s. Prosper *in Resp. ad* 6. *object. Vincentian.*, *dicere*, *voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri.* 4° Demum provisoris est, malum impendens ab eo avertere, cui providet. Ergo.

375. Resp. Ad 1^{m}, *D. Deo nolente, negative* seu *permissive*, *C. positive N.* Siquidem ex sola Dei permissione fit, ut ejusmodi parvuli ad baptismum pervenire non possint, cum ipse non teneatur constitutum naturae ordinem in illorum gratiam intervertere. Nec alius est sensus s. Augustini, qui adversus Julianum propugnat Christi mortem pro omnibus etiam infantibus.

376. Ad 2^{m}, *D. Comparative*, *C. absolute N.* Etenim s. Augustinus *Ep.* 194. n. 32. quaerens: *Cur providentia Dei non consulit omnibus parvulis filiorum suorum, et nonnullis consulit filiis impiorum*, exclamat cum Apostolo: *O altitudo!* Quia reipsa ex solis inscrutabilibus Dei judiciis fit, ut ex duobus parvulis in iisdem rerum adjunctis constitutis, alteri administrari lavacrum possit, alteri vero non item.

377. Ad 3^{m}, *D.* Quin in ea constituenda Deus ut finem intenderit baptismi impedimentum, *C.* secus *N.* Deus enim, nostra cogitandi ratione, seu logice, prius hunc naturae ordinem constituit, deinde ordinem gratiae quae illi supervenit, adeoque illius vicibus iste subjicitur; si proinde naturalis ordo, quem, ut diximus, Deus intervertere non tenetur, efficiat ut parvulus prius moriatur, quam tingi possit, praeter Dei intentionem id contingit. S. Prosper non loquitur de duplicis ordinis collisione, de qua nos disserimus, sed de duplici Dei voluntate, quarum altera cum altera conflictetur.

378. Ad 4^{m}, *D.* Provisoris particularis, *C.* generalis seu universalis *N.* Siquidem *provisor universalis*, uti s. Thomas p. 1. q. 22. ar. 2. ad 2. observat, *permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius.*

TRACTATUS

DE GRATIA

PARS II.

DE GRATIA SANCTIFICANTE

CAPUT I.

PRAENOTIONES

379. Quandoquidem a gratiae sanctificantis germana definitione pendet nexus totius catholicae doctrinae, cui e diametro adversatur invectum a novatoribus sec. XVI. de justificatione systema, ab illa exordimur. Ex communi porro theologorum sententia gratia sanctificans, quae et *habitualis* nuncupatur sic definiri solet : *Est supernaturale Dei donum permanenter inhaerens animae, quo homo immediate et formaliter sanctus efficitur, justus, Deo gratus, filius Dei adoptivus, capax eliciendi opera meritoria vitae aeternae, ejusdemque haeres.*

380. Haec porro definitio veritates omnes catholicas, quae huc referuntur complectitur, ac 1° gratiam hanc animae nostrae inhaerentem esse; 2° afferentem justitiam ac sanctitatem formalem; 3° inseparabilem esse a justificatione; 4° eam item donum Dei esse, ad quod homo se quidem disponere per gratias actuales potest, numquam vero illud proprie mereri, cum gratis a Deo communicetur; 5° non ita gratiam sanctificantem inhaerere homini justo, ut amitti ea nequeat amplius; 6° numquam hominem certum esse de fide, se eam possidere; multo vero minus credere divina fide debere, se ea instructum esse; 7° per justificationem peccatum prorsus depelli ab anima justi, nec am-

plius ei nocere concupiscentiam, quae ei relinquitur ad agonem et ad meritorum segetem sibi comparandam, si rite eidem resistat; 8° haec merita fructum esse gratiae sanctificantis, quae per opera meritoria etiam augetur; ea si in ea quis usque ad finem perseveret, haeres fit aeternae vitae, cujus gloria pro ratione meritorum major aut minor erit. Quae quidem totidem dogmata a Tridentino sancita de fide sunt, uti ex afferendis illius canonibus constabit.

381. Catholicae huic doctrinae adversatur novatorum sec. XVI. systema, qui assumentes justitiam originalem humanae naturae *essentialem* fuisse, ex illius amissione intulerunt: 1° hominem per originariam noxam *essentialiter* ac *substantialiter* fuisse corruptum, adeoque originale peccatum uti *qualitatem positivam*, *et substantiam* quandam eidem necessario ac inseparabiliter inhaerere; 2° per originalem lapsum intelligentiam ac voluntatem, etiam prout facultates naturales sunt, omnem activitatem suam amisisse, nec inservire nisi ad peccandum; 3° peccata actualia non esse nisi totidem peccati originalis manifestationes; nec proinde posse hominem ad justificationem se disponere, quae parit sanctificationem; 4° justificationem a sola fide formaliter produci absque ulla ex parte hominis cooperatione; 5° hanc justificationem adeoque et sanctitatem totam externam esse, quae in sola non imputatione peccatorum consistit; 6° sanctitatem ac justitiam non esse propriam hominis justificati, sed esse ipsam formalem Christi sanctitatem et justitiam, per fidem apprehensam.

382. Praeter hos errores ac enumeratas catholicas veritates, plura sunt, quae libere in scholis agitantur. Disputant enim inter se catholici theologi 1° Utrum gratia sanctificans, qualitas quaedam physica vel moralis sit, creata vel increata, imo ipsa Spiritus Sancti persona haberi debeat, quae substantialiter animae justi communicetur, eamque vivificet, prout placuit Magistro sententiarum, Petavio ac Thomassino. 2° Utrum gratia per modum habitus inhaereat animae justi, an potius sit ipsa gratia

actualis, quae jugiter influat in animam justi eamque fecundam efficiat, prout juxta Morinum tenuerunt patres ac doctores reliqui usque ad sec. XII. quo doctrina de habituum infusione primum obtinere coepit. 3° Utrum gratia sanctificans a virtute charitatis realiter nec ne distinguatur. 4° Utrum una cum virtutibus theologicis et gratia sanctificante habitus infundantur virtutum moralium, qui facilius reddant illarum exercitium; sententiam affirmantem *tanquam probabiliorem* adoptavit conc. Viennense uti habetur in *Clementina de Summa Trin.* 5° Utrum dispositiones, quae in adultis praerequiruntur ad justificationem, veram *meriti* saltem *de congruo* rationem habeant nec ne. 6° Utrum ad actum salutarem *constituendum* et eliciendum praeter gratiam sanctificantem etiam in facilioribus opus sit gratia actuali, ut supernaturalis haberi debeat.

383. His porro aliisque controversiis, quae dogma non attingunt, praetermissis, nos accedimus ad veritates catholicas adstruendas ac vindicandas; ac primum de justificatione, quae controversiae caput est, agere constituimus.

CAPUT II.

DE JUSTIFICATIONE IMPII

384. Tria sunt quae de justificatione disceptari solent, de ejus nempe natura, de dispositionibus quae eam praecedere debent, ac de ejusdem proprietatibus. Distinctis articulis de singulis ex ordine disseremus.

ARTICULUS I.

DE JUSTIFICATIONIS NATURA

385. Quadrifariam in Scripturis vox *Justificationis* accipitur, 1° pro *lege* ut Ps. 118. *Justificationes tuas custodiam;* 2° pro *acquisitione justitiae*, ut 1. Cor. 6, 11. *Haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis;* 3° pro *incremento justitiae* juxta illud Apoc. 22, 11.

Qui justus est, justificetur adhuc; 4° demum pro *declaratione externa justitiae* modo forensi, quo scilicet judex a crimine immunem quempiam pronunciat, juxta illud Prov. 17, 15. *Qui justificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.*

386. Jam vero protestantes, Luthero et Calvino ducibus, in postrema significatione adhiberi in Scripturis hanc vocem autumant, cum de peccatoris justificatione agitur. Quo fit, ut juxta ipsorum systema, nec peccata vere remittantur, sed solum tegantur ob extrinsecam justitiae Dei aut Christi imputationem, adeoque inficiantur aliquam in nobis fieri justificationis ope interiorem renovationem, qua homo intrinsece ac formaliter ex peccatore justus fiat.

387. Contra autem, ex catholicorum doctrina tradita a conc. Tridentino sess. 6. c. 4. justificatione significatur *translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adae, in statum gratiae et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Quapropter ex doctrina catholica justificatio consistit in interiori animae renovatione per inhaerentem ipsi gratiam ob Christi merita. Quod magis elucescit ex iis, quae ibidem c. 7. subdit Tridentinum, naturam justificationis enucleatius exponens: *Unica formalis causa*, inquit, *est justitia Dei, non qua ipse justus est; sed qua nos justos facit: qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostrae; et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus . . . Id in hac impii justificatione fit, dum ejusdem* (Christi) *sanctissimae passionis merito per Spiritum S. charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhaeret; unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum, haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et charitatem.*

388. Dum his verbis concilium veram justificationis notionem ac naturam exhibet, fundamentale excludit novatorum principium de extrinseca solum peccatorum non imputatione, ita ut justitia seu causa formalis justificatio-

nis pariter tota extrinseca sit. Ut igitur catholicam doctrinam vindicemus, insequentes statuimus propositiones.

PROPOSITIO I.

In justificatione impii peccata vere remittuntur ac prorsus delentur

389. De fide propositio est hoc can. 5. sess. 5. a Tridentino sancita: *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari; anath. sit.* Quamvis Tridentinum ad mentem novatorum non loquatur nisi de solo originali peccato, cum eadem ratio vigeat pro peccatis actualibus, ideo ad omnia prorsus extenditur concilii definitio.

390. Vere porro peccata remitti seu auferri, deleri, ablui tum quoad reatum culpae, tum quoad reatum poenae praesertim aeternae, in impii justificatione Sacrae litterae adeo aperte docent, ut aptiora vocabula ad id significandum inveniri nequeant. Etenim Jo. 1, 29. de Christo dicitur: *Ecce agnus Dei ecce qui tollit peccatum mundi;* Act. 3, 19. *Convertimini*, inquit Petrus, *ut* DELEANTUR *peccata vestra;* 2. Reg. 12, 13. *Dominus* TRANSTULIT *peccatum tuum.* Sic Is. 44, 22. DELEVI UT NUBEM *iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua;* Ps. 50. *Lavabis me et super nivem dealbabor . . . Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis;* et Apostolus 1. Cor. 6, 11. *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis.* Demum ceteris omissis, nihil luculentius afferri potest verbis ejusdem Apostoli Ephes. 5, 26. ubi scribit Christum passum esse ut *sanctificaret, mundaret, et exhiberet ipsi sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.*

391. Patres toti in eo sunt, ut efferant virtutem meritorum Christi in auferendis delendisque peccatis. Ex Grae-

cis s. Jo. Chrysostomus *De sacerd.* lib. 3. n. 15. proprium sacerdotum novae legis esse affirmat, *animae sordes non purgatas probare, sed purgare prorsus;* et ex Latinis s. Augustinus *Ad Bonifac.* lib. 1. c. 13. haec habet: *Dicimus baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, et* AUFERRE CRIMINA, *non radere.*

392. Sane nisi peccata in justificatione penitus delerentur ac auferrentur, falsa esset idea biblica, qua peccatores justificati exhibentur uti translati de morte ad vitam, ut 1. Jo. 3, 14. aut excitati cum Christo, ut Rom. 6, 1.

393. Quod demum agnoverunt protestantes ipsi, qui adnisi sunt magistrorum suorum emollire sententias, quasi nempe, secus ac ipsorum verba postulent, nihil aliud significare voluerint, cum dixerunt peccata non tolli per justificationem, quam peccata remanere *materialiter*, non autem *formaliter* quoad utrumque culpae ac poenae reatum.

DIFFICULTATES

394. I. Obj. 1° Peccata in justificatione non vere remitti, sed tantum tegi ac non imputari declarat Psalmista 31, 1. dicens: *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata;* quae verba Apostolus Rom. 4, 7. adducit ac ita explanat, ut pateat perinde esse iniquitates remitti, ac tegi seu non imputari. 2° Insuper qua ratione id fiat, exponit 2. Cor. 5, 19. scribens: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi,* NON REPUTANS *illis delicta ipsorum.* 3° Reipsa Rom. 7, 17. *Jam non ego,* inquit, *operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Peccatum igitur adhuc perseverat in justo et operatur.

395. Resp. Ad 1^m^, *N.* Sic enim objecta Psalmi verba enarrat s. Augustinus *Enarr.* 2. *in Ps.* 31. n. 9. *Cooperta sunt peccata, abolita sunt, tecta sunt . . . Non sic intelligatis, quod dixit cooperta sunt, quasi ibi sint et vivant.* Hanc explanationem ipse contextus exigit, imo et ipsa rei natura, cum peccata tecta dicantur coram Deo; nam *omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.* Neque in alium finem Apo-

stolus Rom. 4. adducit objecta verba, nisi ut evincat gratuitam prorsus esse justificationem, prout exponit vel ipse Rosenmüller in scholiis ad hunc locum.

396. Ad 2^{m}, *N*. Hic enim germanus est sensus objecti loci ex 2. Cor. juxta s. Jo. Chrysostomum, ceterosque patres Graecos et Latinos Syrumque interpretem: Deus erat in Christo reconcilians mundum sibi gratis remittens et condonans delicta ipsorum per Christi merita, seu intuitu ejus passionis.

397. Ad 3^{m}, *D*. Id est concupiscentia, quae improprie ab Apostolo *peccatum* vocatur, *C*. peccatum formale ac proprie dictum *N*. Alioquin non adjecisset c. 8. *Nihil nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.*

398. II. Obj. 1° Justificationis vocem accipi in Sacris litteris in sensu forensi de *justo pronunciando*, non autem *efficiendo*, patet ex Rom. 8, 33. ubi legitur: *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet?* 2° Nec alia uspiam hujus vocis significatio occurrit apud profanos scriptores. 3° Sacrae litterae praeterea passim omnia commemorant, quae ad justificationem in sensu forensi referuntur, *judicium*, *judices*, *tribunal*, *accusatum*, *accusatorem*, *testes*, *acta processus*, *sententiam*. 4° Hinc Apostolus Rom. 5, 13. scribit: *Usque ad legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur.* 5° Quo demum generales illae sententiae spectant, in quibus pronunciatur, nullum hominem *justificari* apud Deum, omnesque indiscriminatim petere semper debere remissionem suorum peccatorum; quae falsa essent in systemate catholico, juxta quod peccata prorsus delentur. Ergo.

399. Resp. Ad 1^{m}, *D*. Interdum, *C*. semper ac praesertim in materia de qua agimus *N*. Ut patet ex adductis probationibus. Apostolus vero loc. cit. tum de interiori peccatorum abolitione loquitur, tum de exteriori declaratione.

400. Ad 2^{m}, *D*. Quia scriptores profani omni prorsus destituti erant sensu theologico hujus vocis, *C*. secus *N*. Ipsi adhibebant vocem justificationis juxta unicum sensum cui

assueti erant; absurdum porro est exinde concludere, nullum alium sensum a Scriptura subjici eidem verbo.

401. Ad 3m, *D.* Ut symbolice per ejusmodi formas significarent quod interius longe sublimiori ratione Deus operatur, *C.* ut innuant forensem justificationem intercedere in remissione peccatorum *N.* Ad hunc sensum excludendum Sacrae litterae addunt, Deum peccata *delere*, *abluere*, *tollere*, *auferre*, quod in declaratione forensi certe non fit.

402. Ad 4m, *D.* Peccatum non imputabatur ad legis scriptae normam, definitis seu statutis poenis, *C.* non imputabatur omnino *N.* Contrarium evincunt tot poenae, quas Deus sumpsit ante legem Mosaicam de scelestis hominibus.

403. Ad 5m, *D.* Ex propria justitia, *C.* ex Dei miseratione et gratia *N.* Quod si etiam justi jugiter veniam admissorum erratorum petere a Deo debent, non ideo id praestari ab ipsis debet, quasi vere remissae non essent eorum noxae, sed quia tum novis semper aut plerumque naevis se commaculant, tum quia omnimoda certitudine scire nequeunt, utrum reipsa veniam ac remissionem anteactorum peccatorum obtinuerint. Adeoque apprime omnia componuntur in doctrina catholica, quae in Scripturis habentur.

PROPOSITIO II.

Impii formaliter non justificantur vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione; sed justificantur per gratiam et charitatem, quae in cordibus eorum per Spiritum S. diffunditur, atque illis inhaeret; neque gratia, qua justificamur, est tantum favor Dei

404. Quoad omnes suas partes propositio de fide est, a conc. Tridentino his canonibus definita sess. 6. can. 10. *Si quis dixerit, homines per eam ipsam* (justitiam Christi) *formaliter justos esse; anath. sit.* Can. 11. *Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quae*

in cordibus eorum per Spiritum S. diffundatur, *atque illis inhaereat; aut etiam gratiam*, *qua justificamur*, *esse tantum favorem Dei; anathema sit.*

405. Jam vero catholicam hanc doctrinam Scripturarum ac patrum auctoritati niti, ex apertissimis testimoniis quae rem conficiunt abunde liquet. Etenim ut a Scripturis initium ducamus, Apostolus Rom. 5, 5. *Charitas Dei*, scribit, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S.*, *qui datus est nobis*, et v. 17. prosequitur loquens de justis: *abundantiam gratiae*, *et donationis*, *et justitiae accipientes*, *in vita regnabunt per unum Jesum Christum*. Et clarius adhuc idem Apostolus ad Tit. 3, 5. rationem exponens justificationis, *Salvos*, inquit, *nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti*, *quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum*, *ut justificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae*. Non igitur aut in sola externa imputatione justitiae Christi, aut in sola peccatorum remissione justificatio consistit ex Scriptura, sed in regeneratione ac interna renovatione, quae fiat per effusionem Spiritus Sancti, seu charitatis in nobis, quaeque jugiter in cordibus nostris permaneat juxta illud Christi Jo. 14, 23. *Ad eum* (justum) *veniemus et mansionem apud eum faciemus*.

406. Nec aliter patres docuerunt, ex quibus s. Augustinus visus est novatorum errores in antecessum refellere; siquidem in lib. *De spir. et litt.* c. 9. agens de fide, per quam justificationem adipiscimur, *Sicut autem*, inquit, *ista fides Christi dicta est*, *non qua credit Christus*, *sic et illa justitia Dei*, *non qua justus est Deus; utrumque enim nostrum est; sed ideo Dei et Christi dicitur*, *quod ejus nobis largitate donatur*. Eadem repetit ibid. cap. 32. et alibi saepe, adeo ut Calvinus professus sit se ab Augustino discedere, quia *gratiam ad sanctificationem refert, qua in vitae novitatem per Spiritum regeneramur*, quasi nempe aliter docuerit s. Augustinus ab eo quod docuere Scripturae ac universa Ecclesia.

407. Angelicus Doctor 1. 2. q. 113. ar. 2. rationem theologicam hujus doctrinae suppeditat, dum animadvertit concipi non posse remissionem peccati, quin concipiatur gratiae infusio, per quam homo interius renovetur, ut ex objecto odii objectum fiat amoris et dilectionis. Exinde concludit, justificationem quendam motum ac transitum esse de statu in statum, et ib. ar. 8. his verbis quomodo id fiat exponit: *Justificatio impii non est successiva, sed ordine naturae unum eorum est prius altero; et inter ea naturali ordine primum est gratiae infusio, secundum motus liberi arbitrii in Deum, tertium est motus liberi arbitrii in peccatum, quartum vero est remissio culpae.*

408. Ex hactenus vindicatis via patet ad elucidandam domesticam controversiam, utrum gratia inhaerens, qua formaliter justificamur, *habitualis* an vero *actualis* censenda sit. Siquidem ex adductis tum Scripturarum tum patrum documentis vix dubitari posse videtur, eam habitualem esse ac inhaerentem animae ad modum qualitatis, ut ajunt, qua haec justa et sancta constituatur. Nec obstant quae *profert* Morinus *De poenitentia* lib. 8. cap. 2. et seqq. de patribus, quorum nemo aut de habitibus ac habituum infusione, aut de gratia *sanctificante ac habituali* mentionem injecerit; nec enim de nomine quaestio est aut de ideis peripateticis, sed de re; porro innumeros pene patres adducit Petavius *De Trinit.* lib. 8. cap. 4. et seqq. ex quibus luculentissime constat, eos gratiam, qua justi ornati sunt, veluti permanentem exhibuisse, imo nec a voce *qualitatis* abhorruisse, cum de hac gratia loquerentur. Certe cum infantes baptizantur, gratia ditantur, qua chari Deo efficiuntur; dici autem nequit, infantes gratia instrui actuali in ordine ad operationem, habitualis igitur ea sit necesse est. Demum doctrina quam attulimus concilii Viennensis de Ecclesiae sensu hac in parte nos minime dubitare sinit. Itaque sin minus haeretica, ut placuit Suarezio, saltem temeraria nobis videtur contraria sententia.

DIFFICULTATES

409. I. Obj. 1° Nos justos effici justitia Christi docet Apostolus Philipp. 3, 9. scribens: *Et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Christi Jesu: quae ex Deo est justitia in fide*; et 1. Cor. 1, 30. de Christo scribit: *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio et redemptio.* 2° Se vero loqui de extrinseca justitia Christi nobis imputata, declarat 2. Cor. 5, 21. antithesi illa, quam de Christo instituit dicens: *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Jam vero Christus factus non est peccatum nisi extrinsece; ergo nonnisi extrinsece nos efficimur justitia Dei in Christo.

410. Resp. Ad 1m, *N.* Ad 1. autem textum Apostoli *D. Non habens meam justitiam*, legalem scilicet ac propriis meritis partam, independenter a meritis Christi, *C.* justitiam inhaerentem per Christi merita ejusque gratiam *N.* Ut postulat orationis series; opponit enim Apostolus justitiam legalem justitiae, quam per fidem in Christum ob ejus merita consequimur.

411. Ad alterum vero textum, *D.* Christus factus est nobis justitia *meritorie*, *C. formaliter N.* Siquidem heic Apostolus, ut alibi saepe, effectum pro causa posuit. Diversas porro causas justificationis juverit ad dictorum intelligentiam verbis Tridentini sess. 6. cap. 7. exponere: *Hujus sanctificationis causae sunt: finalis quidem, gloria Dei et Christi, et vita aeterna; efficiens vero, misericors Deus, qui gratuito abluit et sanctificat, signans et ungens Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus haereditatis nostrae; meritoria autem, dilectissimus Unigenitus suus* D. N. J. C, *qui, cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno Crucis nobis justificationem meruit, et pro nobis Patri satisfecit; instrumentalis item, sacramentum baptismi . . . Demum unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit.*

412. Ad 2^m, *D.* Deus Christum improprie peccatum fecit, seu hostiam pro peccato, *C.* vere et proprie *N.* Hoc enim absurdum est: quod si Christus vere factus est hostia pro peccato, jam concidit adversariorum argumentum. In eo vero antithesis ab Apostolo instituitur, ut ad eum modum quo peccata nostra causa fuere meritoria mortis Christi, sic meritoria causa justificationis nostrae fuerunt Christi cruciatus.

413. II. Obj. 1° In Scripturis passim dicitur justos nos *reputari, constitui*, ac *denominari*, non igitur vere *effici*. 2° Sane Rom. 4, 5. scribit Apostolus: *Credenti in eum, qui justificat impium*, REPUTATUR *fides ejus ad justitiam;* 3° et iterum ibid. 5, 19. *Per unius obeditionem*, inquit, *justi constituentur multi.* 4° Quod confirmat apostolus Jacobus, qui in Epist. sua c. 2, 23. allegatis verbis Geneseos: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, subdidit: *Et amicus Dei* APPELLATUS EST. Ergo extrinseca imputatione ac denominatione justi efficimur, non autem intrinseca inhaerente justitia; prout 5° ex illis omnibus locis constat quibus monemur, justitiam seu gratiam *induere*, ut Ephes. 4, 24. *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis;* et Rom. 13, 14. *Induimini Dominum N. J. C.*, demum ceteris omissis, Gal. 3. 27. *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quod porro induitur extrinsecum est. Ergo.

414. Resp. Ad 1^m, *D.* Dicitur in Scripturis justos *reputari* etc. quia tales reipsa efficiuntur per inhaerentem justitiam, *C.* sine rei veritate ac per solam extrinsecam imputationem *N.*

415. Ad 2^m, *D. Fides* reputatur ad justitiam, *C.* justitia Christi *N.* Fidem nempe Deus gratuito acceptat, ac reputat tanquam actualem dispositionem nostram ad justitiam conferendam intuitu meritorum Christi, non autem nobis imputat ipsam justitiam Christi formalem, ut justi reputemur.

416. Ad 3^m, *D.* Per unius obeditionem justi constituentur multi *meritorie*, *C.* *formaliter* *N.*

417. Ad 4^m, *D.* Abraham amicus Dei appellatus est, quia talis reipsa fuit, *C.* sola extrinseca denominatione *N.* Judith enim c. 8., 22. dicitur: *Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus* EFFECTUS EST.

418. Ad 5^m, *D. min.* Quod induitur materialiter extrinsecum est, *C. spiritualiter N.* Eadem quippe ratione monemur novum induere hominem, quo provocamur ad *deponendum* seu exuendum *veterem*, ad interiores scilicet eluendas peccati sordes, pravasque consuetudines abjiciendas. Ideo vero *indumenti* similitudine utitur Apostolus post David Ps. 131, 9. ut innuat, juxta animadversionem s. Augustini *Serm.* 169. *De verb. Apost.* c. 9. justitiam nostram non ex nobis esse, sed ex Dei dono; *justitia sit*, scribit, *sed ex gratia sit: a Deo tibi sit, non tua sit. Sacerdotes tui*, inquit, *induantur justitiam: vestis accipitur, non cum capillis nascitur, pecora de suo vestiuntur.*

419. III. Obj. Saltem in sola peccatorum remissione justificationem consistere aperte 1° docet Apostolus Rom. 4, 25. scribens de Christo: *Qui traditus est propter delicta nostra*, seu ad solam peccatorum remissionem obtinendam; nec aliud docetur ab eodem Apostolo 2. Cor. 5, 19. dum scribit, Deum reconciliasse mundum sibi per remissionem delictorum; aut cum Act. Apost. 13, 38. Judaeos alloquens dixit: *Per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur.* Hinc Luc. 18. Christus exhibet Publicanum justificatum prae Pharisaeo per remissionem, quam exposcebat et obtinuit, peccatorum suorum. 2° Accedit quod doctrina de justitia inhaerente sit injuriosa Christo, ac superbiam fovens. Ergo.

420. Resp. Ad 1^m, *D.* Mediante gratia sanctificante, *C.* hac exclusa *N.* Remissio peccatorum, non quidem extrinseca et forensis, qualem adversarii confingunt, sed interna et plena per culpae abolitionem, est fructus sive effectus gratiae quam Deus infundit. Quod ex allatis probationibus constat, et ex verbis Apostoli Coloss. 2, 13. quibus modum exponit, quo Deus peccata remittit, dicens: *Et vos cum mortui essetis in delictis;* CONVIVIFICAVIT *cum*

illo donans vobis omnia delicta ; vivificando igitur Deus donat seu remittit delicta. Seriem porro actuum, qui in impii justificatione locum habent, saepe omittit Scriptura, ut sistat in ultimo effectu seu in peccatorum remissione. Novatorum deceptio provenit ex ordine quem concipiunt in justificatione, ita ut prius sit remissio peccatorum, quam deinde subsequatur sanctificatio ac justificatio; dum juxta doctrinam catholicam e converso prius sanctificatio et justificatio, postea vero peccatorum remissio ordine et natura concipi debeant.

421. Ad 2m, *Neg.* Imo longe magis meritorum Christi vis ac efficacia elucent in doctrina catholica, juxta quam Christus vere *dissolvit opera diaboli, purgationem peccatorum faciens, delensque quod adversus nos erat chirographum decreti, sanctos ac immaculatos* nos efficiens, quàm in abjecto protestantium systemate. Nam juxta hoc Christus nos reliquisset in sordibus, quas meritis suis tantum tegeret ne appareant, et puniantur. Quam indigna haec Deo sunt! Quomodo vero per catholicam doctrinam fovetur superbia, dum quidquid habemus, Deo in acceptis referre debeamus? Sed protestantes magistri ac doctores humilitatis esse nequeunt, cum eam ignorent.

ARTICULUS II.

DE DISPOSITIONIBUS AD JUSTIFICATIONEM

422. Cum novatores praemiserint, hominem per originariam labem omnem amisisse activitatem, intulerunt nullas praerequiri in peccatore dispositiones ad justificationem assequendam; contra vero catholici ex adverso principio, quod liberum arbitrium per peccatum minime fuerit extinctum, inferunt, peccatorem divina gratia actuali praeventum disponere se debere ad justificationem assequendam. Insuper juxta novatores fides sola ea est, quae formaliter hominem justificat, cum per eam apprehendat merita seu justitiam Christi; ast juxta catholicos praeter

fidem aliae dispositiones praerequiruntur, spes scilicet, contritio, poenitentia etc. Fides demum, quae ex novatorum systemate justificat, non est nisi *fiducia* illa, qua quis pro certo habet sibi imputari justitiam Christi, dimitti peccatorum poenam, ac se in Christo uti innocentem ac sanctum spectari a Deo, quamvis intus culpae omnes perseverent ac vivant; in doctrina vero catholica, fides quae est initium, fundamentum ac radix omnis justificationis, in firmo assensu consistit, qui praebetur omnibus veritatibus a Deo revelatis. En verba quibus Tridentinum sess. 6. c. 6. doctrinam catholicam exponit: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum, credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quae est in Christo Jesu; et dum peccatores se esse intelligentes, a divinae justitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnem justitiae fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem.* Et ibid. c. 7. *Hanc dispositionem seu praeparationem justificatio ipsa consequitur, quae non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum.*

423. Ut igitur tres antitheses, quae in doctrina catholica tribus novatorum recensitis erroribus opponuntur, adstruamus, insequentes statuimus propositiones.

PROPOSITIO I.

In adultis ad justificationem consequendam aliquae praeter fidem dispositiones praerequiruntur; seu sola fides non justificat

424. De fide est propositio his verbis a Tridentino sess. 6, can. 9. sancita: *Si quis dixerit, sola fide impium*

justificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum suae voluntatis motu praeparari, atque disponi; anathema sit. Ex Tridentino igitur ad justificationem 1° dispositiones praerequiruntur; 2° hae dispositiones ad solam fidem non coarctantur.

425. Hae porro dispositiones non habent rationem meriti proprie dicti, cum gratia sanctificans a Deo gratis intuitu meritorum Christi tribuatur, sed requiruntur tantum ad tollendum impedimentum seu obstaculum ad illius collationem, tanquam *conditio sine qua non;* vel ad summum, si placet, rationem habent meriti *de congruo* et *impetratorii*. Insuper dispositiones, quae praeter fidem ad justificationem necessariae censentur, sunt timor, spes, charitas saltem inchoata, poenitentia, propositumque servandi in posterum divina mandata, uti loc. cit. exponit Tridentinum.

426. Prior autem propositionis pars sic facile ex Scripturis evincitur: ipsae ad justificationem in adultis constanter conversionem ac poenitentiam exigunt; aliquae igitur dispositiones ad illam praerequiruntur. Zach. 1, 3. *Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et convertar ad vos.* Christus vero Luc. 13, 3. *Nisi*, inquit, *poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Compunctis proinde Judaeis Act. 2, 38. dixit Petrus: *Poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum.* Adeo haec aperta sunt, ut eludi nulla ratione valeant.

427. Nil mirum si post haec patres unanimes in hac doctrina inveniamus. Satis hic sit vulgatum s. Augustini effatum adducere ex *Serm.* 15. *De verb. Apost.* c. 11. n. 13. *Qui fecit te sine te, non te justificat sine te . . . fecit nescientem, justificat volentem.* Quibus verbis etiam significat s. Doctor, peccatorem qui voluntarie a Deo recessit, debere per voluntariam conversionem ad Deum accedere, ut cum eo reconcilietur.

428. Posterior propositionis pars, in qua asseritur solam fidem non justificare, iisdem argumentis adstruitur.

Nam sacrae Litterae aperte testantur, practer fidem bona opera requiri ad justificationem. Jacobus enim in epist. sua c. 2, 24. *Ex operibus*, inquit, *justificatur homo, et non ex fide tantum;* cujus rei rationem reddens adjicit v. 26. *fides sine operibus mortua est.* Neque a Jacobo dissentit Paulus, qui Rom. 2, 13. scribit: *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Exponit porro idem Apostolus Gal. 5, 6. cujusmodi sit fides, quae justificat, dicens: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per charitatem operatur.* Ergo non sola fides ex Apostolo, quae sterilis sit, ea est qua justificatur homo, sed una cum operibus quae eam comitantur, imo ex ea producuntur.

429. Ecclesiae patres nihil magis inculcant quam bonorum operum necessitatem una cum fide, ut quis Deo placeat. S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 64. in *Matth.* inter cetera ait: *Nisi vitam fide nostra dignam ducamus, extremas dabimus poenas.* S. Augustinus integrum librum scripsit *De fide et operibus* ad refellendos novatorum praedecessores haereticos, qui eodem errore detinebantur; et *Serm.* 16. *De verb. apost.* c. 6. *A fide*, inquit, *incipit homo; sed et Daemones credunt et contremiscunt ... Adde ergo fidei spem ... ipsique spei adde charitatem;* ac *Serm.* 27. c. 1. *Domus Dei*, scribit, *credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.*

430. Demum ratio theologica catholicae veritati suffragatur: etenim nequit novatorum admitti systema, nisi gratis assumas 1° fidem *fiduciam* tantum esse. 2° Fidem rursum solitariam permanere, non autem foecundam virtutum ceterarum parentem esse, praesertim vero charitatis, quae ex ea profluit. 3° Ante justificationem hominem ad instar trunci passive ita sub concupiscentiae dominatu se habere, ut nihil omnino ad operandum valeat; quae tamen falsa sunt omnia imo et absurda. Accedit 4° quod adversariorum systema virtuti exitiale sit, cum omnes ejusdem nervos praecidat, hominique ad vitia omnia laxet habenam.

DIFFICULTATES

431. I. Obj. Scriptura soli fidei constanter justificationem tribuit; Rom. enim 3, 28. scribit Apostolus: *Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis;* et ibid. c. 4, 2. *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum;* et v. 5. *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ad justitiam secundum propositum gratiae Dei;* et c. 5, 1. *justificati ergo ex fide.* Huic doctrinae insistens idem Apostolus Ephes. 2, 8. repetit: *Gratia estis salvati per fidem.* Adeo ut vere hanc thesim dixeris apostoli Pauli. Ergo.

432. Resp. *D. A.* Fidei vivae, quaeque per charitatem operatur justificationem tribuit Scriptnra, *C.* fidei mortuae ac sine operibus *N.* aut etiam: Scriptura fidei soli tribuit justificationem ad eorum exclusionem operum, quae fidem seu vocationem ad fidem praecedunt, *C.* quae fidem sequuntur et in ea fundantur, imo ex ea oriuntur *N.* Scopus Apostoli est excludere merita, quae ex operibus naturaliter honestis sibi tribuebant ethnici, aut qnae ex operibus legis sine gratia et fide in Christum sibi adscribebant judaei, adeoque alii supra alios se efferebant, et illis operibus a se aut in judaismo, aut in ethnicismo patratis causam assignabant propriae vocationis ad fidem. Ad ntrorumque compescendum tumorem Apostolus declarat gratis omnes fuisse vocatos, cum nulla opera ante fidem facta eam promereri potuerint, utpote nullius valoris coram Deo, qui gratis eos vocavit et justificavit per solam fidem gratuito eis concessam. Porro opera, quae fidem sequuntur et ex ea dimanant, numquam Apostolum exclusisse a justificatione, testes sunt omnes ejusdem epistolae, quibus fideles ad omnimodam sanctitatem informat.

433. II. Obj. Solius fidei Scriptura meminit, quoties de justificatione agitur; e. gr. Matth. 9, 22. *Fides tua te salvam fecit;* Luc. 8, 50. *Crede tantum, et salva erit;* Jo. 1, 12. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in no-*

mine ejus; et ibid. 3, 36. *Qui credit in filium, habet vitam aeternam.* Hinc Philippus Eunucho Act. 8, 37. baptismum poscenti respondit: *Si credis ex toto corde, licet.* Ergo.

434. Resp. *D. A.* Quatenus ceteras dispositiones supponit, *C.* ad illarum exclusionem *N.* Cum plures causae ad eundem effectum producendum concurrunt, potest compendii causa modo uni modo alteri effectus adscribi. Hac autem ratione se gerunt scriptores sacri, qui justificationem interdum fidei tribuunt, ut patet ex objectis testimoniis, interdum vero spei, ut Rom. 8, 24. *Spe salvi facti sumus;* interdum charitati, ut Luc. 7, 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum;* interdum timori, ut Ecclesiastici 1, 27. *Timor Domini expellit peccatum;* interdum eleemosynae ut Tob. 12, 9. *Eleemosyna a morte liberat*, et ita porro, quin ceterae dispositiones excludantur. Ideo autem frequentior fidei mentio fit, quia fides ceterarum omnium origo et fundamentum est, imo radix quae in reliquas jugiter influit.

435. Inst. Atqui Scripturae fidem exhibent uti causam adaequatam justificationis ad ceterarum exclusionem. Nam 1° Apostolus Rom. 1, 16. scribit: *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti; justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem;* non igitur ex fide in opera. 2° Quo sensu Habacuc 2, 4. dicitur: *Justus ex fide vivit*, ergo fides vitam, quam inchoavit, continuat. 3° Sane Abraham jam provectus erat in sanctitate, cum de eo dictum est Genes. 15, 6. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* 4° Opera vero, quae fidei superveniunt, a justificatione exclusisse Apostolum patet ex iis, quae scripsit Rom. 4, 2. *Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* 5° Si fidei praeterea ceterisque virtutibus veluti dispositionibus tribuenda justificatio esset, illis adscribi ea posset; attamen conc. Arausicanum cap. 4. definivit: *Ut a peccato purgemur, Deus voluntatem nostram non expectat.* 6° Reipsa plures quotidie sine ulla voluntatis cooperatione justificantur, uti amentes, aut

qui lethali morbo correpti rationis usu destituti sunt, quibus sacramenta administrantur. Ergo.

436. Resp. *N. A.* ad 1^m, prob. *D.* Justitia Dei revelatur ex fide inchoata et imperfecta in fidem perfectam, et charitate informatam, *C.* in fidem sine charitate ac bonis operibus *N.* Hoc nunquam docuit Apostolus.

437. Ad 2^m, *D.* Justus vivit ex fide viva, quae per charitatem operatur, *C.* ex fide mortua *N.* Quod enim mortuum est, nequit alteri vitam communicare; porro fides sine operibus mortua est, ut docet Jacobus apostolus.

438. Ad 3^m, *D.* Adeoque novum ejus justificatio incrementum accepit, quia ex fide in fidem progressus est, *C.* secus *N.* Cum enim fides per opera justificet, ideo per eadem bona opera justificationem auget magis semper ac perficit. Eodem testimonio proinde usus est Jacobus apostolus, ut evinceret fidem sine operibus non justificare.

439. Ad 4^m, *D.* Exclusit Apostolus a justificatione opera sine fide patrata, *C.* opera quae pepererit fides *N.* Placuit itaque Abraham Deo primum ob fidem, magis deinceps ac magis placuit per opera fidei intexta.

440. Ad 5^m, *D.* Conc. Arausicanum definivit, Deum non expectare voluntatem nostram, ut a peccatis purgemur in sensu semipelagianorum, *C.* ad excludendam rationem dispositionis seu conditionis, quam Deus exigit ad nos justificandos *N.* Error semipelagianorum, ut suo loco vidimus, in eo erat, quod vellent merita nostra praevenire Dei gratiam.

441. Ad 6^m, *D.* Infantes, aut qui infantibus acquiparantur, uti perpetuo amentes, *C.* reliqui *Subd.* justificantur vi praecedentis dispositionis, quae virtualiter perseveret, *C.* sine illa *N.* Illa semper supponitur in iis, qui lethali morbo correpti sacramentis muniuntur.

442. III. Obj. Patres conspirant omnes in justificatione uni fidei tribuenda. S. Hilarius in Matth. c. 9. n.6. *Fides,* inquit, *sola justificat;* Ambrosiaster in *Epist. ad Rom.* c. 3. scribit : *Sola fide justificati sunt dono Dei;* s. Jo. Chrysostomus *Hom. de fide* n. 1. *Fidelem*, ait, *sine operibus possum*

ostendere et vixisse, et in regnum caelorum ivisse . . . latro tantum credidit, et vitam habuit; s Augustinus lib. 1. *Cont. duas Epist. Pelagian.* c. 21. n. 39. *Quantaelibet*, inquit, *fuisse virtutis antiquos praedices justos, non eos salvos fecit, nisi fides mediatoris;* s. Leo *Ep.* 124, cap. 4. *Fides vera justificans impios et creans justos.* Demum s. Bernardus in *Tract. ad Hugon. de s. Victore.*, *de Baptismo* c. 2. affirmat, ideo Christum tantum dixisse: *Qui non crediderit, condemnabitur*, ut innueret, *solam interdum fidem sufficere ad salutem.* Ergo.

443. Resp. *D. A.* Prout fidem contradistinguebant ab operibus legis, aut naturaliter honestis, *C.* prout ex vi fidei eliciuntur *N.* Hac ratione tum s. Hilarius, tum Ambrosiaster dixerunt solam fidem justificare. Objecta s. Jo. Chrysostomi homilia spuria est, nec objectis verbis significatur, nisi interdum opera externa non requiri ad justificationem, ut patet ex latronis exemplo, qui non solum credidit, sed speravit insuper ac dilexit.

444. S. Augustinus adstruit adversus pelagianos, non fuisse veteres justificatos solis legis operibus, sed fide in Christum venturum, uti et nos justificamur per fidem in Christum passum.

445. S. Leo loquitur de fide catholica per oppositionem ad commenta haereticorum, quae non salvant, sed damnant.

446. S. Bernardus unice intendit significare, quandoque actualem baptismi susceptionem non requiri ad salutem. Ceterum ipse *Serm.* 24. *in Cant.* docet: *Nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem.*

PROPOSITIO II.

Fides quae ad justificationem requiritur, non est fiducia in divinis promissionibus, sed firmus assensus ad ea omnia, quae Deus revelavit

447. De fide propositio est ex definitione Tridentini sess. 6. can. 12. *Si quis dixerit, fidem justificantem nihil*

aliud esse , quam fiduciam divinae misericordiae peccata remittentis propter Christum ; vel eam fiduciam solam esse , qua justificamur ; anath. sit.

448. Cujusmodi porro sit fiducia , quam unice necessariam protestantes depraedicabant ad justificationem , patet ex toto illorum systemate. Triplex enim ab illis fides distinguitur ; *historica,* scilicet , quae pro objecto habet veritates omnes divinitus revelatas ; *miraculorum,* seu potestas miraculorum edendorum ; *promissionum* , qua quis credit promissionibus divinis de remissione peccatorum ob Christi merita ; haec autem postrema sola est , quae justificat , dum quispiam sibi in particulari credit remitti , seu potius remissa esse peccata per Christum.

449. Fiducia , ut firmior sit , concipitur ab ipsis uti *objectiva* , quia si *subjectiva* esset et intrinseca , debilis ac imperfecta foret ; extrinseca proinde semper manet , quamvis a subjecto recipiatur ; quod explicat Calvinus exemplo *ollae fictilis , quae in se recondit thesaurum ;* nulla siquidem intercedit intrinseca necessitudo inter vas fictile ac vile , et thesaurum pretiosum. Ex quo discrimen apparet , quod interponitur inter fiduciam protestantium et fiduciam seu spem , quam etiam ad justificationem necessariam tenent catholici.

450. Jam vero Scripturis divinis inniti catholicam enunciatam veritatem ita ostendimus : obvia sunt divinorum eloquiorum oracula , quibus fides ad justificationem necessaria exhibetur in assensu veritatibus a Deo revelatis ; Marci ult. 15. ait Christus : *Praedicate evangelium omni creaturae ; qui crediderit . . . salvus erit ;* Jo. 20, 31. *Haec scripta sunt ut credatis , quia Jesus est Christus filius Dei , et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus ;* Rom. 10, 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum , et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis , salvus eris ;* Act.8,37. Philippus nil aliud ab Eunucho ut baptizaretur exegit, quam fidem in Christum , dicens : *Si credis ex toto corde, licet ;* respondit porro Eunuchus : *Credo , Filium Dei esse Jesum*

Christum. Quidnam vero in his aliisque textibus de haereticorum fiducia ?

451. Praxis, quae ab aetate apostolica in universa obtinuit Ecclesia, nil aliud suadet. Siquidem ad tingendos catechumenos non exigebatur nisi professio fidei praecipuorum articulorum, qui in Symbolo continentur.

452. Post haec supervacaneum est patres singillatim appellare ad eandem veritatem adstruendam, quorum unanimis consensus est, necessariam ad justificationem esse fidem dogmaticam, seu historicam, ut eam vocant adversarii. Horum testimonia per secula digesta profert Bellarminus *De justific.* lib. 1. c. 9. Huic principio innixi declararunt haereticis nullam patere viam ad salutem, eo quod non acquiescerent fidei ab Ecclesia traditae. De haereticorum fiducia nullum penes ipsos vestigium occurrit. Omnes illam fidei notionem tenuerunt, quam praebet Apostolus Heb. 11, 1. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, seu persuasio et convictio intellectus eorum quae non apparent.

453. Ratio ipsa novatorum commentum excludit; fides enim seu fiducia de dimissis sibi peccatis ipsam justificationem necessario supponit ac subsequitur, eam igitur non efficit. Praeterea in hac hypothesi inutilis foret oratio, qua petitur dimissio peccatorum, cum quisque fide tenere debeat jam sibi illa fuisse dimissa. Demum qui fieri potest, ut ante justificationem quispiam credat sibi dimissa peccata esse, si ante illam ex protestantium systemate nulla homo libertate fruitur ?

DIFFICULTATES

454. Obj. Christus ad remissionem peccatorum nonnisi fidem postulat; Matth. 9, 2. *Videns fidem illorum, dixit paralytico ; confide fili, remittuntur tibi peccata tua*, et ibid. v. 22. ad hemorrhoissam : *Confide filia, fides tua te salvam fecit.* Hinc Marc. 11, 24. eandem fiduciam inculcat discipulis suis dicens : *Omnia quaecumque orantes petitis, credite*

quia accipietis; igitur et remissionem peccatorum; Paulus vero Act. 13, 38. *Notum sit vobis*, dicebat Judaeis, *viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur . . . in hoc omnis, qui credit, justificatur ;* et in epist. ad Ephes. 3, 22. de Christo scribit. *In quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus.* His consonat fidei definitio ab eodem Apostolo exhibita Hebr. 11, 1. *Fides est sperandarum substantia* (gr. ὑπόστασις *expectatio*) *rerum;* fides igitur non est nisi expectatio promissionum Dei, seu remissionis peccatorum. Sane cum aliquid nobis promissum aut oblatum est, sufficit acceptatio ad illud obtinendum ; porro justificatio nobis a Christo promissa et oblata est. Ergo.

455. Resp. *D. A.* Christus ad remissionem peccatorum fiduciam postulat, quae profluat ex firmo assensu iis omnibus quae Deus revelavit, *C.* fiduciam de dimissis sibi peccatis ad mentem protestantium *N.* Quod patet ex scopo, quem Christus habuit, divinam suam comprobandi missionem. Ad hunc finem sua ordinabat miracula, ut crederetur filius Dei, adeoque ab iis omnibus qui suam efflagitabant opem, fidem imo et fiduciam in se exigebat, ut beneficia sive temporalia sive spiritualia consequerentur. Hoc luculenter vel ex iis ipsis, quae nobis objiciuntur testimoniis, palam fit. Sane utrumque beneficiorum ordinem spectabant, quae Christus dixit paralytico ; sanitatem corporalem, quae dixit hemorrhoissae, aut leproso Luc. 17. Marci vero 11. Christus vim et efficaciam orationis commendat, quae fiduciam supponit in eum, a quo aliquid petitur. Apostolus Act. 13. remissionem annunciat peccatorum obtinendam ex fide in Christum, ejusque doctrinam. Ephesiis inculcat spem ac fiduciam, quam in Christo reponere debebant. Ideo vero Hebr. 11. fides dicitur *sperandarum substantia rerum*, quia spei fides fundamentum est ; res porro sperandae, de quibus hic loquitur Apostolus, sunt aeterna retributio et ea quae illam comitantur, ut patet ex contextu, addit siquidem : *Argumentum non apparentium.* Dogmaticam autem esse hanc fidem, ex uni-

versa orationis serie patet ; sequitur enim : *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei . . . Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est , et inquirentibus se remunerator sit;* hinc patriarcharum ac justorum fidem commendat, qua firmo assensu Dei crediderunt omnipotentiae, fidelitati, veracitati. Nuspiam vero vel mentio injicitur fiduciae de dimissis sibi peccatis per apprehensam justitiam. Nondum enim in scenam prodierunt hujus fiduciae architecti Lutherus et Calvinus.

456. In eo quod subditur de acceptatione promissi vel oblati verissimum est , si promissio et oblatio sint absolutae, non item vero si conditionatae, ut in casu nostro; ut enim legitur Deut. 4, 29. *Invenies eum , si tamen toto corde quaesieris ;* et Act. 2, 38. *Poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum*, et alibi passim. Ast novatoribus conditiones istae non arrident, ideo falsa fiducia decipiunt animas suas.

ARTICULUS III.

DE PROPRIETATIBUS JUSTIFICATIONIS

457. Tria corollaria , veluti totidem justificationis proprietates, eruerunt novatores ex fundamentali principio de fide extrinsece ac instrumentaliter justificante ; ac 1° justificationem certam esse certitudine fidei, ita ut unusquisque fide teneat, se Deo charum et acceptum esse per justitiam imputativam Christi vel Dei ; 2° justificationem hanc aequalem in omnibus esse, eo ipso quod justitia Christi aut Dei sit ; 3° inamissibilem justificationem esse, nisi fides amittatur juxta lutheranos, aut absolute juxta calvinistas.

458. Ad tam perniciosas et commentitias justificationis proprietates convellendas, has opponimus propositiones.

—

PROPOSITIO I.

Nemo, sine speciali revelatione, certus esse potest certitudine fidei de sua justificatione; nec fide proinde tenetur credere, se esse justificatum

459. Duas complectitur partes enunciata propositio, quarum prior *certa* est, et adstruitur adversus Ambrosium Catharinum autumantem posse quempiam fide *divina* certum esse de propria justificatione, quamvis ea non conferat justificationem, in quo differt a protestantibus; posterior dogmatica est, atque statuitur adversus protestantes.

460. Certam diximus priorem partem, quia praeter communem theologorum doctrinam, quae Catharini sententiae adversatur, aperte traditur a conc. Tridentino sess. 6. cap. 9. his verbis: *Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet; sic quilibet, dum seipsum, suamque infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare, et timere potest; cum nullus scire valeat* CERTITUDINE FIDEI *cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum*. De fide porro esse alteram propositionis partem, constat ex canon. Tridentinis, nempe 13. *Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo, et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa; anathema sit*, et 14. *Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi ac justificari ex eo, quod se absolvi ac justificari certo credat, aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum; et hac sola fide absolutionem ac justificationem perfici; anathema sit*.

461. Quamvis porro excludatur certitudo fidei, non adimitur tamen certitudo *moralis* aut verius *conjecturalis*, quam justus habere potest de statu gratiae, ex qua oritur conscientiae pax atque tranquillitas, qua passim justi fruuntur.

462. Cum vero altera propositionis pars a veritate prioris veluti a suo fundamento pendeat, utriusque veritatem simul hoc argumento complectimur: Nemo tenetur fide divina credere se justificatum esse, si nemo divina fide sine speciali revelatione certus esse potest, se esse justificatum. Atqui.

463. Etenim aperte Scripturae ejusmodi certitudini refragantur; Eccles. 9, 1. legitur: *Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo utrum amore vel odio dignus sit; sed omnia in futurum servantur incerta;* Prov. 20, 9. *Quis potest dicere: mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Quapropter Apostolus 1. Cor. 4,4. de se scribebat: *Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est.*

464. Tantum vero abest, ut patres hanc sibi certitudinem tribuerint, ut, nemine excepto, magnum semper hac in parte timorem patefecerint; satis heic sit s. Augustini auctoritatem urgere, qui verba Ps.41. enarrans: *Ad me ipsum anima mea turbata est,* scribit: *Novi, quia justitia Dei mei manet, utrum mea maneat, nescio.* Et in lib. *De perf. justit.* c. 15, n.33. *Quantalibet,* inquit, *justitia sit praeditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum.* Hac doctrina enutriti sancti omnes timuerunt usque ad extremum vitae spiritum.

465. Ratio ipsa catholicae veritati suffragatur: Ut enim quispiam certo, imo de fide justificatum se esse teneat, debet certus esse, se praestulisse dispositiones ad justificationem necessarias. Ecquis porro, salva speciali revelatione, hoc novisse poterit? Sane non aliunde perniciosum hoc protestantium systema ortum est, quam ex eo, quod omnes rejecerint ad justificationem dispositiones. Nec tamen adhuc certitudinem illam, quam praedicant, ipsi habere possunt, cum numquam ipsis constet, utrum habuerint nec ne fidem suam instrumentalem ad arripienda merita seu justitiam Christi. Requirunt praeterea opera bona, ut indicium adeptae justificationis; dum ex altera

parte docent peccata ipsa turpissima nec fidei nec justificationi obesse. Quam pulchre omnia sibi cohaereut in protestantium doctrina ?

DIFFICULTATES

466. I. Obj. 1° Textus Ecclesiastae sic ad verbum reddi debet : *Et amorem et odium non sciens homo, omnia ante eos;* non igitur evincit quod catholici contendunt ; 2° eo vel magis quod sermo ibidem sit de iis, quae in praesenti vita contingunt, cum immediate adjiciatur : *Eo quod universa aeque eveniunt justo et impio.* 3° Contra vero principii loco assumit Apostolus Rom. 8, 38. omnimodam certitudinem de propria justificatione, scribens : *Certus sum, quia neque mors, neque vita . . . neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in C. J. D. N.* 4° Cujus rei rationem tradit ibid. v. 16. dicens : *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei;* porro Spiritus Sancti testimonium infallibile est. 5° Hinc 2. Corinth. 13, 5. sic fideles provocabat : *Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? Nisi forte reprobi estis.* 6° Ac iterum 1. Cor. 2, 12. *Accepimus*, inquit, *Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis;* et alia ejusmodi apud eundem occurrunt, quae hanc certitudinem supponunt. 7° Neque aliter loquitur Joannes, Ep. 1. cap. 5, 13. ubi haec habet : *Haec scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine filii Dei,* ideoque eadem ratione certi sumus Christum in nobis esse, ac nos fidem habere in Christum ; prossequitur proinde v. 19. *Scimus quoniam ex Deo sumus;* et c. 3, 14. *Scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres;* et Apoc. 2, 17. *Vincenti dabo manna absconditum ... quod nemo scit, nisi qui accipit.* Ergo.

467. Resp. Ad 1^m, *D.* Ita ut sensus idem sit, *C.* diversus *N.* Hoc unum intercedit inter utramque versionem

discrimen, quod hieronymiana elegantius eundem sensum exhibeat.

468. Ad 2m, *N.* Alioquin non dixisset Ecclesiastes : *Omnia ante eos*, seu *omnia in futurum servantur incerta;* significat autem, ex iis quae in praesenti vita justis et impiis, bonis ac malis contingunt, haud posse cognosci utrum Deo accepti homines sint an non, cum prospera et adversa aeque utrisque eveniant.

469. Ad 3m, *N.* Ad prob. *D.* Divina charitate et ope fretus *confido* nihil me separaturum a Deo, *C.* certus sum ex accepta justificatione *N.* Hic posterior sensus omnino adversatur menti Apostoli, qui charitate fervens post tot gratiae beneficia, quae a Deo fuerat consecutus, erumpit in allegata verba; ad eum modum quo Psalmista de se testatur : *Ego dixi in abundantia mea: non movebor in aeternum.* (Ps. 39, 7.).

470. Ad 4m, *D. min.* Testimonium Spiritus S. est infallibile in se, *C.* respectu nostri *N.* Suspicio enim semper suboriri potest, ne a spiritu malo transfigurante se in Angelum lucis decipiamur, ut non semel contigit.

471. Ad 5m, *D.* Ita ut ejusmodi probatio ac tentatio pro objecto habeat fidem miraculorum operatricem, et quidem respectu totius fidelium coetus, *C.* fidem theologicam de adepta justificatione, respectu uniuscujusque individui *N.* Scopus Pauli hic est ostendere, se verum esse Apostolum Christi ex virtute miraculorum, quam ejus ministerio Deus illis communicaverat, uti etiam exponit s. Jo. Chrysostomus.

472. Ad 6m, *D.* Ut sciamus beneficia, quae per Christi mysteria collata sunt humano generi ac toti Ecclesiae, *C.* individuis seorsum sumptis per fidem illam, quam commenti sunt adversarii *N.* Haec enim aliaque ejusmodi coetum universum afficiunt, absque ullo ad individua seorsum sumpta respectu, ad commendationem divinorum beneficiorum.

473. Ad 7m, *D.* Qui veram fidem habet, habet etiam vitam aeternam inchoatam et in spe, *C.* absolute *N.* Perfici

autem haec debet, donec obtineatur in re. Quid autem hoc commune habet cum adversariorum fide? Quae adjiciuntur attingunt coetum ipsum, uti paulo ante animadvertimus. In Apocalypsi sermo est de interiore quadam animi suavitate, quam Deus identidem sanctis communicat, quae tamen numquam omnimodam praebet certitudinem.

474. II. Obj. 1° Utriusque Ecclesiae patres passim certitudinem de adepta justificatione praedicant, ob quam fideles hortantur ad gratias Deo agendas. 2° S. Augustinus inter ceteros *Tract. in Ps.* 88. et alibi docet nos non dicere: *Dimitte nobis peccata nostra, quae remissa credimus in baptismo, nisi de ipsa fide dubitemus.* 3° Sane nisi ita esset, in perpetua fluctuatione animi versaremur et anxietate, cum tamen dicat Apostolus Rom. 5, 1. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Ergo.

475. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Docent patres nos habere posse certitudinem conjecturalem, aut etiam *moralem* ortam ex bonae conscientiae testimonio, *C.* omnimodam ac de fide *N.* Nuspiam enim hoc patres docuere, sed ad fidelium tranquillitatem et ad anxietatem tollendam jure docebant, prout et Ecclesia docet, satis esse pace illa frui quae oritur ex recte factis; juxta illud 1. Jo. 3, 21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.*

476. Ad 2^{m}, *D.* Suppositis praesumptisque necessariis dispositionibus ad rite suscipiendum baptismum, *C.* alio sensu *N.* Alloquitur enim s. Doctor neophytos, quos ipse informaverat ad baptismum; ex praesumptione proinde, ut ajunt, quod necessarias ad illum dispositiones attulerint, objecta protulit verba.

477. Ad 3^{m}, *Neg.* Nam inter certitudinem fidei, nimiamque animi anxietatem est via media, securitas scilicet illa ac tranquillitas quam parit bona conscientia. Quaevis alia securitas illusio aut praesumptio est. Magis confert ad animi pacem doctrina catholica, quam stulta haereticorum sententia. Juxta lutheranos enim cum fides a se excogitata imminui ac amitti possit, numquam certus quispiam

esse potest de sua justificatione; cum vero juxta calvinistas eadem propria tantum electorum sit, nemo scire potest se electum esse, adeoque nec se esse justificatum.

PROPOSITIO II.

Accepta justitia conservatur et augetur per bona opera coram Deo; non est proinde in omnibus aequalis

478. De fide est a Tridentino sess. 6. sancita hoc canone 24. *Si quis dixerit, justitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera; sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse justificationis adeptae, non autem ipsius augendae causam; anath. sit.*

479. Doctrina novatorum de aequali justificatione in omnibus profluit ex principio de externa Christi justitiae imputatione, ac de sola fide justificante absque ulla praevia dispositione. Cum vero bona opera sint fructus ac indicia adeptae justificationis, nihil ea conferunt ad salutem, prout nihil nocent peccata, quae propter fidem ad poenam non imputantur.

480. Jam vero sacrae Litterae 1° exhibent nobis justos proficientes in sanctitate. Siquidem Prov. 4, 18. legitur: *Justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectum diem;* et Apostolus 2. Cor. 9, 10. scribit: *Deus augebit incrementa frugum justitiae vestrae;* Apoc. demum 22, 11. *Qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus sanctificetur adhuc.* Augeri igitur magis ac magis potest justorum sanctitas, ac perfici semel adepta justificatio. 2° Exhibent charitatem, quae vel cum justitia identificatur, vel ab ea saltem inseparabilis est, plures posse gradus admittere; sic Jo. 21, 15. Petrum Christus interrogat: *Diligis me plus his?* et ibid. 15, 13. *Majorem charitatem*, inquit Christus, *nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis;* ac 1. Jo. 4, 18. *Perfecta charitas foras mittit timorem.* 3° Docent propterea diversitatem praemiorum pro

diversa meritorum ratione rependendam in aeterna retributione fore, ut suo loco ostendimus.

481. De patrum hoc in articulo doctrina nullum dubium esse potest. Satis heic sit s. Augustini verba recitare ex *Tract.* 6. *in Joan.* n. 8. ubi, *Ipsi Sancti*, inquit, *in Ecclesia . . . sunt alii aliis sanctiores, alii aliis meliores.*

482. Rationem porro theologicam hanc reddit hujus veritatis s. Thomas 1. 2. q. 112. ar. 4. scribens: *Prima causa hujus diversitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diversimode suae gratiae dona dispensat ad hoc, quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiae consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit, ut esset universum perfectum.*

483. Cum vero commentum hoc protestantium non sit nisi corollarium de justitia exterius imputata, quam superius refellimus, ideo a difficultatibus afferendis hic supersedemus, quas jam dissolvimus.

PROPOSITIO III.

Justificatio est amissibilis, et amittitur per subsequens peccatum lethale

484. Et haec propositio de fide est, sic enim in cit. sess. conc. Tridentinum can. 23. eam definivit: *Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere; atque ideo eum, qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse justificatum . . .; anath. sit.*

485. Ferit hic canon calvinianos docentes, fidem adeoque et justificationem, quae ab ea gignitur, inamissibilem esse; ac eum qui proinde semel justificatus est, amplius peccare non posse, aut ad poenam, si quae patrentur peccata, non imputari. Hoc privilegio in istorum hypothesi soli electi fruuntur, quum reprobi nec fidem nec justificationem unquam adipiscantur.

486. Impium autem et absurdum hoc paradoxum Sacrae litterae evertunt, dum 1° admonent justos, ne a justitia

excidant; 2° declarant reum illico eum constitui, qui se peccato polluit; 3. plures sive reprobos sive electos exhibent in gravissima facinora dilapsos, ac Dei inimicos constitutos.

487. Primum patet ex Christi verbis Matth. 26, 41. *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem*, alloquitur porro discipulos suos electos; item ex verbis Apostoli 1. Cor. 10, 12. *Qui se existimat stare, videat, ne cadat;* tum Rom. 11, 20. *Tu fide stas: noli altum sapere, sed time;* et alibi passim.

488. Alterum evincunt, quae Ezech. 33, 12. leguntur: *Justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit; . . . Etiamsi dixero justo, quod vita vivat, et confisus in justitia sua, fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.*

489. Tertium denique constat ex Angelis malis; et ex Adam, Saule, Davide, Salomone, Petro aliisque magno numero, qui justi prius erant, graviterque peccarunt, et ex his alii culpas eluerunt, alii vero in peccato mortui sunt.

490. Ex patribus unum laudamus Augustinum, qui in lib. *De correpṭ. et gratia* c. 6. et seqq. totus in eo est, ut evincat hominem, *si jam regeneratus et justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, esse corripiendum, quia acceptam gratiam suo in malum libero amisit arbitrio.* Cyprianus vero, Ambrosius, Pacianus ceterique omnes, qui adversus montanistas aut novatianos facultatem a Christo Ecclesiae traditam, de quibusvis remittendis utut gravibus peccatis post baptismum patratis, propugnarunt, eandem profecto doctrinam supponunt.

491. Absurda imo et impia corollaria, quae ex novatorum doctrina profluunt, Grotius, protestans et ipse, in *Discussione Apologiae Riveti* his verbis patefacit: *Christiani pectoris est horrescere ea dogmata, quae pietati nocent, quale illud est a nonnullis defensum: Pecca fortiter, sed crede fortius; et nihil nocebunt tibi centum homicidia, et mille stupra.*

Hi sunt genuini fructus illius dogmatis, credere quempiam debere justitiam Christi sibi imputari. Attamen hi sordidi haeretici se reformatores Ecclesiae jactarunt.

DIFFICULTATES

492. I. Obj. Scripturae charitatem, adeoque et fidem, sine qua charitas dari nequit, inextinguibilem, ac insuperabilem exhibent; nam Cant. c. 8, 7. dicitur: *Aquae multae non potuerunt extinguere charitatem;* et Christus Jo. 4,13. *Qui biberit*, inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum; sed . . . fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam;* et Apostolus Rom. 8, 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita... poterit nos separare a charitate Dei.* Ergo.

493. *R. D. A. In se, C.* in nobis, *Subd.* Nisi velimus, *C.* secus *N.* Charitas utique in se neque extingui, neque superari potest, prout etiam quamdiu illa in nobis est mirabiles illos effectus producit, qui de ea praedicantur. At nos possumus illam amittere, ab eaque excidere; alioquin non diceretur Apoc. 2, 4. *Habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque, unde excideris;* et Gal. 5, 4. *A gratia excidistis.*

494. II. Obj. Saltem electi a charitate excidere non possunt, 1° dicente Apostolo Rom. 8, 30. *Quos justificavit, hos et glorificavit.* 2° Hinc 1. Joan. 3, 9. legitur: *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, nec peccare potest, quia ex Deo natus est;* et iterum ibid. c. 5, 18. *Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum.* 3° Contra vero de reprobis scribit ibidem Apostolus c. 2, 19. *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Adeoque reprobi, qui peccant, numquam fuere justificati. Ergo.

495. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Glorificavit in hac vita donis, quibus illos ditavit, *C.* in altera vita, *Subd.* praevisa illorum perseverantia finali, *C.* vi solius justifica-

tionis in sensu Novatorum *N.* Prior expositio patrum Graecorum est, ac favet graecus textus: *gloriosos effecit*, seu ut vertit s. Ambrosius, *magnificavit;* posterior est s. Augustini, ceterorumque patrum Latinorum qui eum secuti sunt; in hac porro expositione ideo justificati glorificantur, quia eorum praevisa a Deo est in gratia perseverantia usque in finem, cum tamen potuerint non perseverare, ut patet ex iis omnibus, qui licet justificati exciderunt.

496. Ad 2^{m}, *D.* Qui natus est ex Deo non peccat, quamdiu semen ac generatio Dei in eo manet, seu in sensu, ut vocant, reduplicativo, *C.* si generationem illam justus per peccatum abjiciat, seu in sensu absoluto, *N.* Siquidem vel ipse Joannes ibid. cap. 3, 7. scripsit: *Filioli, nemo vos seducat;* et: *Haec scribo vobis ut non peccetis.* Hinc s. Augustinus *Tract.* 4. *in Epist.* 1. *Joan.* n. 8. de justo scribit: *In quantum in ipso* (Christo) *manet, in tantum non peccat.*

497. Ad 3^{m}, *D. Non erat ex nobis* secundum aeternam praedestinationem, *C.* secundum temporalem sanctificationem, *N.* Ita s. Augustinus in lib. *De dono persever.* c. 9. n. 21. his verbis: *Quid est, quaeso, non erant ex nobis? Nonne utrique a Deo vocati fuerant et vocantem secuti, utrique ex impiis justificati, et per lavacrum regenerationis utrique renovati? Sed si hoc audiret, ille, qui sciebat procul dubio quod dicebat, respondere posset et dicere: vera sunt haec, secundum haec omnia, ex nobis erant; veruntamen secundum aliam quandam discretionem non erant ex nobis.*

498. III. Obj. 1° S. Gregorius M. *Moral.* lib. 34. c. 15. de reprobis scribit, quod *ante oculos Dei numquam veram sanctitatem habuerunt;* 2° Contra vero s. Leo M. *Serm.* 9. *De passione* ita Petrum, qui erat electus, alloquitur: *Vidit in te Dominus non fidem victam, non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam.* Eadem scripsit s. Bernardus *De amore Dei* lib. 2. c. 6. Quod 3° ratio suadet, quia alioquin electi, si a charitate exciderent, essent objectum odii simul et amoris, quod implicat. Ergo.

499. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Falsi justi, de quibus hic lo-

quitur s. Gregorius, *C.* reprobi *N.* Subdit enim: *Saepe namque homo multis occulte peccatis involvitur, et in una aliqua virtute magnus videtur.* De reprobis nec verbum hic habet s. Pontifex.

500. Ad 2m, *D.* Significans Petrum directe neque contra fidem neque contra charitatem peccasse, *C.* indirecte ex timore hominum non peccasse contra has virtutes *N.* Laudat enim ibid. s. Leo *lacrymas, quae ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis.* Eodem sensu exponi debent, quae ex Bernardo, seu potius ex auctore *Tractatus de amore Dei* objiciuntur. Spurius enim hic tractatus est.

501. Ad 3m, *D.* Essent electi, qui a justitia exciderunt, objectum dilectionis et odii sub diverso respectu, *C.* sub eodem respectu *N.* Prout enim actu peccatores sunt, sunt objectum odii juxta illud Sapient. 14, 9. *Odio sunt Deo impius et impietas ejus;* prout autem electi sunt, a Deo diliguntur in ordine ad collationem gratiae, qua a peccatis resipiscant, et in statu gratiae usque ad finem perseverent.

TRACTATUS

DE GRATIA

PARS III.

DE MERITO

502. Meriti ratio in operibus ex gratia et in gratia patratis consistit, quibus justus *fructificat Deo*, ut loquitur Apostolus, jusque acquirit ad gratiae sanctificantis et gloriae, cujus in se pignus certissimum habet, augmentum.

503. Haeretici Sec. XVI. nullum ejusmodi meritum in justo agnoscunt, imo horrent ad meriti nomen, utpote jactantiae ac superbiae non ferendae. Idque colligunt ex praejacto systemate de gratia seu justitia Christi extrinsecus imputata, ac de originali noxa cum suis actibus jugiter in justificato perseverante. Hoc enim fit, ut inutile evadat meritum quodcumque, quod esset Christo injuriosum; bona opera vel nulla sint prorsus non inquinata concupiscentia quae illa inficit, vel indicia tantummodo sint adeptae per fidem justificationis; homo semper peccet, nec divina mandata adimplere possit, quorum tamen transgressiones justo non imputantur ob fidem qua apprehendit merita Christi. Hac ratione viam novatores invenerunt humilitatis, cujusvis innoxii inquinamenti, eximiaeque sanctitatis, ac securitatis omnimodae adipiscendi vitam aeternam. Pretiosum certe inventum ethnicis incompertum ac Islamitis.

504. Vindicias catholicae acturi doctrinae, praemittemus meriti notiones; ejusdem deinceps meriti existentiam tuebimur; ea demum expendemus, quae meriti objectum constituunt.

CAPUT I.

PRAENOTIONES

DOCTRINA ECCLESIAE CATHOLICAE ET THEOLOGORUM OPINIONES CIRCA MERITUM

505. Melius catholicam de merito doctrinam exponere non possumus, quam iis verbis quibus usum est Tridentinum sess.6. c.16. quae ita se habent: *Bene operantibus, usque in finem, et in Deo sperantibus, proponenda est vita aeterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus ac meritis fideliter reddenda . . . Cum enim ille ipse Christus Jesus, tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quae virtus bona eorum opera semper antecedit, et comitatur, et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent; nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quominus plene illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, et divinae legi pro hujus vitae statu satisfecisse, et vitam aeternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, vere promeruisse censeantur . . . Ita neque propria nostra justitia tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur justitia Dei. Quae enim justitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem justificamur; illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris Litteris usque adeo tribuatur, ut etiam, qui uni ex minimis suis potum aquae frigidae dederit, promittat Christus, eum non esse sua mercede cariturum; et Apostolus testetur, id, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operari in nobis; absit tamen, ut christianus homo in se ipso vel confidat, vel glorietur, et non in Domino, cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quae sunt ipsius*

dona. Hanc deinceps doctrinam sanxit can. 26. et 32. quos inferius describemus.

506. Ex qua doctrina colligimus 1° justos vere mereri augmentum gratiae sanctificantis, vitam aeternam et augmentum gloriae. 2° Hanc merendi virtutem inniti gratuitae Dei misericordiae ac promissioni, et Christi meritis, a quibus justorum opera totam vim suam hauriunt. 3° Denique merita nostra esse dona Dei, qui gratia sua actuali et sanctificante nos ditat; atque ut loquitur s. Augustinus *Epist*. 194. c. 5. n. 19. *Cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat, quam munera sua*. Ex his autem liquet, utrum doctrina catholica christianam humilitatem commendet, nec ne, uti protestantes calumniantur.

507. Et haec quidem totidem fidei dogmata sunt. His catholici theologi majoris declarationis gratia adjiciunt: meritum distingui in illud, quod vocant *De condigno* seu presse sumptum; et in illud, quod *De congruo* appellant seu late ac improprie dictum. Siquidem prius oritur ex justitia, posterius ex decentia, ut in Tract. *De incarnat.* exposuimus, cum ageremus de Christi merito.

508. Distinctio haec fundatur in illis Augustini verbis, quae loc. cit. habet: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetret. Neque enim nullum est meritum fidei*. Porro haud censuisse s. Doctorem hoc meritum esse proprie dictum, constat ex iis quae ibid. subdit: *Nulla ne sunt merita justorum? sunt plane, quia justi sunt. Sed ut justi fierent, merita non fuerunt*. Est igitur meritum improprie dictum, seu de congruo, ante justificationem, ac meritum proprie dictum post justificationem: quod conceptis verbis docuit s. Thomas 1. 2. q. 114. ar. 3.

509. Haec nunc penes omnes rata sunt; attamen fidem non attingunt, cum nulla edita de illis ab Ecclesia definitio fuerit, et scholae in diversas abierint sententias, uti ostendit Bellarminus. Post damnationem prop. 14. Baji: *Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere*, cer-

tum evasit justos ex Dei liberalitate supra condignum remunerari.

510. Sic etiam de fide non est, justos per singula opera bona augmentum gratiae aut gloriae mereri, cum non desint qui censeant, *bonum opus non esse meritorum vitae aeternae, nisi ex charitate procedat*, ut Bellarminus loquitur et sentit *De justific.* lib. 5. c. 15. Secus alii contendunt, ut Vasquez in 1. 2. s. Th. disp. 217. c. 2. seqq.

511. De fide denique non est, justum posse pro alio quidpiam mereri sive de condigno sive de congruo; aut sibi etiam perseverantiam, aut resipiscentiam post lapsum; sententia tamen affirmans, justum saltem de congruo sibi et aliis aliquid mereri posse communis est.

CAPUT II.

DE EXISTENTIA MERITI

512. Protestantes ad unum omnes, ut vidimus, ex praejactis a se circa justitiam imputativam principiis, colligunt, nullum meritum sub quovis respectu admitti posse. Catholici e converso ex principio de justitia inhaerente statuunt, verum justos meritum posse sibi comparare. Cum his sit:

PROPOSITIO

Justi per bona opera ex gratia facta vere merentur gloriam aeternam ejusque augmentum

513. De fide est propositio ex Tridentino sess. cit. can. 26. *Si quis dixerit, justos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerunt facta, expectare et sperare aeternam retributionem a Deo per ejus misericordiam, et Jesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint; anath. sit;* et can. 32. *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita; aut ipsum justificatum*

bonis operibus, quae, ab eo per Dei gratiam, et J. C. meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum; anath. sit.

514. Luculenter porro assertam catholicam doctrinam Scripturae adstruunt, dum vitam aeternam *coronam* vocant *justitiae, bravium, mercedem.* Sane Apostolus 2. Tim.4, 7. de se scribit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Et 1.Cor.9, 24. *Nescitis*, inquit, *quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis;* et iterum ibid. c. 3, 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem;* Demum cap.15. ostensurus diversam fore retributionem pro meritorum diversitate, scribit v.41. *Alia claritas solis, alia claritas lunae, alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate; sic et resurrectio mortuorum.* Merces autem, corona ac bravium relationem ad meritum dicunt.

515. De patribus nulla quaestio esse potest, dogma enim catholicum constanter inculcant. S. Irenaeus *Contr. haeres.* lib. 4. c. 37. n. 7. *Pretiosam*, inquit, *arbitremur coronam, videlicet quae per agonem nobis acquiritur.* Tertullianus lib. *De resurr. carnis* c.48. scribit: *Ordo non aliud, quam meritorum dispositor. Merita autem quum corpori quoque adscribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, ut possit esse meritorum.* Reliquis vero omissis, s. Augustinus *Ep.*194. cit. verba protulit, quae paulo ante descripsimus; in lib. autem 1. *De morib. Eccles.* c. 25. n. 55. haec habet, quae universum haereticorum systema evertunt: *Vita aeterna est totum praemium, cujus promissione gaudemus. Nec praemium potest praecedere merita, priusque homini dari, quam dignus est. Quid enim hoc est injustius, et quid justius Deo? Non ergo debemus poscere praemium, antequam mereamur accipere.* Demum conc. Arausicanum II. capit. 18. decrevit: *Debetur*

merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.

516. Cujus quidem doctrinae ratio in promptu est. Omnium consensu, debebit olim judicium a Deo de hominibus institui; porro judicium supponit discussionem meritorum in ordine ad retributionem; ut enim loquitur Augustinus Ep. 214. *ad Valentin.* n. 4. *Non quia nullum est meritum vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioquin quomodo judicabit Deus mundum?* Scribit tamen Apostolus 2. Cor. 5, 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum, sive malum.* Ergo.

DIFFICULTATES

517. I. Obj. 1° Vita aeterna ex Scripturis est *haereditas;* haereditas autem filiis ex solo filiationis jure debetur, seu adoptionis. 2° Est praeterea *misericordia* juxta illud Ps. 101, 4. *Qui coronat te in misericordia et miserationibus.* 3° Est *gratia*, dicente Apostolo Rom. 6, 23. *Stipendia peccati mors; gratia autem Dei vita aeterna*, quamvis antithesis videretur exposcere ut diceretur: *stipendia bonorum operum vita aeterna.* Gratis igitur omnino confertur. 4° Praesertim cum Christus quodvis meritum deneget operibus nostris dicens Luc. 17, 10. *Cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.* 5° Imo non solum inutilia sunt opera nostra, sed et immunda ex Is. 64, 6. *Facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatae universae justitiae nostrae;* ergo non praemium, sed indignationem potius opera nostra merentur.

518. Resp. Ad 1^{m}, *Dist. Maj.* Etiam, *C.* solum *N.* Siquidem vita aeterna vocatur praeterea *corona et merces*, ut vidimus, utroque proinde titulo tribuitur, haereditatis et mercedis, qui posterior titulus in priore fundatur. Sic etiam *D. min.* Haereditas debetur filiis naturalibus, *Tr.* vel *C.* adoptivis, *Subd.* si absolute adoptati fuerint in or-

dine ad haereditatem, *C.* si conditionate *N.* Conditionata vero est adoptio nostra, in ordine ad haereditatem, dicente Apostolo: *Si compatimur ut et conglorificemur.* Soli infantes jure haereditario vitam aeternam adipiscuntur.

519. Ad 2m, *D.* Est corona misericordiae simul et justitiae, *C.* solius misericordiae *N.* Ut constat ex dictis.

520. Ad 3m, *D.* Quatenus omne meritum nostrum a Dei gratia incipit et in ea fundatur, *C.* ad exclusionem nostrae cooperationis *N.* Ita Augustinus lib. *De grat. et lib. arbitr.* capp. 8, et 9. qui animadvertit potuisse Apostolum recte dicere *stipendium justitiae vita aeterna*, prout reipsa aequivalenter dicit Rom. 2, 6. *Reddet* (Deus) *unicuique secundum opera ejus; iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam.*

521. Ad 4m, *D.* Ad excludendam jactantiam, *C.* ad excludendum bonorum operum meritum *N.* Alioquin non dixisset idem Christus Matth. 25, 23. *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam;* neque Apostolus 2. Tim. 2, 21. scripsisset de justo: *Erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino.*

522. Ad 5m, *N.* Loquitur autem Propheta in objecto loco de peccatis ac de fictitiis Judaeorum justitiis; subdit enim immediate: *Et cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostrae quasi ventus abstulerunt nos.* De bonis autem justorum operibus jam dixerat: *Occurristi laetanti et facienti justitiam.*

523. II. Obj. 1° Christus nobis meruit vitam aeternam, ergo merita nostra inutilia sunt et Christo injuriosa, perinde ac si illa non sufficerent. 2° Aut saltem dici deberet, gloriam dividi inter Christum et homines, si meritis nostris opus esset ad vitam aeternam comparandam. Ergo.

524. Resp. Ad 1m, *D.* Christus meruit nobis vitam aeternam mediate, *C.* immediate *N.* Scilicet eatenus Servator noster promeruit nobis vitam aeternam, quatenus gratias obtinuit, quibus cooperantes applicaremus nobis

merita sua, et hac ratione merentes assequeremur vitam aeternam. Nec enim ita vitam nobis aeternam meruit, ut nos desides imo iniqua gerentes eam obtineremus. Absit. Exinde patet neque inutilia, neque Christo injuriosa merita nostra esse, quae ab eo habent ut talia sint. Cumulatissime itaque Christus pro nobis satisfecit et meruit; sufficientissima praeterea in se sunt merita ejus, ast ut nobis prosint, necesse est, ut ea nobis per bona opera applicemus.

525. Ad 2^{m}, *N.* Siquidem sine meritis Christi nulla prorsus essent merita nostra. Nisi vitis influat in palmitem, hic nullum fructum affert.

526. III. Obj. 1° Patres passim docent vitam aeternam gratis nobis a Deo donari, ut s. Basilius; nulla item esse merita nostra, ut Hilarius et Augustinus aliique apud Bellarminum loc. cit. c. 5. Sane 2° Ad meritum proportio exigitur inter opus et mercedem; nulla autem inter justorum opera ac vitam aeternam intercedit proportio, dicente Apostolo Rom. 8, 18. *Non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* 3° Nemo potest Deum super omnia ac perfecte diligere. Ergo nemo mereri potest.

527. Resp. Ad 1^{m}, *Neg.* Ideo enim patres interdum gratis vitam nobis aeternam donari docent, quod nullis nostris praecedentibus meritis Deus gratiam contulit, qua illam assequeremur; dixerunt pariter nulla esse merita nostra in se spectata, aut merita naturalia.

528. Ad 2^{m}, *Dist. min.* Nulla est proportio durationis et aequalitatis rei ad rem, qualem exposcit justitia commutativa, *C.* dignitatis et meriti, supposita promissione, qualem exigit justitia distributiva, *N.* Quare optime s. Augustinus *Serm.* 16. *De verbis Apost.* c. 2. n. 2. *Illo ergo modo*, inquit, *possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti; et hoc tu fecisti, qui laborantes juvisti.*

529. Ad 3^{m}, *N.* Tria enim illa per Dei gratiam praestare possumus, quae ad accuratam praecepti divinae dilectio-

nis observationem requiruntur, 1° ut Deum omnibus praeferamus; 2° ut nihil nisi in ordine ad Deum diligamus; 3° ut ad majorem jugiter in Dei amore perfectionem eluctemur.

CAPUT III.

DE CONDITIONIBUS AD MERITUM REQUISITIS

530. Ut novatores vias omnes merito praecluderent, illas ad meritum constituendum conditiones requirunt, quibus nuspiam reperiri possit. Etenim statuunt 1° opus sic esse debere numeris omnibus absolutum, ut purum sit a quovis imperfectionis naevo; 2° ut nullo titulo debitum sit; 3° ut nostrum sit ac nulla gratia partum; 4° ut proportionem aequalitatis habeat cum mercede. Contra vero catholici, supposita inter meritum *de condigno ac de congruo* distinctione, alias respective conditiones merito assignant, sive ex parte operantis, sive ex parte operis, sive ex parte retribuentis, quarum aliquae ratae sunt penes omnes, aliae vero in controversiam veniunt.

531. Ad meritum itaque de condigno ex parte *operantis* duas conditiones uti essentiales requirunt, 1° ut sit viator; 2° ut sit in statu gratiae.

532. De priore conditione constat ex Christi verbis Jo. 9, 4. *Venit nox, quando nemo potest operari;* et ex Apostolo Gal. 6, 10. scribente: *Dum tempus habemus, operemur bonum.* De posteriore autem item constat ex Christo dicente Jo. 15, 4. *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis;* nec non ex Apostolo 1. Cor. 13, 3. scribente: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Exinde a s. Pio V. et Gregorio XIII. confixae sunt insequentes Baji propositiones 12. *Pelagii sententia est: opus bonum citra gratiam adoptionis factum, non est regni caelestis meritorium.* 13. *Opera bona,*

a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quod fiant per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei; sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur obedientia legi. 17. *Sentire cum Pelagio qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum.*

533. Ex parte *operis* ad verum meritum tria exigunt. 1° ut sit liberum a necessitate; 2° ut sit bonum et honestum; 3° ut sit supernaturale tum ratione entitatis, tum ratione finis. Necessitas primae conditionis est de fide; contradictoria enim doctrina uti *haeretica* damnata est in Propos. Jansenii: *Ad merendum vel demerendum* etc. ut in *Tract. de Deo Creatore* ostendimus. Ad alteram conditionem quod attinet, res per se patet, cum nonnisi bonum omni ex parte et honestum Deo placere possit gratumque esse. Tertia conditio ex iis eruitur, quae adversus pelagianos disceptantes ostendimus, opus supernaturale constitui tum ex parte principii, gratiae actualis videlicet, tum ex parte finis seu motivi tendendi in Deum uti auctorem supernaturalis ordinis, ut sic aequalitas exurgat proportionis cum gloria.

534. His quae certa penes omnes sunt, nonnulli, ut innuimus, et inter hos s. Thomas 1.2. q.114. art.4., requirunt praeterea, ut opus bonum eliciatur ex imperio charitatis juxta illud Jac. 1, 12. *Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam* REPROMISIT DEUS DILIGENTIBUS SE. Alii tamen refragantur.

535. Ex parte Dei retribuentis requiritur demum promissio, prout ex sac. Litteris patet, iu quibus aeterna vita generico *promissionis* nomine passim designatur; sic Heb.6, 12. ait Apostolus: *Fide et patientia haereditabunt promissiones;* et iterum c. 10, 36. *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Hoc ipsum declaravit Tridentinum sess. 6. c. 16. poscitque ipsa mercedis natura, quae non redditur nisi ex pacto.

536. Ad meritum de congruo fallibili recensitae conditiones requiruntur, si excipias statum gratiae, et promissio-

nem ex parte Dei, quod sua natura non ést nisi *impetratorium* uti observat Vasquez in 3. Part. q. 94. ar. 1. Dub. 4.

CAPUT IV.

DE OBJECTO MERITI

537. Duo cadunt sub meritum, gratia et gloria. De gloria jam ostendimus, hominem justum eam de condigno mereri posse perinde ac ejus augmentum.

538. Quod spectat ad gratiam certum est 1° primam gratiam actualem nullo modo sub meritum cadere, utpote prorsus gratuitam; 2° gratiam sanctificantem pariter non cadere sub meritum de condigno, dicente Apostolo Rom. 3, 24. *justificati gratis per gratiam ipsius;* declaravitque Tridentinum sess. cit. cap. 8; insuper 3° hominem justum posse mereri de condigno gratiae sanctificantis augmentum juxta definitionem Tridentini ibid. can. 32. Quod si justus potest augmentum gratiae sanctificantis mereri, acquirit hoc ipso per justificationem jus ad gratias actuales, quae necessariae sunt ad opera bona perficienda ex quibus illud augmentum pendet; 4° posse hominem peccatorem promereri de congruo infallibili, ob divinam promissionem, primam gratiam sanctificantem per contritionem charitate perfectam, tanquam ultimam dispositionem ad illam infallibiliter consequendam, juxta tritum illud Augustini effatum: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetret, neque enim nullum est meritum fidei.*

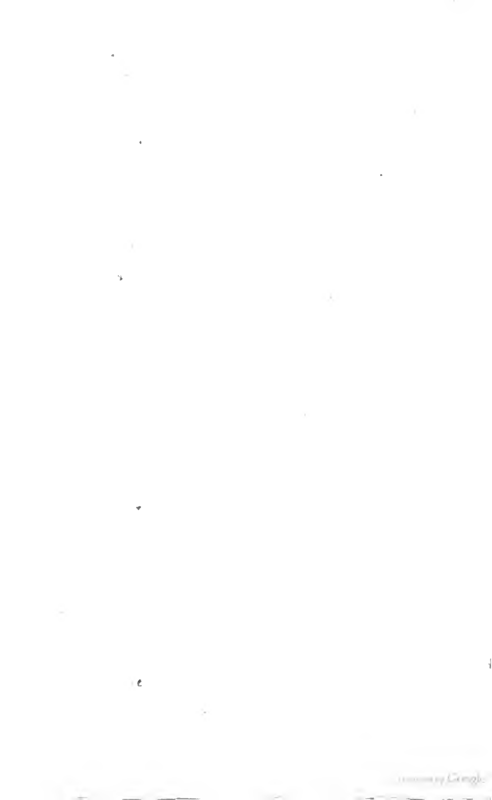
539. Disceptatur porro inter theologos: 1° Utrum justus possit sibi veniam mereri post culpam; 2° utrum sibi praeterea possit mereri perseverantiam finalem; 3° utrum demum possit justus alteri mereri primam gratiam.

540. Non posse autem de condigno justum aliquid ex recensitis promereri, penes omnes exploratum est. Communior tamen sententia est, cui adhaeret Bellarminus *De justific.* lib. 5. c. 21. n. 3. posse justum de congruo fallibili, ex defectu

promissionis, sibi promereri reparationem post culpam; posse item justum perseverantiam de cougruo fallibili mereri juxta illud Augustini effatum : *De dono Persev.* c. 5. n. 10. *Hoc dei donum suppliciter emereri potest, amitti contumaciter non potest.* Quod demum spectat ad merendam alteri primam gratiam, nemo est qui dubitet, a solo Christo Salvatore nostro id de condigno praestari posse. Communis tamen sententia est, posse justum de congruo fallibili mereri, seu potius impetrare alterius conversionem, prout s. Stephanus impetravit Paulo, s. Monica Augustino, aliique non pauci. Hortabatur proinde s. Jacobus in epist. sua cap. 5, 16. fideles : *Orate pro invicem ut salvemini.*

541. Et haec de Gratia tum actuali tum sanctificante, nec non de merito, quod ex illis profluit; quam gratiam Deus nobis jugiter tribuat, ut ad eum pervenire possimus meritis Salvatoris nostri Christi Jesu.

TRACTATUS
DE SACRAMENTIS IN GENERE

PROOEMIUM

1. *Sacramenti* vox apud latinos, μυστηρίου seu *mysterii* apud Graecos, generatim usurpatur ad rem arcanam seu latentem significandam. In usu vero ecclesiastico adhibetur ad ritus sacros et symbolicos significandos. Hi porro ritus sensibiles, seu signa externa, juxta doctrinam catholicam spectantur uti vehicula seu instrumenta, quibus Deus ut nostrae imbecillitati consuleret, gratiam sanctificantem communicat. Definitur autem a catechismo Romano Part. 2. c. 1. n.9. Sacramentum: *Res sensibus subjecta, quae ex Dei institutione sanctitatis et justitiae tum significandae, tum efficiendae vim habet.* Quibus verbis tum natura sacramenti exprimitur, quod debeat esse signum externum; tum auctor, qui est Deus seu Jesus Christus; tum efficacia significandae scilicet et conferendae gratiae. Quo fit, ut brevius Sacramentum dicatur: *Signum practicum gratiae.*

2. Novatoribus, qui dispescunt gratiam sanctificantem a justificatione consistente in sola externa non imputatione peccatorum ob fidem, qua Christi merita apprehendunt, sacramenta non sunt nisi signa vacua. Nam juxta Lutherum sunt *signa* sive *sigilla* divinarum promissionum ad excitandam fidem; juxta Zwinglium sunt *signa divinae gratiae*, quae Ecclesiam certiorem faciunt de suscipientium fide; juxta Calvinum sunt signa vel pignora, quae electum certiorem faciunt de adepta fide divinisque promissis. Anabaptistis sacramenta sunt *signa allegorica* spiritualis vitae; arminianis, socinianis, mennonitis nudi ritus exteriores sunt, quibus christiani ab infidelibus secernun-

tur; quakeris *actus spiritualcs et interni effectus caelestis luminis;* shwendenborgianis *symbola* suut, quibus Deus et homo invicem conjunguutur; rationalistis denique ritus sunt longe praestantiores ritibus paganorum significatione tum symbolica tum morali.

3. Ex quibus patet novatores omnes abludere in notione Sacramenti a doctrina catholica in eo, quod detrahant eidem vim conferendae gratiae, sectasque recentiores a primaevo protestantismo ortas, illius magis ac magis evolvisse principium, donec nullam amplius in sacramentis cum gratia aut fide etiam necessitudinem agnoscant. Quemadmodum vero sectae omnes haereticae sacramenti notioni detrahunt, sic imminuunt sacramentorum numerum, tolluntque efficacitatem, plus minusve errant circa eorundem ministrum, solemnemque administrationem.

4. Ut igitur veritatem catholicam adstruamus, in quatuor capita tractationem hanc distribuimus, in quibus singillatim de sacramentorum numero, efficacia, ministro, deque ritibus qui in solemni ipsorum administratione usurpantur disseremus, adjectis nounullis scholiis ad ea uberius declaranda, quae in controversiam veniunt in catholicis scholis.

CAPUT I.

DE SACRAMENTORUM NUMERO

5. Pronum erat novatoribus, ex semel constituta de externa forensi justificatione doctrina, imminuere sacramentorum numerum. Ab initio ancipites in eo figendo haeserunt; demum in binario constiterunt. Recentiores magis principio protestantismi cohaerentes sustulerunt omnia, ac ad meros ritus redegerunt.

6. Catholici e converso, avitae doctrinae insistentes, septem a Christo Servatore nostro sacramenta instituta docent, quae gratiam aut primum conferant aut augeant. Pulchre s. Thomas p. 2. q. 65. ar. 1. observat quandam

intercedere analogiam inter naturalem vitam ac supernaturalem; homo quippe nascitur, roboratur, alitur; quod si in morbum incidat medicina reparatur, deletisque morbi reliquiis ad pristinam incolumitatem restituitur, propagatur, ac in societate sub legitimis degit magistratibus; haec ipsa in vita supernaturali sacramenta efficiunt, nec unquam ab adepta hac vita hominem deserunt, cumque jugiter comitantur donec ad mundum superiorem ac invisibilem, ad quem ordinatus est, evehant transmittantque.

Septenarium hunc sacramentorum numerum adstruendum jam aggredimur adversus novatores omnes.

PROPOSITIO

Sacramenta Novae Legis a D. N. J. C. instituta nec plura sunt nec pauciora quam septem, baptismus videlicet etc.

7. De fide propositio est, hoc can. 1. sess. 7. definita a Tridentino: *Si quis dixerit, Sacramenta Novae Legis non fuisse omnia a J. C. D. N. instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet: Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie Sacramentum; anath. sit.* Duo ex hoc canone definita sunt, septenarius videlicet Sacramentorum numerus, divinaque eorundem institutio, quaeque proinde a nobis sunt evincenda.

8. Quae veritatem divinamque institutionem uniuscujusque Sacramenti singillatim ostendunt, cum de singulis erit sermo, afferemus. Heic ea tantum urgemus quae septenarium numerum propius attingunt.

9. Haec autem desumuntur ex universae Ecclesiae consensu, imo a consensu coetuum christianorum, qui a remotissimis temporibus ab Ecclesia Romana, sive catholica divisi sunt, eandemque hac in parte cum ea fidem profitentur. Sane vetustissima Latinorum Sacramentalia apud Martenium, *De antiqu. Eccles. ritibus*; Graecorum Euchol-

gia apud Allatium, *De perpet. occid. et orient. Eccles. consensione*, et in *Graecia orthodoxa*; Armenorum apud Serpos, in *Compendio historico spectante ad relig. Armen.*; aliarumque orientalium Ecclesiarum apud Assemanum, in *Biblioth. orientali* constanter septem signa recensentur ad gratiam conferendam divinitus instituta, quamvis ejusmodi Ecclesiae a pluribus seculis ab Ecclesia Romana separatae fuerint. Porro admirabilis hujus consensionis, seu hujus universalis constantisque consensus, nulla alia causa assignari potest, praeter apostolicam eorumdem sacramentorum originem, seu doctrinam ab apostolis traditam de septem sacramentis a Christo institutis, juxta tritum illud Tertulliani effatum *De praescript.* c. 28. *Quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.*

10. Nec minus efficax argumentum suppeditaut hujus veritatis patres tum Graeci tum Latini, qui, oblata occasione, modo unum modo alterum sacramentum commemorant. De baptismo et eucharistia res notissima est passim patres disserere; quod ultro dant protestantes. De confirmatione veluti de sacramento a baptismo distincto expresse agunt Tertullianus, Cornelius Papa, Cyprianus, quorum testimonia suo loco proferemus. De poenitentia iterum disserunt Tertullianus, Origenes, deinceps vero quotquot impugnarunt montanistas et novatianos. De sacramento ordinis Joannes Chrys., Epiphanius, Hieronymus, Optatus, Augustinus tractant ex professo, si excipias Chrysostomum, adversus donatistas et Aërium. Extremae unctionis meminit Origenes, Victor Antiochenus, Chrysostomus, Innocentius I. aliique passim de eo disseruerunt. De matrimonio demum, tanquam de re sacra et sacramento, loquuntur Ignatius M., Tertullianus, Justinus, Athenagoras insequentesque scriptores quorum omnium, uti praefati sumus, testimonia singillatim proferemus, cum unumquodque sacramentum in specie vindicaverimus.

11. His adjiciendum argumentum ex praescriptione. Ecclesia enim ab immemorabili in sua possessione fuit ita ut

nulla epocha assignari possit, qua aliquod sacramentum primo administrari coeperit, patres vero et monumenta omnia antiquitatis tanquam de re cognita et in usu posita loquantur.

12. Cum proinde universa antiquitas, Ecclesiae omnes, imo et omnes antiquae sectae in his septem sacramentis unanimi consensu convenerint, concludamus oportet, septem nec plura nec pauciora fuisse sacramenta instituta.

13. Dum vero dicimus a Christo instituta haec sacramenta, significamus id immediate eum praestitisse; siquidem de solo extremae unctionis sacramento posset esse dubitandi ratio quoad mediatam institutionem; jam vero Tridentinum sess. 14. can. 1. adstruit, illud a Christo institutum esse, atque a B. Jacobo apostolo promulgatum.

DIFFICULTATES

14. I. Obj. 1° Praeterquam quod nuspiam in Scripturis aut patribus septenarius sacramentorum numerus adstruitur. 2° Patres illum aperte excludunt, cum nonnisi duo vel tria commemorent; sic s. Justinus in *Apolog*. 1. §§. 65. et 66. solius meminit baptismi et eucharistiae; ita pariter se gessit s. Cyrillus Hierosolym. in suis catechesibus mystagogicis, imo et s. Ambrosius in sex quos de sacramentis libris exaravit, ac lib. 6. c. 2. n. 5. his verbis concludit: *Ergo accepisti de sacramentis, plenissime cognovisti omnia;* tria pariter recenset s.Gregorius M. apud Gratianum in cap. *Multi saecularium*, *Baptismum, Chrisma, et Eucharistiam;* s. Augustinus autem *Enarr. in Ps*. 103. n. 14. reserans doctrinam Arcani: *Quid*, inquit, *occultum est et non publicum in Ecclesia? Sacramentum baptismi, sacramentum Eucharistiae;* quod et alibi repetit. 3° Quod si interdum videtur s. Doctor plura commemorare, sacramenti vocem in latiore usurpat significatione, ut patet ex lib. *De peccat. meritis* c. 26. ubi nonnullos ritus erga catechumenos adhibitos *sacramenta* vocat. 4° Exinde patres verba Jo. 19, 34. *Unus militum lancea latus ejus aperuit et continuo exivit san-*

guis et aqua, communi consensu de duobus sacramentis a Christo institutis baptismo et eucharistia exposuerunt. 5° Septem igitur sacramenta a catholicis excogitata, non sunt nisi septem capita bestiae cui insiderat mulier fornicaria, uti exponit Angelus in Apocalypsi 17, 7. seqq. Ergo.

15. Resp. Ad 1m, *D.* Nuspiam in Scripturis aut patribus notis arithmeticis *septem* sacramenta esse dicuntur, prout nec *duo* aut *tria* asseruntur, *C.* non traditur in Scripturis aut patribus unumquodque ex septem sacramentis *N.* Nec enim agitur de verbis sed de re; porro Ecclesia ex institutione Christi, juxta Scripturarum sensum traditionalem, septem semper agnovit et administravit sacramenta.

16. Ad 2m, *N.* Aliud enim est patres duo vel tria commemorare sacramenta, quia aut ipsorum scopus aut rerum adjuncta ita ferebant; aliud vero cetera excludere, quod nunquam fecerunt.

17. Hinc s. Justinus ideo duorum tantum sacramentorum meminit in Apologia sua, quia ad haec recensenda et exponenda ethnicorum calumniae eum impulerunt.

18. S. Cyrillus et s. Ambrosius sibi proposuerunt instructionem catechumenorum, adeoque eos docebant illa tria sacramenta, quae mox erant suscepturi. Sane s. Ambrosius non solum administrabat sacramentum poenitentiae, sed plenam clavium potestatem vindicavit adversus novatianos.

19. Verba quae ex Gratiano objiciuntur, spuria sunt, et perperam Gregorio M. tributa. S. Gregorius in suo *Sacramentario* non agit nisi de liturgia, attamen in eo exponit ritum administrandi Oleum infirmorum; adeoque jam ex eo quatuor habemus sacramenta.

20. S. Augustinus in objecta *Enarrat.* cum disseruerit de baptismo et eucharistia, subdit: *et de ceteris sanctis sacramentis*, ergo alia praeter duo illa, quae in exemplum adduxit, sacramenta proprie dicta agnovit.

21. Ad 3m, *D.* Interdum s. Doctor vocem sacramenti in latiore usurpat significatione, *C.* ubi agit de sacramentis

quae admittit Ecclesia catholica *N*. Etenim lib. 2. *Contra epist. Parmeniani* cap. 13. n. 78. confert sacramentum ordinis cum sacramento baptismi dicens : *Quadam consecratione utrumque homini datur*, *illud cum baptizatur*, *istud cum ordinatur ;* confert eadem ratione chrisma cum baptismo in lib. 2. *contra litter. Petiliani* c. 104. in lib. 1. *De adulterinis conjugiis* c. 38. , confert cum baptismo *reconciliationem* seu sacramentum poenitentiae ; in lib. 5. *De baptismo* cap. 20. inter sacramenta , quae valide a malis ministris administrantur , recenset *Olei benedictionem* , seu extremam unctionem. In lib. denique *De bono conjugali* c. 29. matrimonium expresse vocat *sacramentum*. En igitur septem sacramenta in propria significatione a s. Doctore recensita.

22. Ad 4ᵐ, *D*. Quia haec sunt sacramenta duo praecipua , quae per aquam et sanguinem adumbrata sunt, *C*. in sensu exclusivo *N*. Interdum vero docent omnia sacramenta a latere Christi fluxisse , ut s. Ambrosius aliique passim.

23. Ad 5ᵐ, *Neg*. ejusmodi sequelam, juxta quam duo sacramenta ab adversariis ipsis admissa , inter bestiae capita recenserentur. Adeo haeretici excaecantur dum catholicam impugnant doctrinam.

24. II. Obj. 1° Graeci atque Orientales a Latinis , qui sec. XII. expeditiones in terram sanctam susceperant , doctrinam de sacramentis mutuati sunt. 2° Non ita tamen ut omnia sacramenta adoptaverint , cum constet Graecos , Armenos , Aethiopes et Abyssinos accusatos tum a missionariis , ut vocant , tum a variis scriptoribus Thoma a Jesu , et Guidone Carmelitis, Jobo Ludolfo , Weysserio Lacrozio , quod non omnia admiserint sacramenta. 3° Nec mirum, siquidem aetate illa , qua Latini ad asiaticas oras appulerunt , nondum firmiter constitutus erat septenarius sacramentorum numerus ; Magister Sententiarum , Hugo a s. Victore , s. Bonaventura autumarunt sacramenta confirmationis et extremae unctionis ab apostolis fuisse instituta ; aut etiam

a conc. Meldensi sec. IX ; uti de confirmatione affirmat Alex. Alensis ; Iacobus vero de Vitriaco , Durandus aliique matrimonium e sacramentorum albo expunxerunt. 4° Jure proinde meritoque Cyrillus Lucar patriarcha Constantinopolitanus in fidei professione art. 15. testatur. *Graecorum perpetuam et constantem esse doctrinam, duo tantum sacramenta, baptismum et eucharistiam, a supremo legislatore Christo sancita*. Ergo.

25. Resp. Ad 1^m^, *N*. Tum quia ex antiquioribus sec. XII. documentis constat sive apud Graecos sive apud Orientales septem sacramenta obtinuisse , et fuisse administrata ; tum quia si qua unquam aetas fuit , in qua simultates viguerunt Graecos inter et Latinos , ac proinde minus dispositi Graeci ac Orientales fuerint ad adoptandos Latinorum ritus, illa extitit, cum Latini expeditiones in Asiam susceperunt. Absnrda igitur est adversariorum hypothesis ac falsa.

26. Ad 2^m^, *D*. Accusati sunt populi illi aut a deceptis aut a deceptoribus , *C*. jure *N*. Missionarii enim decepti sunt in hac criminatione ab incertis rumoribus et a diversitate rituum; alii autem ut Ludolphus et Lacrozius haeretici decipere voluerunt , adeoque ab Allatio et Renaudotio graviter vapulant.

27. Ad 3^m^, *N*. Magister sententiarum cum aliis solum censuerunt , non omnia immediate fuisse a Christo instituta sacramenta , sed nonnulla instituta mediate seu per apostolos. Peculiaris autem fuit Alex. Alensis opinio de confirmatione instituta a conc. Meldensi , in quo graviter ille hallucinatus est. Ceterum omnes conveniebant in admittendo sacramentorum numero septenario. Neque ab eo recesserunt Jacobus a Vitrinco et Durandus , qui matrimonium institutum dixerunt in remedium concupiscentiae ; imo Durandus postea emollivit sententiam suam , ut suo loco ostendemus.

28. Ad 4^m^, *D*. Illa scripsit Cyrillus Lucar meontiendo , utpote auro Hollandico corruptus , *C*. vere *N*. Ob haereticam illam fidei professionem , ex nomine Ecclesiae

graecae editam, Cyrillus in synodo Hierosolym. an. 1672. celebrata his verbis damnatus est : *Anathema Cyrillo nova dogmata fabricanti, et credenti non esse ex institutione Jesu Christi, neque ex apostolica traditione praxique perpetua, septem Ecclesiae sacramenta, baptismum videlicet* etc. *sed mentienti duo tantum a Christo in Evangelio fuisse tradita; baptismum scilicet et eucharistiam*. Huic synodo praeiverat Jeremias patriarcha Constantinopolitanus. Fraude detecta, protestantes erubuerunt.

29. III. Obj. Si patribus et scholasticis auscultandum esset, plura quam septem sacramenta deberent admitti; 1° alii enim, ut Graeci, passim monasticam professionem precesque pro defunctis uti sacramenta habent; alii, uti Tertullianus et Hieronymus, illis accensent virginitatem et martyrium; alii aquam lustralem etc. uti Hugo Victorinus. 2° Pedum lotionem tanquam sacramentum commendant ss. Ambrosius et Bernardus, cum ei non desit divina institutio et gratiae promissio ex Jo. 13, 8. dicente Christo ad Petrum : *Si non lavero te, non habebis partem mecum*. 3° Tria praeterea distinguuntur baptismata *fluminis*, *flaminis* et *sanguinis*; septem ordines veluti totidem sacramenta. Ergo.

30. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Analogice, *C.* vera et propria sacramenta *N.* Scilicet, ratione habita operis praestantiae ac operantis dispositionis, docuerunt, quae recensita sunt illos vim habere producendi effectus, quos suapte natura producunt sacramenta baptismatis et poenitentiae, ex quadam analogia. Quamvis Hugo Victorinus aquam lustralem, cereos etc. vocaverit *sacramenta*, in sensu *sacramentalium* usurpasse eam vocem ipsemet declarat, quatenus per ea *devotio exercetur*.

31. Ad 2^m^, *D.* Significatione, *C.* efficacia *N.* Ideo vocarunt objecti patres sacramentum lotionem pedum, quia significat venialium peccatorum remissionem. Fatente enim s. Ambrosio, ejusmodi lotio in Ecclesia Romana non obtinebat. S. Bernardus vero in hoc ipso sermone, in quo

confert ablutionem pedum cum eucharistia et poenitentia, longe illi ac istis diversam tribuit efficaciam. In nonnullis Ecclesiis ante baptismum fieri consueverat ejusmodi lotio; nunquam proinde uti sacramentum admissa fuit. Verba objecta ex Joanne comminationem continent adversus Petri inobedientiam.

32. Ad 3^{m}, *D*. Ita tamen ut baptismata flaminis et sanguinis analogice sic vocentur, *C*. vere et proprie *N*. Quoad septem ordines, qui a nonnullis uti totidem sacramenta habentur, spectantur uti *partes totius potentialitatis*, ut loquitur s. Thomas *suppl.* q. 37. ar. 1. ad 2. non autem veluti totidem sacramenta distincta.

CAPUT II.

DE SACRAMENTORUM NOVAE LEGIS EFFICACIA SEU EFFECTIBUS

33. Gratia sanctificans et character, duo illi effectus sunt, qui in sacramentis novae legis reperiuntur. Prior omnibus communis est, posterior proprius est trium tantum; baptismi scilicet, confirmationis et ordinis. Rursum gratia sanctificans *primo confertur* per baptismum ac poenitentiam peccatorum remissione; in reliquis vero tantum *augetur*. Quo fit, ut duo illa sacramenta nuncupata fuerint *mortuorum*, cetera autem *vivorum*, cum in illis *prima gratia*, in istis *secunda gratia* communicetur. Ad exprimendum peculiarem effectum, ad quem unumquodque sacramentum ordinatum est, obtinuit mos, ut *gratiae sacramentalis* nomine disignetur.

34. *Character* definiri solet: *Signum quoddam spirituale et indelebile in anima impressum*. Qui eo insigniti sunt, deputantur ad recipienda vel tradenda aliis ea, quae pertinent ad cultum Dei, ut loquitur s. Thomas p. 3. q. 63. ar. 3.

35. Utrumque effectum novatores sacramentis denegant. Ipsi enim, ut vidimus, soli fidei gratiae conferendae vim tribuunt, sacramentorum porro officium est hanc exci-

tare fidem. Quo fit ut 1° nullum discrimen agnoscant intrinsecum inter veteris et novae legis sacramenta; 2° ut verba, quibus conficiuntur sacramenta, concionatoria esse contendant; 3° veluti barbaram tum vocem tum doctrinam Tridentini rejiciunt de gratia *ex opere operato;* 4° irrident uti magicam incantationem characterem, quem sacramenta imprimunt.

36. Contra vero catholici docent 1° sacramenta gratiam conferre, quam significant, vi sua, seu vi ipsis a Deo indita, nempe *ex opere operato* non ponentibus obicem ac rite dispositis, si de adultis sermo sit; 2° adeoque intrinsece differre sacramenta novae ac veteris legis; 3° verba quibus ea conficiuntur consecratoria esse; 4° tria demum enumerata sacramenta characterem imprimere.

37. Cum ex vindicata intrinseca sacramentorum efficacia cetera fluant, idcirco eam propugnabimus, ut exinde veluti corollaria reliqua doctrinae catholicae capita deducamus. Illi deinceps adjungimus, quae spectant ad vindicias characteris. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Sacramenta novae Legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato

38. De fide propositio est quoad omnes suas partes, ut constat ex his canonibus conc. Tridentini sess. 7. nempe 5° *Si quis dixerit, haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse; anathema sit.* 6° *Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel justitiae, et notae quaedam christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus; anath. sit.* 7° *Si quis dixerit, non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper, et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite*

ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus; anath. sit. 8° *Si quis dixerit, per ipsa novae Legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere; anath. sit.*

39. Jam vero sacramenta gratiam, quam significant, continere, eamque conferre virtute sibi insita, seu ex opere operato, Scripturae, patres, constansque Ecclesiae sensus traditionalis luculentissime docent.

40. Etenim Christus Jo. 3, 5. de baptismo loquens, ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Paulus item in Epist. ad Ephes. 5,26. de Ecclesia scribit: *Mundans eam lavacro aquae in verbo vitae;* et ad Tit. 3, 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti.* Quibus cohaerent quae Petrus ad compunctos Judaeos Act. 2, 38. dixit: *Baptizetur unusquisque vestrum . . . in remissionem peccatorum;* et Ananias ad Saulum ibid. 22, 16. *Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua.* Si igitur propria baptismi virtus est, ut *mundet*, ut *regeneret*, *renovet*, *peccata remittat, et abluat*, profecto non ad excitandam solam fidem institutus est, sed ad virtutem propriam exerendam. Quod porro de baptismo dictum est, ob paritatem materiae de sacramentis reliquis affirmari debet, praesertim cum eadem ratione iisdem effectus tribuantur, uti e. g. Act. 8, 17. et 18. legitur de confirmatione *per manuum impositionem dari Spiritum Sanctum*, et Jo. 6, 55. per eucharistiam dari *vitam aeternam.*

41. Nec aliter patres de sacramentorum vi locuti sunt; sic s. Basilius *Hom.* 13. n. 5. affirmat *baptismate renovari animam;* s. Gregorius Naz. *Orat. in Christi baptisma*, vocat baptismum *expiationem peccatorum, remissionem delictorum, renovationis ac regenerationis causam*, instituitque comparationem inter foetus efformationem in utero matris ac regenerationem quae fit per baptismum in aqua. Et haec quidem Graeci; Latini non minus energice sacramentorum virtutem exposuere; etenim Tertullianus lib. *De resurrect. car-*

nis c. 8. *Caro*, inquit, *abluitur*, *ut anima emaculetur. Caro ungitur*, *ut anima consecretur. Caro signatur ut et anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur*, *ut et anima Spiritu illuminetur. Caro corpore et sanguine Christi vescitur*, *ut et anima de Deo saginetur*; ceteris vero omissis, s. Augustinus *Tract.* 80. in Jo. n. 3. sciscitatur: *Unde tanta virtus aquae*, *ut corpus tangat*, *et cor abluat?* Quare Calvinus *Instit. lib.* 5. c. 14. §. 16. non dubitat affirmare catholicos a patribus fuisse deceptos, *quum non animadverterent has et similes dicendi figuras hyperbolicas esse*, *et ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt*. Tale est infelicis haeretici effugium!

42. Quod vero spectat ad constantem Ecclesiae catholicae sensum circa hunc articulum, non solum liquet ipse ex professione symboli Nicaeni: *confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum*; verum etiam ex praxi baptizandi, imo et confirmandi, et communicandi infantes, etiamsi in his per sacramenta fides excitari nequeat, et tamen semper mundati ab originali noxa, et sanctificati crediti sunt. Hujus argumenti talis vis est, ut se ab illo novatores numquam extricare valuerint.

43. Jam vero si sacramenta novae Legis ex insita ipsis vi efficiunt gratiam quam significant, pronum est inferre adversus protestantes 1° Ergo sacramenta novae Legis intrinsece et quoad efficaciam differunt a sacramentis veteris legis, non autem ob solam extrinsecam diversitatem rituum, uti conc. Tridentinum sanxit can. 2. *Si quis dixerit*, *ea ipsa novae Legis sacramenta a sacramentis antiquae Legis non differre*, *nisi quia ceremoniae sunt aliae et alii ritus*; *anath. sit*. 2° Ergo verba, quibus sacramenta conficiuntur, consecratoria sunt, et non concionatoria. 3° Ergo non omnia novae Legis sacramenta sunt inter se paria, aut ad salutem superflua, prout iterum sancivit Tridentinum can. 3. *Si quis dixerit haec septem sacramenta ita esse inter se paria*, *ut nulla ratione aliud sit alio dignius*; *anathema sit*; et can. 4° *Si quis dixerit*, *sacramenta novae Legis non esse ad salutem necessaria*, *sed superflua*, *et sine eis*, *aut eorum voto*,

per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint; anath. sit. Cum vero haec omnia totidem veluti corollaria sint, quae ex principio a nobis refutato profluunt, ideo his peculiariter refellendis minime insistimus; siquidem illo fundamento sublato, haec concidant necesse est.

DIFFICULTATES

44. I. Obj. Scripturae non baptismo aut alii cuilibet sacramento virtutem justificandi tribuunt, sed soli fidei; Etenim 1° Petrus Act. 15. ait: *Nihil* (Deus) *discrevit inter nos et illos* (gentiles), *fide purificans corda eorum;* et in Epist. 1. c. 3, 21. *Salvos*, inquit, *facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi*. Jacobus pariter in Ep. sua c. 1, 18. scribit: *Genuit nos verbo veritatis*. Idem inculcat Paulus, dum Heb. 10, 38. universim pronunciat: *Justus ex fide vivit;* et in Ep. ad Rom. 8, 10. salutem et justitiam verbo fidei adscribit, seu *verbo vitae* ut loquitur in Ep. ad Ephes. c. 5. nempe *verbo doctrinae*, ut exponit Hieronymus. 2° Sane vel ipsi catholici docent, Deum esse auctorem gratiae; et effectus sacramentorum a suscipientium dispositionibus pendere. Ergo.

45. Resp. *D. A.* Scripturae fidei tanquam dispositioni necessariae justificationem tribuunt, *C.* tanquam causae formali *N. Fides* enim, ut loquitur Tridentinum sess. 6. cap. 8., *est humanae salutis initium, fundamentum, et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire.*

46. Ad 1^{m}, *D.* In sensu exposito, *C.* secus *N.* Certe nisi praecessisset fidei praedicatio, uti necessaria conditio, neque fidei assensus, neque baptismus aut sacramenta reliqua locum habuissent. Hac de causa apostoli fidei, uti primae radici, causam tribuunt justificationis deinde adeptae per baptismum, et cetera subsidia.

47. Ad 2^{m}, *D.* Docent catholici Deum esse auctorem

imo et causam efficientem gratiae, qui eam tamen communicet per sacramenta, tanquam per causas instrumentales, *C.* ad horum exclusionem *N.*

48. Ad 3ᵐ, *D.* Docent praeterea effectus sacramentorum a suscipientium pendere dispositionibus, tanquam conditionibus necessariis, ut illa exerant vim sibi insitam, *C.* quasi hae tribuant vim sacramentis *N.* Exemplum sit in igne, qui ut comburat idoneam exigit materiam, quin tamen haec vim urendi igni tribuat.

49. I. Inst. S. Augustinus *Tract.* 80. *in Joan.* num. 3. enarrans verba Christi Jo. 15, 3. *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis*, sic allata Scripturarum testimonia exponit, ut totam justificandi vim soli fidei, quae per sacramenta excitatur, tribuat. 1° Scribit enim: *Quare non ait: Mundi estis propter baptismum, quo loti estis; sed ait: propter verbum, quod locutus sum vobis; nisi quia et in aqua verbum mundat?* 2° *Unde tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* Virtus igitur sacramentorum ex s. Augustino a sola fide justificante repeti debet; ac verba sacramentalia concionatoria sunt, non consecratoria.

50. Resp. *N. A.* Ad 1ᵐ prob. *D.* Quatenus baptismus praeexigit ab adulto eum suscipiente fidem in evangelicam praedicationem, *C.* quatenus ita dispositum baptismus uti causa instrumentalis formaliter non justificet, sed sola fides, seu mediante fide in sensu adversariorum, *N.* Totus enim heic s. Doctor est, ut fidei necessitatem in accedentibus ad baptismum commendet.

51. Ad 2ᵐ, *D.* Quia ad justificationem ac salutem non sufficit materialis baptismi susceptio sine fide, *C.* quia forma baptismi concionatoria est *N.* Hoc est absurdum, ut patet ex infantibus, qui concionis incapaces sunt, ac fidei actualis, attamen justificantur. Exinde corruunt quae ab adversariis deducuntur circa mentem Augustini.

52. Inst. Atqui s. Augustinus 1° *De Trinit.* lib. 15. c. 26. n. 46. negat datum ab apostolis esse Spiritum S. licet sa-

cramenta administraverint; 2° docet infantes credere fide Ecclesiae lib. 6. *contr. Julian.* 3° Hinc Apostolus 1. Cor.10, 1. seqq. loquens de Hebraeis, quibus non profuit spiritalis esca ob ipsorum delicta, pares nobiscum facit in participatione sacramentorum, quatenus nec nobis ob delicta prosunt: *Patres nostri*, scribit, *eandem* (nobiscum) *escam spiritalem manducaverunt;* paria igitur praedicat utriusque foederis sacramenta. 4° Hoc ipsum conceptis verbis docuit Augustinus *Tract.* 1. in Joan. 5° Id ipsum senserunt ceteri patres, qui sacramenta vocant *signa*, *sigilla*, *symbola*, *pignora*, adeptae scilicet per fidem gratiae. Ergo.

53. Resp. Ad 1ᵐ, *D.* Virtute propria, eo modo quo eum dant Pater et Filius, *C.* uti causa ministerialis *N.*

54. Ad 2ᵐ, *D.* Ut baptizentur, *C.* ut ea fide justificentur sine baptismo *N.* Infantibus enim ex eodem s. Doctore *De peccat. merit.* lib. 1. c. 27. n. 40. *Credere est baptizari, non credere autem est non baptizari.*

55. Ad 3ᵐ, *D.* Argumentum instituendo a minori ad majus, *C.* argumento a simili *N.* Vis argumenti ab Apostolo instituti haec est: si illi, qui male *signis et figuris* usi sunt, perierunt, multo magis peribunt, qui *re et figurato* abutuntur. Subdit enim ibid. Apostolus: *Omnia in figuris contingebant illis.* Eandem igitur escam spiritalem manducaverunt inter se, non nobiscum.

56. Ad 4ᵐ, *D.* Quoad significationem, *C.* quoad rem significatam *N.* *Enarr.* proinde *in Ps.* 73. n. 2. scribit Augustinus: *Sacramenta Novi Testamenti dant salutem, sacramenta Veteris Testamenti promiserunt Salvatorem.*

57. Ad 5ᵐ, *D.* Vocarunt patres sacramenta *signa* practica, *C* speculativa *N.* Sic etiam appellarunt *sigilla*, *pignora* etc. gratiae adeptae per sacramenta, *C.* per fidem *N.*

58. Inst. 1° Saltem formula *ex opere operato* barbara est; 2° ac pium motum seu dispositionem a suscipiente sacramenta excludit. Ergo.

59. Resp. Ad 1ᵐ, *D.* Apta tamen ad haereticorum effugium praecludendum, *C.* in se *Tr.* Parum refert utrum

clavis aurea sit vel ferrea, dummodo ad aperiendum idonea sit. Aptissima porro est ea formula ad haereticorum errores profligandos, quamvis minus latine expressa.

60. Ad 2^m, *N.* Haec enim est structa in Ecclesiam calumnia, quam amovent vel ipsi prudentiores protestantes Fabricius, Grotius, Leibnitzius, aliique. Sic inter ceteros scribit Leibnitius in *Systemate theologico : Interim ut gratia sacramentis suscipiatur, animam suscipientis bene constitutam esse necesse est, ne obex ponatur ; et ita aliquod opus operantis* (hoc est, status suscipientis) *est requisitum operis operati.*

PROPOSITIO II.

In tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine imprimitur character in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt

61. Et haec propositio de fide est ex can. 9. conc. Tridentini: *Si quis dixerit, in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt; anathema sit.*

62. Quamvis doctrina haec in Scripturis satis aperte tradatur, firmitatem tamen suam ex constanti traditione et Ecclesiae sensu praecipue obtinet.

63. Sane Apostolus 2. Cor. 1, 22. *Qui unxit nos Deus*, inquit, *qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris;* et clarius juxta gr. textum : *Unxit nos, qui et obsignans nos, dedit pignus* etc. In Epist. vero ad Ephes. 1, 13. scribit: *In quo* (verbo veritatis) *et credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto ;* et ib. 4, 30. eos hortatur, ne velint *contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo*, inquit, *signati estis in diem redemptionis*. Cum vero distinguat Apostolus *unctionem* ab *obsignatione*, non obscure baptismi et confirmationis *sigillum* seu *characterem* denotat.

64. Quapropter patres allegata verba constanter de

sigillo sive charactere, qui per ea sacramenta imprimitur intellexere. Alii enim docent per baptismum imprimi *sigillum sanctum*, *indelebile*, ut Chrysostomus *Hom.* 1. *in Ep. ad Ephes.* n. 2., Cyrillus Hieros. *Catech.* 3. n. 3. Basilius *Hom.* 3. *in s. baptism.* n. 5., Epiphanius *Haeres.* 5. n. 6. Gregorius Nazian. *Orat.* 40. n. 4. et Gregorius Nyss. *Orat. De poenitent.* Ejus porro obsignationis exempla petunt vel a nota, qua Hebraeorum domus in Aegypto insignitae sunt; vel a circumcisione, qua Hebraei a reliquis populis discriminabantur; vel denique a militari tessera. Alii vocant *signaculum spiritale*, ut s. Ambrosius *De Spirit. S.* lib. 1. c. 6. n. 78. Alii conceptis verbis *characteris* nomen usurpant ut s. Augustinus, qui *Tract.* 6. *in Joan.* n. 16. inter cetera scribit: *Tene ergo quod accepisti; non mutatur, sed agnoscitur; character est Regis mei; non ero sacrilegus; corrigo desertorem, non immuto characterem.*

65. Atque exinde factum est, ut tria haec sacramenta in Ecclesia numquam reiterarentur, quamvis ab haereticis et schismaticis collata, aut a peccatoribus indigne suscepta.

DIFFICULTATES

66. I. Obj. 1° Scripturae in allegatis textibus de interiori tantum Spiritus Sancti gratia loquuntur. 2° Patres doctrinam de charactere ad mentem catholicorum penitus ignorarunt. Augustinus autem nomine *characteris*, ut patet ex ejus *Serm. ad plebem Ecclesiae Caesariensis* n. 2. designat *signaculum visibile*, seu ipsam baptismi administrationem; quod clarius patet ex iis, quae ibid. habet: *Si Donatus*, ait ipse, *quando schisma fecit, in nomine Donati baptizaret, characterem desertoris infigeret: Ego quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem, delerem, abolerem, abjicerem.* Jam vero character qui exterminari et aboleri potest non est nisi exterior et visibilis. 3° Ex scholasticis alii prorsus de charactere siluerunt, ut Magister sententiarum; alii eum *ens rationis* nuncuparunt ut Durandus; alii ex sola Ecclesiae auctoritate

eum se admittere professi sunt, ut Scotus, et Cajetanus; qui addit, eam de charactere doctrinam non valde antiquam esse. 4° Innocentius III. revera primus ejusdem auctor fuit. 5° Proinde plures patres Tridentini voluerunt articulum de charactere *probabiliter* tantum adstrui, nec nisi agente Seripando, de fide declaratus est. Ergo.

67. Resp. Ad 1m, *D.* Etiam, *Tr.* ad exclusionem characteris, adhibita patrum expositione, *N.* Siquidem patres omnes, qui characterem adstruxerunt, illis testimoniis biblicis innituntur.

68. Ad 2m, *N.* Ut constat ex adductis probationibus. Sive Augustinum, sive patres reliquos, characteris nomine *signaculum visibile* aut *fidei professionem* minime significasse, patet tum ex eo, quod antithesim instituerint inter circumcisionem et baptismi characterem, quod illa in corpore, hic vero in anima imprimatur; tum etiam ex eo, quod expresse signaculum vocent *spiritale* et *invisibile*.

69. Dum igitur s. Augustinus in objecto sermone ipsum baptismum, seu etiam invocationem ss. Trinitatis, characterem vocat, ideo est, quia sumit causam pro effectu; alioquin cum invocatio transiens sit, amittaturque interdum fides, nullus subsisteret character; at vero ex s. Doctore character numquam deletur sive in apostatis sive in haereticis; praemiserat enim ibid. *In errante et deserente milite crimen est desertoris, character autem non est desertoris sed imperatoris.*

70. Quum vero se *delere*, *abolere* etc. characterem affirmat, figurate loquitur ad significandum nullum fore baptismum in nomine Donati collatum, adeoque et characterem, qui una cum gratia nonnisi Deo tribui potest.

71. Ad 3m, Resp. Petrum Lombardum seu Magistrum Sententiarum p. 4. *dist.* 8. jam implicite doctrinam de charactere tradidisse, dum scripsit tria illa sacramenta *quadam consecratione* dari; deinde vero ibid. *dist.* 23. expresse nominare *characterem spiritualem ordinis.*

72. Durandus vero, supposita characteris existentia,

in ejus inquirit essentiam, et autumat eum nihil praeseferre reale, sed unice rationis relationem.

73. Eadem ratione se gessit Scotus, dum censuit characterem in quadam reali relatione consistere extrinseca animae superveniente veluti sacramenti effectu. Dum vero profitetur se characterem admittere ob Ecclesiae auctoritatem, loquitur de Ecclesia ut fidei regula proxima, quae in revelatione divina fundatur.

74. Cajetanus errore facti deceptus est, dum putavit rebaptizantium ortam controversiam ex eo fuisse, quod nondum constituta fuerit de charactere doctrina. In hoc vero allucinatus est, cum quaestio fuerit de *valore* baptismi ab haereticis aut peccatoribus collati. Semel enim rite administratum inamissibilem esse vel ipsi adversarii ultro fatebantur, ac propterea a *rebaptizantium* nomine abhorrebant.

75. Ad 4^m, *D*. Juxta Chemnitium sive per crassam ignorationem antiquitatis, sive per insignem malitiam, *C*. juxta rei veritatem *N*. Siquidem integros pene tractatus ante Innocentium III. de charactere scripserant Petrus Pictaviensis, Gratianus aliique.

76. Ad 5^m, *D*. Id est *nonnulli* in congregationibus praeparatoriis, nec re satis discussa, *C*. plures et in ipso concilio *N*. Hic mos discutiendi articulos antequam definirentur in omnibus conciliis superioribus viguit, ac in ipso concilio Hierosolymitano.

77. II. Obj. 1° Si quaeritur a scholasticis cur tria illa sacramenta iterari non possint, reponunt, quia imprimunt characterem; si quaeratur cur imprimant characterem, respondent, quia iterari non possunt, quae mera est circulatio. 2° Ideo juxta alios character his sacramentis imprimitur, quia quadam *consecratione* dantur, ast per omnia sacramenta nos Deo mancipamur et consecramur. 3° Intelligi demum nequit quomodo *signum* illudque *spirituale* et *invisibile* in anima item spirituali et invisibili imprimi possit. Ergo.

78. Resp. Ad 1^m, *D*. Si neutrum ex revelatione con-

staret, *C.* si de utroque constet *N.* Cum proinde divinitus revelatum sit illa sacramenta iterari non posse, atque imprimere characterem indelebilem, perinde est sive probare effectum per causam, sive causam per effectum.

79. Ad 2m, *D.* Consecramur Deo etiam per alia sacramenta, at diversa ratione ab ea qua fiat in tribus his sacramentis, *C.* eadem ratione *N.* Nam per baptismum in perpetuum Christi familiae, per confirmationem ejus militiae, per ordinem ejus ministerio addicimur. Per haec insuper sacramenta potestatem acquirimus aliquid recipiendi vel tradendi aliis, quod pertinet ad divinum cultum, secus ac in ceteris fiat sacramentis.

80. Ad 3m, *D.* Prout ab adversariis character confingitur, *C.* prout in se est *N.* Porro juxta s. Thomam, *character habet rationem* SIGNI *per comparationem ad sacramentum sensibile, a quo imprimitur; sed secundum se habet rationem* PRINCIPII. Nonnulli scholastici censuerunt eum non habere nisi *rationem relationis.* Concipi etiam potest per modum permanentis cujusdam in anima modificationis, aut etiam permanentis qualitatis, ut vel ipse Leibnitzius in *System. theologico* exponit, cujus exempla suppetunt etiam in jure civili.

CAPUT III.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM

81. Novatores sec. XVI. ex principio, quod sacramenta ad solam fidem excitandam instituta fuerint, duo corollaria deduxerunt; 1° a quocumque, atque a diabolo ipso juxta Lutherum, sacramenta valide administrari; 2° valida pariter esse, licet sine intentione, imo mimice et irrisorie administrentur.

82. Donatistae, quibuscum postea, nempe sec. XII. waldenses et albigenses, sec. XIV wicleffitae et hussitae convenerunt, ex contrario principio intulerunt nulla ac irrita esse sacramenta a publicis peccatoribus, ac in genere

ab improbis ministris collata, multo vero magis ab haereticis. Donatistis quoad baptismum haereticorum, quamvis ex diverso principio praeiverant non pauci Africani et Asiatici episcopi, sec. Ecclesiae III. Hi omnes, qui baptizatos sive ab haereticis sive ab improbis ministris iterum tingebant, communi *rebaptizantium* nomine donati sunt, licet ut diximus, ipsi ab hac appellatione ut injuriosa abhorrerent.

83. De priori protestantium errore agemus cum de sacramentis singillatim sermo erit; posteriorem una cum errore Africanorum, donatistarum, ceterorumque, qui eos secuti sunt, hic adorimur. Tribus propositionibus rem totam complectimur. In prima valorem sacramentorum vindicamus praecipue vero baptismi ab haereticis administrati; in altera eorumdem valorem, quae collata fuerint a ministris improbis; in tertia demum necessitatem intentionis ad validam sacramentorum administrationem propugnamus.

PROPOSITIO I.

In sacramentorum ministro ad valide conferenda sacramenta non est necessaria fides; adeoque validus est baptismus ab haereticis rite collatus

84. De fide quoad baptismum propositio est ex can. 4. *De bapt.* conc. Tridentini ita se habente: *Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum; anathema sit.* Ob paritatem rationis quod hcic dicitur de baptismo, de sacramentis reliquis intelligi debet (si poenitentiam excipias ex defectu jurisdictionis, qua carent haeretici); ex defectu tamen expressae definitionis doctrina, quae cetera afficit sacramenta, fidei tantum proxima est, ac unanimi, a pluribus saltem seculis, consensione admissa. Quae proinde de valore baptismi statuimus, dicta de ceteris intelligi debent ob analogiam; ideo vero de valore baptismi ab haereticis collati peculiariter agimus, quia acrior de ipso viguit

contentio, nec revocatus in quaestionem fuit valor ceterorum sacramentorum, quae fuerint ab haereticis administrata, nisi uti corollarium quod ex priori illa controversia deducebatur.

85. Occasio agitatae tanta vehementia controversiae, de valore baptismi haereticorum, extitit Agrippinus Carthaginiensis sec. fere III. episcopus, qui omnium primus tinctos ab haereticis iterum baptizavit. Hanc consuetudinem s. Cyprianus Agrippini successor retinuit, et coacto Carthagine concilio eandem praxim decreto sancivit. Hujus synodi acta s. Stephanus Rom. Pontifex improbavit rescribens: *Nihil innovetur, nisi, quod traditum est, ut manus imponatur ad poenitentiam.* Cyprianus Stephani decreto non acquievit, imo numerosiore accito concilio ex Africa pene universa, sententiam suam confirmavit. Defervescentibus demum studiis, praevaluit Stephani decretum in Oriente non minus quam in Africa, donec omnis contentio sublata est.

86. Verbo autem Dei tradito, constantique Ecclesiae praxi, inniti assertam propositionem facile evincimus. Siquidem hujus traditionis ac praxis testis inprimis est s. Stephanus in suo Decreto, ex quo constat haereticos non iterato baptismo, sed sola manuum impositione in Ecclesiam fuisse cooptatos; testis praeterea est antiquissimus anonymus scriptor sec. III. in lib. *De rebaptismate* ad calcem opp. s. Cypriani; testis est s. Augustinus, qui avitam consuetudinem recipiendi haereticos sola manuum impositione testatur ex *Apostolorum traditione* derivatam esse; idque confirmat in lib. 2. *De baptismo* c. 7. n. 12. ex confessione ipsiusmet Cypriani asserentis: *Hanc saluberrimam consuetudinem per Agrippinum praedecessorem suum quasi coepisse corrigi; sed verius corrumpi;* testis est Vincentius Lirinensis, qui in *Commonitorio* c. 6. scribere non dubitavit: *Agrippinus Carthaginiensis episcopus, primus omnium mortalium contra divinum canonem, contra universalis Ecclesiae regulam, contra sensum omnium sacerdotum, contra morem atque instituta majorum, rebaptizandum esse censebat.* Eadem testantur

ss. Hieronymus, Syricius ac Innocentius, nec non concilium plenarium cujus meminit s. Augustinus *De baptismo* lib. 1. cap. 7. n. 9. seu Nicaenum I. ut plerique censent, quod can. 8. constituit novatianos a schismate revertentes sola manuum impositione esse recipiendos.

87. Verum, quod praecipuum est, ejusdem traditionis ac praxis se testes exhibuerunt vel ipsi rebaptizantes, qui consuetudinem a Stephano assertam admittebant, eamque solis ratiociniis cavillationibusque evertere satagebant.

DIFFICULTATES

88. I. Obj. Scripturae valori baptismatis haereticorum adversantur; etenim 1° Apostolus Ephes. 4,5. scribit: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma;* haeretici igitur qui fide carent, carent et baptismo. 2° Ecclesia reipsa Cant. 4, 12. dicitur *hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium:* ergo haeretici extra Ecclesiam constituti nec in hortum illum ingredi ut fructus inde colligant, nec fontem aut puteum illum, unde aquas hauriant, accedere valent. 3° Ex Apostolo item ad Galat. 3, 27. Christum induunt, qui in Christo baptizantur; Christum porro induere nequeunt qui in haeresi tinguntur. 4° Filii praeterea Dei nonnisi a vera Christi Ecclesia ejus sponsa gigni possunt. 5° Hinc 2. Petr. 3, 20. Ecclesia arcae comparatur, *in qua pauci, id est, octo animae salvae factae sunt per aquam. Quod et vos nunc similis formae salvos facit baptisma.* Ergo extra hanc arcam baptizati diluvio peribunt.

89. Resp. *N. A.* Ad 1ᵐ prob. *D.* Unum baptisma a Christo institutum sive intra sive extra Ecclesiam collatum, *C.* in sola collatum Ecclesia *N.* Sic etiam: una est fides objectiva seu a Deo revelata, *C.* subjectiva *N.* Significat igitur objectis verbis Apostolus, nonnisi unum fuisse a Christo institutum baptisma a quocumque demum conferatur; nonnisi unam fidem esse, quae a Deo objective revelata sit, quamque omnes profiteri tenentur; prout unus est omnium Dominus.

90. Ad 2^m, *D*. Ecclesia est hortus conclusus etc. quoad effectum seu regenerationis gratiam respectu adultorum, *C.* quoad sacramenta in se spectata, seu prout Christi sunt, *N.* Qui sciens et volens ab haereticis baptismum petit et accipit, effectum seu gratiam sacramenti non consequitur, etsi sacramentum recipiat. Duo haec confundebant veteres rebaptizantes, atque ex horum confusione omnes eorum oriebantur difficultates.

91. Ad 3^m, *D*. Quantum ad perceptionem sacramenti, ut loquitur Augustinus lib. *De unico baptis*. c.8., *C*. quantum ad vitae sanctificationem *N*. Eadem enim recurrit observatio nuper facta, inter sacramentum ejusque effectum.

92. Ad 4^m, *D*. Si Ecclesia gignere filios non posset nisi utero suo, *C*. si etiam id possit utero ancillarum *N*.

93. Ad 5^m, *D*. Ecclesia arcae comparatur ratione baptismi rite suscepti respectu infantium et adultorum qui in bona fide versantur, *C*. respectu effectus ejusdem baptismi si animo non rite comparato suscipiatur, ut dictum est, *N*.

94. II. Obj. Perperam catholici ad traditionem confugiunt. Etenim ab haereticis tinctos iterum baptizare jubent 1° canones apostolici 46. et 47. nec non Constitutiones apostolicae lib. 6. cap. 15. anabaptismus 2° jam aetate Tertulliani vigebat, ac s. Dionysius Alex. apud Euseb. *Hist. Eccles*. lib. 7. c. 7. testatur : *Superiorum episcoporum temporibus in Ecclesiis populosissimis et in conciliis fratrum apud Iconium et Synnada, et apud alios plurimos idem* (baptizandi institutum) *sancitum fuisse*. Dionysio assentitur Firmilianus Cappadociae episcopus in *Epist. ad Cyprianum*. 3° Optatus Milevitanus, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus ac Cyrillus Hierosolym. non obstante decreto Stephani, et conciliorum Arelatensis et Nicaeni primi, uno animo tenuerunt rebaptizandos tinctos ab haereticis. 4° Idque in ordine ad bonosiacos, quamvis recte de Trinitate sentirent ex declaratione conc. Arelatensis can. 17. constituit ipse Gregorius M. Ergo.

95. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Qui tamen canones et constitutiones, utpote a rebaptizantibus auctoribus exaratae, nullius momenti sunt, *C.* alicujus hac in parte sunt auctoritatis *N.* Non desunt tamen, qui censeant in illis agi de baptismo non rite ab haereticis collato.

96. Ad 2^m, *D.* In particularibus nonnullis Ecclesiis, *C.* in Ecclesia universali *N.* Quod non diffitentur sive Firmilianus, sive Cyprianus, sive concilium ipsum Carthaginiense, a quibus edictum est non *consuetudinem* sed *veritatem* esse consectandam. Quamvis autem Dionysius Alex. a s. Hieronymo rebaptizantibus accensitus sit, contrarium tamen constat ex s. Basilio imo et ab ipso Dionysio, qui de se testatur ad exemplum Heraclae praedecessoris sui haereticos sine novo baptismate in Ecclesiam recepisse.

97. Ad 3^m, *Transeat;* variae autem ab eruditis causae assignantur illius agendi rationis, quam post edita decreta objecti patres tenuerunt; scilicet aut quod canones illos ignoraverint, alioquin sibi saltem objecissent; aut quia canones praesertim Nicaeni 8, et 17. rem generatim non definierunt, sed solum recipiendos catharos seu novatianos esse qui habebantur solum uti schismatici, sine novo baptismo, ac rebaptizandos paulinianistas ob vitiatam baptismi formam; aut quia patres illi, una cum Cypriano et Firmiliano, controversiam hanc uti mere disciplinarem spectarunt, in qua unusquisque propriae Ecclesiae ritum sequebatur, non autem uti dogmaticam. Pedetentim deinceps ubique mos iste cessavit.

98. Ad 4^m, *D.* Aut errore facti deceptus, aut quod bonosiaci post Arelatense concilium baptismi formam vitiaverint, *C.* quasi censuerit rebaptizandos rite tinctos haereticos *N.* Certum enim est haereticos illos interdum in nomine ss. Trinitatis baptizasse, interdum vero non item.

—

PROPOSITIO II.

Minister in peccato mortali existens, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, vere conficit, aut confert sacramentum

99. De fide propositio est ex can. 12. sess. 7. conc. Tridentini: *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum; anathema sit.*

100. Impetit propositio, ut innuimus, donatistas, qui diro schismate sec. IV. Ecclesiam dilaceraverunt, nec non waldenses, albigenses, wicleffitas et hussitas damnatos in conc. Constantiensi, in quo articulus IV. Wicleffi proscriptus est: *Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat;* ac denique in anabaptistis iterum a Tridentino per adductum canonem proscriptus est idem error.

101. Cum agatur de errore jamdiu ab Augustino in donatistis profligato, ejusdem s. Doctoris ad eundem refellendum, adstruendamque enunciatam veritatem argumentis utemur. Porro s. Antistes in medium adducto Jo. Baptistae de Jesu testimonio Jo. 1, 35. *Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto*, quamvis Christus non per se, sed per discipulos baptizaret, ut legitur Jo. 4, 2. sic in *Tract.* 6. *in Jo.* n. 7. et 8. scribit: *Petrus baptizet, hic est qui baptizat; Paulus baptizet, hic est qui baptizat; Judas baptizet, hic est qui baptizat . . . Illud quod datum est, unum est; non impar propter impares ministros; sed par et aequale, propter* HIC EST QUI BAPTIZAT. His suffragantur quae scribit Apostolus 1. Cor. 3,7. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.* Tota enim in sacramento potestas ac virtus Christi est, sacerdotis autem seu ministri tantum administratio, qui nequit Dei virtuti officere.

102. Hoc praeterea argumento eandem veritatem adstruit Augustinus lib. *De unit. Eccles.* c. 21. *Dedit Judas baptisma nec baptizatum est post Judam: dedit Joannes et baptizatum est post Joannem*, Act. 19, 5. quia, qui datus est a Juda, baptismus Christi erat; qui autem a Joanne datus est, Joannis erat. Debuissent autem iterum tingi a Juda baptizati, si sacramentorum valor a meritis ministri penderet, nec illius baptisma baptismati Joannis praeferendum fuisset.

103. Illustrat denique s. Doctor hoc ipsum argumentum lib. 3. *Contra Cresconium* c. 8. et alibi hac aliisque similitudinibus: semina sive puris sive impuris agricolarum manibus terrae mandentur aeque fructuosa sunt, ita et sacramenta sive a justis sive a peccatoribus administrentur. Alioquin si efficacia sacramentorum a ministri probitate aut improbitate penderet, nostra quodammodo salus ab illius dependeret arbitrio.

104. Constantem Ecclesiae circa veritatem hanc traditionalem sensum patefacit ejus agendi ratio; siquidem numquam dubium movit circa valorem sacramentorum, quae a pravis ministris fuerint administrata, cumque donatistae a malis ministris collata sacramenta nullius effutierint valoris, illico ab Ecclesia damnati sunt.

DIFFICULTATES

105. I. Obj. 1° Munditiem ac sanctitatem in ministris suis Deus perpetuo inculcat, ut munere suo rite fungantur, uti Exod. 19, 22. Levit. 21, 17. imo Prov. 15, 8. legitur: *Victimae impiorum abominabiles Deo;* et Jo. 9, 31. dicitur: *Peccatores Deus non audit;* Christus vero non solum Matth. 7, 18. generatim pronunciat: *Non potest arbor mala bonos fructus facere;* sed largiturus praeterea Apostolis suis potestatem dimittendi peccata, eis tribuit Spiritum S. Jo. 20, 22. dicens: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis;* cum igitur improbi Spiritum S. non habeant, nequeunt peccata remittere. 2° Qui contra Chri-

stum est, imo et *ex patre diabolo*, uti dicitur Jo. 7, 4. nequit esse Christi minister; talis porro est in peccato mortali existens. 3° Nisi ita esset, par foret boni ac pravi ministri conditio. 4° Hinc Ecclesia a sacramentis administrandis pravos arcet. Ergo.

106. Resp. ad 1^m, *D.* Deus inculcat in ministris suis munditiem et sanctitatem legalem, *C.* intrinsecam et formalem *Subd.* ut digne ac licite sancta tractent, *C.* ut valide *N.* Atque exinde responsio patet ad allegatos textus ab Exodo et Levitico. Quod si in Proverbiis *abominabiles Deo* dicuntur *impiorum victimae*, ideo est, quia ex pravo affectu offerebantur, non autem ex parte rei oblatae. Verba caeci nati Jo.9. in ordine ad miracula dicta sunt, in confirmationem falsae doctrinae patranda. Arbor mala non potest facere fructus bonos, si ex virtute propria hos producat, ac prout mala est; pravi autem ministri neque propria virtute efficaciam tribuunt sacramentis, quae conficiunt, neque ut arbor mala administrant. Demum Spiritus Sanctus non inhabitat in pravis ministris ad eos sanctificandos, inhabitat vero tribuens virtutem sacramentis in ordine ad aliorum salutem

107. Ad 2^m, *D.* Prout peccator est, *C.* prout operatur ex virtute Christi, seu ejus minister est *N.*

108. Ad 3^m, *D.* Quoad facultatem sacramenta administrandi, *C.* quoad vitae meritum *N.*

109 Ad 4^m, *D.* Ne indigne ac illicite sacra pertractent, *C.* quia invalide conficerent sacramenta atque conferrent *N.*

110. II. Obj. Communis patrum doctrina est, nullius esse valoris a pravis ministris confecta sacramenta. 1° S. Ambrosius lib. *De mysteriis* c. 4. *Non sanat*, inquit, *baptisma perfidorum, non mundat, sed polluit;* et s. Hieronymus in *cap.* 3. *Sophoniae* affirmat falso putare malos sacerdotes *Eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam; et necessariam esse tantum solemnem orationem et non sacerdotum merita.* Nec dissentit Augustinus qui lib. 3. *De bapt.* c. 17. scribit: *Quomodo ergo baptizabant, qui fundos insidiosis frau-*

dibus rapiebant . . . Si sola illa columba (Ecclesia) *simplex et casta et perfecta baptizat?* Et paulo post de avaris et raptoribus Cypriani coëpiscopis subdit: *Peccatorum remissionem non dabant . . . Non enim raptoribus et foeneratoribus diceret Dominus: Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illis.* 2° Viguit proinde universalis et constans in Ecclesia praxis, Morino teste *De poenitent.* lib. 2. c. 11. n. 7. ac Maldonato *De sacram. confirm.* q. 2., iterandi sacramentum confirmationis in consignatis sacro chrismate ab haereticis aut schismaticis; prout reipsa Bulgaros a photianis confirmatos Nicolaus I. iterum confirmari jussit. Innitebatur autem haec praxis huic principio, quod commune omnibus peccatoribus est, non posse haereticos dare Spiritum Sanctum, quo ipsi destituti sunt. Ergo.

111. Resp. Ad 1m, *D.* Quoad sacramentorum fructum, quae adulti volentes scientesque ab impiis recipiebant, *C.* quoad sacramenta in se spectata, quae irrita essent ob impietatem ministri *N.*

112. Itaque s. Ambrosius in objecto loco agit de baptismatibus, seu lustrationibus Judaeorum et infidelium superstitiosis, non autem de Christianorum baptismate; prossequitur enim: *Judaeus urceos baptizat et lavat.*

113. S. Hieronymus illos improbat scelestos sacerdotes, qui putabant se licite Eucharistiam conficere posse ex eo solum, quod praediti dignitate essent sacerdotali. Errorem porro, qui ei imputatur, acriter confutat in *Dialogo adversus Luciferianos.*

114. s. Augustinus id unum contendit, non prodesse sacramenta, seu fructum non percipi sacramentorum ab iis, qui ea a ministris improbis et schismaticis scienter accepissent. Tria enim affirmat; 1° ubique inveniri *sacramenti integritatem*, non autem peccatorum remissionem; 2° non posse sanctorum orationibus juvari, qui pergunt impie vivere, non obstante etiam *pio columbae ministerio;* 3° si convertantur, non *rebaptizatos* pertinere tamen incipere *ad columbam.*

115. Ad 2m, *D.* Qui tamen auctores decepti sunt, *C.* jure merito ita senserunt *N.* Ut enim ostendit Christianus Lupus in *Dissert. de Octava Synodo*, documenta, quae allegati auctores afferunt, ad sacramentum paenitentiae spectant omnia, quod juxta diversos effectus, quos producit in illis, quibus confertur, interdum a veteribus dicebatur dari in aliis *in poenitentiam*, in aliis *in Spiritum Sanctum*. Ceterum Morinus in recognitione operis sui hanc suam opinionem retractavit.

116. Quod vero speciatim attinet ad factum Nicolai I. verisimilior illorum videtur responsio, qui censent ideo ab hoc sancto Pontifice jussam esse iterari confirmationem a graecis presbyteris administratam Bulgaris, quod Bulgaria spectaret ad patriarchatum Occidentalem. Cum igitur perperam Photius delegationem tribuisset presbyteris, quibus tribui debuisset a Rom. Pontifice Occidentis patriarcha, idcirco nulla ac irrita erat illa confirmatio, ac proinde jussu Pontificis iterata.

PROPOSITIO III.

In ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, requiritur intentio saltem faciendi quod facit Ecclesia

117. Haec item propositio de fide est, definivit enim eam Tridentinum sess. 7. can. 11. *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri, intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia; anath. sit.* Id ipsum jam sanciverant Martinus V. in conc. Constantiensi et Eugenius IV. in conc. Florentino, seu in *Instruct. pro Armenis.* Lata autem est ea definitio adversus novatores autumantes non aliam inesse sacramentis virtutem quam excitandi fidem, quae proinde valent quamvis mimice ac ludicre conferantur.

118. Intentio porro dicitur animi deliberatio, qua aliquis rem sacram facere intendit, quam Christus instituit, aut in Ecclesia fieri consuevit. Si ejusmodi intentio

pro objecto habeat tantum rem illam sacram materialem ut ajunt, seu externam actionem, *externa* dicitur; si praeterea pro objecto habeat intimam rei sacrae naturam seu actionem, ita ut quis intendat efficere reipsa actionem sacramentalem, *interna intentio* vocatur. Controversia, quae nos inter ac protestantes agitatur, est de intentione externa; quod enim spectat ad domesticam concertationem, utrum praeterea necessaria interna intentio sit ad valide sacramenta conficienda, quid verisimilius censendum nobis videatur, in scholiis sub finem subjiciendis aperiemus. Intentio potest esse actualis, sive virtualis; prior optima est, sed non est necessaria; posterior sufficit, ac omnino requiritur a ministro ut valide sacramentum conferatur.

119. Intentionem itaque externam saltem ac virtualem in sacramento conficiendo et conferendo necessario requiri, illa omnia Scripturarum testimonia evincunt, in quibus sacramentorum administratores vel exhibentur, uti *ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, ut 1. Cor. 4, 1.; vel jubentur a Christo eucharistiam conficere in sui ipsius *commemorationem*, ut Luc 22, 19. vel denique cum judiciaria potestate donantur, illis ejusdem Christi verbis Jo. 20, 23. *Quorum remiseritis peccata* etc. Quae profecto sine deliberata intentione peragi nequeunt.

120. Idque ex Ecclesiae agendi ratione non minus luculenter adstruitur. Non aliam certe ob causam ordinatio Novatiani a s. Cornelio in *Epist. ad Fabium Antiochen. adumbrata et inanis manuum impositio* dicta est, quam quia a tribus temulentis episcopis, seu sine rationis usu ac intentione proinde facta est. Sic Firmiliano teste in *Epist. ad Cyprian.* baptismus a praestigiatrice muliere collatus irritus sec.II. illico ab omnibus eadem de causa judicatus est. Actus enim, quo administrantur sacramenta debet esse humanus; talis porro non est qui sine deliberatione ac intentione ponitur, ideo siquidem hominibus commissa est eorum administratio. Alioquin psittacus sic edoctus, aquam infundens et verba proferens, vere baptizaret; quod nemo dicet.

Attamen ejusmodi administratio ex sensu adversariorum idonea esset ad fidem excitandam.

121. Demum protestantium paradoxum ex everso eorundem principio evertitur. Hoc enim, ut vidimus, non est nisi consectarium illius doctrinae, qua constituitur, sacramenta nonnisi ad excitandam fidem fuisse ordinata. Jam vero ex demonstratis, doctrina haec est falsa. Igitur falsum pariter est, valere sacramenta quavis ratione administrata.

DIFFICULTATES

122. Obj. 1° Legitur in Martyrologio Adonis Viennensis, atque etiam in Martyrologio Romano VIII. Kal.Sept. Genesium mimice in theatro baptizatum. 2° Referunt praeterea Rufinus, Socrates atque Sozomenus a puerulo Athanasio pueros ludicre baptizatos esse, atque Alexandrum episcopum, ad quem factum istud delatum est, rata ejusmodi baptismata habuisse. 3° Idem sensit Augustinus de baptismo a Nicephoro archiatro *nugaciter* suscepto, qui, abjecta nugacitate, renovatus non est, ut legitur in ejus *Epist.*227. *ad Alypium.* 4° Hinc *Tract.* 5. *in* Jo. n. 14. *Non timeo*, inquit, agendo de ministro baptismi, *adulterum*, *non timeo ebrium . . . quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: hic est qui baptizat.* 5° Et lib. 6. *De baptismo*, cum proposuerit sibi quaestionem, utrum valeat baptismus *in mimo cum fide, si quis inter agendum repentina pietate mutetur;* tum utrum illud valeat, *quod in mimo datur, si quis existat, qui fideliter subito commotus accipiat;* profitetur se imparem ejusmodi quaestionibus solvendis, expectandumque *divinum oraculum* pronunciat; mirum proinde videri debet, Ecclesiam post XII secula illas solvere potuisse. 6° Chrysostomus autem et Isidorus Pelusiota sacramentorum ministros comparant *asinae Balaami.* Ergo.

123. Resp. Ad 1^{m}, *D.* Ita tamen ut in neutro Martyrologio validum dicatur ejusmodi baptisma, *C.* secus *Tr.* Nec enim desunt, qui in dubium revocent hanc Genesii historiam, aut saltem baptismi collationem in scena, de qua

nemo ante Adonem sec. IX. scriptorem mentionem injecit. Quidquid vero sit, Genesius proprio sanguine baptizatus est.

124. Ad 2^m^, *D.* Hoc referunt adducti historici ex incerta fama cui chronologia adversatur, *C.* solido fundamento innixi *N.* Non solum Tillemontius, sed vel ipse Basnagius in *Annalib. politico-ecclesiasticis* hac de causa ejusmodi factum rejecit. Quod si, ut alii contendunt, verum habeatur, Alexander uti rata non admisit ejusmodi baptismata, nisi postquam cognovit Athanasium intendisse imitari quod in Ecclesia fieri compertum habebat, adeoque intentionem habuisse faciendi quod facit Ecclesia.

125. Ad 3^m^, *D.* Id est deposita animi levitate, et inconstantia, quam hactenus Nicephorus ostenderat, ob Dei punitionem, *C.* mimica baptismi susceptione *N.* uti patet ex eadem s. Augustini epistola.

126. Ad 4^m^, *D.* Nempe *ebriosum* ut emendatiores habent lectiones, *C.* vere ebrium *N.*

127. Ad 5^m^, *D.* Haesit s. Augustinus, cum quis in actione ipsa *repentina pietate mutatur*, vel *subito fideliter commotus* baptisma suscipit, *C.* circa baptismata in se spectata *N.* In priori tantum casu haesit s. Doctor, nt ejus verba declarant, expectandumque divinum oraculum censuit. Hoc porro oraculum ex definitione Ecclesiae habemus divina fretae adsistentia. Mirum potius est, protestantes post XII. secula potuisse valida pronunciare ejusmodi baptismata, de quorum valore haesit Augustinus.

128. Ad 6^m^, *D.* Similitudine inadaequata utentes, *C.* adaequata *N.* Scopus ipsorum est evincere, sacerdotum improbitatem haud officere sacramentorum valori, ut ipsimet Sancti exponunt.

129. Inst. 1° Innocentins IV. in III. *Decretal.* aperte declarat, valere baptismum etiam ab eo collatum, qui non solum non intendit facere quod facit Ecclesia, verum etiam si *contrarium gereret in mente sua.* 2° Sane minister non est nisi instrumentum ; in istrumento autem nulla requiritur intentio ; 3° eadem ratione, qua in concionatori-

bus, aut oratoribus regiis, nihil officit contraria illorum intentio; dum aut concionantur, aut litteras mandantis ostendunt. 4° Accedit, quod in catholicorum doctrina necessario anxietas animi oriri debeat, num quis fuerit rite baptizatus, ceteraque sacramenta sibi rite fuerint collata. Ergo.

130. Resp. Ad 1^{m}, *D. Dummodo* tamen minister *baptizare intendat*, ut ibid. subdit Innocentius, *C.* secus *N.* Vult enim Pontifex significare validum esse baptisma collatum a Saraceno, quamvis hic ignoret, quid sit Ecclesia.

131. Ad 2^{m}, *D.* Vivum tamen ac liberum, *C.* inanimatum *N.*

132. Ad 3^{m}, *Neg.* paritates, quia illae sunt de re speculativa, in casu autem nostro de re practica agitur.

133. Ad 4^{m}, *D.* Quae oriri pariter posset ex defectu idoneae materiae vel formae, *C.* ex solius intentionis defectu *N.* In his enim sufficere debet moralis certitudo, quae haberi potest, quoties ritus universus serio peragitur.

CAPUT IV.

DE SACRAMENTORUM RITIBUS SEU CEREMONIIS

134. Quaecumque demum sit *ceremoniae* vocis ethimologia, de qua philologi inquirunt, nos ea significamus *ritum externum ac religiosum, institutum ut majori pompa atque splendore peragantur sacra;* nam *mentes fidelium*, ut inquit Tridentinum sess. 22. c. 5., *per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum contemplationem excitantur.*

135. Variae ceremoniarum species distinguuntur; aliae in verbis consistunt, ut exorcismi; aliae in actionibus, ut crucis signa, genuum flexus; aliae in externarum rerum usu, ut aqua lustralis, lumina, vestes. Quaedam Christum auctorem habent, quaedam Apostolos, quaedam Ecclesiam. Rursum: ex his aliae in Ecclesia universa usurpantur, aliae in particularibus Ecclesiis tantum; nos de prioribus agimus. Hunc ceremoniarum apparatum in solemni sacramentorum administratione protestantium plerique, calviniani praesertim, rident, aspernanturque. Contra quos sit:

PROPOSITIO

Recepti et approbati Ecclesiae catholicae ritus, in solemni sacramentorum administratione adhiberi consueti, nec contemni, nec sine peccato a ministris pro libito omitti, neque in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutari possunt

136. Totidem verbis hanc propositionem definivit Tridentinum sess. 6. can. 13. adeoque de fide est, cum directe afficiat potestatem Ecclesiae a Christo concessam, ut idem concilium declaravit sess. 21. cap. 2.

137. Hac vero potestate instructam a Christo Ecclesiam esse, constat ex Apostolo, qui 1. Cor. 11. cum plura de Eucharistiae sacramento scripsisset, concludit: *Cetera, cum venero disponam.* Quae verba cum attulisset s. Augustinus in *Epist.* 54. *ad Januarium*, quae tota de his ritibus est, scribit: *Unde intelligi datur*, (*quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia*), *hoc ipso ordinatum esse, quod nulla morum diversitate variatur.* Constat 2° ex eorumdem rituum antiquitate et universalitate, cum coeperint ab ipso rei christianae exordio, ut patet ex Tertulliano, Justino aliisque II. et III. seculi scriptoribus, qui tanquam de re universim ac ab immemorabili recepta de iis loquuntur. Horum documenta proferunt rerum liturgicarum scriptores, inter quos eminet eruditissimus Robertus Sala in adnotationibus et illustrationibus *Rerum liturgicarum* card. Bona. Ejusmodi porro antiquitas et universalitas produnt communem originem, ex apostolica scilicet institutione. Constat denique 3° ex antiquissimis *Constitutionibus*, quae *Apostolicae* nuncupatae sunt, ac s. Clementis Romani; nec non ex omnibus antiquis orientalibus et occidentalibus liturgiis, quae uti ostendit Le-Brun, quoad rei substantiam omnes conveniunt.

138. Hoc demum agnoverunt vel ipsi pseudo-refor-

mati ; in *Confessione* enim *Helvetica* fatentur *semper in ritibus et ceremoniis Christi ecclesias usas esse libertate ;* idque ex historia inuotescere. Certe Gullielmus III. Borussiae rex hac usus est libertate in sua *Agenda*, quam ad usum Ecclesiae androgynae, lutherano-calvinistae, *evangelicae* nuncupatae, confecit. Nunc vero agitur de illa iterum reformanda ad usum fortasse Ecclesiae lutherano-calvinisto-anglicanae, de qua agitur instituenda. (an. 1844).

139. Cum vero ritus isti sint adeo cum doctrinis dogmaticis et moralibus arcte conjuncti, ut earum veluti expressio sint, exinde patet a nullo privato pastore propria auctoritate absque peccato immutari eos posse et in novos converti. Quodque mirum videri potest, vel ipsi protestantes id confessi sunt ; siquidem in *Confessione Augustana et Saxonica* aperte affirmant : *peccare illos, qui ceremonias cum scandalo violant, atque superbe contemnunt, quippe ordinem disciplinae ac regiminis intervertentes, et turbantes tranquillitatem.* His assentiuntur Melanchthon, Oecolampadius, Hoffmeisterus, Grotius, aliique.

DIFFICULTATES

140. Obj. 1° Ecclesia ritus suos ab Hebraeis ac ethnicis adscivit, ut fuse ostendit Spencerus in op. *De legibus Hebraeorum ritualibus* 2° Ex his alii ridiculi sunt, alii vero inutiles, cum nihil conferant ad fructum sacramentorum, qui juxta catholicos ex opere operato producitur. 3° Ceremoniae improbatae ab Apostolo sunt, dum Coloss. 2, 8. docet fideles haud ambulare debere *secundum traditionem hominum.* 4° Idem docuit Augustinus *ep.* 55. *ad Januar.* c. 19. Apostoli monito obtemperans. 5° Sane primitiva Ecclesia cultu admodum simplici mysteria celebrabat. 6° Ex ceremoniarum apparatu fit, ut fidelium mens pene obruatur, et quae ceremonialia sunt essentialibus permisceant. Ergo.

141. Resp. Ad 1m, *D.* Nonnullos ritus Ecclesia ex Hebraeis, aut etiam ethnicis adscivit, mutato fine et objecto, *Tr.* Omnes ac sine tali mutatione *N.* Etiamsi daretur, quod

tamen aliqui eruditi viri, praesertim vero Lazzeri in peculiari hoc de argumento dissertatione, negant Ecclesiam ritum aliquem ab ethnicis mutuatam esse, nihil tamen exinde sequeretur. Ritus enim materiales per se indifferentes sunt, adeoque totam bonitatem aut malitiam ab objecto et fine, quo adhibentur, habent. Cum igitur Ecclesia hos ritus adsciverit ad Deum colendum, nihil amplius est in illis reprehendendum. Alioquin templa ipsa ac altaria forent abroganda.

142. Ad 2^{m}, *D.* In sententia adversariorum, *C.* in se *N.* Prout adversarii affecti sunt, judicant de ritibus, quos Ecclesia usurpat in sacramentorum administratione, eosque irrident. At si spectetur finis, quem in iis usurpandis sibi proponit Ecclesia, venerabiles sunt. *Actus enim sunt externi religionis*, ut loquitur card. Bona *De divin. psalmod.* c. 19. *quibus quasi signis excitatur animus ad rerum sacrarum venerationem, mens ad superna elevatur, nutritur pietas, fovetur charitas, crescit fides, devotio roboratur, instruuntur simpliciores, Dei cultus ornatur, conservatur religio.* Licet vero sacramenta fructum afferant ex opere operato, non excludunt tamen dispositiones ex opere operantis, ut uberiori cum fructu suscipiantur.

143. Ad 3^{m}, *N.* Loquitur enim Apostolus in objecto textu, uti nunc exegetae protestantes fatentur, de pharisaeismo ac de hebraizantibus, non autem de ritibus.

144. Ad 4^{m}, *D.* Agens de ceremoniis a privatis hominibus inductis, *C.* de ceremoniis ab universa Ecclesia receptis, de quibus nos disserimus, *N.* Id enim patefacit universae epistolae argumentum.

145. Ad 5^{m}, *D.* Vigentibus persecutionibus, *C.* pace Ecclesiae data *N.* Cum gladius persecutorum cervicibus fidelium instaret, certe non poterat Ecclesia exteriorem illum apparatum adsciscere; at vix libera effecta est, pompam cultus sui illico explicavit.

146. Ad 6^{m}, *N.* Quin enim fidelium mens ceremoniis obruatur, aedificatur potius ac in Deum elevatur. Ne vero

essentialia cum adscititiis confundant fideles, satis est opportuna instructio. Sane nemo est qui nesciat, valere baptismum si in necessitatis casu administretur absque ullo ceremoniarum apparatu.

CAPUT V.

IN SUPERIUS DISPUTATA SCHOLIA

147. Scholasticas potissimum quaestiones haec scholia attingunt, quas ne filum disputationis adversus haereticos susceptae abrumpere cogeremur, omisimus. Sunt autem:

148. 1° Circa sacramenta, quae primitus obtinuerunt: utrum nempe instituta aliqua fuerint sacramenta in statu naturae innocentis, aut saltem instituenda forent, si diutius status ille viguisset? S. Thomas p. 3. q. 51. ar. 2. negative respondet, utpote inutilia. Suarez tamen aliique respondent affirmative. Res incerta est, et conjecturis potius quam documentis utraque sententia innititur.

149. Praeterea inquiri solet, num aliqua instituta fuerint sacramenta in lege naturae pro infantibus, ut deleretur in eis originalis noxa, et pro adultis ad remissionem praeterea peccatorum actualium. De infantibus res prorsus incerta est, silentibus Scripturis, et patribus in diversas abeuntibus sententias. Tertullianus enim lib. *De bapt*. c. 13. s. Gregorius M. *Moral*. lib. 4. c. 3. et s. Bernardus *De baptismo* c. 1. n. 4. censent, *sola parentum fide* sine exteriori ejusdem per aliquod signum applicatione salvari infantes potuisse. S. Augustinus tum adultis tum infantibus opus fuisse aliqua applicatione existimavit. S. Thomas in 4. *sent*. dist. 1. q. 2. ar. 6. priorem sententiam sequitur.

150. In statu legis scriptae, ad quam refertur circumcisio, quamvis Abrahae jam data, nullum dubium quod plura sacramenta fuerint instituta, agnus paschalis, sacrificia etc. Conciliorum Florentini ac Tridentini doctrina est plurimum Veteris legis sacramenta a sacramentis Novae legis differre. Omnes fatentur hoc discrimen peti tum a diversita-

te rituum, tum a facilitate ac numero, tum a duratione; cum illa utpote typica fuerint temporalia, haec perpetua.

151. Ast disceptant theologi quoad efficaciam et valorem; plerique contendunt antiqua a novis sacramenta in eo discriminari, quod illa *ex opere operantis*, haec *ex opere operato* gratiam conferant. Alii autem nec pauci nec ignobiles theologi censent, etiam sacramenta Veteris legis gratiam produxisse *ex opere operato*, utpote *fidei protestativa*, docent proinde sacramenta Novae legis gratiam ex opere operato producere *primario* ac *per se*, Veteris autem legis *secundario* ac *per accidens*, ita Hugo a s. Victore, s. Bonaventura, Estius aliique. Bellarminus porro observat, errorem haereticorum confixum a Tridentino non in eo esse, quod extulerint sacramenta Veteris legis, sed in eo, quod detraxerint sacramentis Novae legis, ut paria quoad valorem facerent, secus ac se gerant scholastici de quibus agimus. In istorum sententia facilius componi videntur Scripturarum ac patrum eloquia circa vim, quam tribuunt Veteris legis sacramentis, praecipue vero circumcisioni; aut circa ea, quae ipsis videutur detrahere.

152. Disceptant praeterea theologi circa modum, quo sacramenta Legis novae gratiam producunt; thomistae enim eam *physice* produci, alii autem censent solum *moraliter*, quatenus Christus se obstrinxit ad gratiam sacramentalem dandam, quoties rite sacramentum administratur. Facilioris intelligentiae haec posterior sententia est.

153. 2° Sacramenta duabus partibus constituuntur, *materia*, quam jam vocant, et *forma;* sive ut veteres loquebantur, *re* sive elemento et *verbis*, juxta tritum illud Augustini: *Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum.* Jam vero per *materiam* res illa significatur, quae existere praeconcipitur verbis a ministro prolatis; per *formam* significantur verba ipsa, quae a ministro proferuntur in collatione sacramenti. Necesse autem non est, ut materia sacramentorum semper sit aliquid materiale, seu elementum.

154. Formae conditionatae, uti ostendit Benedictus XIV.

De Synodo lib. 7. c. 6. expressa mentio non occurrit ante sec. VIII. In usu tamen eam fuisse ante id temporis in Ecclesia, colligitur ex casibus dubii baptismi; cum enim dubitaretur utrum baptismus alicui fuerit administratus nec ne, patres, imo Rom. Pontifices conferendum illum esse judicarunt, quin tamen voluerint se periculo exponere iterandi hoc sacramentum; adeoque sub conditione illud administrabant, saltem mente retenta. Quod vero prius sola mente concipiebatur, sec. VIII. coepit verbis exprimi. Alexander III. et Joannes XIII. ut ritus iste servaretur edixerunt. Merito proinde a Pio VI. in *Constit.* AUCTOREM FIDEI: *Deliberatio synodi* (Pistoriensis), *qua praetextu adhaesionis ad antiquos canones in casu dubii baptismatis propositum suum declarat, de omittenda formae conditionalis mentione*, proscribitur et declaratur *temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiae contraria* (Prop. 28).

155. Quandonam vero sive in sacramentis characterem imprimentibus, sive in aliis adhibenda formula conditionata sit, docent theologiae moralis tractatores.

156. 3° Circa intentionem, qua sacramenta administranda sunt, disputant theologi num sufficiat *externa* et *objectiva*, an vero praeterea requiratur *interna* et *subjectiva*. Externa ea dicitur intentio qua quis intendit exterius ponere quidquid ad actionem materialem sacramenti requiritur, materiam, formam, ritum exteriorem serio cum apparatu debito, prout in Ecclesia fieri consuevit, attamen intra se constituit non facere sacramentum. Interna autem illa appellatur, cum quis insuper intendit sacramentum reipsa conficere. Ambrosius Catharinus, cui plerique Galli theologi assentiuntur, affirmat ad valorem sacramenti intentionem externam sufficere; Bellarminus, cum quo plerique Itali theologi conveniunt, propugnat necessitatem intentionis internae.

157. Plura hinc inde afferuntur argumenta, quae non vacat diutius expendere, cum ad praxim haec disceptatio nihil conferat. Exploratum enim est, quod cum agitur de

sacramentis, tutior pars sit semper consectanda. Tutior autem est sententia de necessitate internae intentionis. Huic etiam magis favet auctoritas; quamvis enim adversae partis theologi ad suum sensum trahere satagant verba Eugenii IV. in decreto pro Armenis: *Omnia sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi id, quod facit Ecclesia.* Satis tamen aperta sunt pro vera intentione faciendi sacramentum, ut intendit Ecclesia. Multo vero magis id patet ex propositione 38. ab Alexandro VIII. confixa: *Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendo facere, quod facit Ecclesia.* Etenim, ut observat Benedictus XIV. *De synodo* lib. 8. c. 4. quamvis sententia Catharini longe distet ab errore Lutheri, negari tamen non potest *grave vulnus* opinioni ejus fuisse inflictum ab Alexandro VIII. Hinc sapienter edixit: *Si constet quempiam, aut baptismum contulisse, aut aliud sacramentum, ex iis quae iterari nequeunt, administrasse, omni adhibito externo ritu, sed intentione retenta, aut cum deliberata voluntate non faciendi, quod facit Ecclesia; urgente quidem necessitate erit sacramentum iterum sub conditione perficiendum. Si tamen res moram patiatur, Sedis Apostolicae oraculum erit exquirendum.* Sane intentionem internam influere in valorem sacramenti, praxis VII. priorum seculorum dandi baptismum in dubio de ejus collatione sub tacita conditione, luculenter ostendit.

INDEX

TRACTATUS

DE INCARNATIONE

Prooemium . . . . pag. 1

PARS PRIOR

DE MESSIA ADVERSUS HEBRAEOS

CAPUT I. De messiae promissione et expectatione. ibid.
PROP. I. *Aliquis Messias fuit a Deo in lege promissus et quovis tempore ab Hebraeis expectatus* . . 3
Difficultates 5
PROP. II. *Messias a Deo promissus atque ab Hebraeis expectatus, singularis et unicus est* 10
Difficultates 11
CAPUT II. De epocha et officiis promissi messiae. 14
PROP. I. *Epocha adventus promissi Messiae ex sacris litteris certa ac determinata est* . . . . . ibid.
Difficultates 15
PROP. II. *Epocha adventus Messiae in Scripturis determinata retardari nequit* 16
Difficultates 17
PROP. III. *Advenisse Messiam a Deo promissum atque a Judaeis expectatum, jamdiu elapsae epochae, prophetarum oraculis determinatae, luculentissime ostendunt* 18
§. I. *Jacobaeum vaticinium expenditur* . . . . ibid.
Difficultates 21
§. II. *Expenditur vaticinium Danielis* 25
Difficultates 28

§. III. *Expenduntur vaticinia Aggaei et Malachiae* . . . . pag. 31
DIFFICULTATES 36
PROP. IV. *Officia ac munia a promisso Messia juxta prophetas obeunda, eumdem advenisse luculenter ostendunt* 39
DIFFICULTATES 41
CAPUT III. DE JESU NAZARENO VERO MESSIA . . . 47
PROP. I. *Jesus Nazarenus verus Messias est in Scripturis promissus atque ab Hebraeis expectatus* . .ibid.
DIFFICULTATES 49
PROP. II. *Judicium in causa Christi Jesu latum, fuit iniquum in se, illegale in formis judiciariis, saevum in executione, novumque suppeditat divinae Christi missionis ac Messianae ejus dignitatis argumentum* 57
DIFFICULTATES 61
CONCLUSIO 66

TRACTATUS
DE INCARNATIONE
PARS POSTERIOR
ADVERSUS HAERETICOS

CAPUT I. DE DIVINA CHRISTI NATURA 69
PROP. *Vera ac proprie dicta divinitas seu natura divina in Christo Jesu agnoscenda est ac profitenda*. .ibid.
DIFFICULTATES 74
CAPUT II. DE NATURA CHRISTI HUMANA 80
PROP. I. *Verbum divinum naturam humanam nobis consubstantialem assumpsit integram atque perfectam* 81
COROLL. I. *Christi caro est vera, solida et expressa, non autem ficta, umbratilis, apparens aut phantastica* 82

DIFFICULTATES . . . . pag. 83
COROLL. II. *Christi Corpus non e caelo delapsum est, aut ex caelesti substantia consistens, sed est humanum ex Virgine matre susceptum* 84
DIFFICULTATES 85
COROLL. III. *Animam, eamque rationalem, Verbum assumpsit* 86
DIFFICULTATES . . . . .ibid.
COROLL. IV. *Christus humanis affectibus, doloribus, et corruptioni obnoxius fuit, ex naturae suae conditione* 87
DIFFICULTATES 88
PROP. II. *Christus Dominus de Spiritu S. conceptus est, atque ex Maria Virgine, salva ipsius integritate, natus* 90
DIFFICULTATES 92
CAPUT III. DE UTRIUSQUE CHRISTI NATURAE HYPOSTATICA CONJUNCTIONE 97
ARTIC. I. De unica Christi persona 99
PROP. I. *Unica in Christo est eaque divina persona* . 100
DIFFICULTATES 102
PROP. II. *B. Virgo vere et proprie Deipara vocatur et est.* 108
DIFFICULTATES 109
ARTIC. II. De adoptianismo 113
PROP. *Jesus Christus est filius Dei naturalis non autem adoptivus* 114
DIFFICULTATES 115
ARTIC. III. De distinctione duarum naturarum in Christo post unionem hypostaticam 118
PROP. *Duae sunt in Christo naturae distinctae, inconfusae atque impermixtae* 119
DIFFICULTATES 121
ARTIC. IV. De duplici in Christo voluntate et operatione 125
PROP. *Duae naturales operationes et voluntates indivisae et inconfusae in Christo sunt confitendae* . . . 127

Difficultates . . . . pag. 130
CAPUT IV. De communione idiomatum et adoratione Jesu Christo debita 134
Artic. I. De idiomatum communione . . . . . ibid.
PROP. I. *Admittenda est in Christo idiomatum communicatio in concreto* 135
Difficultates 136
PROP. II. *Admitti nequit communicatio idiomatum in abstracto, nec tribui proinde possunt Christi humanitati omnipotentia, ubiquitas, seu omnipraesentia* 137
Difficultates 138
Artic. II. De Christi adoratione 140
PROP. I. *Uno eodemque supremo latriae cultu humana Christi natura adoranda est cum Verbo divino cum quo est hypostatice conjuncta* 141
Difficultates 144
PROP. II. *Cultus Sacratissimi Cordis Jesu, prout ab Apostolica Sede probatus est, atque in Ecclesia catholica frequentari consuevit, pius est, et ab omni superstitionis labe immunis* 145
Difficultates 148
CAPUT V. De Christi titulis atque muneribus . 152
PROP. I. *Christus verum ac proprie dictum habuit sacerdotium ejusque munia in mortali etiam vita complevit* 154
Difficultates 157
PROP. II. *Christus Jesus veri nominis Mediator fuit* . 160
CAPUT VI. De Christi satisfactione et merito. . 161
PROP. *Christus vere et proprie pro nobis divinae justitiae satisfecit* 164
Difficultates 167

TRACTATUS

DE CULTU SANCTORUM

PROOEMIUM . . . . pag. 179
CAPUT I. De varia cultus acceptione ac divisione . . . . .ibid.
CAPUT II. De religiosi sanctorum cultus honestate et utilitate 182
PROP. *Pius et ab omni idololatriae labe immunis est religiosus Sanctorum cultus* 183
Difficultates 186
CAPUT III. De sanctorum invocatione 190
PROP. I. *Licita ac utilis est Sanctorum invocatio; prout primo sacrae litterae evincunt* . . . . .ibid.
Difficultates 192
PROP. II. *Eadem veritas ex Traditione et Ecclesiae praxi evincitur* 195
Difficultates 198
CAPUT IV. De reliquiarum cultu 202
PROP. *Sanctorum reliquiae et monumenta utiliter ac pie a fidelibus honorantur* 203
Difficultates 205
CAPUT V. De sacrarum imaginum usu ac veneratione 209
PROP. I. *Sacrarum imaginum usum ac venerationem licitam ac pium esse Sacrae Litterae ostendunt* .ibid.
Difficultates 210
PROP. II. *Usus et veneratio sacrarum imaginum ex traditione evincitur* 213
Difficultates 215
CAPUT VI. De cruce 221
PROP. *Omni superstitione vacat tum cultus quem catholici Cruci dominicae ejusque imagini deferunt,*

tum usus Crucis signi, quod passim ab ipsis usurpatur . . . . pag. 222
Difficultates 224

TRACTATUS
DE GRATIA

Prooemium 227

PARS I.

DE GRATIA ACTUALI

CAPUT I. De gratiae actualis notione, ac divisione 230
CAPUT II. De gratiae necessitate 232
Artic. I. De erroribus pelagianorum circa gratiae necessitatem . . . . ibid.
PROP. I. *Ad omnes et singulos actus salutares necessaria est interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis* 234
Difficultates 235
PROP. II. *Necessaria praeterea est Dei gratia homini lapso tum ad plures veritates ordinis naturalis cognoscendas, tum ad universam legem adimplendam, tum denique ad graves tentationes superandas* 239
Difficultates 241
Artic. II. De erroribus semipelagianorum circa eandem gratiae necessitatem 244
PROP. *Sine Sancti Spiritus illustratione, inspiratione et adjutorio non potest homo habere salutare initium fidei, et in fide perseverantiam usque in finem, secus ac semipelagiani contenderint* 245
Difficultates 248
Artic. III. De erroribus novatorum sec. xvi. et jansenistarum circa gratiae necessitatem . . . 256

PROP. I. *Potest homo lapsus sine speciali gratiae auxilio nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, tum faciliora ejusdem ordinis naturalis opera perficere, ac leves superare tentationes* pag. 257
DIFFICULTATES 259
PROP. II. *Potest vir infidelis aliqua opera moraliter bona efficere, adeoque non omnia infidelium opera vitia sunt aut peccata* 264
DIFFICULTATES 266
PROP. III. *Potest homo actuali gratia adjutus, ante obtentam justificationem, actus bonos ac supernaturales elicere, adeoque non omnia peccatorum opera totidem sunt peccata* 272
DIFFICULTATES 274
ARTIC. IV. De erroribus circa Gratiae necessitatem post acceptam justificationem 275
PROP. I. *Non potest homo justificatus in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali privilegio* 276
DIFFICULTATES 278
PROP. II. *Non potest homo justificatus sine speciali Dei auxilio in accepta justitia perseverare* . . . 281
DIFFICULTATES 282
CAPUT III. DE GRATUITATE GRATIAE 284
PROP. *Gratia est omnino gratuita, seu nulla opera ordinis naturalis possunt mereri gratiam sive de condigno sive de congruo* 285
DIFFICULTATES 287
CAPUT IV. DE NATURA AC DIVISIONE GRATIAE ACTUALIS IN ORDINE AD LIBERI ARBITRII COOPERATIONEM 290
ARTIC. I. De gratia efficaci 293
PROP. I. *Gratiae efficacia nullam infest homini necessitatem, seu homo liber est in actibus salutaribus* .ibid.
DIFFICULTATES 295
PROP. II. *Gratia efficax non consistit in delectatione*

caelesti indeliberata , superiore , et relative ad minorem oppositam concupiscentiam victrici , voluntatem necessario ad assentiendum impellente . . . . pag. 298
Difficultates 300
Artic. II. Theologorum systemata circa gratiae efficaciam 302
§. I. *Systema Thomistarum* 303
§. II. *Systema Augustinianensium* 305
§. III. *Systema Congruistarum* 306
Artic. III. De gratia sufficienti 309
PROP. *Datur in praesenti statu gratia mere et vere sufficiens , quae homini completam et relative ad praesentes ejus circumstantias expeditam ad actus bonos eliciendos facultatem tribuit , quae inutilis redditur ex humanae voluntatis resistentia* . . 310
Difficultates 311
CAPUT V. De gratiae distributione 316
PROP. I. *Justis omnibus , praesertim vero volentibus et conantibus , urgente praecepto, datur a Deo gratia vere ac relative sufficiens ad servanda omnia praecepta* 317
Difficultates 319
PROP. II. *Deus omnibus fidelibus peccatoribus , etiam obduratis et obcaecatis , gratias sufficientes tribuit , quibus possint tum ulteriora peccata praecavere , tum a patratis resipiscere* 322
Difficultates 325
PROP. III. *Infidelibus omnibus , etiam negativis , datur pro loco ac tempore gratia sufficiens ad salutem* . 330
Difficultates 332
PROP. IV. *Deus quantum ex se est , media sufficientia etiam infantibus decedentibus ex hac vita sine baptismate praeparavit quibus ad salutem pervenire possent* 336
Difficultates . . . . .ibid.

TRACTATUS
DE GRATIA
PARS II.
DE GRATIA SANCTIFICANTE

CAPUT I. Praenotiones . . . . pag. 338
CAPUT II. De justificatione impii 340
Artic. I. De justificationis natura . . . . . . ibid.
PROP. I. *In justificatione impii peccata vere remittuntur ac prorsus delentur* 342
Difficultates 343
PROP. II. *Impii formaliter non justificantur vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione; sed justificantur per gratiam et charitatem, quae in cordibus eorum per Spiritum S. diffunditur, atque illis inhaeret; neque gratia, qua justificamur, est tantum favor Dei* . . 345
Difficultates 348
Artic. II. De dispositionibus ad justificationem . . 351
PROP. I. *In adultis ad justificationem consequendam aliquae praeter fidem dispositiones praerequiruntur; seu sola fides non justificat* 352
Difficultates 355
PROP. II. *Fides quae ad justificationem requiritur, non est fiducia in divinis promissionibus, sed firmus assensus ad ea omnia, quae Deus revelavit* . 358
Difficultates 360
Artic. III. De proprietatibus justificationis . . . 362
PROP. I. *Nemo, sine speciali revelatione, certus esse potest certitudine fidei de sua justificatione; nec fide proinde tenetur credere, se esse justificatum* . 363
Difficultates 365
PROP. II. *Accepta justitia conservatur et augetur per*

bona opera coram Deo; non est proinde in omnibus aequalis . . . . pag. 368
PROP. III. *Justificatio est amissibilis, et amittitur per subsequens peccatum lethale* 369
DIFFICULTATES 371

TRACTATUS

DE GRATIA

PARS III.

DE MERITO

CAPUT I. DOCTRINA ECCLESIAE CATHOLICAE ET THEOLOGORUM OPINIONES CIRCA MERITUM . . 375
CAPUT II. DE EXISTENTIA MERITI 377
PROP. *Justi per bona opera ex gratia facta vere merentur gloriam aeternam ejusque augementum* . ibid
DIFFICULTATES 379
CAPUT III. DE CONDITIONIBUS AD MERITUM REQUISITIS 382
CAPUT IV. DE OBJECTO MERITI 384

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

PROOEMIUM 387
CAPUT I. DE SACRAMENTARUM NUMERO 388
PROP. *Sacramenta Novae Legis a D. N. J. C. instituta nec plura sunt nec pauciora quam septem, Baptismus videlicet etc.* 389
DIFFICULTATES 391
CAPUT II. DE SACRAMENTORUM NOVAE LEGIS EFFICACIA SEU EFFECTIBUS 396
PROP. I. *Sacramenta novae Legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato* 397

Difficultates . . . . pag. 400

PROP. II. *In tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine imprimitur character in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt* . . 403

Difficultates 404

CAPUT III. De ministro sacramentorum . . . 407

PROP. I. *In sacramentorum ministro ad valide conferenda sacramenta non est necessaria fides; adeoque validus est Baptismus ab haereticis rite collatus* . 408

Difficultates 410

PROP. II *Minister in peccato mortali existens, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, vere conficit, aut confert sacramentum* 413

Difficultates 414

PROP. III. *In minietris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, requiritur intentio saltem faciendi quod facit Ecclesia* 417

Difficultates 419

CAPUT IV. De sacramentorum ritibus seu caeremoniis 421

PROP. *Recepti et approbati Ecclesiae catholicae ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consueti, nec contemni, nec sine peccato a ministris pro libito omitti, neque in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutari possunt* 422

Difficultates 423

CAPUT V. In superius disputata scholia . . . 425

NIHIL OBSTAT

Jacobus Arrighi Censor Theologus Deputatus.

IMPRIMATUR

Fr. Dominicus Buttaoni Ord. Praed. S. P. A. M.

IMPRIMATUR

Jo. Canali Archiep. Constantinopolit. Vicesgerens.